

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİMİ DALI**

**JEAN BAUDRİLLARD'DA SİMÜLASYON KAVRAMINI
TEMELLENDİRME ÇABASI**

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet DAĞ

İstanbul, 2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİMİ DALI

**JEAN BAUDRİLLARD'DA SİMÜLASYON KAVRAMINI
TEMELLENDİRME ÇABASI**

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet DAĞ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İsmail KILLIOĞLU

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Bilim Dalı Yüksek
Lisans öğrencisi AHMET DAĞ' ın JEAN BAUDRILLARD'DA SİMÜLASYON
KAVRAMINI TEMELLENDİRME ÇABASI adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim
Kurulunun 16.06.2009 tarih ve 2009/10-28 sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri tarafından
oy birliği/ oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

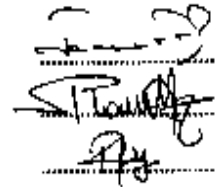
İmzası

Tez Savunma Tarihi : 10.12.2009

1) Tez Danışmanı : YRD. DOÇ.DR. İSMAİL KILLIOĞLU

2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. RAHİM ACAR

3) Jüri Üyesi : PROF. DR. AHMET YÜCEL

ÖZET

Sanayileşmenin ve yüksek teknolojinin hızla geliştiği, enformasyonun çokluğu karşısında günümüz dünyasında anlamın kaybolması söz konusudur. Kitle iletişim araçları ile bireyin gündelik hayatı ve konumu değişmektedir. Yazılı ve görsel medyanın yaygınlaşması, bireyi ve hayatı kuşatması sonucunda gerçekliğin olmadığı sanal bir dünyanın meydana gelmesi söz konusu olmuştur. Özellikle 1970’li yıllardan sonra yüksek teknolojinin etkisi altına giren, endüstri otomasyonu sürecinde olan modern dünyada sosyal, politik ve kurumsal değişimler meydana gelmiştir. Bu yıllardan sonra yüksek teknolojinin hızla gelişmesi ve yaygınlaşması yaşanılır dünyanın gerçekliğinin sorgulanmasına yol açmıştır.

Bu çalışma başlangıçta Marksist bakış açısını kullanan 1970’li yılların sonlarına doğru bu bakış açısını yetersiz bulup terk eden, günümüz düzenini ve çağı *simülasyon* olarak isimlendiren Baudrillard’ın felsefesini ve simülasyon kavramını konu edinmektedir. Tezde modernlik ve postmodernlikle beraber Baudrillard’ın fikir kaynaklarına, eserlerine ve diğer kavramlarına yer verilmiştir. Simülasyon kavramının Baudrillard felsefesindeki anlam ve önemine değinilmiş, simülasyon kavramından hareketle Baudrillard’ın epistemolojisi ve felsefesi anlatılmaya çalışılmıştır.

Üretim toplumunun simülasyon ve ayartma toplumuna dönüşmesiyle toplumsalın anlaşılmasında Marksist kategorilerin yerine simülasyon kavramını kullanan Baudrillard Modern Fransız felsefesinin düşünürleri –Barthes, Levefbre- gibi semiyolojiyi kullanmıştır. Göstergeler çağına girdiğimizi, gerçeğin kaybolduğunu söyleyen düşünür kapitalist dünyanın büyük bir değişim geçirdiğini iddia eder. İletişim teknolojilerinin arttığı simülasyon düzeninde özne gerçeklikten aşırı-gerçekliğe sürüklenilerek kendine yabancılaştırılmış ve sanal gerçeklik aracılığıyla silinen hiper-gerçek bir dünyada yaşamaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Baudrillard, Simülasyon, Simülakr, Ayartma, Gerçek, Hipergerçek, Sanal, Kitle iletişim araçları, Modernite, Postmodernite, Yabancılaşma.

ABSTRACT

It is a fact that meaning has dissolved in consideration of numerousness of information since industrialization and high-technology started to develop swiftly. The daily life and position of an individual have changed because of mass communication means. There is a virtual world where reality has no room as a result of prevalence of print and visual media, and of its envelopment of individual and life. Especially after 1970s, social, political and institutional changes occurred in the modern world which came under the influence of high technology, and which was in the industrial process of automation. After those years, the rapid development and spread of high technology led to question about the truth of a livable world.

This study is about Baudrillard's philosophy and his conception "simulation", who had a Marxist viewpoint at first, but towards the end of the 1970s, he thought it deficient and called our age and system as "simulation". This thesis has been included modernity and post-modernity, his thought sources and his works and his other conceptions. It has been mentioned about the meaning and importance of the conception "simulation" in his philosophy, and tried to explain about his epistemology and philosophy in the view of the conception "simulation".

Like the thinkers of modern French philosophy – Barthes and Levefbre, he used semiotics, besides the conception "simulation" instead of the Marxist classifications on the understanding of society because of the turning of the production society into simulation and seduction one. The thinker who says that we live in the age of the indicators and that the reality dissolved claims that the capitalist world is going into the melting pot. Person lives in a hyper-reality where he was alienated to himself and was wiped out by the means of virtual reality, and in a system where the communication technologies increased.

Key words: Baudrillard, Simulation, Simulacra, Seduction, Reality, Hyper-reality, Virtual, Mass Communication Means, Modernity, Post-modernity, Alienation.

ÖNSÖZ

Aydınlanma Felsefesi ile aklı kullanarak cehalet ve bağınazlıktan kurtulacağını, ölümü bile yenebileceğini düşünen, (B. Franklin vb.) yeryüzünde bir cennet kurma teşebbüsünde bulunan insanlık iki büyük dünya savaşı, bölge savaşları ve sömürgecilik tecrübesini yaşamıştır. Ekonominin, siyasetin ve toplumsalın kaotik yapı kazanması ve çözülmesi sonucunda dünyada belirsizlik ve kaos yaşanmaktadır. Felsefenin varlık, bilgi gibi salt kuramlarla uğraşmaktan içinde bulunulan duruma dair spekülasyonda bulunma yönünü yitirdiği bir ortamda Baudrillard alışagelmış felsefi bakışı aşarak siyasetin, ekonominin, medyanın, alış-veriş merkezlerinin üzerinde felsefe yaparak modern hayatı anlamaya çalışmıştır.

Modern kapitalist dünyayı çözümleme ve anlamada Marksist kuram kullanılmıştır. Bu kuramla mevcut durumu anlama çabası sıkıcı ve kısırdöngüsel bir durumu ortaya çıkarmıştır. Baudrillard bu sıkıcılıktan ve kısırdöngüsellikten kurtulmak için anahtar kavram olarak simülasyonu kullanmıştır. Baudrillard, Türkiye’de en çok okunan düşünür tiplerinden biridir. Ama bu okumalar yüzeysel ve popüler olan, derinlikli, akademik okumalardan uzak bir içeriğe sahip olan okumalardır. Bu tez Baudrillard felsefesi üzerine yazılmış olan en geniş kapsamlı çalışmadır. Kışkırtıcı bir usluba sahip Baudrillard’ı okumak ve bu okumalardan sistematik ve akademik bir çalışma çıkarmak oldukça zahmetli ve zor fakat sıkıcı olmayan zevk veren bir uğraşıydı.

Jean Baudrillard’ın simülasyon kavramı modern hayatı ve toplumsalı anlamada yalnızca düşünür tarafından kullanılmıştır. İşte bu özgünlük düşünürü çağdaş düşüncenin farklı düşünürlerinden biri haline getirmiştir. Modernliğin kök paradigmalarına köklü eleştiriler getiren Baudrillard içinde yaşanan durumun tespitini yapıp içinde yaşanan düzeni deşifre etmeye çalışmıştır. Baudrillard’ın simülasyon kavramını ve felsefesini ortaya koymaya çalışan bu çalışma Baudrillard felsefesi üzerinde daha köklü ve çok yönlü çalışmalar için başlangıç olabileceği ümidiyle yazılmıştır.

Gerek düşünürü ve gerekse konusu bakımından yoğun bir gayreti gerektiren bu tez çalışması birçok insanın katkısı ile ortaya çıktı. Öncelikle yoğun çalışma mesaimde gösterdikleri sabırlarından dolayı aileme teşekkür ederim. Tez konusunu belirleme sürecinde ve hazırlama asamasında destek ve yardımını esirgemeyen değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. İsmail Kılıçoğlu'na tesekkürü borç bilirim. Yoğun çalışma temposuna ve meşguliyetine rağmen tezin oluşmasında katkıda bulunan, uzun yıllardır okuma çalışmalarına ve yazılarıma rehberlik eden, fikri oluşumuma katkıda bulunan kıymetli düşünür Yusuf Kaplan'a, tezi okuyarak sarsıcı eleştiriler getiren, tezin olgunlaşmasına vesile olan Yrd. Doç. Harun Anay'a ve tezin başlangıcında tezin içeriği konusunda önemli tavsiyelerde bulunan Yrd. Doç. Dr. Ali Utku'ya, tezin tashih edilmesinde yardımlarından dolayı Abdullah Karaosmanoğlu'na şükranlarımı sunarım.

Ahmet Dağ

Ataşehir 2009

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ.....	1
2. MODERNİZM- POSTMODERNİZM İKİLEMİ.....	7
2.1.1 Modernizmin Anlamı ve Tarihsel Süreci.....	8
2.1.2 Aydınlanma ve Modern Kozmopolis.....	11
2.1.3 Baudelaire'nin Flaneur'inden Baudrillard'ın Seyircisine.....	18
2.1.4 Baudelaire'den Baudrillard'a Modernite Yorumlamaları	26
2.2.1 Modern Felsefe ve Çağdaş Fransız Felsefesi	30
2.2.2 Postmodernizmin Anlamı ve Ortaya Çıkışı.....	36
2.2.3 Modernizmin Eleştirisi Olarak Postmodernizm	41
3. GENEL HATLARIYLA BAUDRİLLARD FELSEFESİ	44
3.1 Modernite Eleştiricisi Çağdaş Bir Düşünür Baudrillard	45
3.2 Nietzsche'den Mülhem Olarak Baudrillard.....	49
3.3 Marx'ın Yabancılaşmasından Çağdaş Yabancılaşmaya	55
3.4 Baudrillard'ın Eserleri ve Simülasyon Kavramı Çevresinde Tahlilleri	62
3.5 Baudrillard'ın Genel Felsefesi.....	99
3.6 Görünüş- Gerçeklik Ayrımı	105
4. ELEŞTİRİ KURAMI İDDİASINI TAŞIYAN SİMÜLASYON KAVRAMI VE BAUDRİLLARD FELSEFESİNDE BAZI KAVRAMLAR.....	115
4.1 Gerçeklik.....	116
4.2 Simülasyon	124
4.3 Simülakrlar	134
4.4 Sanal.....	136

4.5 Ayartma.....	143
4.6 Simgesel Değiş Tokuş ve Yeniden Canlandırma	146
4.7 Kendinden Geçme ve Belirsizlik	150
5. SONUÇ	154
KAYNAKÇA	159

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Zanaat, Üretim ve Simülasyon Çağlarındaki Konu ve Kavramsal Geçişlerin Üçlü Yapısı	103
---	------------

KISALTMALAR

Akt. Aktaran

Bk. Bakınız

C. Cilt

d. Doğumu

çev. Çeviren

D.E.Ü. Dokuz Eylül Üniversitesi

drl. Derleyen

O.D.T.Ü. Orta Doğu Teknik Üniversitesi

s. Sayfa

S. Sayı

ss. Sayfa Sayısı

S.B.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü

TV. Televizyon

vb. vebenzeri

vs. vesaire

Yay. Yayınları

GİRİŞ

Sanayileşme ve kentleşmenin hızlı artışı, teknolojinin gelişmesi kapitalist ve enformatik toplumun meydana gelmesine yol açmıştır. Bu durum insan hayatında kolaylıklar sağladığı gibi bir takım sorunların da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Nitekim Oswald Spengler, Arnold Toynbee, Sorokin ve benzeri (vb.) büyük Batı tarih felsefecileri 19. yüzyılın ortalarından sonra başlayan ve şu an içinde yaşadığımız çağı “bunalımlar çağı^{*}” “felaketler çağı^{**}” diye isimlendirirler. Toplumsalın; çözülme, anlamsızlık, buharlaşma ve ahlâki değerlerin ortadan kalkma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı bu çağ bir kaos çağıdır. Bu çağda katastrof/felaket sonrasını yaşayan insan, maddi değişimle paralel seyreden zihinsel dönüşümün bedelini çok ağır ödemektedir.

Geliştirdiği makinenin ve teknolojinin kendisine kolaylık ve özgürlük sağlayacağını düşünen modern insan özgürlüğünü kaybettiği, *akıl tutulmasının* (T. Horkheimer) ve *niteliğin değil niceliğin hâkim* olduğu (R. Guenon) köleleştirici bir düzen inşa etmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra gazete, dergi ve radyonun dışında televizyonun da (TV.) yeryüzünde iyice yaygınlaşması görsel medyanın günlük hayata hâkim olması sonucunu doğurmuştur. Bilgisayarın internet aracılığıyla iletişimde kullanılmaya başlanması, bilgisayar oyunları, aynı teknolojinin yan ürünleri iPod, iPhone vb. ürünler toplumlar üzerinde köklü ve yeni bir değişime yol açmıştır. Sonuç olarak ortaya çıkan bu kitle iletişim araçları ve eğlence ürünleri vasıtasıyla insanlar gerçeklikten koparak trajik ve ironik bir biçimde acılarını, kendisini ve içinde bulundukları düzeni unutarak sanalın içine gömülerek kaybolmuşlardır.

İnsan aklının yüceltilmesine ve putlaştırılmasına Nietzsche, sanayileşme sonucu üretim faaliyeti içerisinde insanın yabancılaşmasına ise ilk tepkiyi Karl Marx vermiştir. İnsanlığın içinde bulunduğu bu durumun üzerinde kafa yoran fikir

* Bk. (Bakınız.) Oswald Spengler, **Batının Çöküşü**, Nuray Sengebli (çev.) (Çeviren.), İstanbul: Dergâh Yay. (Yayınları), 1997, s. (Sayfa) 61.

** Bk. Pitirim A. Sorokin, **Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri**, Mete Tuncay (çev.), İstanbul: Göçebe Yay. 1997, s. 17.

adamlarının yoğun olarak görüldüğü dönem 1970’li yıllardır. Modernliğe yönelik en ciddi eleştiri getirenlerden biri olan Jean Baudrillard kendisine nesne olarak modern yaşamı konu edinmiştir. Sanayileşme sonrasında ortaya çıkan acı ve felaketlerin yaşandığı iletişim çağını/günümüzü yorumlayabilmek için hem yeni kavramlar geliştirmiş hem de sosyolojik çözümlemelerde bulunmuştur.

Toplumsalın okuma kodlarını değiştirip yeniden inşa eden düşünür, Batının geldiği noktayı dikkate alarak ortada bir başarısızlık olduğunu iddia eder. Modern toplum ve mevcut sistemin eleştirel sorgulamasını yapan düşünür neo-liberalizm, geç-kapitalizm, post-fordizm, post-endüstriyalizm, post-modernizm adları verilen günümüz dünyasının -Batıyı dikkate alarak- eleştirel ve sorgulayıcı çözümlemelerini yapar. Batının yok oluş sürecine girdiği düzende, kapitalizmin bir üretim biçimi olmaktan çıkıp bir tüketim biçimine dönüştüğü dönemde ve yok oluş sisteminde Marksist çözümlemenin meseleleri çözmede yetersiz kaldığını ve eskidiğini iddia eder. Marksistlerin iktidara talip oldukları için gayelerini kaybettiğini, proletaryanın ise patronlaşma sendromuna kapılarak mücadele eden sınıf olmaktan daha çok sistemin muhafızı haline geldiklerini iddia eden düşünür kendisine özgü kavramlarla içinde yaşanılan durumu çözümlemeye çalışır.

Evrende geçerli olan hiçbir politik, ekonomik, toplumsal, kültürel ve ideolojik ahlâk bulunmadığından dolayı kendi varlığını koruyabilmek için herkesin ayartıcı olmasına ve ahlâksızlaşmasına çanak tutan sistemin ahlâksızlaşmasının en büyük nedeni, gerçeğin yerini hiper-gerçekliğin almasıdır. Gerçeğin ve anlamın buharlaşması, sanal/simülatif gerçeklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.¹ Bu durum insanları çevrelerinde olup bitenlere karşı duyarsızlaştırdığı gibi insanı kendine yabancılaştırarak farklı bir yabancılaştırma boyutuna dâhil edecektir. High-tech/ileri teknoloji sayesinde üretilen sanal gerçeklikler imparatorluğu bir anlamda insanlığı vahşilik çağına geri döndürmüştür. Bu sanal gerçekliğin egemen olduğu çağda Körfez Savaşı, Bosna katliamı gibi olaylar ortaya çıkmış insanlık bu olaylar karşısında hiç bir şey yap/a/mamış ve aciziyet içinde kalmıştır. İşte bu aciziyete ve yabancılaşmaya karşı isyan eden Baudrillard, “*Gerçekliği kazanmamız için gerekirse kanın aktığı yere gidip*

¹ Jean Baudrillard, **Baştan Çıkarma Üzerine**, Ayşegül Sönmezay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2005, s. 178.

gerçekliği yeniden kendimiz için kazanmamız gerekir.”² diyecek kadar cesur bir düşünürdür.

Düşünüre göre modernliğin yıkıcı, korkunç, acımasız getirileri, hiper-rasyonel mantığın, müstehcenliğin egemen olduğu toplum ve yaşantıları ortaya çıkarmıştır. Yönü belli olmayan, geleceksiz bir gelecekle karşı karşıya olduğumuz “radikal belirsizlik” durumu meydana gelmiştir. Simgesel anlamını yitiren Batı bu bitmişliği gizlemeye çalışacağı bir dünya kurgulamış, bir nevi simülasyon evreni inşa etmiştir. Anlamın eridiği, kitle iletişim araçlarının -kendisini de anlamsızlaştırarak- dokunduğu her şeyi anlamsızlaştırdığı, modelin gerçeğin yerini aldığı, toplumsalın kitleye dönüştüğü, anlamsızlığın egemen olduğu bir düzen söz konusudur. Baudrillard, başarısız olarak gördüğü Batıdaki modernleşmenin ve modernleşmiş düzenin kusurlarını gün ışığına çıkarmaya ve modern toplumu ve sistemi çözümlemeye çalışır.

Önce sanayileşmenin daha sonra teknolojinin dönüştürdüğü toplumsalın durumu, öznenin konumu ve gündelik hayatı ciddi değişimlere sahne olmuştur. Sanayileşmeden sonra hâkim olan araçsal, despotik, modern mantık yerini hiperrasyonel mantığa bıraktığı gibi toplumlar da yerini hiper-rasyonel mantığa ve müstehcenliğe sahip kitlelere bırakmıştır. Bu süreçte en etkin katalizör/hareketlendirici yüksek teknolojidir.

Endüstriyel dünyaya derin bir karşıtlık besleyen Heidegger’de varlığa getirmeye ait olan, estetik bir şey olan, özü hala gizli kalan teknik/teknhe dünyanın kurgusu, Batı metafiziğinin en ileri versiyonu ve mantıksal sonucudur.³ Heidegger’den sonra baş döndürücü teknolojik gelişme çağını bizzat yaşayan Heidegger’in bakış açısını daha ileri götüren Baudrillard’a göre teknoloji dünyanın yanılsamasını ve vizyonunu yutup tüketmiş, bir telegeçerliğe ve sanallığa dönüştürmesinin sonucunda, öznenin yerini nesne almıştır. İnsanlar olayları metafiziksel ilkelerle değil yapay kodlarına ya da modellerine yakın oluşlarıyla, teknolojinin verileriyle değerlendirme konumunda bulunmaktadır.

² Christopher Horrocks, **Baudrillard ve Milenyum**, Kaan N. Öktem Çeviren (çev.), İstanbul: Everest Yay., 2000, s. 54.

³ Bk. Martin Heidegger, **Teknik ve Dönüş**, Necati Aça (çev.), İstanbul: Bilim ve Sanat Yay., 1998.

Erken dönemde semiyoloji ile ilgilenen, çalışmalarında belli bir yöntem kullanmayan Baudrillard'da yöntemsizlik bir yöntemdir ve oyunun kuralıdır. Baudrillard'ın bu yöntemsizliği kendisinin anlaşılmasını daha da zorlaştırmaktadır. Onun anlaşılmasını güçleştiren diğer en önemli etken de edebi, aforizmik üslubu ile parçalı, dağınık cümleler halinde kitaplarına ve yazılarına serpiştirdiği düşünceleridir. Baudrillard'ı anlamak için bazen kitaplarını ve yazılarını defalarca okumanız gerekiyor. Ancak zahmetli okumalar sonucunda yakın anlamdaki düşüncelerini bir araya getirebiliyorsunuz. Baudrillard'ın düşüncelerini en iyi anlamanın ve anlatmanın yolu yazdığı metinlere başvurmak olabilir. Bu yöntem düşünürü doğru anlamamızı kolaylaştırabilir. Nitekim kadim filozof Kant "Filozofları, dediklerinden ayrılmadan yapacağımız yorumumuzla, genel bir felsefe yasası haline gelecekmiş gibi yorumlamaya çalışalım."⁴ diyerek filozofların düşüncelerini anlayabileceğimizi iddia eder. Bu bakış açısıyla bizzat kitaplarına başvurarak -Baudrillard'ı Baudrillard'dan anlamaya çalışarak- onun felsefesini anlamaya çalıştım. Tezin ana konusu Baudrillard'ın simülasyon kavramı olması nedeniyle çoğu Türkçeye çevrilmiş eserleri temel kaynak olarak kullanılmıştır. Bunların yanında Steven Best ve Douglas Kellner'in *Postmodern Teori* ve Mike Gane'nin *Radikal Belirsizlik: Jean Baudrillard* kitaplarına da başvurulmuştur.

Çağdaş düşüncenin en önemli temsilcilerinden Baudrillard düşüncesini anlamak için ilişkili olduğu düşünce ve düşünürleri kısaca gözden geçirmek gerekiyordu. Bu bağlamda bu tezde modernlik ve postmodernlik düşüncelerini tartıştım ve kendisinin fikir kaynaklarını incelemeye çalıştım. Tezin gövdesini oluşturan bu düşüncelerin ne tür teorik çerçevelerden ibaret olduğunu, yaşadığımız çağın karakterini, imkân ve zaafalarını çeşitli açılardan tartıştım. Baudrillard'ın çağdaş düşüncenin kurucu düşünürlerinden biri olmasına rağmen çağdaş düşüncenin tamamına yer veremedik. Çağdaş düşünce üzerinde fazla yoğunlaşırdım çalışmanın boyutunu aştı. Çalışmanın amacı simülasyon kavramını ve bu kavramla günümüz dünyasını anlamaya çalışan Baudrillard'ın felsefesini, fikir kaynaklarını, iddialarını ve modern yaşama yönelik eleştirilerini ortaya koymaktır.

⁴ Nejat Bozkurt, **Kant**, 1. Basım, İstanbul: Say Yay., 2005, s. 7.

Baudrillard'ın çevirilerine verdiği önem ve gösterdiği özenle Baudrillard'ın kitaplarını çevirip meraklı okurlar tarafından okunmasını sağlayan akademisyen ve düşünür O. Adanır daha önce düşünce olarak post-yapısalcılığın ya da düşünürler olarak post-yapısalcıların başına gelenin Baudrillard'ın başına gelmesinden korkmaktadır. Bu korkusunda oldukça haklı olan Adanır, Baudrillard'ın düşüncelerinin Türkiye'de ciddi bir şekilde yorumlanıp değerlendirmeyi beklediğini söyler.⁵

Baudrillard düşüncesi üzerinde köklü çalışma olmadığı için onun düşüncesi üzerine çalışma gereği hissettim. Bu alanlarda yapılan çalışmaların kendine özgü vaatleri olduğu gibi zaafı da vardır. Buna rağmen bu çalışmanın çağdaş düşüncenin temsilcisi olan Baudrillard düşüncesi üzerinde Türkçedeki ilk çalışma olduğunu söyleyebiliriz. Baudrillard'ı en iyi anladığımı iddia eden bir çalışma olduğu iddiası içinde bulunmayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümün birinci kısmında modernliği eleştiren ve postmodernist olarak görülen Baudrillard'ın düşüncelerini daha iyi anlayabilmek için modernlik ve onun bir eleştirisi olan postmodernlik açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda modernlik, modernite, modernleşme ve modernizm kavramları ile düşünürlerdeki anlamlarına değinildikten sonra modern gündelik hayat ile akılcı ve bilimsel hale getirilmiş modern dünyanın tasviri, modernliğin kaynağı olan Aydınlanma düşüncesinin inşa ettiği yeni bir dünyanın/kozmopolis ve flaneur'den seyirciye dönen insanın gündelik hayatı anlatılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümün ikinci kısmında ise modern felsefeye ve sonrasında meydana gelen Modern Fransız felsefesine, moderniteye tepki olarak ortaya çıkan postmodernizmin anlamına ve düşünürlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde ise düşünürün felsefesinin kaynaklarını anlayabilmemizi sağlayan özgeçmiş, gerçekliği sorgulamasından hareketle gerçekliğin idealarda olduğunu söyleyen Platon'un idealar kuramına ve gerçekliğe hislerle ulaşılabileceğini söyleyen Bradley'in Görünüş-Gerçeklik ayırımına değinilmiştir. Üslubunun oluşmasında etkili ve fikri kaynaklarından biri olan filozof Nietzsche ile bağlantısı ele alındıktan sonra eski bir Marksist olan Baudrillard'ın Marx'ın yabancılaşmasından farklı olan

⁵ Oğuz Adanır, **Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler**, 1.Basım, İstanbul: Hayal Et Kitap Yay., 2008, s. 11.

çağdaş yabancılaşma tezine yer verilmiştir. Genel felsefesi ve bazı eserleri simülasyon kavramı temel alınarak tahlil edilmiştir.

Son bölümde simülasyon kavramı ve bu kavramın anlaşılmasını kolaylaştıracağını düşündüğüm gerçeklik, simülakr, sanal, ayartma, simgesel değiş tokuş, kendinden geçme, yeniden canlandırma ve belirsizlik kavramlarının düşünürün felsefesindeki anlamları verilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
MODERNİZM-POSTMODERNİZM İKİLEMİ

2.1.1 Modernliğin Anlamı ve Tarihsel Süreci

İçinde bulunulan zamana vurguda bulunan *modernin* terim ailesi modernlik, modernite, modernleşme ve modernizmdir.⁵ Birbirinden farklı anlamlara sahip olan bu kavramlar aynı durumları izah etmek için yanlış bir şekilde kullanıldığı gibi doğru bir şekilde farklı durumları ifade etmek içinde kullanılmıştır. “*Modern*” kelimesinin mevcut anlamı önemli olduğu kadar farklı zaman ve mekânlar içinde hangi anlamlarda kullanıldığı da önemlidir. Nitekim zamanla anlam kaybına uğrayan kelimenin gerçek sözcük anlamı ile günümüzde kullanılan anlamı oldukça farklıdır.

Kökü Latince *modernus* olan modern sözcüğü İngilizceye Fransızca yakın kök *moderne*’den gelmiştir. Aynı döneme ait olanı ifade etmek kullanılır. Mevcut ve yakın zamana özgü olanı nitelendirir, mevcut zamanın tarz ya da üslupları anlamına gelir.⁶ Batının sosyal, siyasal ve düşünce tarihinde köklü değişimi meydana getiren Hristiyanlığın, dönemin otoritesi tarafından resmen kabul edilmesi “*modern*” kelimesinin ortaya çıkışında etkili olmuştur. Modern; Latince biçimi ile “*modernus*” ilk defa M.S. 5. yüzyılın sonuna doğru Romanın putperestlik geçmişini, o sırada Hristiyanlığın resmen kabul edildiği dönemden ayırmak için kullanılan terimdir. Kelime V. yüzyılda hususi bir anlam kazanmıştır. Pagan ve Hristiyan Roma geçmişiyle arasına set çekmek için dönemine *modernlik* adını vermiştir.⁷

Karşılaştırmalı ve tarihsel anlamıyla 16. yüzyıldan itibaren yaygınlaşan kavram 17. ve 18. yüzyıldan itibaren modernism, modernist, modernity kavramları olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren “modernleşme/modernization” modern yapmak anlamında kullanılmıştır.⁸ Ancak bugün *modernite* denildiğinde daha çok

⁵ K. Mike Featherstone, **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**, Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1996, s. 21.

⁶ Raymond Williams, **Anahtar Sözcükler**, Savaş Kılıç (çev.), İstanbul: İletişim Yay., 2005, s. 252.

⁷ Ahmet Demirhan, **Modernlik**, 1. Basım, İstanbul: İnsan Yay., Mayıs 2004, s. 17.

⁸ Williams, s. 252.

kastedilen, Aydınlanma Dönemi'nden sonra ortaya çıkan kapitalist ekonominin geçerli olduğu tarihsel bir dönemdir.⁹ Yine *modernite* tarihsel bir süreç içinde bir dönemi ifade ederken *modern* eski olmayan yeni olanı, eskiden yeniye geçişi ifade eden bir çağı ifade eden adlandırmadır.

Modernleşme; bireyselleşme, sekülerleşme, kültürel çoğulculuk ve farklılık, kentleşme, metalaşma ya da yabancılaşma, nesnelleşme, akılcılaşıma, sosyo-ekonomik gelişme durumlarını anlatan bir kavramdır. Modernizm kavramı geç tarihli bir adlandırmayken modernization/modernleşmek kavramı ise "modern yapmak" anlamında moderniteyi gerçeklik olarak bilinçlere yerleştirme gayesinde olan ideolojik tutumu barındıran bir kavramdır. Geleneksel olanı yeni olana tabi kılma olan modernizmin sanayileşme sonrasındaki edebiyat ve sanat alanında varlığı söz konusudur. Klasizme karşı çıktığı için ilk olarak sanat ve edebiyat alanında kullanılmış olsa da toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel, bilimsel, teknik ve endüstriyel alanlardaki dönüşümleri kapsadığından dolayı dönem olarak 19. yüzyıl ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemi kapsadığını söyleyebiliriz.

Modernite ile çok yakın anlama sahip modernlik ise kendisini gelenekle karşılaştıran medeniyet tarzının karakteristiği olan, kendisini tüm dünyaya homojen bir birlik olarak dayatan, dünyanın büyüsunü bozan ve modern toplum ile endüstri uygarlığını anlatan temsili bir kavramdır.¹⁰ Bir çağın özelliklerini kendinden öncekiyle karşılaştıran, bir ölçüt olan *modernlik* karşısına geleneği alan, sanayileşmeyle ve modern toplumla ilişkili olan, özünde ilerlemeciliği ve rasyonelliği barındıran, modern toplumların özelliklerini anlatan bir kavramdır.

Hristiyanlığın resmen kabul edilmesi ve daha sonra Romanın çöküşü ile Batıda feodal bir yapı ortaya çıkmıştır. Daha sonra 16. yüzyılda seküler ile dini olanın bir çeşit birlikteliği olan Protestanlık doğmuştur. Keşif seyahatleri, Rönesans ve Reformasyon bu üç "muazzam olay" Avrupa'nın sosyal, kültürel ve entelektüel hayatında köklü bir dönüşümü başlatmaya yardımcı olmuştur. Tarihsel dönemleştirme

⁹ Toros Güneş ESGÜN, "Postmodernizme Rağmen Aydınlanma", 2006, Uludağ Üniversitesi, S.B.E. <http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/PDF/fen-ed/KAYGI/2006-6/+M13.pdf>, (03 Mart 2008), s. 99.

¹⁰ Steven Best ve Douglas Kellner, **Postmodern Teori**, Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., Mart 1996, s.158.

de “modern dönem” veya “modernite” genellikle Avrupa tarihinin Rönesans’tan sonra yaklaşık olarak 1500’lerden başlayan dönemini gösterir.¹¹

1436’da Gutenberg tarafından matbaanın icat edilmesi ardından gelen Rönesans modern çağın habercisi olarak görülür. Modernitenin başlangıcı olarak Luther’in kilise otoritesine isyanını, Otuz Yıl Savaşlarının sona ermesi sonucunda yapılan siyasi ve diplomatik ilişkileri düzenleyen 1648’te yapılan Westfelya Barışı’nı, 1789 Fransız devrimini, 19. yüzyılın sonlarında edebiyat ve güzel sanatlarda verilen ürünleri milat olarak kabul edenler vardır.¹² Habermas, modernitenin başlangıç tarihini 1789 yılı olarak görürken S. Toulmin ise moderniteyi üç döneme ayırır. Birinci dönem modernitenin tohumlarının filizlendiği ortaçağdan kopuşu başlatan geçiş dönemi olan Rönesans modernitesidir. Bu dönemin düşünür ve edebiyatçıları Erasmus (d. (doğumu) 1467) Michel de Montaigne (d. 1533) ve W. Shakespeare’dir. (d. 1564). İkinci dönem modern felsefenin ve bilimin ortaya çıktığı bilimsel devrim yılları olarak isimlendirdiği 17. yüzyılın ortalarında başlar. Toulmin, yeni ve rasyonel yöntemlere bağlı kalan, modern dünyanın bilimsel ve rasyonel olarak ele alınmasını sağlayan bilimsel devrimin iki önemli temsilcisi Descartes ve Galileo’nun yaşadığı yıllar olan 1630’lu yılların modernite’nin habercisi olduğunu söyler.¹³ Yine Toulmin’e göre *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri* eserini yazan Newton moderniteyi pekiştiren ana kirşilerden biridir.¹⁴ Üçüncü dönem ise iki dünya savaşından sonra pratiğe ilişkin felsefi problemlerin ilgi odağı olduğu insanileşen modernitedir. Ona göre ikinci aşamadan üçüncü aşamaya geçiş –adına moderniteden postmoderniteye denilebilecek- geçiş noktasındayız.¹⁵

Özetlersek, modernlik şimdiki zamanın ya da zamanda olanın önceki çağla karşılaştıran, modern toplumların özelliklerini ifade eder. Modernite; Aydınlanma Dönemi’nden sonra ortaya çıkan kapitalist ekonominin geçerli olduğu tarihsel bir dönemi anlatır. Modernleşme; geleneksel toplumların moderniteye ulaşma çabalarını

¹¹ Jürgen Habermas, **Philosophical Discourse of Modernity**, Cambridge: Polity Pres, Cambridge 1990, s. 5. Akt. (Aktaran) David West, **Kıta Avrupa Felsefesine Giriş**, Ahmet Cevizci, (çev), İstanbul: Paradigma Yay., Eylül 1998, s. 23.

¹² Stephan Toulmin, **Kozmopolis**, Hüsametdin Arslan (çev.), İstanbul: Paradigma Yay., s. 13, 2002.

¹³ Toulmin, s. 17–21.

¹⁴ Toulmin, s. 148–150.

¹⁵ Toulmin, s. 256–279.

modernizm ise toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel, bilimsel, teknik ve endüstriyel alanlardaki dönüşümleri kapsayan 19. yüzyıl ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemi anlatır.

2.2 Aydınlanma ve Modern Kozmopolis

Sosyal değişimler ve bilimsel ilerlemeyle bağlantı halinde olan, modernleşmenin en önemli kaynağı olan Aydınlanma yeni bir toplum ve birey tipinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Aydınlanma filozofları geleneğe akılla karşı çıkıyor, ayrıcalıklara, hurafeye ve cehalete karşı mücadele etmeyi, mutluluk ve ilerlemeyi başarmayı umut ediyorlardı. Aklın hakikatin yerini aldığı dünyevi bir mesihçilik olan Aydınlanma aklın yardımıyla insanın gerçeğin en derin hakikatlerinin üzerindeki perdeyi kaldıracağına ve maddi ilerlemeyi başaracağına inanıyordu. Akıl sahibi insan hoşgörüsüzlük, cehalet ve hurafe engellerini aklıyla aşabilir, kendisi için en iyi olanı öz-çıkarlarını koruyarak herkesin saadetine de katkıda bulunabilirdi.¹⁶

Yeni bilimsel kültürün meşale taşıyıcısı olan Locke bireyi temel öge olarak kabul eder. Onun bireyi aydınlanmış, öz çıkarı ve doğal hakları olan, ideal bir devlette yaşayan özgür vatandaşdır. Aydınlanma düşüncesinin diğer filozofu Kant'ın insanda bulunduğu en ayırt edici özellik olan akıl ilkesi insanın davranışlarını belirleyen ilkedir ve bütün insanlara eşit olarak dağıtılmıştır. İnsan aklıyla özgür ve irade sahibi olduğunu kavramakta ve bunun bilincine varmaktadır. Ona göre insanın *ergin olamayışının* nedeni başkasına gereksinim duymadan yaşayamaması ve aklını kullanamaması durumudur. Kant *apare aude/aklını kullanma cesaretini göster!* diyerek insanlığa aklın yolunu göstermiştir. Akıl açısından yaklaşılması gereken tarih olaylar silsilesi değil, bu olayların akıl ve aklın zorunluluğu olan özgürlük açısından yorumlanması, doğadan ayrı olarak insanların yapıp etmelerinin sahasıdır. Ancak bu yapıp etmelerde insan doğanın planlarına uygun bir hedefte bulunmalıdır. Bu da bütün insanların mükemmel

¹⁶ G. Skırbekk-Gılge, N., **Felsefe Tarihi**, Emrah Akbaş-Şule Mutlu (çev.), İstanbul:Kesit Yay., 2006, s. 316–317.

bir sivil birliktelik altında birleşmesidir. Böylece dünya toplumu ve insanlığına göndermede bulunan Kant akla uygun tarihin böyle bir amaca doğru evrildiği inancındadır.

Aydınlanma dönemindeki akli tek başına otorite olarak görmek aklın ve aydınlanmacı fikirlerin modern devlete katkı yapmasını sağlamıştır. Modern devlet aklın yasalarıyla uyumlu, düzenli toplum yani kendi yapılanması için sorun teşkil etmeyecek bir toplum peşindeydi. Bunu da Aydınlanmacı düşünürlerin akla biçtikleri statüden aldığı destekle yapmaya çalıştı. Böylece felsefenin akli nihai otorite olarak gören pratiği ile modern devletin kendi sağlığı için ortaya koyduğu pratik birbiriyle örtüşmüştür. Batıda Modern-ulus devletlerin ortaya çıkışında, akıl ve tahakküm imparatorluğunun oluşmasında Kant'ın büyük etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Aydınlanma ile Batı toplumları sosyo-kültürel olarak yeniden şekillenmeye başlamıştır. Yeni bir birey algısı ve konumlandırması sonucunda Aydınlanmanın ürünü olan modern toplum ortaya çıkmıştır. Böylelikle Aydınlanma ile modernlik arasında gerek teorik gerekse pratik birliktelikler olmuştur. Nitekim modernlik kavramını Aydınlanma fikrine taraf olanlar kendilerini tanımlamak için kullanmışlardır.¹⁷ Modernlik, Batı toplumlarında Rönesans sonrası “modern” koşullarda biçimlenmiştir. Nitekim modernliğin tanımı gelişmiş Batı ülkelerinin ürettiği “endüstriyel toplum” ve “aydınlanma projesi” etkinlikleri üzerine kurulu bir tarihsel ilişki bağlamında yapılmıştır.¹⁸ Pazar ekonomisi/kapitalist üretim tarzının zorunlu olduğu endüstriyel toplumlardaki modernlik Batı tarihselliğinde ekonomik, teknolojik, sosyal ve kültürel değişmelerle ilişkilendirilerek kavramlaştırılır. Modernite projesi olan Aydınlanma projesinde rasyonalite, düzen, devlet, kontrol ve ilerleme inancı vurgulanır.¹⁹

Aydınlanma ya da modernite projesi pozitivist, teknoloji merkezli, rasyonalist eğilimli olarak algılanır. Toplumsal düzenin rasyonel bir biçimde planlanması ve bilgi üretiminin standartlaşmasıyla özdeşleştirilir.²⁰ Modernliğin ve Aydınlanmanın sanayileşme ile ilişkileri teorik ve pratik olumlu etkilerini düşündürdüğü gibi olumsuz

¹⁷ Demirhan, s. 25.

¹⁸ Ergün Yıldırım, **Hayali Modernlik/ Türk Modernliğinin İcadı**, 1. Basım, İstanbul: İz Yay., 2005, s. 29.

¹⁹ A.D. King, “**The Times and Spaces of Modernity**” London: Sage Publication, 1997, ss. (sayfa sayısı)108–124.

Akt. Ergün Yıldırım, s. 22.

²⁰ David Harvey, **Postmodernliğin Durumu**, Sungur Savran (çev.), Ankara: Metis Yay., 1997, s. 21.

etkilerini de düşündürmektedir. Önce Aydınlanma tarafından inşa edilen *araçsal akıl*^{*} daha sonra doğaya ve insanlığa karşı “vahşileştirilen” dizginsiz *birey* tipi sanayileşmenin yıkıcı mekanik aletlerini doğaya ve insana karşı kullanmaktan sakınmamıştır. Sömürgecilik, kölelik, militarizm, iki Dünya savaşı, Atom bombası, ölüm kampları ve mangaları halen devam etmekte olan işgaller ve sivillerin öldürülmesi hiç kuşkusuz Aydınlanma ve sonrasında gelen sanayileşmenin hiç de iyi olmayan karnesidir. İnsanlığın yaşamış olduğu fikri ve hayati sıkıntılar aydınlanma, sanayileşmenin dolayısıyla modernliğin eleştirisini de yanında getirmiştir. Akıllı araçsal akla dönüştürdüğü, dogmalaştırdığı, insanı tek boyutlu tipe dönüştürdüğü gerekçesiyle önce sanayileşme ve kapitalizme dolayısıyla daha sonraları Aydınlanmaya ve moderniteye yönelik ciddi eleştiriler yapılmıştır.

Aydınlanmayı destekleyenler olduğu gibi terk edilmesi gerektiğini söyleyenler de vardır. Nitekim Adorno’ya göre tek çıkış yolu insan doğasının baskıcı iktidara başkaldırmasıydı. Max Weber’e göre bilimin, hukukun, sanatın, ekonominin meşruiyeti yani bilim/yasa olması yalnız Batıya özgüdür. Bu özellikleri Batı toplumlarına kazandıran rasyonelleşme akla uygun toplumsallaşmadır. Weber’e göre Batı rasyonalitesini diğer kültürlerin rasyonalitesinden ayırt eden husus onun toplumsal bir düzlemde tanımlanması ve bu yolla kültür dünyasını oluşturmasıdır.²¹

Aydınlanmanın bir neticesi olan *modernlik* ortadan kaldırılmaya ya da yok sayılmaya çalışılsa da yalnızca Batı toplumlarını etkileyen bir gerçeklik olarak kalmamış aynı zamanda proje olarak dayatıldığından tüm dünya toplumlarını etkilemiştir. Modernlik Batıdaki toplumsal hayatı her alanda farklılaştırdığı gibi Batı dışı toplumları da modernleştirme/modernization projesi ekseninde dönüştürmeye başlamıştır. Bu dönüşüm modern endüstriyel toplumun kültürel, bilimsel, siyasal ve ekonomik olarak farklı bir hal almasını sağlamıştır. Bilimsel ve teorik olarak gelişen, pratik olarak sanayileşen Batının modernlik yoluyla farklılaşması ve modernleştirme yoluyla kendi dışındaki toplumları metamorfoza/değişime zorlaması ciddi sorunların oluşmasına yol açmıştır.

^{*}Araçsal akıl: Akıl kapitalist teknolojik gelişmelere araç olması şeklinde tanımlanır. Teknik akıl kavramı da araçsal akıldır ve Aristoteles’ten gelmektedir.

²¹ Demirhan, s. 64–67.

Aydınlanmada inancın yerine akıl, dinin yerine bilim ikame edilmiş, Bacon'un "İnsan doğaya hâkim olmalıdır," söylemi gerçekleşmiş, doğa insanın yönetimi altına girmeye başlamıştır. İnanç ve dinin felsefi dışlanması ile pozitivizmin terakki/ilerleme anlayışı devamında adına *modernite* denilen dönem gelmiştir. Aydınlanmanın bir uzantısı olan, aklın önemli olduğu bu dönemde önyargılardan ve boş inançlardan kurtulma pratiği meydana gelmiştir.

Aydınlanma felsefesinde yol gösterici olan akıl mesele ve olgulara ışık tutma görevini yerine getirmiş, bireyi dolayısıyla toplumu da biçimlendirmiştir. Aydınlanmanın tasavvurunda doğa anlam taşımayan kaotik bir gerçeklik olarak algılanmış ve rasyonelleşmenin yardımıyla bu teorik gerçeklikten kendisine hakim olunabilecek deneysel bir yığın haline dönüştürülmüştür. Toplum ise rasyonelleşmenin kendi mantığına göre ürettiği, anlamların hem örgütlediği ve hem de birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkan akıl ve düşüncüyü araç haline getiren bir birlikteliktir.

Bu modern örgütlenme ve birlikteliğe mesafeli yaklaşan Weber, toplumsal eylem ile ilişkileri toplumsallaştıran akılcı örgütlenmelerin ilerici ve rasyonel olduğunu belirtirken akılcı örgütlenmelerin bireyi otomatlaştıracak, birey ve toplum için bir "demir kafes" oluşturacağını ileri sürer.²² Doğa ve toplum üzerinde tahakküm kuran Aydınlanmanın toplumlara karşı tutumu bir diktatörün yönetiminde olan insanlara karşı tutumuyla paraleldir. Modern-ulus devletin ortaya çıkışı bu tutumun siyasal uzantısıdır. Adorno ve Horkheimer da modernliğin daha iyi bir toplum, özerk ve özgün bireyler değil baskı ürettiğini ileri sürerler.

Ayırt edici özelliği rasyonelleşme olan Batı kültürünün özünde *mutlak akılcılık* vardır. Duygu ve inançlardan uzak, insan tarafından katılaştırılmış aklın *araçsal* olarak kullanılması insanlığı yeni bir konuma götürmüştür. İnsanlık, aklın sekülerleştirilmesi yani Tanrıdan kopartılmasıyla ve araçsal olarak kullanılmasıyla yeni bir barbarlık biçimine sürüklenmiştir. Akıl Hegel'de olduğu gibi tarihsel bir anla içkinleşen ve

²² Max Weber, **Sosyoloji Yazıları**, Taha Parla (çev.), İstanbul: İletişim Yay., 2000, s. 311.

böylece bir yandan geçmişten gelen bütün anları içeren kendisini gerçekleştiren bir güç değildir. Aksine aklın tarihi baskı ve unutuş tarihidir.²³

18. yüzyılda Aydınlanma felsefesiyle döneminin inanç, düşünce, kurum ve sistemlerine ciddi eleştiriler yöneltilirken akıl ve bilimin itibarı artmıştır. Aydınlanma felsefesi modernleşme kavramının içerisinden konuştuğu anlam dünyasının mimarıdır. Aydınlanmacılar sosyal, siyasal, dinsel vb. bütün sorunların deneyin denetimindeki aklın kullanımıyla çözümlenebileceğine inanırlar. Aydınlanmanın amacı insanları köleleştiren efsane, mit ve önyargıyı temsil eden felsefeden kurtarıp özgürleştirici olan aklın himayesine sokmaktır. Kategorize eden *araçsal akıl* kapitalist, bürokratik yapılaşma sağlayan toplum, kültür ve kişilik yapılarının oluşmasına nüfuz eden akıldır.

Araçsal akılcılaşmaya dayalı sistemleşme aklın tahrif olmasına neden olmuştur. Modern aklın meydana getirdiği bu tahrifattan dolayı modern dünyanın akıl anlayışına Frankfurt Okulu eleştiri getirmiştir. Özellikle bu okulun temsilcileri olan Theodor Adorno, Max Horkheimer ve Herbert Marcuse gibi düşünürler 20. yüzyılda Aydınlanmayla birlikte moderniteye ciddi eleştiriler getirmişlerdir. Frankfurt Okulunun düşünürlerine göre araçsal, öznel, güdümleyici akıl teknolojik tahakkümün beslemesidir ve kapatmasıdır.²⁴ Frankfurt Okulunun bu sert eleştirisine karşın Habermas’a göre araçsal akılla sınırlandırılmayacak denli, muktedir bir güç olarak gördüğü akıl eski ihtişamına yeniden döndürebilir. Aklın eski günlerine dönebileceği umudu taşıyan Habermas’ın modernlik projesi hayatın anlamını gündelik ayrıntıların hengâmesinde kurmaya çalışan, “ortalama bir insan tipine” dayanak olan, iletişimsel eylem modeliyle hayatı can sıkıcı bir hale sokmaya çalışan bir çabadan ibarettir.²⁵

Bacon gibi filozoflarla birlikte sistematik, eleştirel, kayıtsız ve şartsız bir teşebbüs olarak modern bilim anlayışı ilk kez açıkça formüle edilir. Bacon’un “Bilgi güçtür.” parolası hem doğaya hem de topluma hükmetmeyi doğurmuştur. Modern felsefe ve bilim Locke’un ifadesiyle “bilginin yolu üzerinde duran çalılıkları temizlemeyi” başardığı inancını taşımaktadır. Modern dönemin bilim ve felsefesiyle birlikte ortaya çıkan, gerçekliğin dinsel, mit, efsane ve sembolik anlamlardan

²³ Demirhan, s. 94.

²⁴ Martin Jay, **Diyaletik İmgelem**, Ünsal Oskay (çev.), İstanbul: Ara Yay., 1989, s. 392–393.

²⁵ Demirhan, s. 105.

siyırılmasıyla dünyanın büyüü kökten bir biçimde bozulmuştur. Dünya artık ahlâki ve dini manayla dolu olan anlamlı bir düzen değil Charles Tylor’un ifade ettiğı şekliyle “Son çözümlemede, haritası empirik gözlem yoluyla çıkartılacak olumsal korelasyonların dünyasıdır.”²⁶

Deneyle sınırları çizilmiş aklın merkeziliğı, bilginin hükmetme aracı halini alması, insanlığın sahip olduğı bilginin ve iynin evrensel olduğı düşüncesi, tarihin Batıda dondurulmak istenmesi Aydınlanma düşüncesinde zihinsel uğraş noktaları belirleyen hususlardır.²⁷ Aydınlanma felsefesi seküler bir dünya kurgularken dinin yerine bilimi, Tanrının yerine insanı/modern özneyi ikame etmiştir. Kendisi bir mite dönüşmüş ve kendi kendisinin kurbanı olmuş Aydınlanmanın özgür ortam ve özerk birey değil baskı üretmesinin en büyük göstergesi 20. yüzyıldaki despotizmlerin varlığıdır. Çünkü Aydınlanma Tanrıya ve doğaya meydan okuyan kozmolojiden ve teolojiden koparılmış bireyi inşa ederken *Frenkeisteinvari* bir birey ürettiyordu. Nitekim Horkheimer, Batı uygarlığının tüm tarihini, kendi kendini disiplin altına alan, efendisinin komutlarını bilinçaltı düzeyde algılayan, içselleştiren ego’nun ortaya çıkışı ve gelişmenin tarihi olarak olarak görür.²⁸

18. yüzyıl Aydınlanma filozofları tarafından ortaya atılan modernlik insana kendi potansiyelini gösterdiği gibi insanı kendi dışındaki otoritelerden (Tanrı-gelenek vb.) “kurtulmasının” da yolunu aralamıştır.²⁹ Nitekim Fransız Aydınlanmasının tipik felsefecileri insanın iyilik, huzur ve mutluluğı kendi elinde olduğı düşüncesini temsil ederler. Yazgısını doğaüstü güçten kurtarıp akli kılavuz yaptığı ölçüde *gerçek insanın* “Ahlâkını ve iyiliğini başarılı bir biçimde gerçekleştirebileceğı toplumsal çevreyi yaratabileceğı” düşüncesi Aydınlanmacı bir bakış açısının gelişimidir.³⁰ Aydınlanma ile yeniden toplumsal olarak şekillenmeye başlayan modern Batı toplumu Aydınlanmanın bir ürünüdür. Aydınlanma ile güzel olanın çirkinden, yanlışın doğrudan ayrılmasının ancak akıl ile gerçekleşeceğı anlayışı ortaya çıkmıştır. Akıl ile birlikte insan çemberin merkezine doğru yerleşmeye başlamış, gerçekliğin bütün insanların akli ve düşün

²⁶ Taylor Charles, **Hegel**, Cambridge: Cambridge University Pres, 1975, s. 8. Akt. West, s. 26.

²⁷ Fahrettin Altun, **Modernleşme Kuramı Eleştirel Girişi**, 1. Basım, İstanbul: Yöneliş Yay., 2002, s. 72.

²⁸ Jay, Diyalektik İmgelem, s. 391–392.

²⁹ Özkiraz, s. 15.

³⁰ Copleston, **Felsefe Tarihi: Kant**, Aziz Yardımlı (çev.), İstanbul: İdea Yay., 2004, s. 285.

deneyimleriyle mümkün olacağı anlayışı yerleşmiştir.³¹ Tabiatın kanunları arasında bütünlüğü olan, otoriteyi kiliseden alan aklın gücün kurucusu ve merkezi hale gelmesiyle akılcı pozitivist ruhun ve temellerin üzerinde yükselen Aydınlanma felsefesi hakikat ya da gerçeklik bilgisinin tekeline kiliseden almış ve özgürleştirilmiş bireyin aklına vermiştir.³² Artık kilisenin hâkimiyetinin oluşturduğu cemaatleşme olgusu değil bireyin önemli ve birincil olduğu rasyonalist bir düşünce sistemine geçilmiştir. Zamanla araçsal hale gelen akıl kilisenin ve geleneğin dogmalarına meydan okuyacak, deneyecek, sorgulayacak bilimsel olmayana itibar etmeyecek ve aklını kullanma cesareti ile eriştiği yasalar eşliğinde dünyayı algılayacaktır.

Aydınlanma ile yeni bir birey, toplum, dünya görüşü ve alışkanlıkların görüldüğü bir kozmopolis inşa edilmiştir. 1690'lardan 1914'e kadar modernitenin çerçevesi olan doğa görüşünün yükselişine tanık ettiği yıllardır. Öncelikle İngiltere ve Fransa'da yalnızca kendi çağdaşlarıyla entelektüel ve sosyal bakımdan uyum içinde olmaktan hoşnut cesur ruhlar, hem kartezyen insani aklın doğa makinesinden koparılmasına hem de Newtoncuların bu temel üzerine inşa ettikleri sabit, hiyerarşik kozmopolis'e meydan okudular. Ancak, 1914'ten sonra bu bilimsel fikirler ve sosyal pratikler yaygın bir biçimde yeniden sorgulanmış ve modernitenin yapı iskeletindeki son krizlerine güven kaybolmaya başlamıştır.³³

Önce F. Bacon'un "Bilgi güçtür" sonra İ. Kant'ın "Aklını kullanma cesaretini göster." söylemleri Aydınlanmayı sonrasında modernliği doğurmuştur. Aydınlanma ve modernite; akıllı her şeyden üstün gören, Tanrıyı tahtından indiren, onun yerine kendi aklını ve bilimi ikame eden, doğayı kendi tahakkümünde ve güdümünde gören insan tipini doğurmuştur. Dışlamayı ve ötekileştirmeyi seven, pozitivist ve ilerlemeyi gaye edinen insanlık adına *modernite* diyebileceğimiz yeni bir dönemi meydana getirmiştir. Önyargılardan, dogmalardan, hurafelerden kurtulmak isteyen sadece pozitivist, akılcı bakış açısıyla meseleleri anlama gayesinde bulunan araçsal akıl bilim ve teknolojinin gelişmesiyle her türlü değerden, etik ilkedен yoksun oluşu yüzünden insanlığı tarihi bunalıma itmiştir. Öznenin nesneyi tahakküm altına alma mücadelesinin tersine

³¹ Geoffrey Hawton, *Enlightenment and Despair*, Cambridge, Cambridge: Cambridge University Press, 1976 Akt. Özkiraz, s. 38–39.

³² Ahmet Çiğdem, *Aydınlanma Felsefesi*, 1. Basım İstanbul: İletişim Yay., 1993, s. 39–40.

³³ Toulmin, s. 220.

döndüğü, nesnenin özne üzerinde egemenlik kurduğu, kapitalizmin eşitsizliği doğurduğu, anlamın buharlaştığı, insanların mutsuz olduğu ve değerlerin değersizleştiği bir düzen içerisinde yaşanır hale gelinmiştir. Nitekim S. Toulmin, modernite projesinin gücünü kaybettiğini, başka bir program geliştirilmesi gerektiğini iddia eder.

Baudrillard modernliği kendini inkâr, öldürücü düzeyde tiksinti verici paradoksal bir koşul olarak yorumlar. Teknolojinin boyunduruğunda sıkışan modern birey fraktal, sanal monatlara dönüşen, kendine teslim edilmiş ve umutsuzca ötekini arayan nükleer kimliğe sahip, kendi uzlaşmaz kopyasıyla çarpışan kendisini aşan düzende artık yer almayan varlıktır. İçinde yaşadığımız düzende teknolojik aygıtlarla parçalanan, hırpalanan, fraktal yani gönüllü kölelik biçimi yaşayan, bir anlamda geçmiş çilecilerin ve keşişlerin kaderini yaşayan modern bireyin varlığı söz konusudur.³⁴

Önceleri olumlu algılanan daha sonra modernleştirme güdüsüyle hareket eden, araç olarak kullanılan akılcılık Tanrının yokluğunda herhangi bir manevi ya da ahlâki amaçtan yoksun kalmıştır. Akıl başkalarına boyun eğdirmek için basit bir araç haline gelmek zorunda olmuştur. İnsanın en önemli ayırt edici yeteneği olan akıl bu konumu itibarıyla insanlığa sıkıntı vermeye devam edecektir.

2.3 Baudelaire'nin Flaneur'inden Baudrillard'ın Seyircisine

Rönesans ve Reformlarla başlayan, ilk defa Bacon'un seslendirdiği *modernite* özellikle mekân, toplum ve insan üzerinde ciddi ve büyük dönüşümler meydana getirmiştir. Bu dönüşüm ve ilerleme sanayileşmeyle birlikte önü alınamaz bir süreç şeklinde devam etmiştir. Öncelikle fabrika ve sanayi bölgelerinin artışı daha sonra gazete, telefon ve telgraf gibi iletişim araçlarının yaygınlaşması sonucunda kentler ve metropoller ortaya çıkmıştır. Modernliğin ilerleyen yıllarında önce mekanik daha sonra teknolojik gelişmeler meydana gelmiştir. Kentleşmeyi meydana getiren tek faktör nüfusun kalabalıklaşması değil farklı hizmet alanlarının ve yaşam tarzlarının da

³⁴ Baudrillard, İmkânsız Takas, s. 53–56.

olmasıdır. Nüfus sayısının oldukça kalabalıklaştığı bu kentler zamanla sosyolojik bir olgu olan *kentleşme* olgusunu da doğurmuştur. Bu gelişmelerle beraber bankacılık, alış-veriş merkezleri, ulaşım sektöründeki gelişmeler mekânın ve bireyin karakterini ve ruhunu değiştirmiştir. Farklı yeme-içme, kılık-kıyafet, eğlence gibi yaşam tarzlarının hâkim olduğu sanayileşmiş, yapaylığın, maraziliğin, tutsaklığın mekânı kent ve metropoller ortaya çıkmıştır.³⁵

Tönnies'e göre modernleşme cemaatten cemiyete geçiştir. Modernleşme sürecinde gelenek, inanç ve cemaat duygusu yerini dinamizm, bilimselleşme ve ticarileşmeye bırakacaktır. Duygusal ve kendiliğinden ilişkiler ortadan kalkacak, yerine yapaylık ve akılcılık kendini ikame edecektir. Durkheim'a göre ise iş bölümünde bağlılık artacak organik dayanışma ortaya çıkacak ve mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçilmesiyle insanlar yalnızlaşacaktır.³⁶

Modern toplum; kentleşmenin, endüstrileşmenin, medyatik iletişimin, yüksek okuma-yazma oranının, seküler bir sistemin, demokratik ideallerin, evrensel, ideal değerlerin görünür olduğu toplumun adıdır. Yapaylık ve görünürlüğün ön planda olduğu modern toplumlarda karmaşıklaşan topluluklar bütünlük ifade eden toplum olmaktan çok kitle konumunda olmuşlardır. Kitle iletişim araçları ile yönetilen kendi düş/ünce/leri, yaşantıları olmayan, kendilerini metalarda tanıtan modern insanlar sadece mekanik kopyalardır.³⁷

Teknolojik, tarımsal, endüstriyel alanlarda ortaya çıkan değişim süreci modernleşme olgusunu meydana getirmiştir. Modernlik zamanla kendine has mekânlar, toplumlar ve insanlar meydana getirmeyi bilmiştir. “Modern birey hem kendini inşa etmekte, hem de gündelik yaşamın beraberinde getirdikleri tarafından biçimlenmektedir.”³⁸ Özellikle sanayileşme ve teknolojinin gelişmesiyle modernleşen toplumlarda rasyonel, ekonomik kurumlar meydana gelmiş farklılıklar ve yenilikler oluşmuştur. Kentleşmeyle beraber birincil ilişkiler yerini şehirlerde yapay ilişkilere

³⁵ Henri Lefebvre, **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, Işın Gürbüz (çev.), İstanbul: Metis Yay., 1998, s. 36.

³⁶ Özkiraz, s. 44-46.

³⁷ Marshall Berman, **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, Bülent Peker ve Ümit Altuğ (çev.), İstanbul, İletişim Yay., 1999, s. 30.

³⁸ Gülnaz Saraçoğlu, “İletişim Araçları Kapsamında Jean Baudrillard’ın Simülasyon Kuramının İncelenmesi” (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, (Dokuz Eylül Üniversitesi) D.E.Ü. S.B.E., 1997), s. 3.

bırakmıştır. İnsanlar kendini rahat hissedebileceği mekânlar olan alışveriş merkezleri, sinema ve ışıklı caddeleri inşa etmişlerdir.

Modernliğin getirdiklerine bir anlamda getireceklerine ilk ciddi tepkiyi postmodernliğin yol açıcısı olarak Nietzsche vermiştir.³⁹ Nietzsche'ye göre modern insan kendisini "daha yüksek bir seviyede olan bir insan olarak" görmektedir. Bu iyi yetişmemiş hasta, bıkkın, tükenmiş insan kendisini böyle her şeyin evrenine yerleştirmeyi amaç edinirken böyle bir gayeyi kendisine bir hak olarak görmektedir. İnsanın özgürlük bilinci ve kendi yazgısını kendi eliyle tuttuğuna olan inancı hâkim bir içgüdü olmaktadır. Bilince *içgüdü* diyerek modernliğin başlatıcısı olan akla en büyük darbelerden birisini vuran Nietzsche tahmin edilebilecek bir varlığa dönüşen, unutmayı unutmuş modernliğin insanının geleceği kurabileceği zannına kapıldığını iddia etmiştir. Ona göre kendi algısında düzen kuramamış, kendi geleceğine kefil olabilen bir insan ortada yoktur. İnsan kendisine karşıt bir varlığa dönüştürülmüştür. Mitini yitiren her kültür kendine düşman bir ortamın ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Mitlerden yoksun kalan bir insan ise kendisini bütün bir geçmiş karşısında aç hissetmekte ve umutsuzca bir köken arayışı içine düşmektedir. Köken arayışı nihayetinde gündelik hayatını değiştirmektedir.⁴⁰

Düşünceден yoksun olan modern çağda modern toplum ve bireyler bilişsel yönü zengin, demokrat, seküler, kendi olamayıp yapay olan, arzuları olan, anlamı eşyada bulan tiplerdir. Nitekim Baudelaire bu tipleri düşüncesinin konusu haline getirmiştir. Yoğunluğun, hızın, farklı yaşam tarzlarının olduğu metroplün ve modern hayatın kahramanı flaneurdir. Baudelaire, bu devinimi gözlemleyebilmek için kent gezginini, *flâneur*'u kullanır. Modern insan yani flaneur/aylak, kent kalabalığının içinde yalnız gezen bir gözlemcidir, kente katılmaz, seyircidir. Flaneur; metropolü baştan çıkartıcı düşler âlemi, ıslıl ıslıl gece hayatının merkezleri olan modern gündelik hayat kültürünün beşikleri olarak algılar.⁴¹

³⁹ P. Marie Rosenau, **Postmodernizm ve Sosyal Bilimler**, Tuncay Birkan (çev.), İstanbul: Ark Yay., 1998, s. 35

⁴⁰ Demirhan, s. 89.

⁴¹ Charles Baudelaire, **Modern Hayatın Ressamı**, Ali Berktaş (çev.), İstanbul: İletişim Yay., 2004, s. 196.

Modern kişi güncelin içinde sürekli olanı yakalayan her anın efsanevi yararını kavramış kişidir. Modernlik yalnızca zamana ilişkin bir tavır değil aynı zamanda yaşam biçimidir. Modern kişi kendinin üzerinde bıkmadan usanmadan işlenilmesi gereken karmaşık bir nesne gibi görünür. Dolayısıyla onun amacı kendini keşfetmek, kendiyle ilgili sırları gerçekleri öğrenmek değil vücudun davranış biçimini, duygularını özetle var oluş biçimini şekillendirerek kendini bir sanat eseri gibi yaratmaktadır.⁴² Nitekim Freud’un çağında insana ait duygu, sır, her olay ya da olgu benlik ve bilinçaltı kavramıyla anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bilimsel bilginin teknolojiye dönüştüğü, temposu hızlanmış bir hayat, demografik hareketler, hızlı ve sarsıntılı kentleşme, birbirinden çok farklı insanları ve toplumları birbirine bağlayan kitle iletişim araçları, bürokratik ulus devletler, direnen insanların kitlesel hareketleri, insanlar ile kurumları bir araya getiren ve yönlendiren kapitalist dünya pazarı, 20. yüzyılda bu girdabı doğuran ve onu sürekli bir oluş halinde yaşatan süreçler “modernleşme” diye adlandırılmıştır.⁴³

Gndeliklik ve modernlik, karşılıklı olarak birbirini belirtir, gizler, meşrulaştırır ve telafi eder. Dönemin evrensel gündelik hayatı modernliğin arka yüzüdür, zamanın ruhudur.⁴⁴ Modernliğin başlangıcında kentleşme yavan bir kentleşme olarak gerçekleşirken endüstriyel, bilişim ve enformatik gelişmenin de etkisiyle modernlik ilerleyen yıllarda günlük hayatın üzerinde köklü değişimler meydana getirmiştir. Boş zaman ve tüketimde gazete, film, TV ve sesin yeniden üretimi, bilgisayarlar, multi-medya teknolojisi, enformasyon ve ulaşım yoluyla yavaş yavaş bir devrim gerekleşirmiştir. Elektronik iletişim araçlarının yayılımı ve reklmlar, “post-fordist” üretim teknikleri gündelik hayat tarzını, imaj ve kimlikleri farklılaştırmıştır.

Modernizmin inşa ettiği hayat ve insan tipinin ciddi, şizofrenik ve patolojik sorunları vardır. Modern dünyada; sabah kahvaltısını Paris’te yapan, beş ayını Londra’da içen, kravatı İtalyan kumaştan, ceketi ise Hint kumaşından olan, bir kanalda Talk Show’da kakhahalar atan kanal değiştirdiğinde Afganistan ve Iraktaki olaylara

⁴² Dilek Doltaş, **Postmodernizm ve Eleştirisi Tartışmalar/ Uygulamalar**, 1. Basım, İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yay., 2003, s. 50.

⁴³ Berman, s. 12.

⁴⁴ Lefebvre, s. 36.

sadece yapmacık bir “duygu ötesi” yaklaşımda bulunan, TV’de açlıktan ölen insanlar için içi burkulan, köpekleri için milyonlarca dolarlık mamalar almaktan geri durmayan, an’ı yaşayan, kopuşlar yaşayan, kendisine parçalı hayat tarzı inşa eden, kendine imaj ve kimlik satın alan muğlâk bir çağın eşiğinde ve insanlığın kucağında yaşıyoruz. Gündelik hayatta birey ertesi gün veya her an yeni bir dünya ile karşılaşma olasılığıyla karşı karşıyadır. Modernlik ile aklın birlikteliği modernlik projesinin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Modernitede zamansal kavramların yerini mekânsal kavramların alması, düşüncenin ve yaşamın mekânsallaşması söz konusudur. Bunun en büyük göstergesi ise teknolojinin katkısıyla modern mimarinin evrensel düzeyde yaygınlaşması ve önem kazanmasıdır.

Habermas’a göre Batı toplumlarında bugün görülen otorite boşluğunun, kargaşanın, öznenin dağılmışlığının ve narsizminin, toplumsal kişiliğinin oluşamamasının nedeni Aydınlanma düşünürlerinin güncel yaşamı mantıklı planlamasına ve zenginleştirilmesine dönüştüreceğini ümit ettikleri objektif bilimle, evrensel ahlâk, hukuk ve sanat alanlarındaki çalışmaların pratiğe dönüştürülemediği gibi güncel iletişim diline aktarılamamış olmasıdır. Tersine bilim, ahlâk ve sanat alanlarının birbirlerinden tümüyle ayrılması ve onlarla ilgili çalışmaların uzman kişilerce birbirlerinden bağımsız olarak yürütülmesi hem sanatın insanla hem de yaşamla bu dallar arasında olması gereken yakın ilişkiyi kopartmıştır.⁴⁵ Zaten Habermas’a göre modernlik sorunları ortadan kaldırılabilecek, sağaltılabilecek henüz tamamlanmamış bir projedir.

Eskinin dışlanması, yeninin kutsanması olan ve esas itibarıyla 19. yüzyıl ile birlikte gündelik hayatları tanzim etmeye girişen buyurgan bir sistem⁴⁶ haline gelen modernlik anlamsızlık ve köksüzlük sorunu yaşamaktadır. Jeanneire’nin dediği gibi “Modern olmak, artık düne ait olmayan ve başka yöntemlerle ele alınması gereken bir dünyada yaşamak”⁴⁷ olan anakronikliğin/köksüzlüğün içinde bulunmak demektir.

⁴⁵ Doltaş, s. 58.

⁴⁶ Altun, s. 10.

⁴⁷ Abel Jeanneire, “Modernite Nedir?”, **Modernite Versus Postmodernite**, Mehmet Küçük (drl.) (Derleyen.), Ankara: Vadi Yay., 1994, s. 16.

Değişimi ve protesto hareketlerini bünyesinde barındıran modernleşme süreci aynı zamanda toplumsal kargaşaya da yol açar. Modernleşen ve modernleşmekte olan toplumlar buhranlarla yüzleşmek zorundadırlar. Modern toplumlarda bireyler kuşatılmış, nesne konumuna indirgenmiş, kendine ve çevresine yabancılaşma, yok olma tehlikesi ile baş başa kalmıştır. İnsanı biçimlendiren bir kafes olan modern toplumda ruhu, cinsel ya da kişisel kimliği olmaya buharlaşan insanlar vardır.⁴⁸ Nitekim Foucault’a göre “hayatı nesne edinen modern iktidar teknolojileri tarafından” *yönlendiriliyor*; “bedenler ve onların maddiliği, güçleri, enerjileri, duyum ve zevklerini yakalayarak işleyen iktidar” tarafından *güdüliyoruz*.⁴⁹

Modernleşme; kentleşmenin olduğu, büyü ve dinin gerilediği, sekülerliğin ortaya çıktığı, düşünce ve eylemlerin son derece akılcılaştığı, insanların birbirine benzediği ve demokratikleştiği; ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal değişimleri içeren bir süreçtir. Modernite ile insanın geçmişle bağı koparılmış ve insan akıl dışılıktan kurtarılmıştır. Bir anlamda modern insan Rönesans, Reform ve daha sonrasında Aydınlanmanın katkısı ile vücuda getirilmiş bir insandır. Alex İnkeles’e göre modern insan; yenilikçi, farklılıkları kabul eden, geçmişini değil, şu an ve geleceği temel alan dünyayı kontrol edebileceğine inanıp dış dünyaya karşı ilgili olanıdır.⁵⁰

Flaneur’dan seyirciye dönen modern insanın duyarsızlığının en önemli göstergelerinden biri Körfez savaşıdır. Baudrillard Körfez savaşının canlı yayında verilmesi ve insanların duyarsız bir biçimde bu savaşı TV ekranlarından seyretmesi nedeniyle bu savaşı *pornografik* savaş olarak adlandırır. Mestroviç’in de *duygu ötesi* olarak isimlendirdiği modern insan simülasyon evreninde günü kurtarmak, haz alma amacı ve derdiyle yaşamaktadır. Baudrillard’ın modernizm eleştirisi yapmasının en büyük nedeni modernizmin insani olmayan tavırları doğurması, hayatı kuşatıcı ve anlamsız bir hale getirmesidir.

Baudrillard’a göre Aydınlanmanın uzantısı olan modernite döneminde modern insan içinde yaşamış olduğu dünyaya ve gündelik hayata karşı *yabancılaşma* duygusu ile yaklaşp bir takım tepkilerde bulunmaktadır. Hayatlarının ileri safhalarında modern

⁴⁸ Berman, s. 29.

⁴⁹ Berman, s. 40.

⁵⁰ Altun, s. 96.

teknolojik ve bürokratik dünyanın isimsiz, kişiliksiz yapıları ile yüz yüze gelecek olan yumuşak insanlardır. Bireyselleşme olayının bedeli olan yabancılaşma ile insan tekrar ergin olamama ve emekleme dönemine dönmüştür. Zeki makineler yaratan, kendi zekâsından umudunu kesen, canavarca bir zekânın ağırlığı altında ezilip sorumluluktan kaçan ve kendi zekâsının becerisiyle kapışan birey insanın emekleme dönemine iyi bir örnektir.⁵¹

Baudrillard, insanın kendi aklıyla ve eliyle oluşturduğu yabancılaşma düzeninden memnun olduğunu ve bu teknolojik yazgıyı isteyerek kendisinin oluşturduğunu iddia eder. Yıllar önce modern dünyayı gözlemlemenin ve onu anlayabilmenin en doğru yolunun kent merkezinin caddelerinde dolaşmak, mağazaların önlerinden geçmek olduğunu ileri süren bir başka Fransız -bir şair ve eleştirmen olan- Baudelaire ile Baudrillard'ın modern insanı/flaneur'ü birbirinden farklıdır. Baudrillard'ın flâneur'ü TV ekranının karşısındaki koltuğa çivilenmiştir. Boş boş gezinen avare artık gezinmemektedir. Şimdi hipnotize edilmiş izleyicinin karşısında gezip dolaşan, koşan, oradan oraya akan şey TV görüntüleri, reklâm kuşakları, bunların tanıtımını yaptıkları mallar ve keyiflerdir. Baudelaire'in aylak gezgincisi Baudrillard'ın seyircisine dönüşmüştür. Baudrillard'ın flâneur'ü kalkıp arabasının başına geçtiğinde kent merkezinin görülmeye değer yerlerini keşfetmeyi amaçlamıyor. Bilakis içinde yaşadığımız çağın en önemli işaretini aramak üzere otomobilini çöle doğru sürüyor ve ortadan kayboluyor. Baudrillard'ın çizdiği resim, muhtemelen, televizyon ekranının karşısına mihlanıp kalmış bir insan tarafından görülebilir bir resim; yaşadığı evin ve üniversiteye derse gidip geldiği otomobilin pencerelerindeki camları çıkarıp bunların yerine televizyon ekranları yerleştirmiş bir insan; hırsla emip içine çektiği televizyon ekranındaki kesintisiz görüntü akışı esnasında araya sıkıştırılmış reklâm kuşakları belirlediği sıra dikkati zirveye ulaşan bir insandır.⁵²

Modernliğe tepkili olunmasının en büyük nedeni insanlığın günlük hayatı içinde bulunduğu olumsuz, yıpranmış, sıkıntılı ve anlamsız durumudur. Günümüzde genel geçerli olan düşünce aklın etkinliğinin yerini teknolojik kültürel etkileşimlerin

⁵¹ Jean Baudrillard, *İmkânsız Takas*, Ayşegül Sönmezay (çev), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2005, s. 120–121.

⁵² Zygmunt Bauman, “Jean Baudrillard'a Göre Günümüz Dünyası”, *Sinemasal*, 2007, S:2 <http://www.sinemasal.gen.tr/bauman.htm>, (21.02.2009), s. 48.

egemenliğine bıraktığı düşüncesidir. Bireylerin kariyer edinme, acıdan kaçıp hazzla yaklaşma arzuları, gündelik yaşamlarını zenginleştirme çabası içinde olmaları, müzik, eğlence ve tüketim gibi genişleyen bir sektör içinde hayat oyununda yer almayı tercih etmeleri, çeşitli aktüel faaliyetlerle popüler kültüre katılmaları gibi kültürel içerikli talepler yeni gündelik yaşam alanları icat etmelerine yol açmıştır. Ayakkabı bağından uçak biletine kadar her şeye ulaşılan, içinde sanat galerisi, gezinti merkezi, oyun parkı olan, özel iklimlendirilmiş suni atmosfere sahip olan gündelik yaşamın düzenlendiği *drugstore** veya *Parly 2 ler* inşa edilmiştir.⁵³ Bu mekânlar modernitenin akılcı ve ilerlemeci kodlarını zayıflatmıştır.

Kökene, geçmiş ya da geleceği olmayan, bütün halde görmeyi sağlayan merkezi bir noktanın ya da perspektifin olmadığı geçici, değişken yerel bilgi ve yaşantı biçimlerinin olduğu postmodern bir dünyada vardır.⁵⁴ Gündelik hayatın içinde yapaylığı ve yüzeyselliği geliştiren kültür ya da toplumsal süreçlerden olan modern, modernlik ve modernleşme ciddi sorgulamalarla karşı karşıya kalmıştır. Akılcı ve bilimi yücelten yaklaşım ulus-devlet anlayışını, seküler ve bencil özne meydana getirmiştir. İnsanlığın edinmiş olduğu akılcı, tekdüzeleştirici yapısı her geçen gün daha çok eleştirilmeye başlanmıştır. Uzun süreli anarşiyi içinde barındıran modern çağda inanacak hiçbir şeyin kalmadığı, nihilizmin yaygınlaştığı, kimliğinden ve kökeninden kopma tehlikesiyle başa kalan, uhrevi bağlarından kopmuş akılcılaştırmış gündelik hayat ortaya çıkmıştır. Baudrillard böyle bir neo-liberal düzeni çözümlemeye çalışmıştır.

* Drugstore: Eczane, A.B.D’de ilaç, yiyecek, içecek, kozmetik gibi maddelerin satıldığı mağaza.

⁵³ Jean Baudrillard, **Tüketim Toplumu**, Hazal Deliceçaylı (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2004, s. 18–22.

⁵⁴ Krishan Kumar, **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma, Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, Mehmet Küçük (çev.), Ankara: Dost Kitabevi Yay., 2004, s. 175.

2.1.4 Baudelaire'den Baudrillard'a Modernite Yorumlamaları

Modernin terim ailesinin farklı anlaşılmasında zamanın ve mekânın etkisi olduğu gibi düşünürlerin de farklı anlamaları ve farklı anlamda kullanmaları etkili olmuştur. Modernliğe ilişkin ilk tanımlamalardan birini yapan Hegel modernliğe kronolojik bir anlam içeren bir tanımlama getirir. Modern çağı Rönesans ve Reform hareketleriyle başlatan Hegel modern kavramını Rönesans ve Reform hareketlerinin sonucunda oluşan "yenidünyayı" Ortaçağ'dan ve ama daha çok Antik Yunandan ayırmak için kullanmıştır.⁵⁵

Marshall Berman'ın *ilk modernist* ilan ettiği Charles Baudelaire ilk kez modernliği özsel olarak tanımlamaya çalışmıştır.⁵⁶ Modern toplum ve modernite kavramına estetik ve felsefi bakış açısıyla yaklaşan Baudelaire'e göre modernlik geçici/fanıdır ve tesadüfidir, sanatın bir yarısıdır, diğer yarısı ise ebedi ve değişmez olandır.⁵⁷ İçinde ilerleme olmayan bir modernizmi tasvir eden Baudelaire'e göre 1950'lerde modernin sona erdiği ona dayalı modernlik kültürünün de öldüğü tarzları ortaya çıkmıştır. Baudelaire'de modernite, zamanın gelip geçiciliğine sahip ve yeniliğe mahkûm olan, maddi çevreyle sosyal hayatın birbiri içerisinde eridiği, bütünleştiği, toplumsal hayata hükmeden ve maddi yoğunlaşmanın doğurduğu modern kültürün kendisidir. Ona göre maddi çevreyle sosyal hayat arasında korelasyon olduğu için insanın içinde yaşadığı sosyal hayatı ile maddi dünya bütünleşmiştir. Kültür maddi gelişmeyle birlikte biçimlenirken kendisi de maddi çevreyi değişime zorlar. Baudelaire, modernizmin kent hayatını, bireyin konumunu ve hayatını, güncel hayatta yol açtığı dönüşümleri ve etkilerini sonuçlarıyla ele alırken akademik bir eda kullanmaktan çok estetist bir eda kullanır.⁵⁸ Baudelaire'in modernlik tanımlaması gündelik hayat, birey ve kent görünümlerinden hareketle yapılan bir tanımlamadır.

⁵⁵ Demirhan, s. 82.

⁵⁶ Berman, s. 167.

⁵⁷ Baudelaire, s. 214.

⁵⁸ Berman, s. 180–187.

Foucault, modernitenin meydana getirdiği modern toplumun hapishane toplumu olduğunu ve büyük kapatılmaya maruz bırakıldığını iddia eder. 18. yüzyılda kurumsallaşan hapishanenin aynı zamanda modern toplumun göstergesi olduğunu düşünen Foucault’a göre hapishane ıslah etmek için değil toplumu disipline etmek için vardır. Kişinin gözetlenerek denetim altına alındığı çağı gözetim çağıdır. Modern toplumun hâkim olduğu her yerde görülmeden görülmenin yani panoptizmin egemenliği söz konusudur.⁵⁹ Ona göre modern toplum, çeşitli kurumların bir erdem sistemi yaratmak için mimarileri aracılığıyla işlev gördükleri bir *carceral* (hapishane) haline gelir.⁶⁰ Modern felsefe Aydınlanmanın ne olduğu sorusuna yanıt arayan düşüncedir. Foucault modernliği ve modern toplumu eleştirir fakat yaşadığımız dünyayı anlayabileceğimiz ya da değiştirebileceğimiz siyasal ya da ahlâki çare sunmaz.

Habermas’a göre ise modernizm; Rönesans’tan bu yana insanoğlunun aklıyla evrende var olan her şeyi öğrenebileceğine, onu istediği gibi yönlendirerek gerçek mutluluğa kavuşacağına inanan, geleneğin normalleştirici fonksiyonlarına karşı baş kaldıran, normatif olan her şeye karşı isyan deneyimiyle yaşayan bir düşüncenin ürünüdür.⁶¹ Özgür, yaratıcı bireylerin oluşturacağı birikimi, insanların özgürleşmesi ve günlük yaşamın zenginleşmesinde kullanan rasyonalite öncelikle insanı efsane, din ve akıl dışılıktan kurtarmayı vaat ediyordu. Ona göre bu projeyle insanlığın evrensel, sonsuz ve değişmez nitelikleri ortaya çıkarılabilirdi.⁶² Habermas, geleneğe ve normatif olan her şeye karşı isyan deneyimiyle yaşayan modernliğin yitirilmiş bir dava olarak projesini gözden çıkarmak yerine onu yadsımaya çabalamış bulunan abartılı programların hatalarından ders almamız gerektiği kanısındadır.⁶³ 1980’lerde modernliği proje olarak savunan Habermas’a göre modernlik henüz tamamlanmamış bir proje ve yaşayan bir dönemdir. Ancak bu modernliği oluşturan bütün potansiyellerin tükendiği modern sonrası postmodern çağa geçtiğimiz anlamına gelmez.

⁵⁹ Michel Foucault, **Büyük Kapatılma**, Işık Ergüden- F. Keskin (çev.), Ayrıntı Yay., İstanbul, 2000, s. 225.

⁶⁰ Georg Stauth-Bryan S. Turner, **Nietzsche’nin Dansı**, Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Bilim ve Sanat Yay., 2005, s. 79.

⁶¹ Jürgen Habermas, “Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje”, **Postmodernizm**, Necmi Zekâ Derleyen (drl.), İstanbul: Kıyı Yay., 1990, s. 77.

⁶² Harvey, s. 25.

⁶³ Gonca Kızıloğlu, “Jürgen Habermas’ta Rasyonalite Sorunu”, 2007, Atatürk Üniversitesi, (Sosyal Bilimler Enstitüsü) S.B.E, <http://acikarsiv.atauni.edu.tr/fulltext/616.pdf>, (06.10.2008).

Modernleşmeyi Alain Touraine “eylem halindeki modernlik” olarak nitelendirirken Eisenstadt ise tarihsel olarak “Batı Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da gerçekleştirilmiş olan toplumsal, ekonomik ve siyasi sistemlere doğru bir değişim süreci” olarak tanımlar.⁶⁴ Modernliği belirli bir zaman süreci ve coğrafi çıkış noktası ile ilişkilendiren Giddens’a göre modernlik, on yedinci yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisine alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimine işaret eder.⁶⁵

Peter Wagner modernliğin başlangıcına 18. yüzyılda gerçekleşen demokratik ve endüstriyel devrimleri yerleştirirken⁶⁶ Marshall Berman modernliğin tarihinin üç evrede ele alınabileceğini belirtir. Bu üç evre şöyledir; İnsanların modern hayatı yeni algılamaya başladıkları, el yordamıyla kendilerine çarpan şeyi anlamlandırmaya çalıştıkları ve 16. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyılın sonuna kadar geçen süreyi kapsayan Birinci evre. 1790’lı yılların devrim dalgasıyla başlayan büyük modern bir konumun doğduğu İkinci evre ile gelişmekte olan modernist dünya kültürünün sanat ve düşünce alanlarında göz alıcı başarılar sağladığı ve modernleşme sürecinin neredeyse tüm dünyayı kapladığı Üçüncü evre.⁶⁷

Yaşanılan dünyayı, bireyi ve hayat tarzını değiştiren bir olgu olan modernliğin etkileri öncelikle Batı Avrupa’da Ortaçağın sonlarında başlamış ve günümüzde teknolojinin katkısıyla en uzak ülkeleri bile içine alan devasa dönüşüme yol açmıştır. Berman’a göre modern olmak “bizim ve dünyamızın dönüşümünü vaat eden sahip olduğumuz ve bildiğimiz her şeyi imha etme tehdidi taşıyan ortamda kendimizi bulmamız” demektir. Marx’ın ifadesiyle modern olmak “katı olan her şeyin buharlaştığı” bir evrenin parçası olmaktır. Anlaşılacağı gibi Berman’a göre modernlik tedirgin edici bir ortamı inşa eden, kendimizce dünyamızı dönüştürme olanakları vaat eden, sahip olduğumuz her şeyi her an yutabilen, katı olan her şeyi buharlaştıran, geçici, anakronik/köksüz ve parçalı bir niteliğe ve olumsuzluğa sahiptir.

⁶⁴ Özkiraz, s. 58.

⁶⁵ Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, Ersin Kuşdil (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1994, s. 10.

⁶⁶ Peter Wagner, **Modernliğin Sosyolojisi**, Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Sarmal Yay., 1996, s. 11.

⁶⁷ Berman, s. 12–13.

Modernliği artan bir *rasyonelleşme tahakkümü* olarak nitelendiren Foucault’a karşın Deleuze ve Guattari modernliği *arzunun yüceltildiği çağ* olarak karakterize eder. Baudrillard modernliği nesneler sistemi, tüketim toplumu, medya ve enformasyon, modern sanat, çağdaş moda ve cinsellik ile günümüzdeki düşünceinin analiz edilmesi çerçevesinde teorileştirir. Yine Baudrillard modernlik çağının belirleyici göstergesinin kodları ve modellerini sanayi sınıfının kontrolünde olan üretim çağı olarak görürken postmodern simülasyonlar çağını ise model ve kodlarının sanayi sınıfı yerine siberetik tarafından kontrol edildiği çağ olarak görür. *Metallurgic* bir toplumdan yeni ve farklı göstergelere sahip *semiurgic* bir topluma geçiş olduğunu dile getirir. Mc Luhan’ın içe dönük infilak/implosion modelini kullanarak postmodern simülasyon ile geçicilik arasındaki sınırın infilak edip içe göçtüğünü, gerçeğin zemininin ortadan kaybolduğunu iddia eder.⁶⁸

Baudrillard, içinde yaşadığımız çağda ve düzende görünümler tarafından modernliğin radikal ölçüde tahrip edildiğini, dünyanın büyüünün bozulduğunu, yorum ve tarihin şiddetine terk edildiğini söyler. Onda modernlik Marx ve Freud’un çağı olarak politika, kültür ve toplumsal hayatın, ekonominin gölge fenomenleri olarak yorumlandığı ya da her şeyin arzu ya da bilinç çerçevesinde yorumlandığı çağ olarak karakterize edilir.⁶⁹ Baudrillard’da Baudelaire gibi modernliğe eleştirel olarak yaklaşır. Baudelaire kentten hareketle modernite yorumlaması yaparken Baudrillard hem kentten hem de kitle iletişim araçlarının egemen olduğu düzenden hareketle modernite yorumlaması yapar. Yine Baudelaire’den farklı olarak modernliğin göstergelerinin, kodlarının ve modellerinin yerini siberetik tarafından denetim altında tutulan kod ve modellerin aldığı simülasyon çağı içine girdiğimizi dile getirir. Ona göre üretim sanayisinin ve modern düzenin yerini medya, enformasyon, iletişimin ve göstergelerin hakim olduğu simülasyon düzeni almıştır. Modernlikten kopulmuş “katastrofik” bir şekilde daha önceki teori ve politika biçimlerinden tamamen kopularak yeni bir toplumsal duruma geçilmiştir. O, modernlik evrenini hakir görür ve bu evrenin “ikinci bir devrimin, yirminci yüzyılda gerçekteşen postmodernlik devriminin, görünüşlerin

⁶⁸ Best ve Kellner, s. 141–149.

⁶⁹ Best ve Kellner, s.158.

daha önceki yıkımına eşit bir derin anlam yıkımı sürecinin” parçası olduğunu iddia eder.⁷⁰

Modernlik konusunda düşüncelerine yer verdiğim düşünürlerin modernlik konusundaki tanımlamaları çerçevesinde modernliği Rönesans ve Reform hareketleriyle başlayan, Aydınlanmanın rasyonalist yapısıyla akla önem veren ve teorilerini zenginleştiren, eylemci ve özgürlükçü tutumuyla sanayileşmenin doğurduğu kent hayatı ile yaşamı ve dünyayı dönüştürme gücü olan, kendimizce dünyamızı dönüştürme olanakları vaat eden, sahip olduğumuz imkânları yok etme tehlikesini de taşıyan, bireyin hayata bakışını farklılaştıran, içinde kopuşlar yaşayan, ilerlemeci, geçici, “katı olan her şeyin buharlaştığı” ve “dünyanın büyüünün bozulduğu”, zamansallıktan çok mekânsallığa vurguda bulunan bir süreç olarak tanımlayabiliriz. Kısaca modernlik konusunda düşünürler bazen ümitvar bir tutum içerisinde olmuşken bazen de ürkek, karamsar ve olumsuz bir yaklaşım sergilemişlerdir.

2.2.1 Modern Felsefe ve Çağdaş Fransız Felsefesi

Felsefe tarihsel dönem olarak antik, ortaçağ, modern felsefe diye üçe ayrılır. Modern felsefe; bir geçiş dönemi olan Rönesans modernitesini de içine alan 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan felsefedir. İngiliz ve Amerikan üniversiteleri Galileo’yu modern bilimin Descartes’i ise teori merkezli modern felsefenin kurucusu olarak isimlendirirler. Habermas ise modern dönemi Kantçı adaletin hâkim olduğu 18. yüzyılın son çeyreği başlangıç noktası olarak görür.⁷¹ Ortaçağdan kopuşu ifade eden modern felsefe ortaçağ felsefesinden düşünürleri, yöntemi, konuları, amaçları bakımından farklıdır. Tanrı merkezli olmayıp insan merkezli olan, doğaüstü varlık anlayışı olmayıp doğacılık anlayışı olan, varlıktan hareket etmeyip zihinden hareket eden, varlık felsefesinden daha çok bilgi felsefesine önem veren bir felsefedir.

⁷⁰ Best ve Kellner, s.160.

⁷¹ Toulmin, s. 17–18

Descartes'te felsefe açık zihinli, kendi kendine eleştirel, salt teorik bütün düşünürlerle açık saf bir araştırma alanına dönüşmüştür. Kendine bir yöntem bulma gayesiyle felsefi düşünüş gerçekleştiren Descartes felsefeyi matematiksel bir kesinliğe indirme çabasında bulunmuştur. Toulmin, Descartes gibi modern felsefenin önemli 17. yüzyıl filozof ve bilim adamlarının “rasyonaliteyi” bir yarı geometrik kesinliğe ya da gerekliliğe ulaşan teorik argümanlarla sınırlandırarak Platon örneğini izlediklerini iddia eder.⁷² Bir çeşit solipsizm içeren felsefeye sahip Descartes için zihin tecrübesi her bireyin kendisinden kafasının içinde algılanabilir dünyanın idrak haritasını çıkardığı hammadDEDİR. Kartezyen felsefenin bu yaklaşımı bir çeşit solipsizme yol açmıştır.⁷³

Nitekim 17. yüzyılın başından itibaren felsefe gündelik insani faaliyetin tikel, somut, zamana özgü ve lokal ayrıntılarını dikkate almamış, soyut, zaman dışı, genel ve evrensel teorilere kaymıştır. Hasbelkader hayatın tali durumlarından doğan teorik sorunları ele almışlardır. 17. yüzyıl felsefesi ve biliminin rüyası Platon'un *episteme* ya da *teorik kavrayış* talebiydi. 20. yüzyıl bilim ve felsefesinin gerçekleri Aristotelesçi *phronesis* ya da *pratik hikmetine* dayanmaktaydı.⁷⁴

Modern felsefenin teorik merkezli yaklaşımı felsefeyi zamanla pratikten koparmıştır. Modern felsefenin bütün savunucuları teoriyi yüceltmış, pratiği küçümsemiş ve eşit ölçüde bilgi için açık seçik ve kesin olan temeller bulma ihtiyacında ısrar etmiştir.⁷⁵ Önce Francis Bacon'un sonra Descartes ve ardıllarının kuşkuları matematiksel bir dille bertaraf etme gayesi felsefeyi ölü bir amaca ve kısırlaşmaya ittiği eleştirisiyle karşı karşıya kalmıştır. Locke ve Newton gibi filozoflardan etkilenen Fransız Aydınlanma felsefecileri metafiziksel ve tanrıbilimsel görüşlerden kopmuşlar, insan bilimi olarak adlandırılabilen yaklaşımı benimsemişlerdir. Bilimsel fikirlerin ve sosyal pratiklerin yeniden sorgulanması ve Einstein'ın görecelik kuramının klasik Newtoncu fiziğin ölümüne yol açmasıyla özellikle Fransız düşünürler hem Kartezyen düşünceye hem de Newtoncu evren anlayışına karşı çıkmışlardır.⁷⁶

⁷² Toulmin, s. 34

⁷³ Toulmin, s. 63

⁷⁴ Toulmin, s. 264.

⁷⁵ Toulmin, s. 100.

⁷⁶ Copleston, **Felsefe Tarihi: Aydınlanma**, Aziz Yardımlı (çev.), İstanbul: İdea Yay., 1986, s. 285

Örneğin Foucault, modern düşüncenin Descartes ve Kant'inkinden farklı olduğunu söyler. Ona göre modern düşünce amacı doğrultusunda yaşam biçimine dönüşen bir düşünce ve duygu tarzıdır. Modern düşünür; düşünmez, yaralar veya uyuşturur, yakınlaştırır veya uzaklaştırır, çözer ve bağlar kendini köleleştirir ya da özgürleştirir. Kartezyen felsefe düşüncüyü şüpheden arındırmak hatalı düşüncenin tehlikelerinden korunmanın yöntemini verirken modern düşünce düşüncüyü sorunsallaştırmaz ve şeylerin tüm var oluşunu düşünceye getirmez. Kartezyen ve Kantçı çözümlemenin dışında varlığı konu edinme kaygısı taşımaz. Aydınlanmanın amacının sorgulama, akli doğru kullanma ve ilerleme iken modern düşüncenin amacı ise bilinçli ve estetik bir yaşamı gerçekleştirmektir. Epistemoloji sorunlarına yönelir, bilginin sınırlarını bulmaya ve kendine uygun yöntemler üretmeyi amaçlar. Ahlak önermeyen modern düşünceye göre mümkün ahlak yoktur.⁷⁷

Fenomenoloji ve epistemoloji Fransız felsefesinin başlıca konularından ve özelliklerinden biri olmuştur. Görevi açıklamak değil yorumlamak, fenomen olan bildirimi yeniden üretmek olan bu felsefe filozofun dünya üzerine söylemi olarak alındığı sürece mutlak bilginin yanına düşer, çünkü bu söylemin öznesi (yazar) kendisinden başkası olan, eş deyişle o olmayan ya da onun alt bir parçası olduğu dünya üzerine konuşmaktadır.⁷⁸

Hegel, Heidegger ve Husserl ile başlatılan, felsefi bir evre ya da bir okul ile özdeşleştirilemez olan çağdaş Fransız felsefesi Fransa'da geliştirilen ve bugünün kamuoyu tarafından felsefi olarak görülen söylemlerin toplamı ile çakışır.⁷⁹ Çağdaş Fransız Felsefesi büyük değişimler geçirmiştir. 1945'ten sonra 20. yüzyılın ilk kuşağı olan 3 H (Hegel, Heidegger ve Husserl) kuşağı olarak bilinen kuşaktan 1960'tan "kuşku ustası" olarak bilinen Nietzschecilerin kuşağına geçiş söz konusudur. 1960'tan sonraki kuşak yanılısma olarak gördüğü diyalektik putunu yakarak Nietzsche'nin otoritesine başvurdu.⁸⁰

⁷⁷ Michel Foucault, **Kelimeler ve Şeyler**, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İstanbul: İmge Kitabevi Yay., 2001, s. 451–458.

⁷⁸ Vincent Descombes, **Modern Fransız Felsefesi**, Aziz Yardımlı (Çev.) İstanbul: İdea Yay., 1993, s. 48

⁷⁹ Descombes, s. 13.

⁸⁰ Descombes, s. 21.

Marksist öğretiyi ciddi anlamda ilk olarak yetersiz bulan filozoflar Frankfurt Okulunun düşünürleridir. Onlar Marksist kuramın temel taşı oluşturan sınıf çelişkisinin yerine tarihin motorunu daha kapsamlı bir çelişki olan hem kapitalizmin öncesinde hem de kapitalizmden sonra devam edecek ve yoğunlaşacak olan insan ile doğa arasındaki çelişkide aramışlardır.⁸¹ Frankfurt Okulundan sonra diyalektik mantığın bir anlamda Marksist kuramın yetersiz olduğunu düşünen Lyotard, Derrida gibi düşünürler gerçekliğin kökenine varlığına dair ciddi sorular sormuş ve kuşku duymuşlardır.⁸²

Rus asıllı Fransız A. Kojève, Blanchot ve Bataille gibi düşünürler tarihin sonlandığı ve tarih sonrasına girmek üzere olduğumuz tezini dile getirmişlerdir. Tarihin sonu Hegelcilerin inandıkları gibi, gerçekten de anlamın zaferidir. Son uzlaşma, evrensel tanınma ve giderek belli yorumlarda genel bir kucaklama, ya da yalnızca olgusalın düşünür tarafından kucaklanması söz konusudur. Yapılacak hiçbir şeyin kalmadığı tarihin sonunda insan türü çaresi bulunmaz bir işsizliğe sonu gelmez bir aylıklığa girmiştir. Bu Nietzsche'nin öğretisiydi. Nietzsche, “Tanrının ölümünü” ve “son insanlığın aylıklığını” bildirerek “tarihin kapanışı” gibi büyük bir modern ütopyaya başvurur.⁸³

Alexandra Kojève, gerçekliğe karşı kuşkucu bir yaklaşım sergiler. Ona göre tarih içinde olmaksızın hiçbir gerçeklik yoktur. Öyleyse ebedi gerçeklikte yoktur, çünkü dünya tarihin gerçeğinde sürekli değişkelere uğrar. Ama geçici olarak gerçeklik görünüşünü taşıyan ve eytişimsel olarak gerçeklikler olan yanlışlıklar vardır.⁸⁴ Lyotard'ın ileri sürdüğü gerçeğin fenomenolojik tanımını ebedi gerçeklikleri yok eder ve gerçekliği bir tarih sorunu yapar.⁸⁵

Merleau Ponty'nin “*bilinç felsefesi*” girişimi gerçekliğin kökeninin *cogito* olduğu öğretilerinden oluşur. Ona göre gerçekliğin kökeni tikel, göreceli, insanidir. Salt bir görünüş olan fenomen burada ve şimdide konumlanmış benim, kendimin, şeyler konusunda taşıyabileceğim görüştür. Gerçi insani kaynaklı da olsa gerçekliğin kökeni

⁸¹ Jay, Diyalektik İmgelem, s. 370.

⁸² Descombes, s. 138–141.

⁸³ Descombes, s. 112.

⁸⁴ Descombes, s. 37.

⁸⁵ Descombes, s. 68.

“mutlak kaynak”tır.⁸⁶ “Bizim için gerçeklik nasıl olanaklıdır?” sorusunun cevabı eğer gerçeklik gerçekten gerçeklik ise, o zaman yalnızca bizim için değil ama her varlık için öyle olmalıdır. Gerçek gerçeklik mutlak olmayı, herhangi bir tikel “bakış açısından” bağımsız olmayı gerektirir. Tarihin fenomenolojisi fenomenoloji ile gerçekliğin kökenini arar.⁸⁷

Platondan Hegel’e kadar gerçeğe inanç, gizemselleştirme ve masallaştırma olması söz konusuyken Nietzsche genel olarak dünyanın salt bir masal olduğunu vurgulamıştır. Masal anlatının dışında hiçbir var oluşu olmayan, yalnızca anlatılan bir şeydir. Dünyada sözü edilen bir şey anlatılan bir olaydır, öyleyse bir yorumdur.⁸⁸ Nietzsche’nin put kırıcı eleştirel felsefesinden etkilenen modern Fransız felsefesi masallara ve simüle olan yalanlara, yapay kurgulara karşı bir önlem olarak geliştirilmeye çalışılmıştır.

Husserl’in fenomenolojisinden etkilenen modern Fransız felsefesi Barthes, Levefbre gibi düşünürler tarafından semiyolojiyi kullanmaya başlamıştır. Nitekim Descombes görüngü-bilimin praxis felsefeye çevrildiğinin görünmekte olduğunu, semiyoloji ve tarih kuramı üzerinde Fransız felsefi söyleminin daha sonraki evriminin açılım düzeyinin tanımlama noktasına geldiğini iddia eder. Yaşantı gerçekliğin kökeni olduğu için fenomenolojik bir çözümleme çözümlenen bir şeyin anlamını betimler. Semiyoloji fenomenolojinin karşısına başka bir anlam anlayışıyla çıkar.⁸⁹

Matematiksel bakış açısı ile doğayı anlamaya çalışan Descartes ve Newton’un bilime ve doğaya yalnızca teolojik olarak bakmaları teknolojik olarak bak/a/mamaları yorumlamalarının zamanla yetersiz olmalarına yol açmıştır. 1690’lardan 1914 e kadar modernitenin çerçevesi olan doğa görüşünün yükselişine tanık ettiği yıllardır. Ancak modern çağ artık durağan nokta evresi değil ama buhar makinesi evresidir. Buhar makinesi yalnızca doğal bilimler tarafından değil sermaye birikimi ile Marx tarafından, birincil süreci ile Freud tarafından, güç-istenci ve ebedi dönüş ile Nietzsche tarafından

⁸⁶ Descombes, s. 73.

⁸⁷ Descombes, s. 138–139.

⁸⁸ Descombes, s. 176–177.

⁸⁹ Descombes, s. 78–84.

yenilenir.⁹⁰ Nitekim 19. yüzyılın sonunda Marx, Nietzsche ve Freud gibi düşünürlerin kuramları içinde moderniteye yönelik eleştiriler barındırmaktaydı.

İkinci dünya savaşı sonrası modern dönem, dünya, devlet ve düşüncenin zirvesini temsil ediyordu. Modernitenin tamamlandığı tezi 1945 ten sonra gündeme girmiştir.⁹¹ Özellikle 1970’li yıllardan sonra yüksek teknolojinin etkisi altına giren, endüstri otomasyonu sürecinde olan modern dünyada sosyal, politik ve kurumsal değişimler meydana gelmiştir. Modernitenin ikinci aşamasından üçüncü aşamasına geçiş noktasında olduğumuz aşamada (Toulmin) modern dünya farklı kuramlarla anlaşılmalı ve yorumlanmalı çalışmışlardır. 1970’li yıllardan sonra farklı bir bakış açısı ve dil geliştiren felsefeyi en çok etkileyen son dönem modern Fransız felsefesidir. İster adına postmodern dönem denilsin ister başka bir şey farklı felsefi bakış, düşüncelerin ve düşünür tiplerinin olduğu bir dünyada yaşamaktayız. Buhar makinesinin icadı kadar telgraf, telefon, televizyon ve internetin icadı da farklı bir felsefi dilin ve konuların meydana gelmesine yol açmıştır. Netice olarak Postmodern felsefe modernitenin bir eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Modern felsefenin sonrasında ortaya çıkan yeni felsefe Fransa’da daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır.

Modern Fransız felsefecileri (Foucault, Derrida, Barthes, Kristeva Lyotard ve Baudrillard vs.(vesaire)) post-yapısalcılık veya post-modernlikle kuramlarıyla ilişkilendirildiler. Yazılarının anlaşılması ve yorumlanması zor olan bu düşünürler kendilerini edebi ve felsefi sorunlarla sınırlandırdılar. Öznenin nesne egemenliğini kaybettiği düşüncesiyle hareket eden Fransız Nietzscheciliği gerçekte nesneyi bastırırken öznenin üstesinden geldiğini iddia eder. Modern Fransız Felsefesi kendisine günlük yaşantıyı ve içinde yaşadığı kenti konu alır. Gözlem noktası ve düşüncesinin en önemli noktası kent olan çağdaş düşüncenin geldiği nokta krizin ilanıdır.

⁹⁰ Descombes, s. 93.

⁹¹ Toulmin, s. 220.

2.2.1 Postmodernizmin Anlamı ve Ortaya Çıkışı

Sözcük ilk olarak 1934’de Frederico de Onica’nın Madrid’de yayınlanan *İspanyol ve Hispanik Amerikan Şiir Antolojisi* adlı kitabında kullanılmıştır. Postmodern sözcüğünü sosyo-kültürel bağlamda ve yeni bir dünya görünümü olarak ele alan ilk kişi Arnold Toynbee’dir. 1947’de “*A Study of History*” kitabının 1. cildinde 1875’den itibaren Batı uygarlığının içe kapanıcı yeni bir tarih kesitine gittiğini söyler ve bu döneme “postmodernizm” adını verir. Toynbee, postmodernitenin, moderniteye karşı çıkan her hangi bir tavır olmayıp dünyaya farklı yaklaşan sosyal, kültürel ve felsefi bir bakış açısı olduğunu öne sürerek bu kavramın bugünkü kullanımı kazanmasında önemli bir rol oynamıştır.⁹²

Terimin tarihsel ve sosyolojik kullanımları da sanatsal modernizmin doğuşuyla yaklaşık olarak aynı zamanlarda tartışılmaya başlamıştır. Postmodernizmin sanatsal bir hareket olarak zuhur noktası genellikle 1960’lı yıllara yerleştirilir.⁹³ Müstakbel bir felsefi konum olarak aşikâr bir biçimde 1968 ertesine kadar zuhur etmeyen postmodernizm için 1968 olayları önemli bir geçiş noktasını simgeler.

1970’li yılların başında yaygın bir gerçeklik kazanan kavram Amerikan kaynaklı olup Paris ve Frankfurt yoluyla Avrupa’ya geçmiştir. 1960’lı yılların sonunda Fransa’da dile getirilmeye başlanan akılcı, modernist Batı düşüncelerini kökünden sorgulayan postmodernizm 1980’lere gelindiğinde İngiltere ve Almanya’da dâhil olmak üzere hemen tüm Avrupa’da ve dünyanın birçok ülkelerinde kabul görmeye başlamıştır.⁹⁴ 1950’li yıllarda kültür tarihçisi Bernard Rosenberg, Peter Drucker, 1960’lı yıllarda C. Wright Mills, Huston Smith, 1970’li yıllarda Susan Sontag, Leslie Fiedler,

⁹² Doltaş, s. 33–34.

⁹³ West, s. 267.

⁹⁴ Özkiraz s. 97–98.

İhab Hassan, Daniel Bell, 1980’li yıllarda Fransız düşünürler (Lyotard, Deleuze vb.) postmodern durumun haberini vermişlerdir.⁹⁵

Modern çağı Rönesans ve Reform ile başlatan Hegel, bu çağı başlangıcını geçmişte bulan ve kendisini geleceğe göre doğru yavaş yavaş taşıyan bir süreç olarak ifade eden bir çağ olarak tanımlar.⁹⁶ Antik Yunandan Orta Çağın başına kadar insanı, Orta Çağın sonuna kadar Tanrıyı merkeze alan Batı düşüncesi Rönesans’tan modernizmin sonuna kadar kendisinin yeni bir dönemde –modernite- olduğunu iddia etmiştir. İçine her şeyin sokuşturulabileceği, Tanrıyı ve insanı merkeze almayan düşüncenin ürünü olan merkezsiz düşünce biçimi olan postmodernizm ise 1960’larda Fransa’da, 1970’lerde A.B.D de ağırlık kazanır. Geç kapitalizmin kültürel mantığı olan postmodernizm bütünüyle yeni bir toplumsal düzenin kültürel bakımdan hâkim özelliği değil, fakat sadece kapitalizmin sistem içi bir dönüşümün yansıması ve doğal sonucudur. Geç kapitalizm olarak ta isimlendirilen eleştirel akla sahip postmodernlik toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi durumları içerir.⁹⁷

Postmodernizm; savaş sonrası yaşanan ilk büyük ölçekli kriz sonucunda düzenlemeye gidilen kapitalist sistemin etkisiyle kapitalist ülkelerin insanların yaşamlarını kökten değiştiren değişim sürecini ifade eder. Postmodernist söylem Batılı işçi hareketinin geri çekilmesi ve kapitalizmin aşırı tüketici dinamiklerinin karakterize ettiği bir dönemin ürünüdür.⁹⁸

Toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi olmak üzere dört başlıkta ele alınan, net tanımlanamayan postmodernlik* öncelikle modernlikle bir hesaplaşma, modernliği eleştiren, yadsıyan, onun aşılmasının gerektiğini ve ondan farklı olduğunu söyleyen bir durumdur. Gerçekle görünüş arasındaki bir yorum farkını ortadan kaldırmaya çalışan postmodernlik öznenin dışında olan, ondan bağımsız olarak var olabilen objektif bir gerçeğin varlığını ve onun örnekleri ile tasavvurları dışında test edebilme özelliğinin olduğunu kabul etmemektedir. Modern çağa göre realizm söz konusuysa gerçeği ve

⁹⁵ Bk. Best ve Kellner, s.19–36.

⁹⁶ Özkiraz, s. 21.

⁹⁷ Fredric Jameson, **Postmodernism, or, The Cultural Logical of Late Capitalism**, Durham: Duke Universty Pres, 1991, s. 25–48 Akt. West, s. 284.

⁹⁸ Mehmet Küçük, Postmodernin Modern Karakteri ya da Dönemleştirmenin İronisi, **Modernite Versus Postmodernite**, Mehmet Küçük (drl.), Ankara: Vadi Yay., 1994, s. 204.

* Bk. Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, “Postmodernlik”, Bursa: Ekin Yay., 1997, s. 562–563.

gerçekliği sorgulayan postmodern çağ ise geleneksel kabulün aksine bilgilerimizin gerçeğe birebir tekabül etmeyip gerçeğin hep yeniden üretildiği çağdır. Postmodernistler “Gerçek var mı yok mu?” sorusunu sormamaktadırlar. Onlara göre insanlar gerçek diye karşlarına aldıkları şeyleri kendileri oluşturmaktadırlar.⁹⁹

Bazıları postmodern kavramının kültürel açıdan yeni biçimsel özelliklere, toplumsal yaşam tipine ve yeni bir ekonomik devre işaret ettiği için modernden farklı yeni bir dönemi simgeleyen dönemleştirme (periodization) niteliği olduğunu savunmaktadır. Diğer bazıları ise postmodernin Batı politik ve kültürel yaşamında olgu ve olayları yorumlamada değişen söylem tarzını ve kuramsal yönelimi temsil ettiğini belirtir. Örneğin Rorty, Foucault gibi.¹⁰⁰

Postmodern düşünce modern düşüncenin devamı değildir ondan farklıdır. Postmodernist düşünürler Rönesans’tan beri aklın ayırıcı, sınırlandırıcı yöntemlerinden dolayı gerçeklikte karşılıkları olmayan sözcükler ve kavramlar üretilmesinin, insan merkezli akıl yoluyla yaşamın tanınması ve dünyanın algılanmaya çalışılmasının bir hata olduğunu dile getirmişlerdir. Modernliğin arkasından gelen postmodernlik içerisinde bilgi farklı bir konum almıştır.

Modernitenin felsefi eleştirisinin en açık ifadesini ortaya koyan eser Lyotard’ın *Postmodern Durum* başlığını taşıyan eseridir. Modernliğin başarısızlığını dile getiren Lyotard bilgisayarlaştırılmış toplumlarda bilgi ve bilginin meşrulaştırımı üzerinde çözümlemelerde bulunur. Lyotard postmodernliği, “post endüstriyel topluma” karşılık gelen “durum” veya hal diye tasvir eder ve bilginin konumun değiştiğini iddia eder. Günümüz dünyasını Baudrillard gibi enformasyon, bilgi ve teknoloji bağlamında yorumlayan Lyotard’a göre post endüstriyel ve postmodern çağda bilginin konumu değişmiştir. Bilgi kullanıcıları/knower ve arz edicilerin arz ettikleri ile kullandıkları bilgiyle olan ilişkileri, mal üretici ile tüketicilerin ürettikleri ve tükettikleri mallarla olan ilişkisinin gerçekleştiği bir yer (ekonomik) değer görünümünde gerçekleşmektedir. Satılmak üzere üretilen bilgi yeni bir üretimde kıymetlendirilmek üzere üretilecek ve tüketilecektir. Her iki durumda da amaç mübadeledir. Bilgi kendinde bir amaç olmaktan

⁹⁹ Özkiraz, s. 137–139.

¹⁰⁰ Val Rust, “Postmodernizm ve Eğitime Yansımaları”, Birikim Dergisi, Sayı (S.): 49, 1993, s. 62.

uzaklaşmakta, “kullanım-değerini” kaybetmektedir. Bilgi değer olarak insanlığın hayatında parasal güce dönen bir kullanım değeri olmuştur. Postmodern diye nitelendirilen dünyada enformasyon ganimet gibidir, milli devletler onun denetimi için savaşılmaktadır. Enformasyonu yönlendirenler; şirket liderleri, yüksek düzey idareciler, mesleki sendikalar, siyasal ve dini örgütlerin birlikteliğinden ibaret olan tabakalardan oluşmaktadır. Bilgi kavramıyla kastedilen düz anlamsal önermeler kümesi değil bundan öte bir şeydir. Nasıl yapılacağını, yaşanacağını, dinlenileceğini bilme düşüncelerini de içermektedir.¹⁰¹

Postmodernist anlayışa göre bilgi; modern anlayışın tersine onun peşinden koşan kişinin iktidar mücadelesinden ayrı olarak düşünülemez bir birikimdir. Bilginin toplumsal pratiklere ve üretildiği bağlama büyük ölçüde bağımlı olduğunun görmezden gelinmemesi gerekir. Postmodernizmin bilgi anlayışında bilgi, onun konusu ve meşrulaştırımı, üretildiği ortamdan ayrı olarak düşünülmemektedir. Modernizmdeki özne, nesne ve bilginin (objektif) ayrımı postmodernizmde yoktur.¹⁰² Postmodern dönemde kültürel söylem yeniden tanımlanırken farklılığı özgürleştirici güç olarak öne çıkar. Parçalanma, belirlenemezlik ve evrensel/bütüncül söylemlere karşı derin güvensizlik, postmodern düşüncenin temel özelliklerindendir. Postmodernlikte üst anlatıların/evrensel iddiaları olan yorumların reddedilmesi söz konusudur.¹⁰³

Onay Sözer tarafından durum olarak çağın gereği, yaklaşım olarak ise yeni teknolojilerin ürünü olan ve onların özelliklerini taşıyan yeni bir duyarlık şeklinde ele alınan¹⁰⁴ postmodernlik 2. Dünya savaşından sonra reklamcılık, medya, iletişim ağlarını ele alan öznel bir alan olmuştur. Bu dönemde eşyanın kullanım değerleri, üretimin gereklerinin yerine örnekçeler, kodlar ve taklidin aşırı gerçekçiliği geçmiştir. Doğrudan deneyimimiz ve onun göndergesinin yerini olayın imgesi ya da gösterenin aldığı taklitçeler dünyasında yaşamaktayız. Yeni postmodern evren her şeyi taklitçe kılmaya oldukça eğilimlidir. Taklitlerin kullanıldığı, hiçbir şeyin gerçek olunmadığı bir dünyayı anlatmak istemektedir.

¹⁰¹ J. F. Lyotard, **Postmodern Durum**, Ahmet Çiğdem (çev.), Ankara: Ara Yay., 1990, s. 11–12.

¹⁰² Özkiraz, s. 145.

¹⁰³ Harvey, s. 21.

¹⁰⁴ Enver Ergen, “Onay Özer İle Postmodern Üzerine”, Varlık, S. 1023 (İstanbul: Aralık 1992), s. 11. Akt. Doltaş, s. 90.

Douglas Kellner tarafından *postmodernist* olarak nitelendirilen, modernizme eleştirel olarak yaklaşan Baudrillard’a göre postmodern dünya anlamdan yoksun olan, teorilerin herhangi güvenli bir limana demirlemek için boşlukta aktığı bir nihilizm evrenidir. Anlam derinliği olmayan postmodern toplumda her şey “müstehcen” görünür, açık seçiktir ve daima hareket halindedir. Baudrillard’a göre postmodernizm yıkılmış diye nitelendirdiği her şeyi yeniden inşa edebilecek orijinal bir çözüm değildir. Postmodernizm hakkındaki en açık sözleri şunlardır:

*Postmodernizm, tüm geçmiş kültürleri, insanların yıktıkları her şeyi; insanların neşeyle yıktıkları ve şimdi yaşayabilmek, ayakta kalabilmek için üzüntü içerisinde yeniden inşa etmeye çalıştıkları her şeyi geri getirmeye çalışır. Gerçekten, eğilim bu yöndedir. Ama burada bitmeyeceğini umuyorum. Bundan daha orijinal bir çözüm olmasını umuyorum. Bu çözüm şimdilik etrafta görünmüyor.*¹⁰⁵

Modernleşmeyi; gerçekliğin basit unsurlarına indirgendiği, önce empresyonizm sonra da deneysel açıdan her türlü algılama, duyarlık, nesne yapısı ve biçimsel parçalanmaya açık soyutlamanın ayrıntılı çözümlemelerinin yapıldığı, altın bir çağ¹⁰⁶ olarak değerlendiren Baudrillard için postmodern durum, biçimlerin ve imkânların birleştirilerek tüm cinsellik, sanat ve politika biçimleriyle oynanılarak “transvestizm zamanına” geçildiği bir durumdur. Sahte olan gerçeğin kendisi sahici ve doğru hale gelmiş ve doğru ile yanlış arasındaki ayrım silinmiştir.¹⁰⁷

Modernliği ciddi anlamda eleştirdiği için *postmodern düşünür!* diye anılan Baudrillard’a göre mevcut gerçek dünyanın ortaya çıkmasını sağlayan modernlik eleştirel çözümlemelerle felsefe ve pratiği besleyerek yanılsamaların ötesinde, dünyayı nesnel bir şekilde dönüştürmeye çalışmış ve neticede beklentilerimizin ötesinde bir gerçekliğe kavuşmuş bir dünya ortaya çıkmıştır.¹⁰⁸

Baudrillard’a göre sanayi toplumu kendine özgü kültürü olan teknoloji tarafından belirlenen modernite ile dönüşen toplumdur. Modernite olgular arasındaki

¹⁰⁵ Jean Baudrillard, “Game with Vestiges, On the Beach, 5 (Winter), pp. 19–25 Akt. Kellner-Best, s. 158–159.

¹⁰⁶ Jean Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2005, s. 104.

¹⁰⁷ Kellner ve Best, s. 171.

¹⁰⁸ Jean Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, Necmettin Kamil Sevil (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1992, s. 85.

bağıntıyı araştıran, görüntü ile yetinmeyen bakış açısının egemen olduğu çağdır. Bilişimin, teknolojinin, kitle iletişim araçlarının etkin olduğu dönemde insanların enformasyonun içine gömüldüğü dönemi ve düzeni düşünürlerin çoğu postmodern olarak isimlendirirken Baudrillard ise içinde yaşanılan benzer göstergelere sahip düzeni simülasyon düzeni olarak adlandırır. Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan ve 1930-1968'lara kadar süren dönem modernleşmeye bu yıllardan sonra özne-nesne işbirliğiyle tersine döndürül/müş/mekte olan bir modernlik söz konusudur.¹⁰⁹

2.2.2 Modernizmin Eleştirisi Olarak Postmodernizm

Postmodernite; düşünce ve kavram açısından modernist düşüncenin temellerini sorgulayan ve ondan sonra gelen demektir. Modernitenin eskimişliğinin bir göstergesi olan postmodernite; post endüstriyel toplum, kadim toplum biçimlerinin tersine bilgi ve enformasyon teknolojisinin merkezi bir rol oynadığı bir üretim tarzına dayanır.¹¹⁰ Genel olarak güzel sanatlarda ortaya çıkan postmodernlik Aydınlanmaya ve XX. yüzyıldaki felaketleri, faşizmi doğuran modernliğe bir tepki olarak çıkmıştır. Batıda bir evre olarak görülen postmodernizm; modernlik ve Aydınlanmaya ilişkin felsefi eleştiri ve sanat ve kültürdeki eğilimlerle çağdaş toplumlar arasında bir bağ kuran postmodernizm diye ikiye ayrılır.

Postmodernistler Ortodoks Aydınlanmanın en karakteristik kabulleri karşısında eleştirel bir tavır alırlar ve araçsal rasyonalizmi reddederler.¹¹¹ Batının felaket tarihine karşı bir tepki olan postmodernizm belki de modernizmin kriziyle ortaya çıkan boşluğu dolduran kes yapıştır türü her şeydir. Modernliğin başarı ve başarısızlıkları üzerine düşünme çabası olan postmodernliği modernliğin yadsınması olduğu kadar aşılması çabası şeklinde de yorumlayabiliriz.

¹⁰⁹ Adanır, Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler, s. 33.

¹¹⁰ West, s. 271.

¹¹¹ West, s. 260.

Horkheimer; Nietzsche, Dilthey ve Bergson gibi düşünürlerin oluşturduğu *Lebensphilosophie*'nin/hayat felsefesinin gitgide yaygınlaşan soyut rasyonalizmin katılığına ve bunun sonucunda, gelişmiş kapitalizmdeki hayat tarzını temsil eden bireysel var oluşun standartlaşmasına karşı haklı bir protesto olduğunu söyler.¹¹² Bu düşünürlerden en önemlisi Aydınlanma ve modernliğe eleştiri getiren, aklı tersyüz eden ve modernlik adına ne varsa hepsinin çöpe atılması gerektiğini söyleyen postmodernizmin yol açıcısı olarak görülen Nietzsche'dir.

Nietzsche'nin modern yaşamın derinlerinde gördüğü "vahşi, ilkel ve acımasız" korunmasız hayati güçlerin patlaması sonucunda yeni bir barbarlık türeyecek, bilgi ve bilimin egemenliği bir asır boyunca dünyayı titretecek sarsıntılar meydana getirecektir.¹¹³ Modern kültürün gerçek bir kültür olmadığını iddia eden Nietzsche'ye göre modern kültür sadece kültür üzerine bir bilgi yığındır. Modernliğin gerçek bir kültür yaratamamasının nedeni hayatı parçalara ayırmasıdır. Sanki yabancı dekorasyonların ortasında yaşamakta olan insanın özü ile doğaya karşıt kaldığı için insanın kişiliği zayıflamış, modern tarih anlayışıyla hayatın plastik gücü azalmıştır. Plastik güç; kendine özgü gelişen, göçmen ve yabancı olana biçim veren, yitirileni yerine koyan güçtür. Aklın yerine estetiği öne sürdüğü ve modernliği eleştirdiği için post modernliğe kapı açtığı iddia edilen Nietzsche'ye göre gelecekte mitik değerler anlam kazanabilir, estetik bilince sahip insan ortaya çıkabilir. Kendisine var olduğu söylenen hakikatleri yıkma vazifesi veren, bir nevi postmodernist eğilime sahip olan düşünüre göre sonsuz hakikatleri ifade etmenin tek yolu modernist düşüncenin yıkılmasından geçer.¹¹⁴

Estetiği; bilimin, akılcılığın ve politikanın üzerinde görerek plastik gücün önemine vurguda bulunarak sanatın gücünü ön plana çıkarmaya çalışan Nietzsche'nin estetik deneyim keşfi modernitede yeni anlayışı ortaya çıkarmıştır. Modern hayatın gelip geçiciliği, parçalanmışlığı, sonsuz ve değişmez olanın ne olduğu konusundaki

¹¹² Jay, s. 78.

¹¹³ Copleston, **Felsefe Tarihi: Nihilizm ve Materyalizm**, Deniz Canefe (çev.), İstanbul: İdea Yay., 1998, s. 158–159.

¹¹⁴ Demirhan, s. 90–91.

Nietzsche'nin bu yaklaşımı yeni bir mitolojinin yerleşmesi açısından güçlü bir araç haline gelmiş kültürel bir modernizme yeni bir rol ve yeni bir atılım kazandırmıştır.¹¹⁵

Modern hayatın, bilgi ve bilim tarafından yönetilen cephesinin gerisinde vahşi ilkel ve bütünüyle acımasız hayat enerjilerinin varlığını sezen¹¹⁶ Nietzsche'ye -bu yönüyle- benzer günümüz düşünürlerinden biri olan Baudrillard modernleşmenin bir başarı değil başarısızlık olduğunu söyleyerek Batının moralini bozan simülasyon düzenin içinde bulunduğumuzu söyleyen postmodernist olmayan bir düşünürdür. Modern felsefe tarif ederken postmodern felsefe tasvir eder. Baudrillard, modern ve postmodern algılama biçimlerini kırarak hem tasvir hem de tarif eder.

¹¹⁵ Harvey, s. 31.

¹¹⁶ Harvey, s. 29.

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL HATLARIYLA BAUDRİLLARD FELSEFESİ

3.1 Modernite Eleştiricisi Çağdaş Bir Düşünür Baudrillard

Gerçeği üreten Batılı kültürlerin onu sanallaştırma sürecinde oldukları teziyle tanınan, çağımızın önde gelen düşünürlerinden Fransız felsefeci Jean Baudrillard 1929 yılında Fransa'nın Reims şehrinde doğmuştur. Postmodern yönelimleriyle dikkat çeken toplum ve kültür eleştiricisi high-tech toplum teorisyeni¹¹⁷ Baudrillard Sorbonne Üniversitesinde Almanca okudu. Taşra lycee'lerinde 10 yıl Almanca öğretmenliği yaptıktan sonra 1960'larda Henri Lefebvre ve Roland Barthes rehberliğinde çalışmalar yaptı. 1966 yılında Nanterre Üniversitesinde asistanlığa başladı. 1966–1967 yıllarında *Utopie* dergisinde yazmıştır.¹¹⁸ Bertolt Brecht'ten şiirler, Peter Weiss'ten tiyatro oyunları ve Wilhem E. Mühlman'ın “Üçüncü Dünyanın Devrimci Cennetleri'ni, 1968” Fransızcaya aktaran çevirmenin en erken yazıları Nietzsche üzerine bir tezi içermektedir.¹¹⁹

1986 yılında doktorasını Sorbonne'da başarıyla sunan düşünür 1987'dan 1990'a kadar Dauphine Üniversitesinde görev yapmıştır. Nanterre üniversitesinde sosyoloji öğretme görevine başlayan Baudrillard'ın yazdığı “Foucault'u Unutmak” kitabı başına bela olmuş yirmi yıldan uzun bir süre başasistan olarak kalmış “profesörlük” unvanını ancak 1990 yılında alabilmiştir.¹²⁰ Daha sonra üniversitedeki öğretim görevliliğinden emekliye ayrıldıktan sonra çeşitli konferanslar vermiş, makale ve kitap çalışmalarında bulunmuştur. 7 Mart 2007'de Fransa'da ölmüştür.

Bireyin felaket duygusu yaşamasına ve paranoyaya ve umutsuzluğa neden olan Batı düşüncesini ve içinde bulunduğu durumu “radikal belirsizlik” olarak isimlendiren

¹¹⁷ Best ve Kellner, s. 161.

¹¹⁸ Jean Baudrillard, **François L'Yvonnet ile Söyleşi**, Yaşar Avunç (çev), İstanbul: İnkılâp Yay., 2005, s. 34.

¹¹⁹ Zuhâl Öker, “Kurgusal Dünyanın Gölgesinde Bir Unutkan: Jean Baudrillard” **Kadife Karanlık, 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar**, Rigel Nurdoğan, Gül Batuş ve Güleda Yücedoğan (drl.), 2. Basım, İstanbul: Su Yay., 2005, s. 194.

¹²⁰ Jean Baudrillard, **Siyah ‘An’ lar /Cool Memories I- II**, Ayşegül Sönmezay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999, Giriş.

Baudrillard yaratıcı, sıra dışı, kalıpları yıkan, ezberi bozan ve şeyleri tersine döndüren “*kuramsal bir nihilisttir.*” Baudrillard kuramını(!) -Baudrillard’da kuram terk edilebilir- “Kuramsal Şiddet” “Radikal Düşünce” ya da “Patafizik*/Düşsel Bilim” adlarını da verir fakat kuramı “Simülasyon Kuramı” diye adlandırılır.

Bir yönteme esir olmayı anlamsız bulan, her şeyi sonuna kadar götürüp anlam çıkarmayı seven Baudrillard, bir okula, toplumsal harekete ya da entelektüel disipline mensup olmayan¹²¹ hiçbir şeyin militanı olmayan¹²² kendini ve kuramını nihilist diye tanımlayan bireysel bir düşünürdür. “Nihilist olmak radikal bir alay ve şiddet yoluyla egemen sistemleri tahammül sınırlarına kadar zorlayıp, bu meydan okumaya kendi ölümleri aracılığıyla yanıt vermelerini ihtar etmekse, o zaman ben kuramsal düzeyde bir terörist ve nihilistim”¹²³ diyen Baudrillard Frankfurt ekolünün etkisiyle toplumu yeniden düşünmüş ve gündelik hayatın eleştirisini yapan Henri Lefebvre ile çalışmıştır. 1968 öncesinde Barthes ile ilgilenen Baudrillard’ın sosyoloji ile ilgilenmesi kendi deyimiyle “rastlantısal bir şekilde Henri Lefebvre aracılığıyla” olmuştur. Semiyotikçi olmadığını söyleyemeyecek kadar semiyoloji ile ilgilenmiştir. Lefebvre ile olan bağlantısı Barthesle kurduğu akademik ilgiyle sona ermiştir.

Antropoloji ve psikanalizle sosyolojiden daha çok ilgilenen düşünür dilbilimin sağlam araştırma alanı ve yöntem olduğuna inanan, bir yöntemi işine yaramadığı zaman bırakabilen, yöntem ve araştırma alanı olarak saplantısı olmayan, dogmatizmalara karşı olan, gerçek mantığın diyalektik değil olasılaştırma mantığı olduğuna inanan, genel antropolojiden psikanalize kadar bütün alanlarla ilgilenen bir düşünür tipidir.¹²⁴

Kendi ifadesiyle kuramını *radikal teori ya da patafizik* olarak kendisini de “*kuramsal terörist*” olarak tanımlayan düşünür kendisine postmodern denilmesinden ve postmodernizm kavramından hoşlanmaz. Kendisine yakıştırılan “*postmodernliğin başrahibi*” sıfatına şiddetle karşı çıkar ve postmodernizmin bir kavram bile olmadığını

* Patafizik: Fizik veya mantığın alışıldık yasalarına genellikle aykırı olan bir takım hayali çözümler üreten bir bilimi anlatır.

Baudrillard patafizik dünyamızın düşsel bilimi, aşırılığın, aşırı, yanılsamalı, paroksistik/belirtileri doruğa çıkmış hastalık etkilerin, özellikle boşluk ve anlamsızlığın düşsel bilimi olarak tanımlar. Bakınız (bk.) Kusursuz Cinayet s. 91.

¹²¹ Gane, s. 13.

¹²² Baudrillard, François L’Yvonnet ile Söyleşi, s. 29.

¹²³ Jean Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu*, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1991, s. 60.

¹²⁴ Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 69–70.

hatta hiçbir şey olmadığını dile getirir. M. Gane çözümlemesinde, D. Kellner'in Baudrillard'ın postmodern olduğu söylemine karşılık Baudrillard'ın yalnızca postmodernizme karşı olmadığını hatta bütün çabasının onunla savaşmak olduğunu iddia eder.¹²⁵ Baudrillard'ın söylemleri postmodernizm'le ilişkisi, içinde yer alınarak kurulan bir ilişki olmaktan çok, sadece modernizm'den kopuşla aynı yerde duran ve bütün hatlarıyla postmodernizmden uzaklaşarak kurulan kışkırtıcı bir ifşa etme çabasını gösterir.¹²⁶

Baudrillard'ın 1970'lerde modernizmi eleştirmek için kullandığı simülasyon kavramı ile postmodernliğin ve düşünürlerinin aynı yıllarda ortaya çıkışı Baudrillard'ın postmodernist düşünürlerle aynı kategoriye/kefeye konulmasına neden olmuştur. Baudrillard'ı Bauman "postmodern deneyimini ve karmaşıklığını yansıtacak tek yazar" Chris Horrocks "Tüketim kültürü ve enformasyon toplumu anlayışımızı radikal biçimde değiştiren, inşa ettiğimiz temelleri yerle bir etmiş düşünür"¹²⁷, A. Kroker ve D. Cook ise "postmodern kültürün ve toplumun yazarı" Mike Gane'de "bizim modern toplumumuzu temellerine kadar sarsan ve meydan okuyan bir dünyanın kusurlarını ifşa eden düşünür"¹²⁸ diye tanımlar.

Baudrillard ile söyleyişi yapanların Baudrillard izlenimleri kısaca şöyledir: Kahverengi giyinen, sendika ağasına benzeyen, iflah olmaz yanlışlık düşkün, fikirleri hızla hareket eden, konuştuğunuzda başınızı döndüren, ne soğuk ne nüktedan olan renkli bir kişiliktir. Elle yazan hiper-modern tıknaz bu adam, "Sizde kimsiniz mösyö Baudrillard?" diye sorulan soruya "Görmüyor musunuz?" "Ben bir asiyim." diyen asi ve cins bir düşünürdür.¹²⁹

Felix Guattari ile Fransız-Çin Halk Derneğini kurdukları için *Maocu uşak* olarak kınanan¹³⁰ fikri olarak Marksist gelenekten gelen Baudrillard ilk kitabı olan *Nesneler Sistemi/Le systeme des objects*, 1968 adlı kitabında nesneler sisteminin teorisinin ana hatlarını sunmuş ve yabancılaşmayı farklı göstergebilimsel süreç olarak

¹²⁵ Gane, s. 56.

¹²⁶ Şahin Torun, "Baudrillard'ı Anla(ma)mak", *Türk Edebiyatı*, S. 403, Mayıs 2007, s. 65.

¹²⁷ Gane, s. 28.

¹²⁸ Gane, s. 34.

¹²⁹ Gane, s. 23.

¹³⁰ Baudrillard, François L'Yvonnet ile Söyleşi, s. 28.

anlamıştır. Barthes'in göstergebilimsel metodunu nesnelerin çözümlemesine uygulamıştır.¹³¹ Bir sonraki kitabı olan *Tüketim Toplumu'nda/La Societe de Consommation*, 1970 başat mekanizması üretim yerine tüketim olan refah toplumuna ilişkin genel bir açıklama sundu. *Göstergenin Ekonomi Politikine Eleştirel Bir Bakış ve Üretimin Aynası* adlı kitaplarında Marks'ın bakış açısını terk ederek kendi bakış açısını oluşturmuştur. Bu bakış açısının ilk eseri *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm /L'Échange symbolique et la mort*, 1976 adlı eseri idi. Bu çalışmalarını *Baştan Çıkarma Üzerine/ De la seduction*, 1979, *Simülakrlar ve Simülasyon/ Simulacred et Simulation*; 1981, *Çaresiz Stratejiler/Le Strategies Fetales* 1983, *Kötülüğün Şeffaflığı/ La Transparence du mal*; 1990 çalışmaları izler.

Amerika, Cool Anılar I-V (1980–2004) ve Amerika/1986 adlı eserleri Baudrillard'ın Amerika ve Asya'da yapmış olduğu gezi izlenimlerini, kurgusal, Nietzschevari aforizmik, şiirsel ve ironik bir dil kullanarak aktardığı günlüklerdir. Günlüklerinde bazen bir film, konser eleştirisi, ders açıklamalarından, bazen burç bilimlerinden, cep telefonu, televizyon ve bilgisayarın üzerimizdeki tahakkümünden Tanrının tartışmalı varlığına, pornografik, sanal savaş dediği Körfez savaşına kadar çoğu meseleleri put kırıcı ve sarsıcı bir üslupla mevzu edinir. Yine hava alanında, metroda karşılaştığı hadiseleri, Newyork'ta, Paris'te, Kaliforniya'da, Roma'da, Tokyo'da gözlemlerini simülasyon kavramına göndermelerde bulunarak aktarır.

Simülasyon, sanal, illüzyon, hiper-gerçeklik gibi kavramlarla çağının ruh/suzluğ/unu anlamak isteyen Baudrillard din, sanat, ekonomi, sağlık, ahlâk, toplum, birey vb. konulara değinmiştir. Çağdaşlarından ve seleflerinden farklı çözüm önerileri, okumaları olan ve önceki okumalara radikal bir şekilde başkaldırıda bulunan aykırı bir düşünür olan Baudrillard Batı düşüncesinde sisteme yönelik ciddi eleştiriler yaptığı için bir anlamda *felaket tellalı* olarak görülmüştür. Gerçekliğin varlığını ve ilkesini sorgulamanın sonucunda siyonist, hain, sahtekarlık suçlamalarıyla karşı karşıya kalmış ve düşüncesinin omurgası sayılabilecek simülasyon varsayımı birileri tarafından şeytani bir düşünce olarak algılanmıştır.¹³² Katharcı olan Baudrillard bu suçlamalarla aradan yüzyıllar geçtikten sonra ataları olan Aryusçuların bir nevi kaderini yaşamıştır.

¹³¹ Gane, s. 35.

¹³² Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 19.

Katharcıların özelliği hayır ve şer, iyilik ve kötülük kavramları konusunda kesin görüşlere sahip olmalarıydı. Baudrillard'daki birazcık "kıyametçi" gibi gözüken fikrî duruşun en önemli kaynaklarından biri buydu.¹³³

Kısacası çağının tanığı ve insanlığın hakiki bir vicdanı olan, insanlığın durumuna isyan eden, modern dünyanın kodlarını çok iyi çözmüş olarak nitelendirilen Baudrillard çağdaş düşüncenin en önemli düşünürlerindendir.

3.2 Nietzsche'den Mülhem Olarak Baudrillard

Ateşli bir hayranı olduğu “çökmekte olan ne varsa it” diyen Nietzsche’yi lise yıllarında okumaya başlamış olan Baudrillard jürinin farklı yorumlamaları ve doçentlik sınavında başarısız olması nedeniyle Nietzsche okumalarına son vermiştir. Fakat buna rağmen “gölgesinde gelişmiş olduğu, güneş tutulması ve ay tutulması gibi uzun süren” Nietzsche etkisi altındadır. Kendisi için hiçbir zaman referans olmayan yalnızca “içine işlenmiş anı” olan Nietzsche’nin baş döndürücü düşüncelerini unutmuş, siyasala ve toplumsal gösterge bilime girmiştir. Baudrillard’a göre tek düşünür olan Nietzsche felsefe ya da ideoloji açısından daha çok aforizma açısından yararlanabilecek, hem sonsuzluğun hem de sonsuzluk adlı cesedin karşısına dikilebilen büyük bir nihilisttir.¹³⁴

Marx’ın ekonomi politigini kullanan ve Marcel Mauss ile Georges Bataille’den esinlenen, sembolik değiş tokuş çözümlemesi yapan, potlaç/lanetli pay ve ekonomi-politik arasındaki ayrımı yapan Baudrillard değerlerin trajik ters çevriminden mustarip Batı kültürünün ressentiment’tan/hınçtan kaynaklanan bir köle ahlâkı olarak görüldüğü Nietzsche’ci bir perspektifi benimsemiştir. Ressentiment’a karşı *amor fati/yazgı aşkı* öne sürümü Baudrillard’ın *Ölümcül Stratejiler*’in temasıdır; üretime karşı ayartma ilkesi öne sürümü ise *Ayartma* kitabının temasıdır. Bununla beraber Baudrillard’ın Nietzscheciliği sınırlı görünmektedir. “*Simülakrlar ve Simülasyon*” içinde *Simülakr*

¹³³ Yusuf Kaplan, “Baudrillard’ın Ölümü”, **Yenişafak**, 09 Mart 2007, s. 10.

¹³⁴ Baudrillard, François L’Yvonnet ile Söyleşi, s. 7–9.

Salınımı başlığında ve *Sembolik Değiş Tokuş ve Ölümde* tartıştığı simülasyon nosyonlarının, gösterge bilim kavramı yerine geçirme girişimini oluşturan kısımda güçlü bir Nietzscheci anıştırma vardır.¹³⁵

Baudrillard yeniden dönüş derken Nietzsche'nin sözünü ettiği Ebedi Dönüş'ün (yani Benzer'in ebedi dönüşünün) tam tersini anlamaktadır. Nietzsche, şeylerin zorunlu ve kaçınılmaz bir zincirleme içinde donuk kaldığını varsayarken Baudrillard'a göre şeylerin bugün sonsuz sayıda ve yarını olmayacak biçimdeki benzerlikleriyle ele alındığı için donuklaşması söz konusu değildir. Ebedi Dönüş simülasyon düzeninde sonsuz derecedeki küçük olanın, fraktal olanın ebedi dönüşüdür, mikroskobik ve insanlık dışı bir boyutun saplantılı bir biçimde yinelenmesidir. Artık ne iradenin yüceliği, olayın, oluşun en yüce kesinleşmesi, ne de Nietzsche'nin olmasını istediği gibi, bunun değişmez bir göstergeyle kabul edilmesi söz konusudur. Söz konusu olan, mikro süreçlerin virütik olarak yeniden geri dönüşüdür, bu geri dönüşünde önüne geçilmez, ama hiçbir güçlü gösterge, bu geri dönüşü imgeleme karşı duyarlı kılamaz.¹³⁶ Nietzsche'nin iddiasına göre, insan hayatının ölçütü ebedi geri dönüş sınavıydı: Hayatımızı, tekrar tekrar buna mecburmuş gibi yaşamalıyız. Her şeyin kendini sonsuz bir döngü içinde tekrarı söz konusudur. Baudrillard'ın versiyonunda ise, döngüsel ve nihayetsiz bir tarihin "geriye işleyen" ölümsüzlüğünden hareket edilmiştir.¹³⁷

M. Gane'ye göre Nietzsche ile düşünürün ilişkisinde önemli bir değişime fraktal evredeki konumda rastlanır. Bunun göstergesi Baudrillard'ın şu ifadeleridir:

...tam da Ebedi dönüş olasılığı şüpheli bir hal alır: Bu olağanüstü perspektif şeylerin zorunlu mukadder bir düzende, ötelerinde yatan bir anlam içinde açıldıklarını varsayar. Bugün için böyle bir şey yoktur; şeyler, hiçbir yere götürmeyen bir rastlantısallık içinde yalnızca yayılırlar. Günümüzün Ebedi Dönüş'ü sonsuz küçüğün, fraktalin, şeylerin mikroskobik ve insanlık dışı bir ölçekte takıntılı yinelemesinin Ebedi Dönüş'üdür. Bu, ne bir istencin yüceltilmesi ne bir olayın mutlak olumlanması ne de –Nietzsche'nin düşüncesi

¹³⁵ Gane, s. 37.

¹³⁶ Baudrillard, s. 148.

¹³⁷ Horrocks, s. 24.

*gibi- değişmez bir gösterge tarafından kutsanması değil, fakat mikro süreçlerin viral tekrarıdır.*¹³⁸

Marx'ın ekonomi politiğini terk eden düşünür daha ileri bir düşünür olan Nietzsche'ye geçtikten sonra bütün düzeyleri, bilimi, sanatı, teknolojiyi, politikayı etkilemeye başlayan kültürde bir krizin sonuç olarak ortaya çıktığını öne sürer.¹³⁹ Özellikle 1976 sonrası kehanet gibi görünen ve bazen karamsar son yazılarındaki deneme ve aforizmik formlar Nietzsche'nin orta ve son dönem metinlerine benzer. O da Nietzsche gibi hem revaçta olan bütün ümitsizlik biçimlerini hem de sosyalizmin ve feminizmin "köle ahlâkı"nı reddetmiştir.¹⁴⁰

Gerçekliğin yavaş yavaş buharlaştığını söyleyen Baudrillard yer yer milenyumcu bakış açısını söylem olarak kullanır. Nietzsche'nin "Tanrı öldü" söylemine atıfta bulunan Baudrillard Tanrıyı öldüren Batı düşüncesinin Tanrının ölümünden geriye kalan metastas*larla uğraşmak zorunda kaldığını iddia ederken Nietzsche'nin sözünü ettiği Son İnsan'a da/Übermensch göndermede bulunur.

*...O halde insan ve insan dışının sınırları giderek siliniyor; üst insanlığa ya da değerlerin dönüşümüne doğru değil, alt-insanlığa, insanlık ötesine, türün kendi simgesel niteliklerinin yok olmasına yöneliyor bu süreç. Nihai olarak Nietzsche'yi haklı çıkaracak; Nietzsche, kendi ellerine teslim edilmiş insan türünün kendini kopyalamaktan ya da yok etmekten başka bir şey yapamayacağını söylüyordu.*¹⁴¹ *...Kopyası tarafından diskalifiye edilen orijinal, kendi klonundan intikam alabilir.*¹⁴² *...Bizim üretmiş olduğumuz birey, kendisine karşı duyduğu mutlak kaygıdan dolayı, göklere çıkardığımız ve kendisini acizliğinde bile insan haklarının her türlü tüzel kalkanyla koruduğumuz işte bu birey, Nietzsche'nin sözünü ettiği son insandır. Kendisinden ve kendi hayatından yararlanma hakkı olan son varlık, son birey, gerçek bir alçaklık ve üstünlük umudu olmayan bireydir.*¹⁴³

¹³⁸ Jean Baudrillard, *Seduction*, London: Macmillan, 1976, s. 72–73. Akt. Gane, s. 46.

¹³⁹ Gane, s. 66.

¹⁴⁰ Gane, s. 58.

* Metastas: Hastalığın vücudun bir bölgesinden başka bir belgeye sirayet etmesi.

¹⁴¹ Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 40.

¹⁴² Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 43.

¹⁴³ Jean Baudrillard, **Tam Ekran**, Bahadır Gülmez (çev.), İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2001, s. 56.

“Hakiki dünyayla birlikte görünümler dünyasını da yok ettik” diyen Nietzsche Baudrillard’dan çok daha önceleri hakikatin öldürülmeye başlandığının haberini vermiştir. Nietzsche’ye göre hiçbir mutlak gerçeklik yoktur. Gerçeklik, oluş dünyasında doyum bulamayan kalıcı varlık dünya arayan felsefecilerin icadı ve insanın onsuz yaşayamadığı bir yanılgıdır. Gerçekliklerin yorum, kurgu, bakış açısı ve bazen dilin ürettiği kurgular olduğunu iddia eder.* Nietzsche’nin anlatımlarında “yanılsama” ile “hakikatin” yeri büyük önem taşır. İnsanın dünya, tarih ve hakikat hakkındaki perspektifi ile hakikati bir kurgu olarak ele alan Nietzsche’ye göre hakikat muğlâk, çürümenin ve ölümün hizmetine koşulmuş bir kavramdır. Metaforlardan meydana gelen seyyar bir mihmandar olan hakikat zamanla unuttuğumuz yanılsamalardan ibarettir.¹⁴⁴

Anlık deneyimin altındaki her gerçekliği inkâr eden, “Kahrolsun gerçek bir dünyaya inanmaya olanak veren bütün bu hipotezler” diyen Baudrillard temelde Nietzschecidir.¹⁴⁵ Nietzsche’nin yer verdiği “yanılsama” kavramını teknolojik kitle iletişim araçlarının ürettiği geç-kapitalizmin ya da postmodern dünyanın çözülmesinde kullanarak Nietzsche’den daha ileri gitmiştir.

Dünyanın temel bir yanılsama olduğunu, “nesnel” dünya diye bir gerçekliğin olmadığını söyleyen düşünür hakiki bilginin olmadığını söylemiştir. Bilginin dünya adlı yanılsamanın bir parçası olduğunu ve yarattığımız nesneler tarafından biçimlendirildiğimizi iddia eder. Düşünür bu durumu Nietzsche’nin ayna metaforu ile izah eder.

Aynayı kendi başına bir varlık olarak kabul edecek olursak o zaman, üzerine görüntüleri düşen nesneleri yansıtmaktan başka bir iş yapmıyor sonucuna varabiliriz. Nesneleri kavramaya kalkıştıgımızdaysa karşımızda aynayı buluyoruz. Bütün bilgi tarihi bu ilişki üzerine kuruludur.

Bütünsel gerçeklik kavramını ortaya atan düşünür nesnel gerçekliğin olduğu yerde patafiziğin bir anlamda metafizik dünyanın içine düşmüş durumda olduğumuzun

* Bk. Copleston, Nihilizm ve Materyalizm, s. 168–169

¹⁴⁴ Friedrich Nietzsche, On Truth and Lies in a Nonmoral Sense, Sussex: Harvester Pres, s. 84, 1979, Akt. Horrocks, s. 20–21.

¹⁴⁵ Alex Callinicos, **Postmodernizme Hayır**, Şebnem Pala (Çev.), Ankara: Ayraç Yay., 2001, s. 225.

haberini verir.¹⁴⁶ Gücül/virtüel gerçeğimiz, hiççiliğin gerçeğidir ama Nietzsche'ye göre bu gerçek yüce güce eşdeğer değildir. Görünüş, yanılsama, aldatmaca, oluş, değişim ya da nesnel aldatmaca istenci, gerçeğin, varlığın, gerçeklik istencinden daha derin, kökensel ve daha fizikötesi bir şeye eşdeğerdir.¹⁴⁷

Hakiki dünyayla irtibatını koparan insanlığın ilk habercisi Nietzsche'dir. Nietzsche'den sonra Adorno'da hakikatin yalan, yalanında hakikat gibi görüldüğü bir dönemeçte olduğumuzu hakikatin yalan olduğunu, her açıklamanın, her haberin, her düşüncenin daha önce kültür merkezlerinde biçimlendirilmiş olarak geldiğini¹⁴⁸, hakikatin yanılsamadan ayrılamayacağını iddia eder.¹⁴⁹ Önce Nietzsche'nin haber verdiği sonra Adorno'nun yinelediği bu öngörü TV'nin insan hayatının merkezine oturmasıyla gerçeklik bulmuştur. Baudrillard, gerçekten sanala kaçarak hayattan kopan, başka dünyalarda kendi hayatını arayan ve TV'yi bu kaçışın en önemli teknolojik aygıtı gören, hayattan korkanların ve kaçanların bir anlamda kendilerini koruyan yanılsamalar (illusions) kurduklarını ve bunlara “gerçek” adını verdiklerini gerçekten daha gerçek olan hipergerçekliği ürettiklerini iddia eder.

İnsanın hipergerçekliği üretmede bilinçli hareket ettikten sonra dissimule/mış gibi yaparak gerçekliği öldürdüğü bir dünyada yaşadığını iddia eden *kuramsal nihilist* Baudrillard Nietzsche'nin nihilizminden esinlenmiştir. Baudrillard'ın nihilizmi Nietzsche'nin nihilizminin aksine neşeden, daha iyi bir gelecek umudundan yoksundur. Nietzsche'ye göre nihilizm, ideallerin ve değerlerin iflasının zorunlu bir sonucuydu. Değerlerin değer kaybı sanal doğalarının açığa çıkışı bizi daha önceden hiç yaşamadığımız bir boşluğa bırakmıştır. Felsefi ve dini dünya görüşleri insanın kaostan kaçınma isteğinin dışavurumlarından başka bir şey değildir. İnsanoğulları dünyanın süre gelen sahte kopyası olmaksızın yaşayamazlar.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 41–44.

¹⁴⁷ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 23.

¹⁴⁸ Theodor Adorno, **Minima Moralia**, Ahmet Koçak-Ahmet Doğukan (çev.), İstanbul: Metis Yay., 2007, s. 113.

¹⁴⁹ Adorno, Minima Moralia, s. 127.

¹⁵⁰ G. Skırbekk-Gilge, N., s. 452.

Düşünce hayatında Marx ve Nietzsche arasında gidiş gelişler yaşayan Nietzsche gibi “Gerçek dünyayla birlikte göstergeler dünyasına dalıverdık.”¹⁵¹ diyen Baudrillard’ın eserleri esasen, Rönesans’tan itibaren Batılı kültürlerin, iki önemli tematiğini (Marx ve Nietzsche) orijinal bir tarzda kaynaştıran bir çözümlemeye odaklanır. Marxist teoriyi Nietzscheci eleştiri yoluyla, Nietzscheciliği yeniden yapılandırılmış bir Marxist eleştiri yoluyla tarih ötesi seçkinciliğinden kurtarmaya çalışır.¹⁵² Herakletios’un her şeyin zaman ve oluştan ibaret olduğu yaklaşımı Nietzsche’de her şeyin değişim olduğu, sözde gerçek dünyanın bir yalan olduğu düşüncesini meydana getirmiştir. Nietzsche bu yaklaşımı ile modernitenin temellerini ters yüz etmeye çalışmıştır. Baudrillard ise hiperteknolojinin her şeyi anamorfoza zorladığını sahte bir dünya meydana getirdiğini iddia eder.

Düşüncesinde nihilizmi cisimleştiren Nietzsche gibi Baudrillard Batı uygarlığının çöküşünün/decadence haberini verir. *Böyle Buyurdu Zerdüşt* eserinde tekil olarak insana “*Hayatını tehlikeye attığın için, seni kendi ellerimle gömeceğim.*” diye seslenen ve tümel olarak insanlığa “*Tehlike içinde yaşayın. Şehirlerinizi Vezüv’ün eteğinde kurun. Gemilerinizi, bugüne kadar kimsenin açılmadığı denizlere gönderin. Seferber olun hep.*”¹⁵³ şeklinde vaaz veren Nietzsche’nin öngörüsü bir anlamda gerçekleşmiştir. Baudrillard, Vezüv’ün yakınlarına kurulan neo-liberal batı uygarlığının yakınında olan patlamaların haberini veren felaket tellalıdır. “Umut bütün kötülüklerin anasıdır. Çünkü işkenceyi uzatır.” diyen Nietzsche’yi terk edemeyen neo-Nietzscheci düşünürün kapısı umuda kapalıdır. Çünkü gerçeği silen, bütün karşıtlıklarını yok eden simülasyon içinde yaşadığımız çağda umudun ortadan kaldırılması söz konusudur.

Nietzsche’ye göre geleceğin felsefecisi tehlikeli olmaktan korkmayan düşünür kılığında biri olması gerekir. Geleceğin felsefesinin görevi ise acımasız yüreklilikle “*dünyanın değiştirilmeye açık olarak tanınan yanının geliştirilmesi*” olmalıdır. “Hakikatin örtüsü kaldırıldığında, onun hakikat olarak kalacağını sanmıyoruz”¹⁵⁴ diyen Nietzsche’nin belki beklediği, müjdelediği Baudrillard’ın oluşturmaya çalıştığı yeni gerçeklik anlayışı metafiziğin yeniden kurulması teşebbüsüdür. Farklı bir felsefeye

¹⁵¹ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 67.

¹⁵² Gane, s. 144.

¹⁵³ Will Durant, **Felsefenin Öyküsü**, Ender Gürol (çev.), İstanbul: İz Yay., 2003 s. 406.

¹⁵⁴ Baudrillard, Baştan Çıkarma Üzerine, s. 76.

özlem duyan Adorno, kendi yaşadığı koşullarda felsefenin yaşam biçimini sorgulayıcı özelliği kazanmasını ve kendini melankolinin bilimi olarak korumayı bilmesinin oldukça zor olduğunu söyler. Adorno'nun özlem duyduğu felsefe ile Nietzsche'nin kuramlardan ve yöntemlerden arındırılmış ümit ettiği felsefe son yıllarda eğlenceli bilim anlayışı haline bürünmüştür. Felsefenin büründüğü bu anlayış Baudrillard felsefesinde de kendisini gösterir. "Felsefenin gerçek karakterinin anlaşılması sonucunda, öncesiz-sonrasız değerler veya hakikatlere olan inancın yıkılması da söz konusudur."¹⁵⁵ diyen Nietzsche'nin beklediği, özlediği ve müjdelediği alacakaranlıkta, bir tan kızılığında ortaya çıkan, düşünce damarlarında Nietzsche'nin gezindiği ve Batının ezberini bozan bazen putlarını kıran bir düşünür tipidir Baudrillard.

3.3 Marx'ın Yabancılaşmasından Çağdaş Yabancılaşmaya

Bazı fenomen ve ilişkilerin kendi olduklarından daha başka bir şeye dönüşmeleri olan yabancılaşmanın idealist yorumunu Hegel yapmıştır. Hegel'e göre yabancılaşma; aklın kendi eserini tanıyamaması, insanın gerçek özüne, öz bilincine yabancılaşması, insanın nesnelliğini, gerçekliğini yitirmesi, doğasının değişmesi ve nesneleşmesidir. Nesnel dünya yabancılaşmış tin olarak görünür.¹⁵⁶

Sol kanat Hegelcilerden biri olarak görülen Feuerbach en başta insanların kendileri ile uyum içinde yaşadığını zamanla korku salan, insanı vasıfların dışsal ifadesi olan Tanrıyı yarattıklarını daha sonra da kendi başlarına yarattığı Tanrıya mahkûm olduğunu tezini geliştirmiştir. Tanrıyı yaratarak mahkûm olan insanın kendi gücünün farkına varamayarak güçsüzleştiği söyleyen Feuerbach'a göre insan bu acınası yabancılaşmadan ve acizlikten Tanrının insanın bir ürünü ve kendisinin bir parçası olduğunu anlayarak kurtulabilir.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Friedrich Nietzsche, **Ecco Homo**, Orhan Tuncay (çev.), İstanbul: Gün Yay., 2005, s. 31-32.

¹⁵⁶ Karl Marx, **Felsefe Yazıları**, Ahmet Fethi (çev.), İstanbul: Hil Yay., 2004, s. 84.

¹⁵⁷ G. Skirbekk-Gilge, N., s. 413.

Marx, yabancılaşma kavramını Hegel ve Feuerbach'tan alarak köklü bir biçimde dönüştürmüştür. Hegel'in diyalektik idealizmini tersine çevirerek diyalektik materyalizm haline getiren Marx'ın yabancılaşma yorumu da Hegel'in düşüncelerinin tersine çevrilmesidir. Marx' a göre Feuerbach'ın öne sürdüğü dini yabancılaşmaya ekonomik yabancılaşmanın ortadan kalkmasıyla son verilir. Kapitalist toplumun tek yönü olan dinsel yabancılaşma sadece bilinç ve iç yaşam alanda gerçekleşirken ekonomik yabancılaşma gerçek yaşamın yabancılaşmasıdır.¹⁵⁸ Marx idealist yabancılaşma kavramı yerine Feuerbach'ı takip ederek maddeci yabancılaşma kavramını genişletmeye çalışmıştır. Marx'da yabancılaşma: insana ait olan araçların ya da arzuların başka birine ait olması değil her şeyin kendisinden farklı bir şey olması ve gayri insani bir gücün egemenliği altında olmasıdır.¹⁵⁹

Sanayileşmeyle beraber üretim etkinliği içine giren ve tüketim için üretim yapan insan yabancılaşma olgusuyla karşı karşıya kalmıştır. Meta-üretim insanlık ve yabancılaşmanın başlangıç tarihidir. Yabancılaşmış emek insanı, türsel varlığını ve doğayı insana yabancı bir varlığa dönüştürür. Emeğiyle üretim yapan insan kendi emeğiyle kendi kendisine yabancılaşır. Emeğin mal edinilmesi yabancılaşmadır. Emek kendini gerçekleştirme olduğu kadar insansal yabancılaşmadır. Ayrıca kendi emeğinin ürününden, yaşam etkinliğinden ve türsel varlığından yabancılaşması insanın insana yabancılaşmasını doğurur.¹⁶⁰

Yaşamak için üreten insanlar artı değer olarak emeği yaratırlar. İnsan emeği ile dönüştürülmüş insanlar kendi ürünlerinin efendisi değil ürünler onların efendisidir. Sadece kendini üretmeyen emek bir meta olarak işçiyi de üretir. Tıpkı Tanrıyı güçlendiren insanın kendisinin zayıf kalması gibi işçinin kendini fazla tüketmesi nesnel dünyanın güçlenmesidir. İşçi ne kadar üretirse o kadar tükenir, ne kadar değer yaratırsa o kadar değersiz olur, nesnesi ne kadar uygar olursa o kadar barbar olur. Emek ne kadar güçlü ise hünerli işçi o kadar güçsüz ve kalın kafalı olur.¹⁶¹

¹⁵⁸ Marx, s. 43.

¹⁵⁹ Marx, s. 65.

¹⁶⁰ Marx, s. 32.

¹⁶¹ Marx, s. 26-27.

Marx, her an insanın kendisi için kendisinden alınabilecek ve yabancı bir mesken mağara diye nitelediği dünyada insanların paraları kadar değer gördüğünü iddia eder. Dünya yoksul insanın oturduğu izbe, düşman bir meskendir. İnsan, kendisini tehlikede bulduğu dışarı atılabileceği bir yabancının evindedir. Ne kadar az insan olursa o kadar çoğa sahip olan, sadece yaşamasını sağlayacak kadar bir mülke sahip olabilen insan yabancılaşmış ve aşağılık bir biçimde mağaraya dönüş gerçekleştirmektedir.¹⁶²

Kendini engelleyen dışsal güçlere mahkûm olan insanlar dönüştürülmüş doğa karşısında kendilerini güçsüz hissederler, diğer insanları rakip ve nesne olarak görürler. Feuerbach'a göre eğer insan Tanrının kendisinin üretmiş olduğu bir varlık olduğunu bilincine varabilirse yabancılaşmadan kurtulur. Feuerbach, insanın bilinciyle yabancılaşmadan kurtulacağını söylerken Marx ise kendi özünü gerçekleştirme gücüne sahip insanın eylemsel olarak yabancılaşmadan kurtulacağını iddia eder.

Modern kapitalizm altında insanın üretici olarak kendi yabancılaşmasının öyküsü olan diyalektik bir yapıya sahip tarih niteliksel sıçrama/devrimlerle ilerler. İnsanın yabancılaşmasının ve bu yabancılaşmanın aşılabileceği diyalektik bir süreç olan tarihte devrim sayesinde insanlar ekonomiyi ele geçirip, üretimi kontrol edeceklerdir. Nitekim komünizm yabancılaşmayı aşacak nihai bir harekettir. Devrimden sonra hem birey hem sosyal yapı rasyonel olarak aydınlanacak ve yönetilecektir. Devrim sayesinde insanlar özlerini idrak edeceklerdir.

Marx'a göre siyasal iktisatçı insanın yaşamından ve insanlığından aldığı her şeyin yerine parayı ve serveti koyar. Ürünün kullanım değerinden değişim değerine geçişi ve paranın insanın vazgeçilmez değeri haline gelmesi yabancılaşmayı artıran en önemli unsurdur. Marx'a göre insanın dışlanmış yeteneği olan para bütün nesneleri kendine mal etme niteliğiyle seçkin sahiplik nesnesidir. Baudrillard'da ise insanı büyüleyen para, emek ve maddi gücün eşdeğeri olmayan, hiçbir gerçekliğe gönderme yapmayan ve sanal düzeyde tüm değerlerin yerini alabilecek bir güce sahiptir.¹⁶³ Marx gibi Baudrillard'da nesnelerin ve sahip olunan eşyaların güçlü ve belirleyici bir konuma

¹⁶² Marx, s. 59.

¹⁶³ Jean Baudrillard, **Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri**, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., Mayıs 2009, s. 102.

sahip olduğunu, toplumsal sınıflaşmanın bir gösteren toplumsal değer süreci olduğunu söyler.¹⁶⁴

Marx’a göre emeğin ürününe yabancılaşması meta-fetişizmdir. Meta-fetişizm; kendi elleriyle koyduğu eşyanın üretilmesiyle insanın nesneleşme olgusudur. Baudrillard, Marx’ın meta-fetişizm kavramını bireylerin, kabul edilmiş değişim değeri ve sistemini içselleştirdikleri bir kutsallaşma, büyülenme, yabancılaşmayı belirleyen ahlaki bir süreç olarak yorumlar.¹⁶⁵ Marksizm’in başlangıç yıllarındaki anlamını kaybettiğini ve meta-fetişizmin, emekle tüm ilişkisini yitirerek anlam üretimine boyun eğmesi sağlanan ürünün fetişleştirilmesi anlamına gelmekte olduğunu söyler. Baudrillard, ilk anlamı göstergeler kullanarak taklit etmek olan *fetiş* kavramının kökeninin Latince *factius* olduğunu, doğal olmayan, dönüştürülmüş, yapay görünüm ve göstergelerle ilgili bir süreci ifade ettiğini iddia eder.¹⁶⁶ Fetişizm modern metropol insanlarına özgü akıl dışı düşüncedir, fetişist metaforla karşılaşılan her yerde bilinçli bir öznenin akılcı bir metafizik düşüncesiyle karşılaşılmaktadır. Gerçek yaşamın “fetişleştirilme” sorunu insanı ideoloji üretimi, alt-üst yapı adlı fetiş-kuramın ötesine geçirerek daha kapsamlı bir kuram üretmeye itmektedir.¹⁶⁷

Ona göre meta-fetişizmin somut anlamı kitle iletişim araçlarının güdülediği beden ve güzelliştir. Zevk almaya yarayan, karşılanması gereken ihtiyaçları olan bedeni göstergebilimsel olarak ele alır. Çünkü simgesel düzen göstergebilimsel sürece dâhil olmuştur. Salt göstergelerden oluşan bir evrene boyun eğen ruhun aynası olma işlevini yitirmiştir. Güncel nesne fetişizmini daha çok tözünden ve geçmişinden kopartılarak farklılık yaratmaya yönelik gösterge nesneye benzetir. Mevcut sistemin ve metasının kutsallaştırılması, güçlenen sistemle beraber fetişist büyüleme gücünün de artması söz konusudur. Makyajla arzu nesnesi haline getirilen, yapaylığın kendisi olan bedenin yerini göstergeler almıştır.¹⁶⁸

Tüketim nesnesi/fetiş hale getirilen kadın ve erkek tüketim toplumunda reklâm aracılığıyla kullanılmış, konumlandırılmış, kimyası bozulmuş ve kendi olmaktan

¹⁶⁴ Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri, s. 19–20.

¹⁶⁵ Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri, s. 95.

¹⁶⁶ Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri, s. 99.

¹⁶⁷ Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri, s. 97.

¹⁶⁸ Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politigi Hakkında Bir Eleştiri, s. 102.

çıkartılıp simülatif hale getirilmiştir.¹⁶⁹ Beden reklâmlarda kullanılarak cinsellik yeniden keşfedilmeye çalışılmış ve konumlandırılmıştır. Bir soyutlama olan mankenin bedeni arzu nesnesi değil işlevsel nesne, modanın ve estetiğinin birbirine karıştığı göstergeler formudur. Beden emek gücünün sömürülmesinden daha derin şekilde yabancılaşmış bir emek oluşturan kuşatma emeğinin nesnesidir.¹⁷⁰

Bedenin modernizm ve kapitalizmin içinde nasıl konumlandırıldığına dair çözümlemeler yapan düşünürlerden biri de Herbert Marcuse'dir. Marcuse, bedenini güzelleştiren insanın bedenini bir şeyleşme/nesne haline getirdiğinde mutluluğu yakalayan gerçek bir özne haline geldiği bir yanılsama içine düştüğünü söyler. Ona göre birey nesne üzerinde efendiliğini kurabilmiş özne değil bütün cinsel şeyselleşmenin getirdiği edilgin bir özgürlüğe sahip olan varlıktır.¹⁷¹ Baudrillard tüketimin esir olan bedeni cinsel obje haline getirildiğini, her yerde “cinselliğin patlaması” ve “erotizmin tırmanması”nın söz konusu olduğunu, cinselliğin tüketim toplumunun “baş sayfalardaki konusu” haline geldiğini, reklâmların anlamdan değil modern erotik göstergelerden oluştuğunu söyleyerek *bedenin* en güzel tüketim nesnesi haline getirildiğini iddia eder.¹⁷²

Baudrillard, 1930'lu yıllarda çekilen Alman *Praglı Öğrenci* adlı filmde hareketle yabancılaşmanın *şeytanla pazarlık yapmanın ta kendisi* olduğunu dile getirir. Bu pazarlık özet olarak şöyledir: Şeytan öğrenciye aynadaki imgesiyle değiş tokuş etmek üzere bir yığın altın teklif eder. Pazarlık sonucunda öğrenci teklifi kabul eder. Şeytan aynanın yansıttığı imgeyi bir kâğıt gibi katlar cebine koyar ve gider. Öğrenci altınlar sayesinde zenginleşir ve aynalardan kaçır. Kendisiyle uğraşan ikizi ile karşı karşıya gelir. İmge çıkmış olduğu aynanın önünden geçerken öğrenci imgeye ateş eder ve ikizi buharlaşır ama aynı zamanda öğrenci de yere yıkılır ölen kendisidir. Çünkü fark ettirmeden onun yerine imgesi canlı ve gerçek olmuştur.¹⁷³

Somut toplumsallaşmanın anlamı şeytanın imgeyi nesne gibi cebine koyması gerçek meta fetişizmin fantastik örneği ve ticaret toplumun yapısının ta kendisidir.

¹⁶⁹ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 174–175.

¹⁷⁰ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 167–170.

¹⁷¹ Jay, Diyalektik İmgelem, s. 397–398.

¹⁷² Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 163–169.

¹⁷³ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 246–247.

Bireysel ve toplumsal genelleşmiş yapısının kayda değer örneklemevidir. Radikal yabancılaşmanın olduğu çağımızda metanın mantığı maddi ürünleri ve emek süreçlerini değil kültürü, insani ilişkileri denetime alarak genelleştirmiştir. Marx insanın özünü gerçekleştirerek, Feuerbach insanın bilinçsel devrim yaparak yabancılaşmadan kurtulacağı tezini öne sürerken Baudrillard yabancılaşmadan kurtulmak için ölümden başka çare olmadığını söyler.

Erken yazılarında Marksist felsefe geleneğine bağlı olan Baudrillard iktisatçılar tarafından -gereksinimler çerçevesinde- kendisine yabancılaştırılabilen, güdümlenebilen tüketici hale getirilmiş insanın köle-varlık haline getirildiğini iddia eder.¹⁷⁴ Baudrillard'ın sonraki yazılarında yabancılaşma olgusunun boyut değiştirmesi söz konusudur. High-tech toplum teorisyeni olarak nitelendirilen Baudrillard'da insanın kendine, olaylara ve yabancılaşmasını sağlayan faktör emek, üretim, üretim aygıtları ve üretim ilişkileri değil kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçları insanı gerçeklikten aşırı-gerçekliğe sürükleyerek kendine yabancılaştırmıştır. Kendi bedeni ve inşa edilen simülasyon düzeni üzerinden insanın yabancılaşması söz konusudur.

Yüksek teknolojinin ürünleri ile insan kendine hem bedensel hem de içsel olarak yabancılaşmıştır. Elindeki cep telefonla, başındaki işitsel kask ile aynı zamanda başka yerde olacak, şimdiye kadar toplumdan içsel olarak uzaklaşan zombi/insan artık dışsal olarak ta uzaklaşacaktır.¹⁷⁵ Ekran üzerinde acı çekerek, düşünmek için bilgisayar kullanarak, aşk tutkusunu videoya kaydederek, devrimini sokakta değil kayıt stüdyosunda yaparak, bedenini gerçek zamana sokmak için endovideoskopi kullanarak yaşamını gerçek! zamanda sürdürmek için çaba sarf eden insanın sanal bir dünya ve hayat inşa ettiğini ironik bir dille ifade eder.¹⁷⁶

Medya ve TV tarafından yaratılan gerçekliği kavrama sürecinde olan birey bir medya terminali konumuna gelmiştir. Sanal gerçeklik çağında sanal kamera kafasının içinde olan insanın sorunlarını gerçek zamanda düşünmesi için medyuma/araç gerek yoktur. Temsili mevcudiyet ilişkisi içindeki insanlar kendi hayatından kaçarak başkalarının hayatını yaşar. Başkalarının acısıyla hüzünlenip mutluluğuyla mutlu

¹⁷⁴ Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri, s. 83.

¹⁷⁵ Jean Baudrillard, **Cool Memories III- IV**, Yaşar Avunç (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2002, s. 176.

¹⁷⁶ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 41.

olurlar. Sanal ve bilgi işlemsel oyunlar aracılığıyla Marc Guillaume'un sözünü ettiği yeni hayalet çağı aracılığıyla ötekiliği dijital bir gömlek gibi sırtına geçiren insanlar yabancılaşmayı yaşarlar.¹⁷⁷

Üretilen yabancılaşmayı doğuran teknolojik ilerlemeyle meydana gelen yabancılaşmadan daha etkili olan aşırıgerçeklik, insanı gölgesinden bile uzaklaştırıp saydamlığa yaklaştırır.¹⁷⁸ İnsanın kendi gölgesiyle değil saydamlıkla dövüşmesine yol açan teknolojik ilerleme, bilişim ve iletişim vasıtasıyla kaçınılmaz saydamlığa ve sanallığa yaklaştığı ortamda bilişim, gerçekliğe karşı işlenen *kusursuz cinayete* sahne olmaktadır.¹⁷⁹ Kendini yapay nesne olarak üretmek zorunda olan, yüksek teknoloji ile kendi biyolojik kopyalarının ve sanal görüntülerinin ardında kaybolmakta olan¹⁸⁰ insanlar, bedenlerin gölgeyi değil gölgelerin bedenleri yansıttığı, bedenlerin gölgenin gölgesinden başka bir şey olmadığı, yani hiç kimsenin gölgesinin olmadığı gölgeler krallığını kurarlar.¹⁸¹ Bu gölgeler krallığında hem içsel olarak hem dışsal olarak yabancılaşmayı yaşamaktadırlar.

Marx insanın çelik makinenin etten yapılma bir ayrıntı parçası haline geldiğini söylerken Baudrillard kopyaları olan çağdaş insanın bedeni maddi hale getirilerek dekodere araçlarına dönüştürüldüğünü iddia eder. Medyanın etkisiyle şeffaflaştıran dünyaya maruz kalan insan kendi varlığının sınırlarını üretemeyen, oynayamayan, katıksız bir ekran ve dekodere dönüşmüştür.¹⁸² Bilgisayar, TV, cep telefonu vb. elektronik aygıtların müptelası ve esiri olan insan iletişim ve teknolojinin yaygınlaşmasıyla kendinden geçmiş kendine ve çevresine duyarsız bir hale gelmiştir.

Semiyoloji ile Marksist ekonomi politik arasında sentez yaparak neo-liberal düzeni anlamaya çalışan Baudrillard emek dâhil her şeyin göstergeye dönüştüğünü söyleyerek semiyolojinin verilerini daha çok kullanmıştır. Barthes'in tüketim, moda, medyanın rolü ve gücü, cinsellik kavramlarından etkilenmiştir. Marx'ın ekonomi politliğini kullanmaktan daha çok Barthes'in ilgilendiği konular üzerinde durmuştur.

¹⁷⁷ Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 42, 155.

¹⁷⁸ Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 86–87.

¹⁷⁹ Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 136.

¹⁸⁰ Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 58.

¹⁸¹ Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 49–50.

¹⁸² Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 153.

Üretimin ve üretim ilişkilerini konu edinmekten daha çok tüketim ve tüketim ilişkilerini konu edinmiş, yabancılaşmayı emek ve üretim moduna indirgememiş kitle iletişime ve tüketime indirgemıştır. Marx'da tarihsel toplumsal değişim diyalektik anlayışı hâkimken Baudrillard'da olasılık evreni ve mantığı hâkimdir. Marx'a göre emek şekillendirici iken Baudrillard'a göre kitle iletişim araçları şekillendiricidir.

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığı tüketim toplumunda tüketimin bir var olma modu haline gelerek bireylerin nesneleşerek çağdaş bir yabancılaşma yaşadıklarını, metalaşmış nesneler tarafından kuşatıldığını, tüketimin mutluluk ve prestij sağlayacağını iddia etmiştir.

3.4 Baudrillard'ın Eserleri ve Simülasyon Kavramı Çevresinde Tahlilleri

“Hemşerilerimin (Parislilerin) insanın tüylerini diken diken eden çalışma biçimleriyle, girişimcilik, toplumsal sorumluluk, hırs ve rekabet anlayışlarından nefret ediyorum.” diyen Baudrillard'ın çalışkanlığını Adanır şu cümlelerle anlatır;

*...Baudrillard'ın aynı zamanda kendi kendisiyle de müthiş dalga geçen bir düşünür olduğunu anımsatmakta yarar var. Çünkü bugüne kadar bu tembel adam otuzdan çok kitap, yüzlerce makale yazmanın yanı sıra yüzlerce konferans vermiş ve söyleşi yapmıştır.*¹⁸³

Baudrillard'ın Türkçeye çevrilen eserleri kronolojik olarak şunlardır:

Jean Baudrillard, **Tüketim Toplumu/La Société de consommation**, 1970, Hazal Deliceçaylı (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1997, ss. 278.

Jean Baudrillard, **Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri/pour une critique de l' économie politique du signe**, 1972, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., Mayıs 2009, ss. 275.

¹⁸³ Adanır, Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler, s. 7.

Jean Baudrillard, **Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm/L'Échange symbolique et la mort**, 1976, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002, ss. 370.

Jean Baudrillard, **Metinler ve Söyleşiler**, Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Ajans Tümer Yay., 1988, ss. (sayfa sayısı), 166.

Jean Baudrillard, **Foucault'yu Unutmak/Oublier Foucault**, 1977, Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Dokuz Eylül Yay., 1998, ss. 83.

Jean Baudrillard, **Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu/À l'ombre des majorites silencieuses**, 1978, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., Haziran 1991, ss. 88.

Jean Baudrillard, **Baştan Çıkarma Üzerine/De la seduction**, 1979, Ayşegül Sönmezay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2001, ss. 228.

Jean Baudrillard, **Simülakrlar ve Simülasyon/ Simulacred et Simulation**, 1981, Oğuz Adanır (çev.), Ankara: Doğu Batı Yay., 2003, ss. 232.

Jean Baudrillard, **Çaresiz Stratejiler/Les Stratégies fatales**, 1983, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002, ss. 189.

Jean Baudrillard, **Üretimin Aynası/Le Miroir de la production**, 1985, Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Dokuz Eylül Yay., 1998, ss. 152.

Jean Baudrillard, **Amerika/Amérique**; 1986, Yaşar Avunç (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1996, ss. 145.

Jean Baudrillard, **Cool Anılar I-II (1980- 1990)/ Cool Memories I-II**; Yaşar Avunç (çev.), 2002, İstanbul: Ayrıntı Yay., ss. 253.

Jean Baudrillard, **Kötülüğün Şeffaflığı: Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme/ La Transparence du mal**; 1990, Işık Ergüden-Emel Abora. (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay. 1995, ss. 164.

Jean Baudrillard, **Kusursuz Cinayet/Le Crime parfait**, 1994, Necmettin Kamil Sevil (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1998, ss. 189.

Jean Baudrillard, **Cool Memories, III-IV (1990-2000)**, *Fragments, Cool Memories III*; Ayşegül Sönmezay, (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2006, ss. 256.

Jean Baudrillard, **Cool Memories, V (2000–2004)**, *Cool Memories V*; Ayşegül Sönmezay, (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2006, ss. 122.

Jean Baudrillard, **Tam Ekran/Écran total**, 1997, Bahadır Gülmez (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2001, ss. 149.

Jean Baudrillard, **İmkânsız Takas/L'Echange impossible** (1999), Ayşegül Sönmezay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2005, ss. 157.

Jean Baudrillard, **Anahtar Sözcükler/Les mots de passe**, 2000, Oğuz Adanır, Leyla Yıldırım (çev.), 2005, Ankara: Paragraf Yay., ss. 103.

Jean Baudrillard, **Bir Parçadan Diğerine, François l'Yvonnet ile Söyleyişi/D'un fragment l'autre- Entretiens avec François l'Yvonnet**, 2001, Yaşar Avunç (çev.), İstanbul: İnkılâp Yay., 2005, ss. 160.

Jean Baudrillard, **Şeytana Satılan Ruh Ya Da Kötülüğün Egemenliği/Le pacte de lucite ou l'intelligence du mal**, 2004, Oğuz Adanır (çev.), Ankara: Doğu Batı Yay., 2005, ss. 215.

Baudrillard ilk kitabı olan *Nesneler Sistemi/Dizgesinde (Le systeme des objects, 1968)* tüketim malları ve hizmetlerinin gelişmesi ve farklılaşmasıyla bağıntılı yeni kitle tüketim sistemini inceler ve yeni bir ortamın, teknik düzenin, yeni gündelik hayat alanı ve ahlâkın inşa edildiği “hipermedeniyet düzeni” betimler. Nesne-özne diyalektiği çerçevesinde gündelik hayatta öznenin nesne tahakkümüne girme tarzlarını betimleme projesini başlatır.¹⁸⁴ Nesnelerin üretimle beraber arttığını, doğumunun ve

¹⁸⁴ Best ve Kellner, s.141–142.

ölümünün hızlandığını söyleyen düşünürre göre nesnelerle ilişkiye geçen insanın, insan ilişkileri ve davranışlarının sistematığı sorunsallaşmıştır.¹⁸⁵ Nesnenin tüketici birey tarafından tüketildiğinde anlamını bireye taşıyarak birey üzerinde doğrudan bir etki ürettiğini söyleyen Baudrillard yeni Marksist bakış açısından toplumsal düzenin başlıca temeli olan tüketim olanağını araştırır.¹⁸⁶ Tüketim; toplumla ve içinde yaşanılan dünya ile ilişkileri belirleyici olan bir etkinliktir. “Tüketimin yalnız nesnelerle ilişkili değil, toplum ve dünya ile ilişkili kültürel sistemimizin üstüne oturtulduğu sistematik bir etkinlik ve yerel bir yanıtlama dünyası olduğunu kabul etmek gerekir.”¹⁸⁷ diyen düşünür tüketimin insanlığı başka bir yaşam anlayışına evrilttiğini söyler.

Nesneler Sistemi çalışmasından sonra *Tüketim Toplumu/La Societe de Consommation*, 1970 adlı çalışmasını yayımlayan Baudrillard bu çalışmasında tüketim, tüketim toplumu, drugstore, büyüme, bolluk, kitsch, gadget, boş zaman, terimlerinden hareketle tüketimi ve cinselliği, reklâm ve TV’nin kışkırtması ile *tüketmelisin!* baskısı altında kalan, yeniden çevrim yoluyla simülasyonun içine itilen tüketim toplumunu inceler. İnsanlığın “nesne kuşatması, tüketim ve bolluk gerçekliği içerisinde” olduğunu söyleyen Baudrillard bu eserinde *hala marksisttir*.¹⁸⁸

Nesneler kuşatması içinde kaldığımızı söyleyen düşünür tüketimin arzularımızı kışkırttığını, satın alma ve sahip olma çılgınlığı meydana getirdiğini, medya, reklâm ve TV ile gönüllü tüketme arzusu içinde olan, göstergeleri aç gözlü bir biçimde tüketen ve gündelik hayatın içinde gerçeğin yadsıması içinde yaşayan tüketiciler yaratıldığını iddia eder.

Eski Romanın panteonuna karşılık modern tüketim merkezleri olarak görülen yeni alış veriş merkezi *drugstore/panteon* kendine özgü insanları kültürelleştirilen yeni bir kültür ve tarz oluşturur. Yeni bir kültür olan *drugstore* insan sıcaklığı ve zekâsı

¹⁸⁵ Baudrillard, **Metinler ve Söyleşiler**, Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Ajans Tümer Yayınları, 1988, s. 81.

¹⁸⁶ Madam Sarup, **Post- Yapısalcılık ve Postmodernizm**, A. Baki Güçlü (çev.), İstanbul: Ark Yay., 1997, s. 229.

¹⁸⁷ Baudrillard, *Metinler ve Söyleşiler*, s. 87.

¹⁸⁸ Sarup, s. 230.

taşıyan yeni bir tarzdır.¹⁸⁹ Bu tür alış veriş merkezleri ve tüketim alışkanlıkları toplumun boyutunu ve güncel dünyamızın ahlâkını değiştirmiştir.¹⁹⁰

İdeolojik ve toplumsal değerler sistemi olan, toplumun tamamını bütünleştirebilen, iletişim sistemi ve değiş tokuş yapısı olan tüketim toplumumuzun kendisiyle konuşma tarzıdır.¹⁹¹ Tüketim toplumu ise, var olmak için nesnelere ihtiyaç duyan, göstergesi kurtuluşun eşdeğeri mutluluk olan¹⁹², tüketimin öğrenildiği ve alıştırıldığı bolluğun göstergelerine sahip olan toplumsallaşma tarzıdır.¹⁹³

Veblen'in gösterişçi tüketim anlayışını eleştiren Adorno ve Frankfurt Okulu'nda tüketim; ne denli gösterişçi olursa olsun, bir yanıyla da hiç hoşlanmadığı "perhizciliğe" karşı bir protesto niteliği kazanır. Frankfurt Okulu'nun sığ tanımlamasını aşan Baudrillard'da tüketim; yalnızca tüketim etkinliğinden ibaret olmayıp toplumsal, kültürel, ideolojik, ekonomik vb. hayatın bütün alanlarını kuşatan bir sistemdir. O kadın ve erkeğin reklâm aracılığıyla kendi olmaktan çıkarılıp simülatif hale getirildiğini, tüketim toplumunun cinsellik üzerinde odaklandığını, *bedenin* en güzel tüketim nesnesi haline getirildiğini iddia eder.¹⁹⁴

Baudrillard iki kavram üzerinde durarak tüketim toplumunun omurgasını ortaya koymaya çalışır. Bu kavramlar Kitsch* ve Gadgettir.** Kitsch kavramına Heidegger, Adorno, Hermann Broch gibi filozof ve düşünürler de daha önce değinmiştir. Adorno kültür endüstrisinde sanatın *kitsche* dönmesini olumsuz olarak görürken Heidegger'de *kitsche* dönen sanat, kötü olmayan, temelden, özden olmayan boş şeylere adanmış en üst düzey beceridir. Hermann Broch ise sıradan toplumsal

¹⁸⁹ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 18–27.

¹⁹⁰ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 12.

¹⁹¹ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 254.

¹⁹² Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 46, 51.

¹⁹³ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 77.

¹⁹⁴ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 163–175.

* Kitsch: Sözcüğün Almanca 'berbat edilmiş' ya da 'sokaktan çöp toplamak' anlamında 'etwas verkitschen' ve 'kitschen' sözcüklerinden türediği de öne sürülmektedir. Genellikle başka bir esere/ürüne "benzemesi" için yapılmış, bu yüzden içi boş, özü olmayan sanat eseri (?), tasarım, nesne, durum, vs. şeylerdir.

** Gadget: Fransızca'ya İngilizceden girmiş olan bu sözcük yeni ve eğlendirici, çoğu zaman da, faydalı bir işlevi olmayan nesne anlamını taşıyor.

değerlerin üretilmemekle kalmayıp, çöküşe geçtiği her tarihsel dönemi *kitsch-dönem* olarak niteliyordu.¹⁹⁵

Modern nesnenin en önemli kategorilerinden biri Baudrillard'ın değindiği *gadget* ile birlikte de kitsch'dir. Kitsch/nesne genel olarak yalancı mermerden yapılmış, tüm "taklit" nesneler, aksesuarlar, folklorik biblolar, anı eşyaları, abajurlar, her yerde özellikle tatil ve eğlence yerlerinde hızla çoğalan tüm ticari malları müzesi ve kültürel bir kategoridir. Sözde nesne olarak, -simülasyon, kopya, sahte, basma kalıp bir nesne - gerçeği anlamlandırmadan yoksun gösterge, alegorik gönderme, uyumsuz yan anlam bolluğu olarak, ayrıntının yüceltilmesi ve ayrıntılar aracılığıyla doygunluk olarak tanımlanmıştır. Kitsch orijinalliğin estetiğinin karşısına kendisinin simülasyon estetiğini koyar, nesneleri doğalından daha küçük ya da daha büyük olarak yeniden üretir, malzemelerin (yalancı mermer, plastik) taklidini kullanır, uyumsuz tarzda biçimleri ve planları taklit eder.¹⁹⁶

Endüstri sonrası toplumun simgesi olan Gadget tüketim toplumundaki nesnenin hakikatidir ve bu nedenle her şey gadget haline gelebilir. Gadget; kimi zaman teknik, kimi zaman mekanik, kimi zaman moda, diğer nesnelerin bir tür yapay hızlandırıcısı, her şeyi oyunculuğa dönüştüren her şeydir. Tüketimle *yeniden çevrim* moda, tıp ve doğada ortaya çıkmıştır. Yeniden çevrimlenmiş bir doğa özgün bir var oluş olmaktan çok bir simülasyon modelidir. Modern birey bedenini, çevresini ve içinde yaşadığı doğayı yeniden canlandırır. Moda ve bir oyuncak olan, oyunculuğa sahip, her şey haline gelebilen gadget simülasyon düzenin en önemli simgesidir.¹⁹⁷

Yavaş yavaş simülasyon süreci içine girdiğimizin haberini veren Baudrillard'a göre tekniğin mükemmelleşmesiyle bağlantılı olarak, gerçekte dünyadan kopmakta o denli derinleşir. Bizi gerçekten koparan TV kendi hakikatini dayatan, dünyayı imgelerle okutan, gerçekliğin anısı olan, imgeleri ile orada yer almayan bir dünyanın üst dili

¹⁹⁵ Hasan Ünal Nalbantoğlu, "Âlem Kitsch Olmuş, Biz N'apalım?", 2007, Ortadoğu Üniversitesi Teknik Üniversitesi (O.D.T.Ü.), <http://www.metu.edu.tr/~hun/articles/Turk/Kitsch27.doc> , (12.02.009).

¹⁹⁶ Baudrillard, Tüketim Toplumu s. 128–136.

¹⁹⁷ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 139.

(meta-language) olmak isteyen bir araçtır. En yetkin nesne olan TV bireyi görüntüyle gerçeğin birbirine karıştığı taklit evrenine mahkûm etmiştir.¹⁹⁸

Ritüellere bile kitle iletişim araçlarının el attığını, her şeyin simülasyon sürecine tabi olduğunu iddia eden Baudrillard bu simülasyon süreci içerisinde en çok simülasyona katkısı olan reklamın da işlevine değinir. Reklâmın söylemini benimseyen tüketicinin gündelik yaşamı ve nesne sözde-olaya dönüşür. Gerçeklik artık kendi kendine konuşan modelden başka bir şey değildir. Reklâm etkili sözden hareketle hakikatin “yapay-sentezini” gerçekleştirir.¹⁹⁹ Her yerde yakın, içten, kişisel iletişim tarzlarını taklit eder gerçek taklit (simulation) sürecine uygun olarak ne insanların kendi aralarında ne de insanlarla ürünler arasında, içtenliğin olmadığı yerde, içtenlik üretir.²⁰⁰

Sonuç olarak Baudrillard doğanın sanatı taklit etmesinde olduğu gibi, gündelik yaşamda modelin kopyası olduğu tüketim toplumunda sistemleşen kuşatıcı nesneler sistemini inceler. Tüketim toplumu insanı ve ticaret toplumu yabancılaşmanın kendisidir ve yabancılaşma düzeni içindedir. “Ortaçağ Toplumu’nun Tanrı ve Şeytan üzerinde dengelenmesi gibi bizimki de tüketim ile tüketimin suçlanması üzerinde dengeleniyor.”²⁰¹ diyerek tüketim olgusunun her şeyi belirlediği bir çağda yaşamakta olduğumuzu dile getirir.

Baudrillard’ın ironik üslubuna hâkim en önemli eserlerinden biri de *Amerika/ Amérique* eseridir. Düşününün Amerika’ya bakarak Avrupa’nın başarısını ve samimiyetini sorguladığı bu kitabını hipergerçeklik ya da simülasyon kavramının sınıandığı ve tecrübe edildiği ilk ürünü olarak görebiliriz. Avrupa’yı anlamının yolunun Amerika’dan geçtiğini düşünen düşünür için Amerika; hem özgün hem de sert ve iğrenç bir güç müzesi, çile ülkesi, hipergerçek bir kültür, simülasyonun en esaslı ülkesi bitmeyen bir enerji kütlesi, modernliğin özgün versiyonu, bir sürgün yeri, sinema salonunu andıran ütopyaların gerçekleştiği yer ve büyüleyici bir kültürdür. Amerika, eşitliğin, banallliğin ve umursamazlığın zapt olunmaz gelişimi içindeki bir ülkedir. Sürekli güncellik, taklit, göstergeleri vardır ve bunlar hakikatten uzaktır. Ayrıca

¹⁹⁸ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 155.

¹⁹⁹ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 162.

²⁰⁰ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 208.

²⁰¹ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 257.

cehennemi andıran gündelik yaşam vardır. Baudrillard, Amerika'nın yapaylığının, kültür, ahlâk ve politika pratiklerinin en büyük göstergesi olarak dönemin sinema oyuncusu, vali ve gülümseyen bir yalancı başkanı olan Reagan'ı görür.²⁰²

Göstergenin Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri/ pour une de l' économie politique du signe, 1972 eserinde ait olunan statüyü gösteren, belirleyici konuma sahip olan, toplumsal ilişkilere çeki düzen veren nesneyi çözümler. Tüketim toplumunda kullanım değerinin işlevsel mantığının yerini gösterge/değer mantığının aldığını, yeni bir kölelik biçiminde tüketici birey üreten simgesel düzen tarafından gösterge ekonomi politikasına son verildiğini iddia eder. Marksist politik ekonomiyi göstergebilimle çözümlemeye çalışır. Ev eşyalarını, televizyonu, yerel ortamları, modayı, pop sanatı, çağdaş resmi konu alarak alır ve çözümlemelerde bulunur. İlk üç eserinde neo-Marksist toplum teorisini geliştirmeye çalışan Baudrillard daha sonraki yıllarda Marksist öğretiyi ve yeterliliğine ciddi eleştirilerde bulunmuştur.

Marksizmin kapitalist evrendeki radikal değişimi çözümleyemediğini dile getirdiği, bir anlamda Marksizmin eleştirisi olan *Üretimin Aynası/Le Miroir de La Production*, 1973, adlı kitabında çalışma, çalışma gücü, üretim güçlerinin özgürleştirilmesi, insanın gereksinimleri, değişim ve kullanım değerleri, simgesel değiş-tokuş, köle, zanaatçı üzerinde durmuştur. Georges Batatille ve Marcel Mauss'dan ödünç aldığı *simgesel değiş tokuş* kavramı üzerinde çözümlemelerde bulunmuştur.²⁰³ Marx'ın harcama, kayıp, kurban etme, savurganlık, oyun ve simgesel düzey üzerinde durmamasını eleştirmiş, bunu bir eksiklik olarak dile getirmiş, Marx'ın ekonomi politik eleştirisinin sona erdiğini iddia etmiştir.²⁰⁴ Alt yapıdaki değişimin çokluğundan hareketle alt yapı-üst yapı ayrımının fazla anlamı kalmadığını²⁰⁵, işçi sınıfının artık devrim ve çelişkileri ölçmeye yarayan devrimci özne olmadığını söyleyerek Marksist terminolojiyi ve bakış açısını terk etmiştir.²⁰⁶

“Her geçen gün talep ve yani gereksinimler bir simülasyon modeline daha uygun bir görüntü sunan, içinde yaşanan düzende Marksist ekonomi politığın

²⁰² Bk. Baudrillard, **Amerika**, Yaşar Avunç, (çev), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1996, ss. 145.

²⁰³ Jean Baudrillard, **Üretimin Aynası**, Oğuz Adanır (çev), İzmir: Dokuz Eylül Yay., Nisan 1998, s. 37-65.

²⁰⁴ Baudrillard, *Üretimin Aynası*, s. 36-45.

²⁰⁵ Baudrillard, *Üretimin Aynası*, s. 107.

²⁰⁶ Baudrillard, *Üretimin Aynası*, s. 127.

göstergelerinden daha çok simülasyon söz konusudur.” cümlesiyle net olarak ilk defa bu kitabında simülasyon kavramına değinmiştir. Ayrıca Baudrillard, bu çalışmasıyla gerçeklik kavramı yerine imaj veya gösterge kavramına daha çok yer verir. Gerçekliğin semiyurjik (metalürjinin belirlemiş olduğu gerçekliğin yerini göstergeler sisteminin almış olduğu bir evren ya da gerçeklik) bir güdümleme, yapısal bir simülasyon evrenine dönüştüğünü söyler.²⁰⁷ Toplumsal yaşamı yeniden örgütleyen, üretimi hesap ve akıl üzerine oturtan, evrensel bir simülasyondan, amaç ve determinasyondan bihaber simgesel değiş tokuşun yerini determinasyon simülasyonunun yer alacağını haber verir. Ayrılık ilkesinin belirleyeceği evrensel bir ekonomik gerçeklik ilkesi ya da bu aşamanın belirlediği bir gerçeklik simülasyonunun yavaş yavaş somutlaşarak model olması söz konusudur.²⁰⁸

Baudrillard “*Üretimin Aynası*” kitabından sonra *Simülasyon* kavramını kurama dönüştürmeye çalıştığı en hacimli çalışması olan *Sembolik Değiş Tokuş ve Ölüm/ L'Échange symbolique et la mort*, 1976 adlı kitabını yayımlamıştır. *Tüketim Toplumu* eseri ile haberini verdiği ve yer yer değindiği *simülasyon* kavramına somut, açıklayıcı ve tanımlayıcı bir şekilde “*Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*” adlı kitabında yer vermiştir. *Üretimin Sonu*, *Simülakrlar Düzeni*, *Moda ya da Kodun Masalsı Dünyası*, *Gösterge Mezarlığına Dönüşen Bir Vücut*, *Ekonomi Politik ve Ölüm*, *Tanrının İsmi Yok Etmek* başlıklarından oluşan kitap toplam altı bölümden oluşmaktadır.

“*Üretimin Sonu*” adlı bölümde *değer* kavramının politikleştiğinden, çalışma, üretim düzeni ve ekonomi politiğin -ticari değer yerini yapısal değer aldığından hareketle- göstergenin klasik çağıyla, üretim çağının sona ermesinden, Marx ve Saussure’nin kapitalist düzenin “klasik” döneminde yaşadıkları için kuramlarının eskimiş olduğundan bahseder. Modern olarak nitelendirilen Batılı toplumların, modernizm aşamasında üretilmiş, tüm kuram, kurum, değer ve norm ölçütlerinin tersine dönmüş bulunduğu evrende yaşadıklarını dile getirir.

Simülasyon modelinden başka bir şey olmayan içinde yaşadığımız günümüz dünyasında ve kapitalist düzende her şeyin anlamı buharlaşmakta ve belirgin bir

²⁰⁷ Baudrillard, *Üretimin Aynası*, s. 114, 116.

²⁰⁸ Baudrillard, *Üretimin Aynası*, s. 136.

muğlâklık/grileşme görülmektedir. Bu gri ve bulanık süreçte simülasyon tüm göstergelerin bundan böyle yalnızca kendi aralarında ve gerçeklikle değiş tokuş edilebilmeleri anlamına gelmektedir.

*...Çelişkili terimlere, her alanda yer değiştirebilen bir simülasyon çağına girmiş bulunuyoruz. Modada güzel ile çirkin, politikada sağ ve solun, yararlı ile yararsızın birbirinin yerini aldığı bir oluşum düzeniyle, bir ahlâki, estetik ve pratik değerler uygarlığına ait tüm büyük insani değer ölçütleri bize özgü bir imgeler ve göstergeler sisteminde yok olup gitmişlerdir. Her şey bulanık bir görünüm kazanmıştır...*²⁰⁹

Göstergelerin kuşatıcılığı, enerjisini, anlamını yitirdiği, emeğin hizmete indirildiği ve boş zamanı değerlendirmeye benzediği, ücretle ilişkisi kalmamış, emeğin toplumsal bir simülasyon modeli olarak yeniden çevrime sokularak yeniden yaşama döndüğü bir çağda Baudrillard, güncel sistemin yeniden ürettiği kapitalizmin kar üzerine oturan bir ekonomik sistem olmadığını ve toplumsal bir ilişki biçimi olduğunu söyleyerek kapitalizmin kökten tersine çevrilmiş olduğunu göstermiştir.²¹⁰ Üretimin en ciddi görünümüne sahip olduğu bir dönemde kapital hiç kuşkusuz simülasyona dönüşmüştür.²¹¹

Baudrillard kitabın ikinci bölümü olan “*Simülakrlar Düzeninde*” simülakrların üç basamak halinde -biçim kopyalama, biçim üretimi ve biçim simülasyonu- sıralamasını yapar.

Rönesans’ta sahte asılla birlikte doğmuş, ikinci basamaktaki simülakrlar ise görünümeleri emerek ya da gerçeği yok ederek görünümünden yoksun gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır. Baudrillard üretime dayalı kapitalist toplumdan bu kez her şeyi denetlemek isteyen, sibernetik özellikler taşıyan neo-kapitalist düzene geçtiğimizi bu düzenin metafizik ilkesinin/Leibniz’in Tanrısının adı: Digital, Peygamberinin adıysa D.N.A olduğunu ironik dille iddia eder. Günümüz dünyasında belirlenemezlik ve kod üzerine oturtulmuş bir metafiziğe geçildiği tespitinde bulunarak bir anlamda yeni bir

²⁰⁹ Jean Baudrillard, **Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm**, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002, s. 14.

²¹⁰ Baudrillard, **Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm**, s. 18–43.

²¹¹ Baudrillard, **Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm**, s. 63.

metafizik durum yaşandığının haberini verir.²¹² Baudrillard bu belirsizlik içinde tekno-ışıklandırılmış kinetik mekânla, dinamikleştirilmiş mekâna dayanan total bir tiyatro görünümüne bürünmüş büyük bir dokunsal iletişim kültürüne doğru gidilmekte olduğunu²¹³ ve hipergerçeklik çağının başlamış olduğunu dile getirir.²¹⁴

Baudrillard'ın dile getirdiği ışılandırılmış ve hareketlendirilmiş cazip hale getirilmiş mekânlar daha çok alış veriş mekânlarıdır. Alış veriş mekânları bireyleri cezpt etmek için baş döndürücü ışıklı vitrinleri ve müzikleri bir arada kullanırlar. Bu mekânlar adeta modern kentlerin ruhu ve kalbidir. Ona göre kent artık politik sınaî alan değil göstergelerin ve kodların iletişim araçlarının olduğu yanı sıra toplumsal ilişkilerin simgesel anlamda yok edildiği yeniden üretim alanına dönüşmüş bir alandır. Göstergenin hapsedildiği yer olan kentlerde ve göstergeler evreninde gösterge isyankârları grafitilerin simgesel saldırısına kulak verilmesi gerekir.²¹⁵

Üçüncü bölüm olan “*Moda ya da Kodun Masalsı Dünyası*” adlı bölümde bir koda dönüşen modadan bahsettikten sonra moda altındaki tüm kültürlerin suç ortaklığı yaparak birer simülakra dönüşmekte olduğunu dile getirir. Ona göre amacı anlama son vermek olan, kod olan modernliğin amblemi moda anlık bir toplumsal olgudur. Kökeninde modernlik olan moda estetik bir bakışa sahip, dünya ve gerçeği yutup yok eden, cinselliği etkisiz bırakan bir şeydir. İdeolojisiz, amaçsız bir direniş biçimi olan moda anlama son veren göstergeler içine dalarak ortadan kaybolan anlık bir toplumsallaşmadır.²¹⁶

Dördüncü bölüm olan “*Gösterge Mezarlığına Dönüşen Bir Vücut*” bölümünde vücut olgusundan hareketle insanın sahip olduğu tarzın moda, reklâm, iletişim araçlarının güdülemesiyle nasıl ikinci bir ten-deri olma özelliğine sahip olmasından bahseder. Strip Tease olayının simülasyon evrenine ait bir olgu olduğunu, çıplak kadın dansından düşsel özellikler kazandırılmış bir çıplak vücudun simülakr olduğunu iddia eder. Baudrillard maddi imkânların, dilin ve değer kavramının değişim içerisinde olduğunu, simülasyon evresinde cinsel dönem değil cinsel simülakrların söz konusu

²¹² Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 88–94.

²¹³ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 113.

²¹⁴ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 119.

²¹⁵ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 123–124.

²¹⁶ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 137–141.

olduğunu, makyajla vücudun kendi olmaktan çıktığını gösterge mezarlığına dönüştüğünü iddia eder.²¹⁷

Beşinci bölüm olan “*Ekonomi Politik ve Ölüm*”de modern toplumlarda ölümün ve ölümlerin yavaş yavaş ihraç edildiğini, delilere, suçlulara ve normallere mekânlar tahsis edildiği halde ölümlerine ne yapacaklarını bilemedikleri için onlara bir program, zaman ve mekân öngörülemediğini dile getirir.²¹⁸ Ölü ve ölüm kavramlarını mevcut ölü bir düzen diye isimlendirdiği simülasyon evreni içinde inceler. Baudrillard’a göre modern kapitalist toplumlarda ölüm simgesel olarak değiş tokuş edilemediği için kaosa neden olmaktadır. Gerçeği ortadan kaldıran, gerçek ile düşsel arasındaki karşıtlığa son veren bir değiş tokuş eylemi olan simgesel sayesinde yaşam ve ölüm düşselliğe dönmektedir. Kültürümüzün yaşam ve ölümü birbirinden ayırmak için harcanan muazzam bir enerjiden ibaret olduğunu söyleyen düşünür ölümü çelişki, tersine çevirme ve simgesel bir meydan okuma olarak tanımlar.²¹⁹

Yaşamın bir değer, zamanınsa genel bir eşdeğer olarak yeniden üretiminden ibaret olan ölüm adlı çelişki bir ayrışma ya da gerileme değil, bir tersine çevirme ve simgesel bir meydan okumadır.²²⁰ Baudrillard ölümün çağlar içindeki anlamına ve varlığına değindikten sonra sistemin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için bugün ölüme ihtiyacı olmadığı için olabildiğince ölümü geciktirmeye çalıştığını iddia eder.²²¹ Sahip olduğumuz bize özgü kirletici, hassas ve modası geçmiş nesne, süper üretim düzeni olan teknolojik çevre ve teknolojik kültür yapay bir ölüm ortamı yaratmaktadır.²²²

Adorno’ya göre ölümün haysiyetinin hakikati, ölümsüzlüğü sorusu ve çağdaş bilinçten tümüyle kovulma nedeni öteki dünyaya olan umudun kesilmesi şimdi ve burada olanın umutsuz sefaletidir. Modern dünyadaki bir canlının toplumsal sistemin çıkışına indirgenmesiyle evcilleştirilmiş ve alçaltılmış ölüm, kültür endüstrisinin mercekları altında gülünçleşmeye başlamıştır. Kültür endüstrisi ve modernlik ölüm imgelerini çürütmüş ve yıkmış, cesedi ise hala insana benzeyen ama sadece bir cisme

²¹⁷ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 157–193.

²¹⁸ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 197.

²¹⁹ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 205, 208.

²²⁰ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 248.

²²¹ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 278–279.

²²² Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 286.

benzeyen bir sahne aksesuarıdır. Ölüme kendi üyeleri kadar kayıtsız kalan insanlık kendisi de ölmüş olan bir insanlıktır.²²³

Adorno'nun ölüm hakkındaki söylemlerini daha ileriye götüren Baudrillard korkutucu olmayan, eğlenceli ve cazibeli hale getirilen ölümün çağımızda farklı bir konum aldığını iddia eder. Funeral homeslar/cenaze evleri sayesinde ölü gülümseyebilen, eskisinden daha canlı bir tene sahip, konuşacak ve yaşıyormuş gibidir. Yaşamın renklerine sahip hileli ve idealleştirilmiş bir ölü ve ölüm doğallaştırılarak canlılar arasında dolaşan simülakr kılıfında ve görevindedir.²²⁴ Baudrillard modern toplumlarda dışlanan ölünün günlük yaşamdan uzak şehir dışına atıldığını ölümün de bilimsel ve güncel yaşamdan silinmeye çalışıldığını iddia eder. Zannedilen yerde olmayan ölüme ait nekropoller bilgisayarlarla doldurulmuş bodrum katları ve hollerle her türlü insan gürültüsünden arındırılmış beyaz mekânlardır. Ona göre ölümden uzaklaşan sistem yaşamdan da uzaklaşacaktır. Simgesel değiş tokuş düzeni olan ilkelde yaşamla ölüm arasında simgesel değiş tokuş ilişkisi vardır. Modern toplumlarda kapitalist düzen bu ilişkiye son vermiştir. Modern toplum ne kadar ölümü hayattan kovmaya, ölümü öldürmeye çalışsa da içinde yaşanılan sistem buram buram ölüm kokmaktadır.²²⁵

Son bölüm olan “*Tanrının İsmi Yok Etmek*” de ise dilbilim, psikanaliz ve kapitalist sistem arasında ilişki kurulur ve bunların iktidarla ilişkileri çözümlenir. Saussure'nin şiir kurallarını ve anagramlar* aracılığıyla şiirini inceler. Dili istediği gibi kullanan kapitalist düzen ilişkilerini sorgular. İktidarı reddeden simgesel düzenle iktidar üzerine kurulu kapital düzen arasındaki ilişkileri çözümlemeye çalışır.²²⁶

Baudrillard bazen bilim kurgusal/fictif düşünceler öne sürer. Örneğin mevcut neo-liberal düzenin radikal bir şekilde yok edilmesi türünden önermeler düşünmektedir. Bize bambaşka dünyalar yaşayabileceğimizin ipuçlarını vermektedir. Ona göre Batı içinde yaşamakta olduğu evrenin salt ironik bir şekilde sonunu beklemektedir. Köklü bir sistem eleştirisi yapan Baudrillard kendisinin ya batının her şeyi doğru yaptığını

²²³ Adorno, *Minima Moralia*, s. 242–243.

²²⁴ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 291–292.

²²⁵ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 298.

* Anagram: Bir kelime ya da kelime grubundaki harflerin yeri değiştirilerek elde edilen kelime ya da kelime gruplarına denir.

²²⁶ Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, s. 302–370.

söylemek ya da yanlış yaptığını söylemek durumunda olduğunu söyler. Düşüncenin devam edebilmesi, ümitlerin korunması için Batının övünülecek bir uygarlık ortaya koymadığını söylemek zorunda olduğunu ve anlamlı olanın bu olduğunu iddia eder. Ona göre tarihsel bir sürecin sonuna gelmiş Batının geldiği yer başarısızlığın simgesidir. Simgesel değiş tokuş düzenine sahip ilkeller Batıya göre daha başarılıdır.

Baudrillard, *Sembolik Değiş Tokuş ve Ölüm* kitabından sonra *Foucault'u Unutmak*, 1997 adlı -kitap boyutunda- makalesini yayımlar. Foucault'u ezen bir makale olarak yorumlanır. Politika, cinsellik, iktidar, arzu, üretim, devrim vb. simülasyon çağına ait psikanaliz kavramları üzerinde duran düşünüre göre Foucault'un politika, cinsellik, iktidar konusundaki söylemleri ve koyduğu yasalar birer hiper-gerçeklik ve simülakrdir. Söylevleri geciken Foucault, iktidar ve cinsellikte takılıp kalan postmodern dönemece giremeyen bir düşünürdür. İktidara ilişkin çözümlemeleri eski çağa aittir. İktidar tersine çevrilme, iptal edilme tarafından parçalanmış ya da simülasyon aracılığıyla hiper-gerçek haline getirilmiş ve simulacrum halindedir.²²⁷ Baudrillard, unutulmasında yarar olan Foucault'un geciktiğini ve söylemlerinin de tarih dışı olduğunu, her şeyin bittikten sonra söylenen *simülatif özelliklere* sahip bir nutuk olduğu iddiasında bulunur.²²⁸

Baudrillard, “*Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu/À l'ombre des majorites silencieuses;*” adlı kitabını 1978’ de yayımlamıştır. Bu kitabında *kitle, medya/haber ve terörizm* üzerinde durur. Düşünüre göre bu üçlü arasındaki ilişki *için için kaynayan* hâkim süreci betimlemektedir.²²⁹ Anlam haberle nötralize edilip ortadan kaldırılır. Anlamı ve toplumu haberle yok eden kitle iletişim araçları kitleyi üretir. Haberler kitlenin enerjisini yok etmez bilakis büyüyen bir kitle meydana getirir. Günümüz modernliğinin en belirgin özelliği olan kitle; toplumsalı emen, tepkisizliğe ve güncel güce sahip, sosyolojik gerçekliği olmayan, bütün yitirilmiş gönderenlerin simülasyonu olan, Tanrı düşüncesinin yerine imgesi olan, toplumsalı yansıtmaktan aciz, anlamın yerine gösteri isteyen, kültürü, bilgiyi, gücü toplumsalı emip yok eden,

²²⁷ Best ve Kellner, s. 11–12.

²²⁸ Jean Baudrillard, **Foucault'yu Unutmak**, Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Dokuz Eylül Yay., 1998, s. 11.

²²⁹ Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 41.

toplumsalın içinde kaybolduğu bir kara delik iken, terimi ise kavram bile olamayan lümpen-analitik bir kavramdır.

Baudrillard anlamın yerine gösteriyi yeğleyen anlamsızlığa sahip kitlenin ciddi bir şekilde anlamı zedelediğini dini de bir büyücü gibi gösterişli bir şekilde kullanarak emdiğini iddia eder. Baudrillard'da simülasyon süreci ile paralel oluşan ve simülasyon düzeninin toplumsalı olan kitlelerde her şey değişebilir. Simülasyon toplumsalın kitleye dönüştüğü ortamda etkindir. İktidarından habersiz olan kitlenin hayali bir politik sınıfın elinde düşsel bir gönderen ve simülasyon modeline dönüştüğü bu düzende dışavurum vardır ve temsil edilme yoktur. Yalnızca açıklanamaz ve açıklanamamış olan bir toplumsallaşmanın simülasyonu vardır. Kitlenin içinde bir irade ve temsil etme gücü şeklinde eriyip gitmekte ve toplumsalın kitleye dönüşmesiyle yok olmaktadır.²³⁰

Kitle iletişim araçları kendilerinin görünüşte daha çok toplumsalı meydana getirdiğini zannetseler de *toplumsal ilişkilerle toplumsalın kendisini derinlemesine nötralize etmektedirler*. Kitle iletişim araçları toplumsalı meydana getirmekten daha çok kalabalıkları kitleleştirir.²³¹ Anlamsızlığı barındıran kitleden en çok etkilenen politikadır. Mantık kazanmamış bir oyun olan politika TV sayesinde yarı sportif yarı eğlendirici TV programına ve gösteriye dönüşmüştür.²³² Politika kitleleri yanıtlar alabileceği bir toplumsal simülasyon ve yankılanma odasına sokmaya çalışırken -kitle iletişim araçları/haber ile- kitleler tam tersine toplumsalın içinde simüle edildiği ve yankılandığı muazzam bir mekana dönüşmektedir. Ona göre günümüzde iktidarın kitlelerin üstündeki simülasyon gücü ile kitlelerin iktidarı çöktükleri ters simülasyon arasında -kimin kazanacağını tahmin etmenin imkansız olduğu- savaş vardır.

Politika gelmiş olduğu konum olarak Baudrillard'ın tasvir ettiği içerikten çok da uzak değildir. Politikacı stand-up showcu olurken politika ise showdan öteye gidememektedir. İcraatlar ve programlar ortada yoktur bunların yerini sataşarak, tahkir ederek alkış almak gibi gayeler almıştır. Tüm dünyada fenomen haline gelen, ABD'de

²³⁰ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 8–20.

²³¹ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 45.

²³² Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 29.

CNN’de yayınlanan, 2.3 milyon kişinin izlediği siyasi-komedi programı Daily Show gibi programlar siyasetin bir eğlenceye showa dönüşmesini sağlamıştır.²³³

Baudrillard’a göre tüketim gayesiyle yaşayan kitlenin hem nesne hem de özne konumunda olması metafizikten patafiziğe geçişi mümkün hale getirmektedir. “Hiper simülasyon” aracılığıyla bütün modelleri yansıtan kitle, onları yok edebilecek bir güce sahip “simülasyon” un hem öznesi, hem de nesnesi olmak gibi ters bir işi başarmıştır. Nesnel ve evrensel yasaları kendilerine göre yorumlayan çılgın kitleler bilinçsiz mizah gücü ile modern insanı yaşanan dünyanın “hipersimüle” bir açıklamasına gönderecek ve kendisindeki toplumsal adlı metafizik beladan kurtararak patafiziğin içine sokacaktır.²³⁴

Nitelikli uğraşılardan zamanla uzaklaşan birey sıkıcı günlük kitle hayatında depolitize olmaktadır. Eskiden iğrenç ve apolitik olan her şeyi ön plana çıkartan, tarih ve politikayı soyut bir olaylar bütünü olmaya doğru iten, ekonomiyi başarısızlığa uğratan, kullanım-değeri yerine gösterge-değeri inşa eden kitleler, üzerlerinde oynanan simülasyon oyununa ters simülasyon göstererek tepkide bulunurlar.²³⁵ Baudrillard, eskiden çalışmaları ve üretmeleri istenen bireylerden şimdi tüketmelerinin istendiğini kitlelerin ya da bireylerin ise bunu abartarak yerine getirdiğini söylemektedir. Kitleler tüketme talebine her şeyi yararsız ve saçma sapan bir şekilde ve giderek daha çok tüketerek cevap verirler.²³⁶ Baudrillard’dan daha farklı bir tavır alınmasını öneren Adorno kapitalizme ve üretime karşı durarak, bu düzenin içinde büsbütün erimeyi reddederek insana daha yakışan bir dünyanın doğmasının sağlanabileceğini iddia eder.²³⁷ Adorno’ya göre Baudrillard’ın tutumu Stoacı bir tutumu barındırır. Eğer dünya umursamaz ise bizim daha umursamaz olarak onu alt edebileceğimizi ya da baştan çıkarabileceğimizi iddia eder.

Baudrillard’da sessiz çoğunluklarla kitle birbirinden farklı anlamlara sahiptir. Sessiz çoğunluklar kendilerine zorla onaylatılmak istenen toplumsallaşmayı ya da kendilerini edilgin bir hayaletle dönüştürmek isteyenleri hayaletle dönüştürürken; kitle

²³³ Amerikalılar bu kapışmayı konuşuyor, 2009, <http://www.haber7.com/haber/20090315/Amerikalilar-bu-kapismayi-konusuyor.php>, (15.03.2009).

²³⁴ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 25–27.

²³⁵ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 30.

²³⁶ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 33–34.

²³⁷ Adorno, Minima Moralia, s. 15–16.

ise yasa ve baskı yerine model enjekte ederek, şiddet yerine ikna/caydırma yöntemiyle iş görerek algılanmayan, hiper gerçek toplumsallık örneği sergiler. Terörizm, kitle, kitle iletişim araçlarını ve haberi birbirleriyle ilişkileri bakımından ele alan Baudrillard anlam ve temsil edilme düzenine ait olmayan, mitlere benzeyen terörizm ve haberin simülasyon düzenine ait olduğunu söyler. Terörizm ve haber ayrı şeylerdir, ne anlam ne de temsil edilme düzenine aittirler. Kendisine kapitali hedef aldığını söyleyen terörizm yanlış yere kapitalizmin gerçek düşmanı olan toplumsala hiper-gerçek bir eylemle saldırmaktadır. Böylece toplumsal soyutlama adlı büyü, kendisinden daha büyük, anonim, nedensiz ve geçici olan terörist eylem adlı büyü tarafından yok edilmeye çalışılmaktadır.²³⁷

Özellikle haberin etkisiyle toplumsalın -içinde sürekli kaos yaşanan- kitleye dönüştürülen, içinde yaşanan toplulukta *implasion/içe patlama* söz konusudur. Günümüz kültürleri patlayan süreci dengeleyememe ve ona egemen olamama sonucu yavaş yavaş yok olmaya başlamaktadır. İçin için kaynayan evreye geçiş şiddete dayalı ve felaket nevinden bir şey olabilir.²³⁸

Toplumsal teriminin meydan okuma, ölüm, ayartma, ritüel, yineleme, simülasyon ve göz yanılsaması olduğunu gizlemek gibi bir niyet içinde olduğunu iddia eden Baudrillard toplumsal hakkında üç kutuplu varsayım ortaya koyar.

1. *Toplumsal ve toplumsal ilişki hiçbir zaman var olmamıştır. Simüle edilmiş toplumsal ve toplumsal ilişki vardır.*

Ayartma ve meydan okumanın olduğu düzende simüle edilmiş toplum ve toplumsal ilişki vardır. Simülasyon içinde yer bulan ve simülasyon düzeni içerisinde yaşamaya alışmış toplum kendini bu süreçten kurtarmaya çalıştığında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Simülasyondan kurtulmak çabası kendine son veren* meydan okumaya yol açar. Toplumsal uzamın simülasyonu bozulur bozulmaz gerçeğe modelin birbirlerine karıştıkları simülasyon uzamında toplumsal buharlaşıp yok olmaktadır. Baudrillard'a göre anlamı yok eden, simülasyon düzeninin en büyük

²³⁷ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 34–39.

²³⁸ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 41–43.

* Baudrillard, meydan okuyan kişi ise her zaman intihar eden kişidir der. Bk. s. 47.

göstergesi olan kitle ve bu süreç artık yeniden toplumsallaştırılmaz. Toplumsal gerçeklik ve rasyonellik ilkesi güneşin doğuşuyla yok olan hortlak gibi buharlaşıp uçmaktadır.

2. Toplumsal diye bir şey her zaman olmuştur. Üstelik her geçen gün daha da gelişmektedir.

Her şeyin içine girmiş, kendini kabul ettirmiş, yok olmamış, gerçeğin yerini alarak kurnazca ölen toplumsalda “öldü denilemeyecek bir ölüm ve depolayıcı toplumsallık” söz konusudur.²³⁹ Baudrillard, toplumsal dâhil her şeyin kullanım değerine dönüştüğünü, Marx’ın dediği gibi bir tepkiselliğin olmadığını ve dünyanın tepki göstermediğini iddia eder. Ekonomik yapının toplumsalın içinde değil tersine toplumsalın ekonomi politik içinde (sıradanlaştırılarak) emildiğini²⁴⁰ iddia ederek bu kitabında da Marx’ın tezlerinin geçersiz olduğunu bir daha vurgulamıştır.

3. Toplumsal diye bir şey vardır ancak şu anda öyle bir şey kalmamıştır.

İlk varsayımdaki gibi aldatmaca ikinci varsayımdaki gibi kalıntı olmamış toplumsal, iktidar ve kapital ikinci dereceden bir simülasyonun dar alanı ve rasyonel bir dağılım alanı içinde ideal olarak hep var olmuştur. Toplumsal bugün üçüncü dereceden bir simülasyon tarafından emilip yok edildiği için üçüncü dereceden bir simülasyona dönüşmemektedir. Gerçekle modelin birbirlerine karıştıkları bir simülasyon uzamında gerçek hipergerçekleştirilmiştir. Kitle iletişim araçları aşırı gerçekliği üretmiş ve toplumsallığı yok etmiştir. Kitle iletişim araçlarının (internet, gazete, TV. vs.) etkisinde olan birey simülasyon ortamında manipülasyona uğramış, medyanın gösterdiğini düşünen ve konuşan bir istasyon haline gelmiş, sahteleri gerçekmiş, gerçekleri de sahteymiş gibi algılamaya başlamıştır.

Bireylerinin terminale dönüştüğü ve iletişim uzamından ibaret paramparça toplumsallık, gerçekle modelin birbirine karıştıkları caydırma uzamı olan simülasyon uzamı içinde ölür. Borges masalında olduğu gibi modeller gerçeklik içinde yansıtılmamış, model gerçeği yutan bir çembervari gerçeğin yerini almış dolayısıyla gerçek, hipergerçekleştirilmiştir. Bütün iletişim ve enformasyon araçlarının görevi

²³⁹ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 48–49.

²⁴⁰ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 56.

(konuşmalar, canlı yayınlar, sinema, dürüst televizyonculuk vs.) bu gerçeği ya da haddinden fazla gerçek olanı üretmektir. Bireyin cyber/robotlaştığı, gerçekle modelin birbirine karıştığı, enformasyon araçlarının gerçekten daha gerçekler ürettiği bir düzende Baudrillard ekonomi-politikte ekonominin hiper-gerçeklik tarafından yutulduğunu, üretim değil yok oluş sürecinde olduğumuzu,²⁴¹ kalıntısız ya da düşsel, daha kötüsü bundan böyle simüle edilmiş ve yok edilmiş bir toplumsalın anısıyla yaşayacağımızı iddia eder.²⁴²

Baudrillard'ın simülasyon kavramını anlamada bize yardımcı olabilecek kitabı *ayırtma/seduction* kavramını tahlil ettiği “*Baştan Çıkarma Üzerine/ De la seduction, 1979*” adlı kitabıdır. Baudrillard'ın şeytanın, kötülüğün stratejisi, silinmez bir alinyası olarak yorumladığı *baştan çıkarma*; simgeler evrenine hükmetmeyi temsil eden Tanrının kurduğu düzeni ortadan kaldırmaya çalışan, bütün hakikatleri yoldan çıkaran bir büyüdür.²⁴³ İktidara değil çekiciliğe doğru yürünen çağda iktidarın gücünden daha güçlü olan baştan çıkarmanın gücü, hakikatin elindeki her şeyi alarak, onu yeniden “görünümlerin katıksız” oyununun içine sokar.

Baudrillard, baştan çıkarmanın bütün anlam ve iktidar sistemlerini bozmaya dayanan gücünü ve varlığını ifşa etmeye çalışır. Baştan çıkarmanın gücünü ve varlığını şu cümlelerle ifade eder. “Baştan çıkarmanın gücü, görünümleri kendi çevrelerinde döndürür; bedenin, arzu derinliği olarak değil, görünüm olarak hareket etmesini sağlar.”²⁴⁴ Baştan çıkarmanın hakikatten uzaklaşmayı doğurduğunu Vincent Descombes'in “Baştan çıkarılmak kendi hakikatinden saptırılmaktır. Baştan çıkarmak ise, ötekini kendi hakikatinden saptırmaktır. Bu noktadan sonra söz konusu hakikat, hakikatten uzaklaşan bir sırda dönüşür.” cümleleriyle ortaya koyar.²⁴⁵

Simülasyonun kavramlarından biri olan ve içi boş bir önermeden ibaret²⁴⁶ olan baştan çıkarmanın olduğu içinde yaşadığımız çağ; insanın kendini kurduğu kapana

²⁴¹ Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 46.

²⁴² Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, s. 58–59.

²⁴³ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 7–9.

²⁴⁴ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 17.

²⁴⁵ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 101.

²⁴⁶ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 212.

düştüğü ve büyülü bir dünyada hareket ettiği,²⁴⁷ baştan çıkaranın daha büyük bir karanlığa gömüldüğü, cinsel devrimin olduğu, hap ve hazza çağrının olduğu hazzı üretme ve yönetme çağıdır.²⁴⁸

Hakikat ve kesinlik taşıyan modern gerçek-dışılık her şeyi, gerçeğin mutlak belirginliğine geçirmeye çalıştığı simülasyon düzeninde en büyük gösterge bir gerçeklik haline getirilen, cinselliğin karikatürü olarak görülen porno; gerçeğin hiper-gerçek hale getirildiği modern çağda cinselliğin hiperreel bir uzantısıdır. Cinselliğe son vererek cinselliğin yerini alan hakikiden daha hakiki olan bir simülakrardan ibarettir.²⁴⁹

Göz Aldatım ya da Büyüleyici Simülasyon başlığında gözaldatımın üzerinde çözümlemeler yapar. Gerçeklik karşısında radikal bir kuşku ortaya çıkaran *göz aldatım*; gerçekliğin ironik bir simülakrıdır. Gözaldatımda söz konusu olan şey, gerçekte iç içe geçmek değil oyunun ve yapmacıklığın tam olarak bilincine varmış bir simülakr üretmektir. Bunu yaparken üçüncü boyutun gerçek etkisini taklit etmek ve aşmak, gerçeklik ilkesi karşısında radikal bir kuşku yaratma söz konusudur.²⁵⁰

Baudrillard'ın baştan çıkarma kavramının üzerinde düşünmesini sağlayan Kierkegaard'ın "*Baştan Çıkarıcının Günlüğü*" adlı eseridir. Baştan çıkarmayı arzusunun bir efsanesi olarak yorumlayan düşünür baştan çıkarmaya yönelik bir zevk olan tinsel zevk üzerinde yorumlamalarda bulunur. Kadın ile erkeğin ve hayvan türünün baştan çıkarma özelliklerini anlattıktan sonra yer yer karşılaştırmalar yapar. Bu özellikleri anlatırken ve karşılaştırmalar yaparken Kierkegaard'ın söz konusu eserinden faydalanır.²⁵¹

TV ve görsel-işitsel tekniklerle her yerde -oyuncul cinsellik ve baştan çıkarma ile- gerçek dünyadaki düzenden farklı ve etkili oyun alanı oluşturulmuştur.²⁵² Yasanın taklidi olan kurallarla idare edilen ahlâk anlayışının tartışmalı olduğu bu düzen üretim düzeni yerine baştan çıkarma düzenini koyduğu için ahlâk dışıdır. Tanrının dışında

²⁴⁷ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 88.

²⁴⁸ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 29.

²⁴⁹ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 42-44.

²⁵⁰ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 76-88.

²⁵¹ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 105-146.

²⁵² Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 163.

herkesin katıldığı oyunun ve meydan okumanın alanı olan oyunda “Şu andan itibaren, minimum gerçek toplumsallık ve maksimum simülasyon ortamındayız.”²⁵³

Bu kitabında da ironik/alaycı dili kullanmayı ve meselelere tersten bakmayı sürdüren Baudrillard *ölümcül büyüye* sahip ayartmanın/seduction gerçek anlamından kopartıldığını iddia ediyor. Medya tarafından baştan çıkartılan kitleler baştan çıkarma deyimini kendi gerçek anlamından, cazibesinden ve ölümcül büyüünden uzaklaştırarak saptırmaktadırlar.²⁵⁴ Moda ve makyajda görünümlere ilişkin kökten metafizik, simülasyonla gerçekleştirilen meydan okuma varlığını sürdürmektedir.²⁵⁵ Baştan çıkarmanın sayesinde yaşadığımız evrende mümkün olan her şey simülasyon olarak yürürlüğe girmekte, hatta içinde yer aldığımız dünya coşku ve baştan çıkarma dünyası olmaktan çıkmıştır artık cazibe çağı başlamaktadır.²⁵⁶

Baştan çıkarmanın Tanrının kurduğu düzeni kaldırmaya niyetlendiği ortamda baştan çıkarmanın sıfır noktasında büyülenmişlik içinde olduğumuzu söyleyen Baudrillard, Tanrının bile hiç bu kadar küçük düşmediğini söyleyerek baştan çıkarmanın içinde yaşadığımız simülasyon sürecini hızlandırdığını anlatır.²⁵⁷ Tanrılar ve insanların, birbirlerinin hoşuna gitmeye çalıştıkları simgesel kurban törenlerinin baştan çıkarıcılığından yararlandıkları dünyanın yerini yalnızca tanrıları değil cansız varlıkları, ölü nesneleri, ölmüş insanları da baştan çıkarmak ve işaretlerle onları büyülemek gereken bir dünya almıştır. Böyle bir dünya her ne olursa olsun, anlamsızlık ortamının yaşandığı simülatif ve baştan çıkarıcı bir dünyadır.²⁵⁸

Baudrillard simülasyon kavramını yavaş yavaş pişirmeye, olgunlaştırmaya çalışan bir demirci ustası gibidir. *Tüketim Toplumu* eserinden yaklaşık 11 yıl sonra “*Simülakrlar ve Simülasyon/Simulacred et Simulation; 1981*” adlı kitabında bilim, üniversite, sinema ve reklam dünyasından simülasyon ve simülakr örnekleri verir.

Baudrillard “*Kutsal Gönderenden Yoksun İmgeler*” başlığında simülasyon, simülakr, yeniden canlandırma ve imge kavramlarını ayrı ayrı tanımlar, dissümüle ile

²⁵³ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 190

²⁵⁴ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 212–213.

²⁵⁵ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 114.

²⁵⁶ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 193.

²⁵⁷ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 189.

²⁵⁸ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s.216- 221.

simüle arasındaki farka değinir. Simülasyonun klasik mantığı aşp hakikatin yerini almakta olduğunu ve bütün sistemin devasa bir simülakra dönüşmekte olduğunu iddia eder.²⁵⁹

Etnolojinin vahşilerin yaşantısında aramanın büyük saflık olduğunu söyleyen düşünür şeylerin gerçeğe benzetilerek yapay bir şekilde diriltilmiş bir simülasyona, hakikatin halüsinasyona dönüştürüldüğü, gerçeğe şantaj yapılan metropolde aranması gerektiğini söyler. Lascaux mağaraları* örneğini vererek şeylerin harıl harıl kendi ikizini ürettiği orijinaline benzeyen bir evrende yaşamakta olduğumuzu iddia eder. Başka bir düzene ait gücü kendine mal edebilme duygusuyla Ramses'in mumyasına sahip çıkmaya çalışan Batı dünyasının kendine ait olmayan gerçekliği kendine mal etmeye çalıştığını söyler.

Düşsel ve Hiper-gerçek başlığında bir simülasyon örneği olarak Batının mikro dünyasını temsil eden Disneyland çözümlemelerine yer verir. Ona göre Disneyland maddi üretim *düzeyinde üretilen gerçek ve gönderen* sistemleri, bütün simülakr düzenlerinin iç içe geçtiği kusursuz bir model, illüzyon ve fantazm oyunu, gerçeğe simetrik bir şekilde yeniden üretebilmek amacıyla tasarlanmış bir caydırma/ikna makinesi ve yetişkinlerin çocuksu olmalarını sağlayan evrendir. Hiper-gerçek bir uygarlığı zehirleyen ilk önemli pislik/dışkı olan Disneyland; insanların yaşadığı gerçek dünyadan koparılarak başka bir dünyanın içine çekildiği, kendisi dışındaki her şeyin gerçek olduğuna inandırılan yetişkinlerin çocuklaşmalarına olanak tanıyan ve gerçekte çocuk olmadıklarına inandırma amacıyla kurulmuş ideolojik bir tezgâh ve evrendir.²⁶⁰

İçinde yaşadığımız düzenin tamamıyla simülatif olduğunu iddia eden Baudrillard'a göre bu düzende skandal ve suikast simülasyonları vardır. Ahlâki açıdan aklanıp ve yeniden devreye sokulmuş olan Watergate sistem muhaliflerine karşın

²⁵⁹ Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 18–22.

* Lascaux mağaraları: Güneybatı Fransa'da 12 Eylül 1940 yılında keşfedilen, yontma taş devrine ait resimlerin bulunduğu, 2. Dünya savaşında sonra halka açılan mağaradır. Fazla ziyaretçinin ürettiği karbondioksit yüzünden resimler hasar görmüş ve 1963 yılından bu yana ziyaretler için kapanmış ve mağaranın kopyası yapılmıştır. İnsanlar gerçeğini dikiz deliğinden gördükten sonra kopyasını gezindiği yerdir.

²⁶⁰ Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 26–34.

iktidarı güçlü kılmak için gerçekleştirilen tuzak olan skandal simülasyonu iken simülatif suikastler ise gerçek ölümün elinden kaçabildiklerini sandıkları ölüm simülasyonudur.²⁶¹

Ona göre düzenle yasa simülasyondan ibarettir. Simülasyon karşısında gerçeğin aciz olduğu²⁶², simülasyon yoluyla sözde cinayetler dönemini yaşamaktayız.²⁶³ İnsanların günlük hayatları ekrana taşınarak tamamıyla gerçek hiper-gerçekliğe dönüştürülmüştür. Sanki orada-ymış- değilmiş gibi hayatı çekilen Loud ailesi gerçeğin dönüştüğü hiper-gerçekliğe örnektir. Baudrillard mediumla/ortam mesajın karıştırıldığını, modelle gerçeğin, gerçekle medium'un karışmış olduğu hiper-gerçekçi bir toplumsal görünüm var olduğunu, televizyonlarda hiper-gerçek hayatların ve kişiliklerin inşa edildiğini iddia eder.²⁶⁴

Baudrillard, bir anlamda simülakr olan *caydırma virüsü* diye nitelendirdiği nükleer silahların satın alınmasıyla sistemin caydırıcı bir sisteme, gösteri nesnesine dönüştüğünü ve simülasyonun ulaşabileceği en üst aşamanın nükleer aşama olduğunu söyler. Dünyayı egemenliğine alarak tüm olayları anlamsızlaştıran, anlamı geçici senaryoya, yaşamı hayatta kalma mücadelesine indiren simülakr gibi kendisi de bir simülakr olan nükleer silahlar simülatif bir tehdit oluşturmaktadır. Savaş ihtimaline inanıyormuş gibi olan insanların evreninde, yaşama egemen olan simülasyonun gerçekliğinin -tahammül edilemez imkânsız bir gerçeklik- olduğu düzende savaş tehdidi askerlerin elinde bir çocuk oyuncağına dönüşecektir.²⁶⁵

“ “Retro” Bir Senaryo Olarak Tarih” başlığında gerçeğin dışına itilen mitin, kendinden kopya çekebilin, yeniden gündeme getirebilin ve ayna işlevi gören, mitlerin sinemaya sığınmak zorunda kaldığını, tarihin sinema aracılığıyla yeniden şıngılganmaya çalışıldığını ve tarihin modern insana özgü bir mite dönüştüğünü anlatır. Mitik olandan gerçekçi ve hiper-gerçekçi olana doğru bir gelişim çizgisi izleyen sinema ve nükleer bir tehdit olan televizyon simülasyon düzeninin inşa edici unsurlarındandır. Gerçekle ilişkiyi koparan sinema insanın günlük hayatta en çok kullandığı simülasyon düzeninin oluşmasında en etkili araçlardan biridir. Baudrillard, nükleer silah gibi TV'nin

²⁶¹ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 36–37.

²⁶² Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 46.

²⁶³ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 50.

²⁶⁴ Bk. Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 57–58.

²⁶⁵ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 63–74

de bir tehdit aygıtı haline geldiğini, sinemanın gücünün Pentagon ve hükümetin gücünden daha büyük olduğunu söyler;

*Her şeyin TV ya da haber düzeyinde olup bittiği bir dünyada yaşıyoruz. TV gerçekte gerçek dünya arasına girerek ikisi arasındaki bağı koparan/telefission bir şeydir. TV ile nükleer tehlike benzer şeylerdir. Nükleer santralin kontrol ve uzaktan kumanda odasıyla bir TV stüdyosu arasında neredeyse hiçbir fark bulunmadığı görülmektedir.*²⁶⁶

“China Sydrom” ve “Apocalypse Now/Kıyamet” adlı filmlerin ve Borges’in romanının ardından ancak başka bir düzlemde simülasyon evrenine ait ilk büyük roman olarak gördüğü *Crash* filminin çözümlemesini yapar.²⁶⁷

Baudrillard, Beaubourg’un*, hipermarket ve hiper malın da ironik bir dille tahlilini yapar. Beaubourg; için için kaynayan, toplumdan bütünüyle kopmuş, hipergerçek bir kültürün anısına dikilmiş ölü ve donmuş bir metabolizma, etrafa ışık hüzmeleri yayan mekanik bir bilim kurgu yaratığına benzeyen kültür merkezidir. Bireyin süreyle bağlantısını keser, toplumsal yaşamın işlemsel simülasyonuna ait bir zaman-mekân ve malın hipergerçek olduğunu, hipermarket kültürünün hipergerçek olduğunu öğretir.²⁶⁸ Kitleler Beaubourg’a girdiğinde, resmi kültüre itaat etmezler, dizge söylenini çiğneyip onu oradan kaldırır, örnekçeleri taklit edip onlarla oynarlar, kültürel nesnelerin anlamlarıyla uğraşmazlar; anlamın olmadığını ama yalnızca taklidin olduğunu bilirler.²⁶⁹ Ona göre hipermarket, tüketim merkezinin ötesinde bir anlama sahip olan modernliğin nasıl sona ereceğini anlamamıza sahip olan simülasyon düzenin göstergelerindendir.²⁷⁰

“İletişim Araçlarında İçin İçin Kaynayan Patlayan Anlam” başlıklı yazıda anlam ve iletişimi hipergerçekleştiren, anlamsızlık üreten medyanın konumunu ele alan düşünüre göre gerçeklik; kitle ve simülasyon düzeyinde yeniden üretilmiş, anlam ve

²⁶⁶ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 89–90.

²⁶⁷ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 177.

* Beaubourg; Paris’in en önemli kültür merkezlerinden biridir. “Georges Pompidou Kültür Merkezi”

²⁶⁸ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 104–111.

²⁶⁹ Sarup, s. 236.

²⁷⁰ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 123.

iletişim simülasyonunun topluluğu olan kitleyle simülasyon düzeni ile paralel yaşantılar kurulmuştur.²⁷¹

Baudrillard, *Hologramlar** adlı başlıklı yazıda hologramı hakikat ötesi hakikat simülasyonu olarak yorumlar. TV stüdyosu tarafından holografik kişiliklere dönüştürüldüğümüzü, zihinsel simülakr ve özel efektler sayesinde masal dünyasında yaşamaya mahkûm edilen insanlar haline geldiğimizi iddia eder.²⁷²

“*Simülasyon ve Bilimkurgu*” başlıklı yazıda simülakr çeşitlerinden ve bunların özelliklerinden, modelin kopyası gerçeklikten, bilim kurguya son veren hipergerçek düzenden bahseder.²⁷³ Kitabın son bölümlerinden olan “*Sarmallaşan Ceset*” bölümünde ise iktidarın yitirildiğini, üniversitenin çöktüğünü bizlerin ise simülasyon adlı sonsuz evren içinde, meydan okuma ve ayartma ilişkisi içine girmiş birer simülakr olduğumuzu söyler. Sistemin bizi içine kapatmış olduğu simülasyon stratejisi ve ölüm adlı bu çıkmazdan ancak simülakra ait düşsel bilim/pataphysis des simulacres sayesinde kurtulabileceğimizi iddia eder.²⁷⁴

Baudrillard, diğer kitabı olan *Çaresiz Stratejiler/Les Stratègies fatales;1983* adlı kitapta Batıya her şeye baştan başlayarak yeniden sorgulamayı salık verir. Çünkü ona göre başlangıç bir yanılgı üzerine inşa edilmiştir. Bu kitapta moda, müstehcenlik/pornografî, cinsellik, terörizm ve rehine gibi kavram veya durumlar daha önceki metinlerinde olduğu gibi ironik bir şekilde tersinden ele alınmıştır. Moda, sanat, toplumsal, cinsellik hipergerçekleştirilerek gerçeklikten koparılmıştır.²⁷⁵ Her şeyin her şeyin yerini aldığı total bir düzensizlik evreninde her yeri belirsizlikler kaplamıştır.²⁷⁶

Boşlukta giderek şişen sistemi, sisteme özgü şeyleri ve özellikleri kendinde bulunduran şişkoya benzetir. Görünürlükte insana güncel sistemleri anımsatan bir

²⁷¹ Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 128.

* Hologram: eş evreli lazer ışınlarının kullanılmasıyla elde edilen resime verilen ad.

²⁷² Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 159–163.

²⁷³ Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 178–186.

²⁷⁴ Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 214–220.

²⁷⁵ Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 3–6.

²⁷⁶ Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 13.

simülasyon şişkoluğu vardır. Bu sistemler bilgiyle/haber öylesine yüklenmişlerdir ki doğurabilmeleri de giderek imkânsızlaşmaktadır.²⁷⁷

Terörist-rehine kavramları efendi-köle düzeninin yerini alan yeni bir düzenin kavramlarıdır. Hem rehine hem terörist olduğumuzdan dolayı toplumsal ilişki ölmüştür.²⁷⁸ Çıplak, sırdan yoksun, ayartılamayan, anında yutulmaya mahkûm edilmiş, aşırı boyutlara ulaşmış, yeniden canlanmanın ürünü her şeyin müstehcen olduğu ve kendinden tamamıyla geçmiş bir evren içinde yaşanılmaktadır. Baudrillard'da müstehcenlik; değişken, kaygan, vahşi göstergelerle, değerlerin ve davranışların dışa dönükleşmesini sağlayan dışa dönük bir müstehcenliktir.²⁷⁹

Aklın gerçeğin yerini alarak simülasyon düzenine ve -gerçeği her zaman ve her yerde ayartan, insanları büyüleyen- göstergeler çağına girdiğimizi, gerçeğin öldüğünü söyleyen düşünür dünyanın büyük bir değişim geçirdiğini iddia eder. İllüzyondan yoksun bir dünyada gerçeğin sahile vurduğu, rasyonelin gerçeğin yerini aldığı -gerçeğin kendinden geçmiş biçimi olan- hiper-gerçeklik sayesinde metafiziğin yerini patafiziğe bıraktığı bir çağa tanık olmaktayız.²⁸⁰

Baudrillard ironik/alaycı, üslubunu ve patafizik bakış açısını bu kitapta etkili bir şekilde kullanır. Özne-nesne mücadelesinde öznenin mücadeleyi kaybettiğini dile getirir ve farklı bir metafizik geliştirmeye çalışır. Ona göre geline noktada modern metafizik nesnenin özne üzerindeki egemenliğini pekiştirmiştir. Öznenin hareketle modern dünyanın inşasını özne eliyle gerçekleştirmeye çalışmış olan Descartes'ten beri gelen öznenin egemenliğinin son bulduğunu ve öznenin nesnenin tahakkümüne girdiğini ilan eden Baudrillard bir anlamda yeni bir metafizik geliştirmeye çalışır. Metodik/kartezyen düşünceye karşı estetik ifade tarzını benimseyen Nietzsche'ci perspektifi benimsemiştir.

Kötülüğün Şeffaflığı/ La Transparence du mal; 1990 kitabı biraz daha medyatik, güncel ve en ironik dille kaleme alınmış kitaplarındandır. Ötekiliğin, şiddetin, ekonomik bunalımın, cinselliğin nasıl kendi olmaktan çıkarılıp nasıl çözülmeye

²⁷⁷ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 23.

²⁷⁸ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 34-35.

²⁷⁹ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 56-60

²⁸⁰ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 67.

uğradığını inceler. İçinde bulunduğumuz durumu modernliğin ve özgürlüğün patladığı an dediği *orji* sonrası durum olarak nitelendirir. Travestiliğin hükümlanlığı ve kadın-erkek kategorilerinin karışması ile ortaya çıkan cinsel devrim ile cinsellik yerini “trans-seksüelliğe”, sanatta devrim ile sanat yerini “trans-estetik” bırakırken politik devrimle politikanın yerini ise -eski politik devrimlerin simülasyonu olan- “trans-politika” almıştır. Felsefi sistemleri ve toplumsalı sorgularken 1968 Mayıs olaylarını çoğu zaman milat kabul eden düşünür cinselliğin ve politikanın da bu tarihi olaya bağlı olarak farklılaştığını iddia eder.

*1968'den sonra sadece gündelik hayat değil, delilik, dil, medya ve hatta arzu bile politik bir anlam kazandı. Politika gösteri içinde, cinsellik reklâmda estetikleşerek kültür fotokopileşiyor; her şey politik cinsel olduğu zaman artık hiçbir şey cinsel ve politik değildir. Çünkü anlamını yitirmiştir. ...Artık trans-politika evrenindeyiz yani politikanın üreme ve seri sonu simülasyon derecesi olan sıfır derecesindeyiz.*²⁸¹

Sanata dair gözlemlerini *Trans-estetik* başlığında ifade eden düşünür göstergelerin sonsuza değin hızlı çoğalmasından, geçmiş ve güncel biçimlerin yeniden kullanıma sokulmasından dolayı sanatın ruhunun yok olduğunu dile getirir. Yeniden canlandırma ile kendi ölümü üzerine oynayan yok oluşun büyüsü olarak gördüğü sanatın ve her şeyin simülasyona dönüştürüldüğü düzende yara aldığını, gücünü kaybettiğini iddia eder. Sanat her yerde sahteye, simülasyona ve açık artırmaya maruz kalan tehlikeli bir ticarileşme içindedir. Medya teknolojisi vasıtasıyla her şey gösterge sanayisine dönüşmüş, dünya estetikleşmiş, görünürlüğe dönüştürülmüştür. Herkesin fiilen yaratıcı olduğu, müstehcenin estetikleştiği *trans-estetik* simülasyon düzende hipergerçekliğin başlatıcısı olan pop günümüzün sanatını güzel ve çirkinin ötesine geçirmiştir.²⁸²

Baudrillard cinselliğe dair gözlemlerini *Transseksüel* başlığında ifade etmiştir. İronik bir dille hepimizin bir olgu olarak değil simgesel olarak -yapay yazgıya mahkûm edilmiş- transseksüel olduğumuzu iddia eder. Ona göre her devrim belirsizlik, sıkıntı, bulanıklık gibi tuhaf sorunlar getirir. Sıbernetik devrim “Ben bir insan mıyım, bir

²⁸¹ Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 40.

²⁸² Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 19–23.

makine mi?”, gelmekte olan genetik devrim: “Ben bir gerçek miyim sanal bir klon mu? tuhaf sorularını getirirken cinsel devrim ise “Erkek miyim ben kadın mıyım?” tuhaf sorusunu doğurmuştur. Bu bulanıklığın en önemli göstergeleri olan medyatik isimler M. Jackson, Madonna ve Ciciolana’nın çözümlemelerini yapar. Transseksüelliğin çağında kültürümüzün köklü bir biçimde transseksüelleştiğinin, transseksüelliğin ve trans-politikliğin aynı çizgiye gelmesinin göstergesi Ciciolana’nın milletvekili seçilmesidir. M. Jackson ırklar sonrası yeni ırkın kusursuz bir melezliğin öncüsü, mistik bir protez yapay bir makine türü iken Madonna ise paradoksal olarak çağımızın çılgın soğukluğunu bedeninde cisimleştirmiş günümüz örneğidir.²⁸³

Baudrillard, ekonomiye dair gözlemlerini ise *Trans-ekonomik* başlığında ifade etmiştir. Sanatın ve cinselliğin yaşamış olduğu akıbeti –belirsizliği ve bulanıklığı- ekonomide de yaşadığımızı iddia eder. *Hızla çoğalan, aşırı şişen; ama doğuramayan bir dünyanın bulantısında*, 1987 Wall Street’in iflasın eşiğine geldiğinde insanlığın ödenemeyecek bir borç batağının içerisinde olduğunu ve bu borçların sadece rakamlardan ibaret olduğunu iddia eden düşünüre göre sanal felaket koşullarında yaşıyor olduğumuz için gerçek bir felaket olmayacaktır. Çünkü rakamlardan ibaret olan borçlar asla ödenmeyecektir.²⁸⁴

Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı* kitabında yer yer adına korku ütopyası diyebileceğimiz bilim kurgusal/fiktif cümlelere yer verir. Bütün kategorilerimizin artık yapaylık dönemine girdiğini, kendini mevcut haliyle yadsımayan her şeyin kökten belirsizliğe ve bitmeyen bir simülasyona mahkûm olacağını iddia eder. İnsanların akıllı makine üretme nedeni olarak kendi akıllarından umut kesmeleri olarak gören düşünür insanlığın insan gücünün ötesinde olduğundan zevk sahibi makineler ve kendinden daha iyi çalışan, düşünen ya da üstün protez üretebileceğini söyler.²⁸⁵ Ütopyaların gerçekleştiğini söyleyen düşünüre göre yapılabilecek tek şey tek bitip tükenmez simülasyonlar içinde onları hiper-gerçekleştirmektir.²⁸⁶

²⁸³ Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı*, *Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 25–28.

²⁸⁴ Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı*, *Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 29–34.

²⁸⁵ Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı*, *Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 46.

²⁸⁶ Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı*, *Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 10.

“Bakış olarak öteki, ayna olarak tek geçirimsizlik, öteki yok. Artık öteki, canı çıkarılmak, nefret edilmek, dışlanmak, baştan çıkarılmak için değil anlamak, kurtarmak, özen göstermek ve saygı göstermek içindir.” diyerek postmodern felsefenin söyleminde köklü bir yere sahip olan *ötekinde yabancılaşma* olgusunun hala bitmediğini iddia eder. Ötekileştirme ve ırkçılıktan nefret eden düşünür ironik/alaycı üslubuyla modernliğin ikiyüzlü tutumunu, beyazların yok ediciliğini, aydınlanma ve ilerleme kırıntılarıyla yaptıkları maymun bir para düzenini eleştirir.²⁸⁷

“*Kusursuz Cinayet/Le Crime parfait, 1994*” kitabının önemli bir kısmını “dünyanın eksiksiz bir gerçekliğinin tamamlanma girişimi ve hiçbir sürdürülmesi girişimi olan ” ikili mücadele meselesine ayırır. Kitaba adını veren *kusursuz cinayet*; tüm eylemlerin ve olayların bilgiye dönüşmesi, gerçeğin kopyalanması ve yok edilmesi, klonlanarak yok edilmesi yoluyla dünyanın hızlandırılmış nihai çözümüdür.²⁸⁸

Kusursuz bir cinayet için ve hiçbir sürekliliği için dünyanın gerçekliğini ortadan kaldırmak ve her geçeklik ardında bir şeylerin kaybolması gerekir. Çünkü gerçek daha gerçek olup kusursuzlaştığında dünya eksiksiz simülasyon etkisi altına girecektir. İkonotaparlar, nasıl Tanrıyı tüm yüceliğiyle betimlediklerini öne sürüp Tanrıyı görüntülerde yansılayarak onun varlığı sorunun üstünü örtüyorlar ve bu görüntülerin her birinin ardında Tanrı’yı kaybedip simülasyonun aracılığıyla bu sorunu çözüyorlarsa bu dünyanın gerçeği ya da gerçekliği sorunu karşısında insanlarda aynı davranışı göstermektedirler. Simülasyonun etkisiyle dünyanın yalnızca kaybolmadığı ve varlığı sorusunun bile artık gündeme getirilmediği düzende insanlar bu sorunu teknik bir simülasyon olan içinde görülecek hiçbir şey olmayan –ürettiği- görüntülerin bolluğuyla çözmüşlerdir.²⁸⁹

Baudrillard, kitabın genelinde yanılsama üzerinde durur. Temel, öznel, dünyanın nesnel yanılsamasından ve zamana ilişkin yanılsamadan bahseder. Dünyanın var olma koşulu kusurlu olmasına bağlı olduğu için bir yanılsamasının olması söz konusudur. Biri ötekinden daha katlanılmaz olan yanılsama ile gerçek arasında gidip

²⁸⁷ Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, s. 117–128.

²⁸⁸ Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 40.

²⁸⁹ Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 16–18.

gelmekteyiz.²⁹⁰ Anlamını, gerçekliğini kaybeden, yanılsama ve varsayım olan dünyada, görüntülerin egemen olduğu düzende siberetik ve sanal makineler yoluyla dünyanın gerçek zamanda düzmece taklidinin yapılması ve tekniğin vasıtasıyla oluşan yanılsamayı yine teknikle alt edebiliriz.²⁹¹

Baudrillard'da yanılsamanın sonu insanlığın karşılaşacağı nihai akıbetir. Düşüncenin, tutkunun, ötekinin, doğrunun, yanlışın, iyinin ve kötünün kendi olmaktan çıkarılıp yabani yanılsamalar halinde hayatın içinde yer alması bir dalavere ve hazin bir cinayettir. Bilgisayar kullanımının artmasıyla ve siberetik devrimle dünya anamorfoza* uğramış, gerçekliğin sanal yanılsama içinde kaybolduğu gerçek dünyaya geçit vermeyen kusursuz bir sanal dünya oluşturma gayreti ve hevesi boşa çıkmıştır. Siberetik devrimin inşa ettiği yapay zekâ ile sanal dünyanın yani kopyanın gerçek dünya ve doğal zekâ ile bir arada aynı yerde barınması ise oldukça sorunludur.

Teknolojinin hâkimiyeti altına gireceğimizi söyleyen Baudrillard, bütün düşünce sistemlerinin makine düzeninde -düşünceyi yakalayabileceği, işlemleyebileceği ve talep edeceği- düşünce üreteceklerini iddia eder.²⁹² Baudrillard, tekniğin ucube, olağanüstü serüvene dönüşebileceği, her şeyin bütünleştirileceği, gerçekleşeceği ve boşluğa fırlatılacağı, kendimizden kurtulmuş olarak sorunsuzca adına büyük sanallık dediği hayaletimsi bir evrene gireceğimizi söyler. Dünyanın ürkütücü nesnelliğinden ve dehşet salan ölümden kurtulmak için dünya ve ölümü gerçekliğin dışına atarak sanallaştırmak üzere olduğumuzu iddia eder. Teknolojik gelişmeyi “insanın kendi var oluşuna inanmaktan vazgeçtiği, kendini sanal varlık olarak belirlediği anlam” diye tanımlayan Baudrillard kendisini aşırı gerçekçiliğe sürükleyen ve ucube haline gelecek teknik karşısında insanlığın tıpkı Goethe'nin bir şeyleri başlatıp daha sonra olayların akışına hâkim olamayan acemi büyücüsü konumuna düşebileceğini söyler.²⁹³

²⁹⁰ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 22–24.

²⁹¹ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 49.

* Anamorfoz: Görme duyusuyla dolaysız olarak algılanamayan, belirli bir biçime sahip değilmiş gibi görünen nesnelerin özel bir bakış açısından algılanabilir olması anlamına gelir.

²⁹² Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 48.

²⁹³ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 54–57

Alaycı bir dolambaçla bilimin sonu hızlandırdığını²⁹⁴ söyleyen Baudrillard’a göre bir anda doğanlar bir anda yok olurlar. Yıldız kütle, biyolojik kütle, dil kütle ve toplumsal kütle ve kültürler ortaya çıktıkları gibi beklenmedik, hızlı bir çöküş ve kayboluş gerçekleştireceklerdir. Bilimi de sanat gibi yok oluşun içinde gören bilimin başarısızlık kaderiyle karşı karşıya kaldığını, bilim yuvası üniversitelerin çöktüğünü söyleyen Baudrillard, Heidegger’in dediğinin aksine tekniğin özünü, derinleştirerek gizemliliğe değil yok edilemez yanılama ulaşacağımızı söyler.²⁹⁵

Sistemleri, kavramları, olguları tepe taklak ederek, ironik olarak ele alan Baudrillard kimsenin bakmadığı yönden bakmayı bilen, düşünürleri gerçek dünyadan kopmaya davet eden kışkırtıcı, marjinal bir düşünürdür. Her düşüncenin yanılama olan gerçekliğin maskesini çıkarmak zorunda olduğunu bunu yapabilmek için de düşüncenin kendisini de kendi doğruluğuna aldatmadan göz aldatan maskeli bir yeme dönüştürmek zorunda olduğunu söyler.²⁹⁶ Yüksek teknoloji ve ilerlemenin etkisiyle sanalla, yalnızca gerçeğin ve göndergelerin ortadan kaldırılması çağında değil, aynı zamanda ötekinin yok edildiği, ölümün savuşturulduğu, estetik cerrahiye tuzağa çekilen yüzün ve bedenin çağında, sanal gerçeklik aracılığıyla silinen bir dünyada yaşadığımızı iddia eder. Sürekli iletişimle çözülen modernlikle tutku nesnesi değil üretim nesnesi olan *ötekinin* üretildiği bir çağa girmekte olduğumuzu söyleyen Baudrillard bu çağı; yapaylığın, yanılamanın, baştan çıkarmanın ve kendi bilinçli veya bilinç dışı tutumluluğuna kavuşturulmuş cinselliğin olduğu “transseksüelin çağı” olarak adlandırır.²⁹⁷

Baudrillard diğer kitaplarında olduğu gibi *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, 2004 adlı kitabında da gerçek, bütünsel gerçeklik, illüzyon, simülasyon, simülasyon düzeni, politikanın ve çağdaş sanatın üzerinde durur. Günümüz toplumlarının kavramlarının iyilik ve kötülük kavramlarından çok mutluluk-mutsuzluk kavramları olduğunu, gerçekliğin yerine görüntüler üzerine inşa edilmiş bütünsel gerçeklik olan simülasyon düzeninin dördüncü aşaması olan fraktal/dağılma aşamasında olduğumuzu, TV, internet, yazılı ve görsel iletişim araçları aracılığıyla çözümlemeler yapılması gerektiğini söyler. Tanrı düşüncesinin buharlaşmasıyla gerçekliğin teknik ve

²⁹⁴ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 60.

²⁹⁵ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 76–77.

²⁹⁶ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 124.

²⁹⁷ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 135–146.

bütünsel/sanal olarak düşsel bir şeye dönüştürüldüğünü, buharlaştırıldığını, zihinsel anlamda ortadan kaldırıldığını fakat insanlığın teknoloji yoluyla yapaylaşan bir gerçeklik yaratarak gerçekliğin varlığını sürdürme gayesi içerisinde olduğunu iddia eder. Her şeyin simülasyon tarafından şeffaflaştırıldığı, belirlendiği, simüle edildiği ve hiper-gerçekliğin egemen olduğu günümüz Batı dünyasında gerçekliğin hiper-gerçek haline döndüğü illüzyonlar dönemi yaşanmaktadır.²⁹⁸

Hakikat ve görünümlerden yoksun bir dünyaya benzeyen bütünsel gerçeklik evreninde doğa da gözden geçirilmiş rektifiye edilmiş, ideal bir varlık tasarlanmış, müzik de doğal biçimden arındırılmış, ses dalgası üretilmiş, para bütünsel fetişizme dönüşmüş, zaman özelliğini yitirmiştir.²⁹⁹ Adorno, Baudrillard'dan önce radyodan yayınlanan senfonilerin ses zenginliği vermediği yolundaki tezini öne sürmüştür.³⁰⁰ Baudrillard müziğin sesleriyle oynanarak özgünlüğünden koparıldığını ve farklılaştırıldığını söyleyerek Adorno'nun tezini daha da ileriye götürmüştür. Bütünsel gerçekliğe benzeyen sanat kendisini yadsıyan, aşpı geçen ya da biçimsel açıdan dönüştüren ne varsa hepsini yutmuştur. Yararsız hale gelen her sanat eseri ve her şeyi *ready-made* haline getiren, hiçlik sunan çağdaş sanat bizi anlamın egemenliğinden kurtarmaktadır.³⁰⁰

Bütünsel gerçekliğin egemen olduğu dünya; görünümeler düzenine ait ve hakikatin ya da ölümün değiş tokuşunun imkânsız olduğu doğal dünyanın yerine inşa edilmiş anlamdan yoksun, yapay, gerçeğiyle hiçbir benzerliği olmayan illüzyondur.³⁰¹ İmge ve göstergenin dönüştürülmesiyle beraber kopyanın gerçeğin yerini alan bütünsel gerçeklik evreninde³⁰² öznenin birer işlemci olduğu bütünsel gerçeklik içinde felsefe yapabilecek öznenin olmadığı patafizmin içine düşmüştür.³⁰³

Baudrillard içinde yaşadığı düzeni olaylar ve göstergelerden faydalanarak açıklar böylece düşüncelerini ve söylemlerini havada asılı bırakmaz. 11 Eylül'e, Afganistan'a, Dünya Kupasına, Diana'nın ölümüne, Irak savaşına, Matrix filmine

²⁹⁸ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 7–15.

²⁹⁹ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 26–27.

³⁰⁰ Jay, Diyalektik İmgelem, s. 279.

³⁰⁰ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 109–111.

³⁰¹ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 30.

³⁰² Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 68.

³⁰³ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 44.

değirir ve bunların sahte olduğunu dile getirir. Ona göre Irak savaşı işlemsel, sinematografik bir varlığa dönüşmüş savaş imgelerinden başka bir şey değildir.³⁰⁴

Kötülüğü geçmişten günümüze mevcut dünyanın kendisi olarak gören, yolsuzluğu iktidarın kötülük yapma biçimi olarak tanımlayan, “düş gücü ve bir çehreden yoksun kötülük anlayışına sahibiz” diyen Baudrillard Manikeist yaklaşımını bu kitapta da sürdürür.

Yukarıda ayrıntılı olarak eserlerini tahlil ettiğimiz düşünürün eserlerini kısaca özetlersek *Nesneler Sistemi’nde* nesnelerin insanlığı kuşatması, insanların davranış ve ilişkilerini etkilemesi üzerinde çözümlemelerde bulunur. Bu kitabın sonrasında *Tüketim Toplumu’nda* nesnelerin kuşatması altında kalan tüketicinin ve yeniden çevrim yoluyla simülasyonun içine itilen tüketim toplumunu inceler. Tüketimi; ahlâkı, iletişim sistemi, değiş tokuş yapısı ve toplumu bütünleştiren süreç olarak tanımlarken tüketim toplumunu ise var olmak için nesneye muhtaç, bolluğun göstergelerine sahip toplum diye tanımlar. Tüketim yeniden çevrimin yoluyla bizi simülasyon sürecine sokarken teknik tamamen gerçek dünyadan koparır, kitsch, gadget, reklam bu süreci hızlandırır. Kitsch, güzelliğin ve orijinalliğin estetiği karşısına kendisinin simülasyon estetiğini koyar, gadget ise her şeyi oyunculluğa işlevin sürekli simülasyonuna dönüştürür. Reklam da gündelik yaşamın kopyası olarak simülasyon sürecine katkıda bulunur.

Düşünür, “*Üretim Aynası*” adlı eserinde Marx’ın ekonomi politik eleştirisinin sona erdiğini ilan ederek ve bir anlamda Marx’ın bakış açısını terk ederek kendi tasavvurunu oluşturmuştur. Düşünürün felsefesinde ihtiyaçlar simülasyon modeline uygun görüntü sunarken, gerçeklik simülasyonu yavaş yavaş model olur ve gerçeklik kavramı yerini imaj ve gösterge kavramına bırakır.

Baudrillard’ın bu ilk üç eserini Marksist, ilk ya da erken dönem çalışmaları olarak isimlendirilebiliriz. Nitekim Kellner ve Best onun bu çalışmalarını erken dönem yazıları olarak isimlendirirler.

Erken dönem yazıları Marksvari politik ekonominin ve göstergebiliminin yeni sentezlerini içerir ve göstergenin politik ekonomisini

³⁰⁴ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 117–124.

*üretir, tüketim ve medya toplumu üzerine keskin perspektifler geliştirir. Simülasyon/hipergerçeklik, infilak edip içe göçme (implosion) konusundaki orta dönem çalışmaları genellikle parlak birer çalışma olup, günümüz kapitalist toplumlardaki simülasyon ve hipergerçeklik yönündeki dönüm noktasını yakalar. ...J. G. Ballard, Philip Dick, William Gibson, Borges romanlarından etkilenmiştir.*³⁰⁵

Çalışmalarına marksizmin kapitalizm eleştirisini referans alarak başlayan düşünür *Marksizmi aşama aşama alaşağı edip postmodernist görüşlere yönelmiştir.*³⁰⁶ Bu çalışmaların sonunda kendine özgü oluşturduğu bakış açısı kendisinin kabul etmediği *postmodernist* olarak suçlanmasına yol açmıştır. Burjuva toplumunun bütün değerlerine karşı koyan *simgesel mübadele* kavramına yer veren Baudrillard ilk dönem (hala Marksist) eserlerinde toplumdaki kültür alanında ve insan türünün ekolojisinde reel bir dönüşümü vurgular.³⁰⁷ 1976 sonrası bazen anlaşılması zor yazılarında imaj veya gösterge, gerçekliğin bütünüyle yerini alırken politik ekonomi, medya ve sibernetik yeni postmodern toplum tipi diyebileceğimiz simulacra ve yeni teknolojiler dünyası üretmek üzere yekvücut olurlar. 1980’ e kadar modern toplumu, modern zamanları ve modernliği betimlemeye çalışmıştır.³⁰⁸

“*Sembolik Değiş Tokuş ve Ölüm*” de ölüm, moda, kuram, kurum, norm ve değerlerin tersine döndüğü evrende modern Batılı toplumlarının yaşadıkları kapitalist düzenin bir simülasyon modeli olduğunu dile getirir. Düşünüre göre üretime dayalı kapitalist düzenden her şeyi denetlemek isteyen, sibernetik özellikler taşıyan neo-kapitalist düzene yani belirlenememezlik ve kod üzerine oturtulmuş metafiziğe geçilmiştir. Simülasyon düzeni metafiziksel içerik taşır. *Foucault’u Unutmak’ta* Marx ve Saussure’nin kuramları kapitalist dönemin “klasik” döneminde olduğu için eskimiş olduğu gibi, Foucault’un da simülasyon düzeni içerisinde olduğumuzu fark etmediğini ve eskidiğini söylemlerinin de eskiye ait olduğunu söyler.

Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu çalışmasında toplumsallaşmanın simülasyonu olan kitleyi anlamdan çok gösteriye, devrik

³⁰⁵ Best ve Kellner, s. 178.

³⁰⁶ Sarup, s. 229.

³⁰⁷ West, s. 276.

³⁰⁸ Best ve Kellner, s. 158.

simülasyonlara sahip olan hiper-gerçek toplumsallık örneği olarak tanımlar. Kitle, medya/haber ve terörizm üzerinde duran düşünür terörizm ve haberin simülasyon düzenine ait olduğunu, kitle iletişim araçlarının gerçeği daha gerçek hale getirerek hiper gerçekleştirdiğini iddia eder. Baudrillard'ın kitleye ilişkin yaptığı çözümlemenin, otantik burjuva kültürünü yıkmakla suçladığı “kitle toplumu” kuramının ve kitlelerin kapitalist “kültür endüstrisi” tarafından serseme çevrildiğini düşünen Frankfurt Okulunun düşünürlerinin ötesine geçtiğine dikkat edilmelidir.³⁰⁹ Simülasyon düzeninde olduğumuzun ve içinde yaşanan sürecin simülasyon süreci olduğunun en önemli göstergesi ve şahidi kitledir. Düşünür bir başka ve nasıl bir toplum çeşidi olabileceği konusunda fikir belirtmez.

Baştan Çıkarma Üzerine'de simgesel mübadele kavramının yerini alan *ayartma/seduction* kavramı üzerinde durur ve şeylerin üretildiği değil ayartıldığı bir evrende yaşadığımızı dile getirir. Ayartma; bir süre için üretim ve fayda dünyasının karşıt terimi olarak simgesel mübadelenin yerine geçen, burjuva üretim idealinin karşısına dikilen, cinsellik anlamına kullanılmayan, kendi kuralları, cazibesi, tuzakları olan ritüel ve oyun anlamında kullanılan bir kavramdır.³¹⁰

Baştan çıkarma; şeytanın stratejisi olarak silinmez bir alın yazısı, bütün hakikatleri yoldan çıkaran bir büyü, insanın kendi kendini kapana düşürmesidir. Simülasyonun yüzeysel hiper simülasyonu ve içi boş simülasyon kavramlarından biridir. Simülakr ve simülasyon kavramlarını pornografi temelinde ele alan düşünürde *ayartma* simülasyonu hızlandırıcı kavramlardan biridir. Cinselliğin yerini cinsellikten daha gerçek haline getirilen karikatürü ve simülakrı olan porno, Tanrı hakikatinin yerini ise imgesi yer almıştır. *Ayartma* zevkleri düşleri ve gösterimleri ele geçirerek TV ve görsel- işitsel tekniklerle her şeyi oyuncu hale getirir. Üretim düzeninin yerini alan ahlak dışı baştan çıkarma düzeninde *ayartma* içinde yaşadığımız simülasyon sürecini hızlandırmaktadır.

Meseleleri ve göstergeleri simülasyon kavramıyla anla/t/maya çalıştığı önemli çalışması *Simülakrlar ve Simülasyon'dur*. Bu çalışmasında hakikat ve gerçekliğin

³⁰⁹ Sarup, s. 235.

³¹⁰ Best ve Kellner, s. 157

olmadığını sadece evrensel ve zorunlu taklitlerin olduğunu bilim, üniversite, sinema ve reklâm dünyasından ve içinde yaşanan gündelik hayattan örnekler vererek anlatır. Bir simülasyon alegorisi olarak *Borges Masalı* örneğini verir, simülasyonun tanımını yapar. Gerçekle ilişkinin kesildiğini, simülasyonun klasik mantığı aşp hakikatin yerini aldığını, bütün sistemin simülakra dönüştüğünü, gerçeğin geri döndürülemeyeceğini ve simülasyon çağına girdiğimizi iddia eder.

Simülakrların iç içe geçtiği kusursuz model Disneyland, Beaubourg, filmler, skandallar, suikastlar simülasyon örneğidir, nükleer silahlar ise simülatif bir tehdittir. Modelle gerçek, gerçeğe kitle iletişim araçlarının ürettiği mediumun/ortam karıştığı hipergerçekçi bir toplumsal görünüm vardır. Sinema simülasyon düzeninin inşa edici unsuruyken kültürel alış-veriş merkezi Beaubourg ise kültürümüzün hiper-gerçek olduğunu gösteren simülasyon düzeninin bir mekanıdır. Gerçeklik, kitle ve simülasyon düzeninde yeniden üretilir. Ona göre iktidar yitirilmiş, üniversite çökmüş batılı toplumlar ise simülasyon adlı sonsuz evren içinde birer simülan ve simülakrdan ibarettir. Bu düzenden kurtulmanın yolu simülakra ait düşsel bilim sayesinde mümkündür.

Çaresiz Stratejiler kitabında, moda, sanat, toplumsal ve cinselliğin hipergerçekleştirilerek gerçeklikten koparıldığını söyler ve gerçeği ayartan göstergeler çağına girmiş bulunduğumuzu müjdeler. Öznenin nesne üzerinde egemenliğinin olduğu, modern metafiziğin son bulduğu ve nesne hükümlüğünün olduğu bir düzen olgusundan bahseder.

Kötülüğün Şeffaflığı'nda kültürün fraktal hale geldiği orji sonrasını ve yaşamakta olduğumuz trans-estetik, transseksüel ve trans-politik bir evreyi, medya vasıtasıyla dünyanın görünürlüğe dönüşmesini, müstehcenin estetikleşmesini, modernlik ve özgürlüğün patlamasını anlatır. Simgesel olarak transseksüel olduğumuz düzende belirsizlik, sıkıntı ve bulanıklık vb. özellikleri olan cinsel devrim yaşanmaktadır. Sanat ve cinsellik gibi ekonomide de belirsizliğin ve bulanıklığın yaşandığı trans-ekonomik dönem söz konusudur. Kategorilerimiz, teknolojinin gelişmesi ile hızlanan yapaylık döneminde her şey kökten belirsizliğe, bitmeyen bir simülasyona mahkûm olacaktır. Siberetik devrim, makine ile insan arasındaki dengeyi

makine lehine çevirmiş, politikanın sonuna yol açan "politik devrim" ise eski politik biçimlerin simülasyonu olan "trans-politika" nın egemenliğini ortaya çıkarmıştır.

Baudrillard, gerçekliğin katilinin öyküsünü anlattığı *Kusursuz Cinayet* adlı kitabında simülasyon düzeninde Tanrının da kusursuz bir şekilde yok edildiğini, varlığının sorusunun üstünün örtülmüş olduğunu bunun ikonların vasıtasıyla yapıldığını iddia eder. Temel, öznel, nesnel yanılsama, zamana ilişkin ve dünyanın nesnel yanılsaması üzerine tahliller yaptıktan sonra gerçek ile yanılsama arasında gidip geldiğimizi söyler. Yanılsamayla başa çıkmanın yolu inanacak başka bir şey olmadığı için her zaman var olacak bir simülakr olan gerçeklik değil daha üstün yanılsamadır. Kökten yanılsama olan dünyaya gerçek dünya adına son vermek bir simülasyondur.

Kısaca içinde yaşadığımız dünya; düşünce, tutku, dünya görüşü, öteki, iyi ve kötü, doğru ve yanlış kavramlarının muğlaklığı ve yanılsamalarının sonunda teknolojiler içinde kaybolmaktadır. Sanal gerçeklikle ve aşırı tekniğin içine geçtiği, gerçekliğin gösteriye dönüştüğü ve sanalın içinde kaybolduğu, bizi aşırı gerçekliğe sürükleyen, hiç kimsenin gölgesinin olmadığı bizi gölgeler krallığında yaşatan teknolojinin olduğu dünyadır. İçinde yaşadığımız çağ ise teknolojiyle gerçeğin ve göndergelerin ortadan kaldırıldığı, ötekinin yok edildiği, ölümü ortadan kaldırmaya çalıştığımız sanal gerçeklik çağıdır.

Son kitabı *Şeytana Satılan Ruh Ya Da Kötülüğün Egemenliği'nde "Üretimin Aynası"* kitabı ile başlayan çeyrek asır üzerinde durduğu gerçek, gerçeklik, illüzyon, simülasyon, sanal, sanal evren, çağdaş sanat kavramları üzerinde durur. İyi-kötülük kavramlarının yerini mutluluk-mutsuzluk kavramlarının aldığını, gerçeklik ilkesinin ortadan kaybolduğunu yerine görüntüler üzerine kurulu bütünsel bir gerçeklik (simülasyon evreni, sanal bir evren) evrenin oluştuğunu iddia eder. Ona göre Bütünsel Gerçeklik; bütün dünyayı sarıp sarmalayan ve dünyanın televizyon, internet ve çeşitli net ağları, yazılı ve görsel iletişim araçları gibi yapay mekanizma aracılığıyla algılanarak, çözümlenmesi ya da yorumlanması sonucunda ortaya çıkan bir gerçekliktir.

Simülasyonun dördüncü aşaması olan fraktal/dağılma aşamasında gerçeklik sanal olarak bir şeye dönüştürülmüş, buharlaştırılmış simülasyon varsayımı birileri

tarafından şeytani düşünce olarak algılanmıştır. Bütünsel gerçeğin egemen olduğu dünya görünümüne düzenine ait dünyadır. Doğal dünyanın yerine yapay dünyanın inşa edildiği patafiziğin içine düşülen bir dünyada yaşamaktayız.

3.5 Genel Felsefesi

Baudrillard'ın genel felsefesini modernliğin eleştirisi veya post-endüstrileşme döneminin bir anlatısı olarak isimlendirebiliriz. Nitekim Kellner, Baudrillard'ın tüketim toplumunu, medyayı, sibernetiği ve çağdaş sanatı vb. meseleleri ele almasından dolayı postmodern izlekler sunduğunu iddia eder. Anlatısını ise yeni teknoloji, endüstriyel kapitalizm ve göstergenin egemenliği altındaki modernlik çağının sona erişiyi ilgili bulur. Yapay ve melez M. Jackson Baudrillard'ın var olduğunu söylediği simülasyon evreninin gerçeklik dışı bir algısı ve zamanın ruhu/zeitgeist bir fenomendir. Değerin yapılaşması simülasyon toplumunu, M. Jackson gibi transseksüeller ise bu aşamanın göstergesi olan değer fraktal aşamasını doğurmuştur. Baudrillard'a göre biz simülasyonların, entropinin* fraktal öznelere, kayıtsızlığın, transvestizmin yaygınlaştığı (bilim, sanat, politika vb. her yerde), her şeyin özgürleşip mümkünleştiği, yapılabildiği, kültürün fraktal hale geldiği orji sonrası durumundayız.³¹¹ Üretimin yerini alan gerçekten daha gerçek olan hipergerçekliklerin olduğu simülasyon çağında yaşamaktayız.³¹²

Eleştirel düşünce ya da kökten düşünce; anlamın ve anlam yokluğunun, gerçeğin ve gerçek olmayanın, sert bir biçimde kesiştiği kavşak noktası üzerinde yer alan, dünyadaki anlam yokluğu ve olgulardaki hakikat yokluğunu, bir şeyin değil de hiçin olduğu şeklindeki ters varsayımını ortaya koyan, dünyanın yanılsaması üzerine bahse giren düşünce türüdür.³¹³ Baudrillard söylemlerindeki belirsizliği ve davet ettiği düşünce türünü kökten düşünceye yansıtmaktadır. Kökten düşünce adını verdiği düşünce

* Entropi: Bir Fiziksel sistemdeki mekanik işe dönüştürülmesi mümkün olmayan enerji miktarını ifade eden belli bir sistemdeki düzensizliğin bir ölçüsüdür.

³¹¹ Best ve Kellner, s. 170–172.

³¹² Best ve Kellner, s. 149–150.

³¹³ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 122.

türü; umut taşımayan kavrayış gücü, dünyanın nesnel bir gerçeklik ve onun deşifre edilmesi yönündeki her türlü çözüme yabancı olan, deşifre etmeyendir.³¹⁴

Toplumsalın sonunu ilan eden, simülasyon evrede yaşadığımızı iddia eden, bazen bir nihilist olarak bazen bir teorik anarşist ya da bir maniheist olarak karşılaştığımız düşünür Batı kültürünü, moderniteyi, post-endüstriyel küresel durumu, medyayı, tüketim ve kitle kültürünü çözümler. Adına simülasyon düzeni dediği öznellik biçimleri yaratan günümüz dünyasını ve göstergelerden hareketle birey, toplum, kültür ve yaşantının çözümlemelerini yapar.

Baudrillard medya ve kitle iletişim araçlarını simülasyonun en önemli araçları olarak görmüştür. Gerçek olan artık dünya ile doğrudan doğruya bir bağlantı içinde olduğumuz değil, TV ekranlarından bize verilendir. Bir anlamda dünya olan TV yaşam içerisinde, yaşamsa TV içerisinde çözülmektedir. Kurgu “gerçekleştirilir” ve böylelikle “gerçek” kurgusal olur. Üretimin yerini taklidin aldığı, anlamın yerini enformasyonun aldığı taklitler dünyasını doğuran medyanın etkin olduğu kurgu dünyasında yaşanmaktadır. Simülasyon düzeninde Watergate skandallarından, Disneyland, Beaubourg gibi mekânlardan, Holocaust*, Amerikadan, China Syndrom, Apocalypse Now gibi filmlerden Crash gibi romanlardan, Michael Jackson, Madonna gibi sanatçı figürlerden ve Reagan, Nixon gibi siyasi tiplerin varlığından bahsederek, semiyolojiyi/ göstergebilimi kullanarak semiürgik dönemin yaşandığını iddia eder.

Simülasyon kavramı ile 1980’lerde metafiziğe yönelen düşünürün metafizik söylemleri ironik, oyuncu ve patafizikseldir. Ona göre nesneler kendi sınırlarını çiğneyip geçmiş, öznelerin denetiminden sıyrılmış, öznenin nesne üzerinde hükümlerliği bitmiştir. Baudrillard, Descartes’den beri Fransız felsefesini denetleyen özne felsefesine son vermek istemiştir.³¹⁵ Başta Descartes’in içinde bulunduğu Fransız Aydınlanmasının rasyonalist felsefe geleneğinden kopmuştur.

İçinde bulunduğumuz kapitalist simülasyon düzenini ortadan kaldırmanın tek yolunun hep birlikte intihar etmek olduğunu ve neo liberal düzenin kendisinin alternatif

³¹⁴ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 129.

* Holocaust: Yahudi Soykırımı.

³¹⁵ Best ve Kellner, s. 161–162.

bulunmadığı için şişinirken ne tarafa gittiğini ne yapacağını bilemediği radikal belirsizlik içinde olduğunu dile getirir.³¹⁶ Batının geldiği konum olarak çokta başarılı olmadığını ve sistemin iflas ettiğini söyleyen düşünür her şeyi sıfırlayarak yeniden başlamanın gerektiğini iddia eder. Gerçek tarihi ardımızda bırakıp simülasyon dünyasına girdiğimiz sürece, nitel olarak yeni bir yaşantı sahasına girdiğimizi ve içinde yaşadığımız düzenin yepyeni farklı ve kısıktıcı bir düzen olduğunu iddia eder.³¹⁷ Sadece öznenin ve moderne özgü ekonomi politiğin değil, anlamın, hakikatin ve toplumsalın ve gerçekliğin yok oluşunu da ilan eder.³¹⁸

Onun felsefe anlayışı Adorno'nun felsefe anlayışına oldukça yakındır. Onda felsefe kendisinin oluşumunun başlangıcındaki amacına dönmüş, yanlış bir yaşama biçimini tartışan ve doğru bir yaşama biçimini öğretmeye çalışan bir kimliğe bürünmüştür.

*...Felsefe yaşadığımız dönemde rahatlama olanağı sunan bir eğlence değil; alışılmış duyarlık ve alışılmış düşünce düzeyinin sunduğu huzura bir son verecek huzursuzluğun özelliğini ve değerini duyumsatacak bir felsefe olmak zorundadır: "görülmesi gerekeni görmeye karşı yapılacak şey gözüne gözlük takmak değil, hiç değilse bir kıymık olmasını bilip onun gözüne batmaktadır."*³¹⁹

Baudrillard, Batı düşüncesi içerisinde görülmesi gerekene gözlük takıp bakmaktansa daha çok görülen şeylerin gözüne kıymık olarak batmayı tercih etmiş, gittiği her yere felsefeyi götürmüş ve baktığı her şeye felsefe penceresinden bakmaya çalışmıştır. Bu yüzden onun ilham kaynakları oldukça fazladır. Okuduğu bir gazete, seyretmiş olduğu bir TV, karşılaşmış olduğu bir insan, ziyaret etmiş olduğu bir ülke, bir saksı kovanı vs. bir çok şey onun iddia ettiği simülasyon çağının göstergeleridir. Batı düşüncesinin içinde bulunduğu durumu anlamada felsefeyi önemli bir enstrüman olarak kullanan düşünür ayrıca sosyolojinin kavramlarını ve yaklaşımlarını da kullanmaktan çekinmez.

³¹⁶ Adanır, Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler, s. 85, 86.

³¹⁷ Best ve Kellner, s. 167.

³¹⁸ Ahmet Cevizci, **Felsefe Tarihi**, 1. Basım, Ankara: Say Yay. 2009, s. 1280

³¹⁹ Adorno, **Minima Moralia**, Frankfurt: Suhrjakmp Verlag, 1951, s. 7. Akt. Jay, Diyalektik İmgelem, s. 401.

Onun kullandığı *tersine çevirme mantığı* Horkheimer ile Adorno'nun her şeyin karşısına dönüştüğü, Aydınlanmanın hâkimiyet, kültürün endüstrisi, demokrasinin kitlelerin manipülasyonu ve bilim ile teknolojinin tahakküm araçları haline geldiği geldiği Aydınlanma diyalektiğine çok benzer bir görünüm kazanır.³²⁰ Frankfurt Okulunun düşünürü Adorno'nun müjdelediği rahatsız edici felsefeyi kullanan, kullandığı kavramlarla da seleflerinden çok farklı konuşan bir düşünür olan Baudrillard toplumsal analizlerini eğlence ve lüks tüketimin olduğu parçalanmış toplumsallık üzerinde sürdürür. Lüks tüketim çılgınlığı ve onun egemen olduğu bir çılgın bir düzen içinde yaşadığımızı bize hatırlatır. Gerçek duygu ve yaşanmışlıkların yerini taklidi duygu ve yaşanmışlıkların aldığı bir dünyada yaşadığımızı varsayan düşünür Disneyland gibi eğlence parklarının, ailenin mahremiyetini yansıtan televizyon şovlarının, haberler ve filmlerin “hiper-gerçeklik” ürettiğini iddia eder. Yanılsamanın egemenlik kurduğu böyle bir düzende insanlara gerçeği aramaktan vazgeçmelerini önerir.

Baudrillard, metinlerinde oldukça farklı bir sosyal bilimci tipi olarak karşımıza çıkar. Biyolojinin, matematiğin, fiziğin, tıbbın, kimyanın, astronominin kavramlarına (metastaz, möbius şeridi, kara delikler, viral, entropi, histeresis vb) yer verir. Nitekim Mike Gane Baudrillard'ın matematik, astronomi, kimya, biyoloji, fizikteki ve teknolojideki gelişmeleri takip eden bir düşünür olduğunu söyler.³²¹ Felsefesinde milenyumcu izler taşıyan Baudrillard yorumlarını astrofizikten, fizik bilimlerine ve teknolojiye uzanan bilimin çok farklı dallarına dayandırarak tarihin sonundan bahseder.³²² Her şeyin tarihselleştirilerek tarih kavramının aşkın değerini kaybettiğini söyler.

Epistemolojisi ve terminolojisi farklılık barındıran Baudrillard'a göre; klasik dönem olan zanaat çağında ve üretimin sanayileşmede egemen olduğu üretim çağındaki kullanılan kavramlarla; simülasyonların gerçeğin önüne geçtiği simülasyon çağında

³²⁰ Cevizci, Felsefe Tarihi, s. 1286.

³²¹ Gane, s. 13.

³²² Best ve Kellner, s.167.

kullanılan kavramlar birbirinden oldukça farklıdır.³²³ Bu kavramlardan bazıları şunlardır:

Zanaat Çağı	Üretim Çağı	Simülasyon Çağı
Tanrı, Varlık	İdeoloji	Simülakr
Din	Emek Gücü	Kod
Rönesans	Sanayi Devrimi	Tasarım
Doğal Yasalar	Güç İlişkileri, çatışma	İkili Karşıtlıklar
Varlık Metafizigi	Enerji,Belirlenim İlkesi	Belirlenim İlkesi, Viral
Gelenek	Avantgarde	Kitle Kültürü
Hakikat	Eşdeğerlik Mantığı	İkircilik Mantığı
Gösterge=Gösterilen	Gösteren ile Gösterilenin mübadelesi	Göstergenin göstergeyle mübadelesi
Hiyerarşi	Sınıflar	Kitle
Kutsal, Büyü	Devrim	Felaket

Şekil 1: Zanaat, Üretim ve Simülasyon Çağlarındaki Konu ve Kavramsal Geçişlerin Üçlü Yapısı

Kaynak: Melih Başaran, Felsefe Ansiklopedisi, “Baudrillard, Jean”, C.2, Etik Yayınları, 2004, s.202

Baudrillard, içinde bulunduğumuz çağı anlamanın yolu olarak bu çağın formunu ve ruhunu/ruhsuzluğunu en iyi şekilde anlatabileceğini düşündüğü kendi kavramlar örgüsünü inşa etmiştir. Simülasyonla birlikte yanılsama, gerçeklik, sanal gerçeklik, bütünsel gerçeklik, hiper-gerçeklik, gadget, metastaz, sibernetik, viral, fraktal, ayartma, simgesel değiş tokuş, yeniden canlandırma, kendinden geçme, belirsizlik kavramlarını kullanmıştır. Kullandığı bu kavramlarla çağının ruhsuzluğunu anlamak isteyen ve bir anlamda çağının vicdanı olan Baudrillard din, sanat, ekonomi, sağlık, ahlâk, toplum, birey vb. konularda yer yer ilginç, verimli ve isabetli tespitlerde bulunmuştur.

³²³ Melih Başaran, **Felsefe Ansiklopedisi**, “Baudrillard, Jean”, C. (Cilt), 2, Etik Yay., 2004, s. 202.

Deleuze ve Guattari'nin *Anti-Oedipos*'undan yararlanarak, bu evrenin patolojisinin şizofreni olduğu teşhisinde bulunur.³²⁴ Deleuze ve Guattari gerçeğin yapmacıklaştığını söylerken Baudrillard gerçekliğin imajlar ve göstergeler sisi içerisinde kaybolduğu söyler.³²⁵

Anlamların medyada, toplumsalın kitlede içe göçtüğünü söyleyen düşünür Mc Luhan'dan *infilak edip içe göçme/implasion* kavramını, Marcel Mauss'tan *simgesel mübadele/trompel'oeil* kavramını ödünç almış, yine Georges Bataille'nin *lanetli pay/la Port Mudite* kavramını kullanmıştır. Gaston Bachelard'ın epistemolojisinden ve Alfred Jarry'nin patafizizinden etkilenmiştir. Baudrillard'ın dünyası nesnelerin gizemli yollardan hüküm sürdüğü, insanların ve olayların absürd ve nihai olarak bilinemez iç bağlantılar ve ilahi takdir tarafından yönetildikleri tamamen absürd bir yerdir. Baudrillard yaratıcısının fantezileri, sanrıları ve izdüşümleriyle uyumlu bir dünya icat etmek konusunda Jarry'nin izinden gider. Jarry'nin evreni gibi Baudrillard'ın evreni de sürpriz, tersine çevrilme, günah, müstehcenlik, şok etme ve tecavüze yönelik bir arzu tarafından yönetilir.³²⁶

Nevi şahsına münhasır bir düşünür olan Baudrillard'ın eserlerinde sosyoloji, edebiyat, fizik, kimya, matematik, biyoloji dilinin etkisi görülür. Bazen bir Nietzsche üslubu ve nihilistliği, bazen Baudelaire'nin modernlik eleştirisi bazen de günlüklerinde bir Sartre ümitsizliği vardır. Oldukça ağırlaşan felsefi içeriğe sahip söylemleri şiirsel ve aforizmatiktir. Günümüzdeki mevcut durumları ve manzarayı tasvir edici yeni bir metafizik üsluba yani patafiziksel, sezgisel, hissi anlamlar taşıyan, yorumsal bir bakış açısı olan, farklı özgün bir anlamı ve alışıma içeren bir üsluba sahiptir. İçsel tutarlıkları olan yazım üslubuna sahip ve sembolik meydan okumanın benimsenmesine dönüşen metinleri kendi mizacına özgü, ironik, Nietzschevari parçalı ve muğlâktır. Kıta Avrupa felsefesinin spekülâtif derinlikli karakteri ile Fransız felsefe geleneğinin derinliği ve parçaları bir araya getirildiğinde oluşan mükemmel bütüncül felsefesinin karakteri Baudrillard'ın düşüncelerinde ve yazdıklarında belirgindir.

³²⁴ West, s. 279.

³²⁵ Best ve Kellner, s. 153.

³²⁶ Best ve Kellner, s. 162.

3.6 Görünüş- Gerçeklik Ayrımı

Görünüş-Gerçeklik ayrımı zihinden bağımsız bir varoluş olan gerçeklik ile gerçekliğin tasarımlar, ideler, duyu-deneyleri ve algı içeriklerinden oluşan gerçekliğe benzediği düşünülen özneye görünme tarzı arasındaki ayrıma verilen addır. Filozoflar görünüşün aldatıcı, yanıltıcı, anlamdan yoksun olduğu yerde gerçekliğin asıl hakikat olduğu ve görünüşlere anlam verdiğini savunmuşlardır.³²⁷

Görünüş-gerçeklik ayrımı tartışması Parmenides ve Herakleitos' a kadar götürülebilir. Felsefe tarihinde görünüş ile gerçeklik arasındaki keskin ayrımını yani idealar ve duyular âlemi ayrımını mağara istiaresiyle Platon yapmıştır. Platon'un meşhur mağara alegorisi özetle şöyledir; Gün ışığına açık mağara içinde çocukluklarından beri zincire vurulmuş kıpırdıyamayan insanlar ve aralarında yüksek bir yerde yakılmış ateşle bir yol, önlerinde üzerinde görüntülerin olduğu duvar vardır. Mağara kapısından geçen insanların ellerinde tahtadan yapılmış birçok şeye benzer kuklalar vardır. Mağarada yankılanan seslerden dolayı gölgelerin konuştuğu zannedilir. Mağara içindeki insanlar için tek gerçek gölgelerdir. Zincirlerinden çözülen ışığın geldiği yere bakan mahkûmlardan birinin gördüğü asıl gerçeklik karşısında gözleri kamaşır, gerçekliği seçemez. Ayı, yıldızları ve -kendisinin ve arkadaşlarının mağarada gördüğü her şeyin asıl kaynağı- güneşi görür. Görünen dünya mağara zindanı, mağarayı aydınlatan ateşte güneşin yeryüzüne vuran ışığıdır.³²⁸

İdealar âlemi ile gölgeler âlemi ayrımını mağara benzetmesiyle anlatan Platon duyular dünyasını görünüş olarak yorumlarken idealar dünyasını gerçeklik olarak yorumlamıştır. Olgusal dünya ideaların yansıması olduğu için Platonik idealizmi Platonik realizm ile özdeş olarak yorumlayabiliriz. Önceleri bir nesnenin türünü ifade etmek için kullandığı *idea* kavramının anlamını sonraları nesnenin kalıcı özünü, en son

³²⁷ Felsefe Sözlüğü, s. 308

³²⁸ Platon, **Devlet**, Sabahattin Eyüpoğlu-M. Ali Cimcoz (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2008, s. 231–234.

gerçekliğini, evrendeki her tikel nesnenin karşılık düştüğü bir ilk örneği ya da arketipi simgelemek üzere değiştirmiştir.³²⁹

Gerçekten var oldukları söylenemeyen idealar düşünceye bağımlı olmayan, ayrı bir varlık alanında olan şeylerin olgusal dünyayı eşler. Gerçeğe bedensel duyular ile değil akıl ile erişebileceğini savunan Platon’a göre kalıcı, evrensel ideaların bilgisine sahip olamayıp geçip giden görüngülerle ilgilenen kişiler bilimsel bilgiden yoksun olanlar filozof olamayanlardır.³³⁰ Platon’a göre asıl olan ideaların bilgisine ulaşmaktır. İdeaların bilgisine sahip olan içinde yaşamış olduğu dünyanın bilgisine sahiptir. Hakikat, idealara vukufiyet ile burada ve şimdi olan yaşam durumumuza vukufiyet arasında gidip gelerek kısmi olarak elde edilir; idealara yeterli ölçüde vukufiyet elde eden bir kişi bu vukufiyet ile dünyayı aydınlatmak üzere geri dönecektir.³³¹

Platon, Parmenides’in “değişmezlik” prensibini idealar âlemine, Herakleitos’un “oluş” kuramını duyulur/gölgeler âlemine uygulamıştır. Maddi olmayan idealar değişmeyen, ebedi kendilikleridirler; fenomenler ise maddi, değişen ve fanidir. İdealar Parmenides’in sürekli varlığı gibi her zaman varlık durumundayken, fenomenler ise Herakleitos’un akışı gibi sürekli bir oluş durumundadırlar ve gene de istenen tamamlanmışlık, süreklilik ve eksizlik durumuna hiçbir zaman erişemezler. Duyusal dünya ideallerin olgusal dünyalarının yalnızca bir gölgesidir.³³²

Platon felsefesinde maddi kökene sahip fenomenal dünya sınırlanırken, varlıkbilimsel idea dünyası ise uzay ve zamanı aşan aşkınlığa sahiptir. Duyusal fenomenler Platon tarafından Herakleitos’un akışı ile özdeşleştirilen geçici deneyimlerdir. Fenomenal dünya duyular tarafından algılanan, dokunabilir bir dünya iken, ideal dünya anlık tarafından kavranan dokunulamaz bir dünyadır.³³³

Yalnızca bilginin nesnesi olmayan idealar aynı zamanda varlık kategorisini meydana getiren varlıklardır. Gerçeğin duyulur âleme ait olmadığını idealar âlemine

³²⁹ Sahakian, **Felsefe Tarihi**, Aziz Yardımlı (çev.), Ankara: İdea Yay.,1997, s.57.

³³⁰ Copleston, **Platon**, Aziz Yardımlı (çev.), Ankara: İdea Yay.,1997, s. 72.

³³¹ G. Skirbekk-Gilge, N., s. 76.

³³² Sahakian, s. 58.

³³³ Sahakian, s. 57.

özgü bir olduğunu iddia eden Platon’a göre gerçeklik dış dünya değil dış dünyadaki şeylerin idealarındadır. Beş duyu ile algılanan şeyler mutlak gerçekliğe bağlı olan gerçekliklerdir.

Olaylar ya da nesneler Platon için ideaların yansımalarından ya da ayna imgelerinden daha çoğu değildirler. Duyulur anlaşılır dünyanın yanı sıra onun gölgesi ve uçucu imgesi olarak var olduğu yargısı kaçınılmazdır. Olgusallığın ussal ve bilinebilir olduğu Platonik idealizm büyük gerçeklik payı kapsayan görkemli ve yüksek bir felsefedir.³³⁴ Mutlak gerçekliğe bağlı olan duyulur tikel olarak düşünüldüğünde tanımlanamaz, bilinemez, olgusal değildir. Duyusal dünyadaki şeyler tüm öteki şeylerin özünün nedeni olan idealardan pay aldıkları için değişmeyen yönleri vardır. Beden duyulur dünyanın ruh ise idealar dünyasının bir parçasıdır. Duyu dünyası bütünüyle yanılısıma değildir. Tıpkı Baudrillard’ın simülasyon düzeninde gerçekliklerin var olması gibi duyu dünyasında da gerçeklikler söz konusudur.

Dünyayı öznel çağrılarla dönüştürmekten çok duyulur dünyanın ötesine geçme kaygısını taşıyan Platon düşünme yoluyla nesnel değerlerin ve ideaların teleolojik bilgisine ulaşabileceğimizi iddia eder. Platon’un metafiziği hem idealar hem de duyular âleminin dışında olan, formlara bakarak duyusal dünyaya biçim veren Tanrıya ulaşır. Dünyada işlemekte olan düzenleyici aklın simgesel tasviri olan *demiurgos* dünyada var olan şeyleri formların/ideaların modeline göre oluşturur. İdeaların yapısını maddeye aktarır.

Mutlak gerçekliği idealar olarak gören Platon’dan sonra mutlak gerçekçiliğin en önemli temsilcilerinden biri de Francis Bradleydir.(1846–1924) En önemli eseri, metafiziğin son örneği olarak görülen *Görünüş ve Gerçeklik’tir. (Appearance and Reality)* Görünüşü değil de gerçeği bilmenin önemli olduğuna inanan Bradley birbirine tutarlıkla bağlanan bütünlük olan en yüksek mutlak gerçekliğe hisle, içsel bağlantılardan hareketle ulaşabileceğimizi iddia eder. Nihai gerçekliğe sahip olan insan mutlak gerçekliğin anlamına mistik sezgiyle değil sıradan insanın deneyimiyle ulaşır.

Bradley’de Mutlak’ın en önemli özellikleri şunlardır:

³³⁴ Copleston, s. 105.

1. *Mutlak tüm görünüŖleri içermelidir.* Mutlakta hiçbir görünüŖ yitirilmez. Her bir görünüŖ, bütünü varlığına katkıda bulunur. GörünüŖler bütün içinde uyumludur.

2. *Mutlak, bir sistemdir, içeriğı duyumsanmış bir tecrübeden başka bir Ŗey değildir.* Duyumsanmış tecrübe ise gerçekliktir. Deneyim, içerisinde ayrımların yapılabileceğı, ancak bölünmelerin var olmadığı hissedilmiş bütündür. Hissedilmeyen ve algılanmayan bir Ŗey anlamsızdır.

3. *Mutlak, mükemmel bir biçimde uyumludur.* Mutlak, bağıntı-üstü olan, her Ŗeyi kapsayan, hiçbir Ŗey ile bağıntılı olmayandır. Kendi kendisine yetemeyen, dış belirlenimlere gereksinim duyan bu sebeple gerçek olamayıp görünüŖ olandır. İçeriğini görünüŖler oluşturan mutlak dışsallığın kendi içerisinde sona erdiği bağıntı üstü bir uyumdur.³³⁵

Kendi tarihi olmayan *mutlak* sayısız tarihler içerir, kişisel değil kişisel üstüdür. İçsel ayrımlara sahip mutlak bilinebilecek ve hissedilebilecek en yükseğı içeren kuşatıcı bir birliktir.³³⁶

Tüm görünüŖlerin nedeni, akılla kavranan, değişmeyen ve mükemmelliğe sahip bilinçten bağımsız Platon'un idealarına karşılık Bradley'in görünüŖleri içeren, hisle kavranan, bağıntı üstü uyumlu bir bütün olan mutlak idealizm anlayışı vardır. Bedenin duyulur dünyanın ruhun ise idealar dünyasının bir parçası olduğunu söyleyen Platon felsefesinde duyular dünyasında gerçeklikler İdealar dünyasında ise mutlak gerçeklikler söz konusudur. Bradley'e göre bir anlamda ruh ve beden gerçeklik ve görünüŖlerin özel görünüŖleri olduğu için mentalizm/zihincilik ve materyalizm/maddecilik yarı doğrulardır.³³⁷

Dışsal ve içsel bağıntının birlikteliğine inanan Bradley'e göre kendi kendisiyle çelişik olan gerçek değil görünüŖtür. Düşünce, bağıntıları temele alarak yol aldığı için, bağıntısal bir düşünce biçimi hakikati değil ancak görünüŖü verebilir. Birincil ve ikincil nitelikler zaman, mekân, hareket değişme vb. bağıntıları gerektirdiğı için, çelişkiler ihtiva ederler. Bu çelişik yapı ise tüm fenomenleri görünüŖler olarak adlandırabilmek

³³⁵ Emel Koç, "Bradley, F. Herbert", **Felsefe Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul: Etik Yay., 2004, s. 815-816.

³³⁶ Frank Thilly, **Felsefenin Öyküsü Çağdaş Felsefe**, İbrahim Şener (çev.), İstanbul: İzdüşüm Yay., 2003, s. 168.

³³⁷ Thilly, s. 167.

için yeterlidir. Görünüş terimi fenomenal dünyanın bütünü için kullanılan bir terim olup çıkar. Görünüşün varoluşunu inkâr etmek ya da onu gerçeklikten kopartmak söz konusu değildir. Bütün ya da gerçeklik şeylerin bir toplamı değildir.

Gerçek mutlak bilgisine sahip olan insan mutlak olgusuna deneyim ile ulaşır. Deneyim içerisinde ayrımların yapılabileceği, ancak bölünmelerin var olmadığı hissedilmiş bir bütündür. His ya da doğrudan tecrübe Bradley'in epistemolojisinin kuşatıcısıdır. Düşüncenin ideali olan doğruluk öğretisi his ve doğrudan tecrübeden tamamıyla bağımsız değildir. Onda deneyim varlığın kendisinin ya da ruh durumunun bir görünümüdür.³³⁸

Gerçekliğin hakkındaki temel kriter gerçeklik ve doğruluk üzerine bir kabuldür. Zihni tatmin eden şeyler gerçek ve doğrudur. Çünkü gerçeklik, tüm görüşlerden ayrı olarak bir kenara konulduğunda kesinlikle hiçbir şey olmayacaktır. Gerçekliğin çok değil bir olması gerektiği düşüncesi bağıntıların kritiğinden çıkar. Anlamlar olarak ideler ideal içerikleri olmalarından dolayı soyutturlar. Yargıdaki ideal bir içerik yargı aktı ötesinde var olan bir gerçeklikle ilişkilidir. Ona göre doğruluk iddiasında bulunan bir yargı ya da gerçeklik hakkında bir yargı, olgu ya da gerçeklik hakkında bir şey söylemelidir ve doğruluk gerçeklikle özdeştir.

“Benim “kendi dünyamı” gerçek olarak kabul ettiğim olgusundan, bu dünyanın tek gerçeklik olduğu sonucu çıkmaz.” diyen Bradley'e göre gerçek olan içerisinde olanaklı tüm dünyaları ihtiva edebilen mutlaklıdır. Onun kopya teorisi olarak isimlendirilen mütakabiliyet teorisine göre yargılar gerçekliğe tekabül ettikleri ya da gerçekliği kopya ettikleri sürece uygundur. Hiçbir şey tamamıyla gerçeklikten yoksun ya da gerçeklikten kopuk değildir. Yargılar olumlu ya da olumsuz gerçeklik hakkında iddiada bulunurlar. Düşünce nesnesi yapabildiğimiz kadarıyla gerçeklik, bize görüldüğü kadarıyla gerçekliktir. Mutlak gerçeklik yalnızca zihindeki bir düşünce ya da gerçek dünya ile tüm bağıntılardan ayırt edilmiş saf bir düşünce soyutlamadır.

³³⁸ Koç, s. 819.

Düşünceden gerçekliğe geçişin doğal olduğunu söyleyerek mutlak düşüncesinden mutlak olgusuna geçebileceğimizin altını çizer.³³⁹

Pozitivizmin yükselişe geçtiği metafiziğin yok sayıldığı yıllarda Bradley metafiziği yeniden diriltmeye çalışmıştır. Evreni bütün olarak kavrama çabası olan metafizik görünüşler alanını dikkatle inceleme, gerçeklik ve değer sistemi içinde düzenleme çabasıdır. Amacı ise yalnızca görünümü değil gerçekliği bilmek ve onun hakkında bir düşünce biçimi geliştirebilmektir. Bradley pür teori olan metafiziği Aristotelesçi yaklaşımla “ilk ilkelere ilişkin inceleme” “var olanı var olması bakımından ele alan” ilk tanımıyla ele alır. Ona göre metafiziğin amacı; gerçek olgusallığı salt görüngüden ayırt ederek gerçekliği bilmek, gerçeklik hakkında bir düşünce geliştirmek ve evreni parçalar olarak değil bütün olarak anlamaktır.³⁴⁰

Alman felsefesinin İngiltere’de kabulü için savaştan Bradley gerçek dünyayı bize mantığın anlatacağını iddia eden Hegel’den etkilenmiştir. Görünürdeki dünyanın kendi kendisiyle çeliştiğini, bu nedenle de aldatıcı olduğunu, gerçek dünyanın ise, mantıksal olma zorunluluğu yüzünden, şaşırtıcı bazı özelliklere sahip olmasının doğal olduğunu öne sürmektedir.³⁴¹

“Varlığı kesin olan görünümeler gerçek olmasa da gerçeklikten bütünüyle soyutlayamayız.”³⁴² diyen Bradley, görünürdeki dünyanın ötesiyle bir çeşit bağımız olduğunu ve yüksek varlık duygusuna sahip olduğumuzu söyler. Onun felsefesinde evreni anlamak için sarf edilen zihin çabası, Tanrıyı aramanın ana yoludur.³⁴³ Bradley’in *mutlak idealizmi* ve *yüksek varlık* anlayışı Platon’un Platonik idealizmi ve yüksek varlık Demiurgos anlayışı ile birliktelik içerir.

Platon ve Bradley gibi Baudrillard’ın felsefesinde gerçekliğin ve görünüşün sorgulaması vardır. Platon ve Bradley’de gerçekliğin sorgulanması ve gerçekliğe ulaşılması bilişselken Baudrillard bu sorgulamayı var olan göstergelerden hareketle yapar. Yanılsamanın nedenleri fenomenlerin gerçekliğinden koparılmasıdır. Platon ve

³³⁹ Koç, s. 820.

³⁴⁰ Sahakian, s. 253.

³⁴¹ Bertrand Russell, **Sorgulayan Denemeler**, Nermin Arık (çev.), Ankara: TUBİTAK Yay., 2005, s. 58.

³⁴² Thilly, s. 166.

³⁴³ Bertrand Russell, **Neden Hıristiyan Değilim**, Ender Gürol (çev.), İstanbul: Varlık Yay., 1972, s. 121.

Bradley'in felsefelerinin nihayetinde Tanrı anlayışı olduğu gibi Baudrillard'ın felsefesinin de nihayetinde Tanrı yer alır. Gerçekliğin doruğuna ulaşmış kusursuz bir dünyanın yanılsamasının sonunda Tanrının varlığına atıfta bulunur. Çünkü Ona göre Tanrı hiçbir zaman başlangıçta yer almaz; her zaman sondadır. Bir yanılsama olarak dünyanın çözülmesini ve gerçek tarafından tüm olasılıklarının tüketilmesi sürecinin sonunda, bir simülakr, sanal bir gerçeklik olarak yeniden diriltilmesini, dünyanın kayıtsız şartsız gerçekleştirilmesini ve nihai yanılsamasını yöneten Tanrıdır.

Platon ve Bradley'in aksine Baudrillard en yüksek varlık olan Tanrının varlığına ulaşma konusunda ümitsizdir. Modern dünyaya ciddi eleştiriler yapan düşünür Tanrının varlığını kendisine sorun yapmayan duyarsız bir düzenden bahseder. Çünkü Tanrı hakikati yerine imgesinin yer aldığı simülasyon düzeninde Tanrı'nın konumu da oldukça farklıdır. Asla var ol/a/mayan yalnızca simülakrlar aracılığıyla var olabilen ve kendi simülakrından başka bir şey olmayan Tanrı söz konusudur. Tanrısal güç ikonlar aracılığıyla yeniden canlandırılabilir. Baudrillard böyle bir dünyada kendi kullarını tanıyabilen kuramsal ya da eleştirel bir Tanrının varlığını mümkün görmemektedir.³⁴⁴ Tanrının ölümüyle iyi kötü bir dünya oluşturulduğu ve kendi paçasını kurtarma çabasına düşen insanlığın boş bir çabası olan bu düzende, Tanrının şanına değil ancak ölümüne yakışır şekilde oluşturulabilmiş dünyada³⁴⁵ metastazlarıyla yetinsek de Tanrının tamamıyla öldüğünü söyleyemeyiz.³⁴⁶

Düşünür, Nietzsche'nin "Tanrı öldü" deyişini referans alarak simülasyon düzeninde Tanrının konumu üzerine farklı ve orijinal bir söylem geliştirir. "Tanrının ölümü Avrupa'nın üzerine gölgesini düşürmeye başladı bile" diyen Nietzsche'nin bu öngörüsü Baudrillard'ın Batı dünyasını algılamasını etkilemiştir. Tanrının bile simüle edildiği, dinin imgelere dayalı görsel bir teknolojiye dönüşen, ikonların ilahi gücün yerini alarak ilahi gücün ortadan kaldırıldığı dünya ölümüyle beraber metastazlarıyla yetindiğimiz Tanrının anlamda öldüğü, değerlerin alt üst olmasıyla Tanrının ölümünün metastazlarının yaşandığı bir alan halini alacaktır.³⁴⁷ Tanrının şanına değil ancak ölümüne yakışır bir hal alan ve teknik açıdan kusursuz bir altın çağ olan- oluşturulmuş-

³⁴⁴ Rigel, s. 197.

³⁴⁵ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 141.

³⁴⁶ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 42.

³⁴⁷ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 20.

simülasyon dünyasında gerçek alegoriye dönüştürülmüştür. Tanrı kaybolmuş ve varlığının sorusunun üstü bile örtülmüştür.³⁴⁸ Tanrının ortadan kaybolup gitmesi ile gerçeklikle karşı karşıya kalan³⁴⁹ modern insan Tanrı öldükten sonra değerlerin alt üst olduğu dünyanın kaderiyle ilgilenmek ve başka bir dünyada doğrulanması mümkün olmayan Tanrının derhal doğrulanması vazifesini edinmiştir.³⁵⁰ Gerçeğin alegoriye dönüştüğü teknik açıdan kusursuz dünyada anlamda ölen Tanrının her yerde olduğunu bu ölümü gizlemek için dünyada kiliselerin oluşturulduğunu iddia eder.³⁵¹

Gerçekliğin görünümünün üzerine inşa edildiği ve içinde eritildiği bütünsel gerçeklik olan simülasyonun dördüncü aşaması olan fraktal/dağılma aşamasında Tanrı düşüncesi buharlaşmış, varlığına dair sorulara bile Tanrı ikonları vasıtasıyla son verilmiştir. Eskiden Tanrıya inanan ve inanmayanların olduğu dönemlerde Tanrıyı kurtarmaya çalışan insanoğlu şimdilerde ise -gerçekliğe inanan ve inanmayanların var olduğu dünyada- tüm gücüyle bu evren içindeki kurmacayı/düşselliği kurtarma çabasıdır.³⁵²

En önemli felsefi sorunu teknik nedenlerden dolayı işsiz kalmış gerçekliğin sorunu olarak gören³⁵³ Baudrillard, Platon ve Bradleyden farkı görünüşlerin dışında kendine bir gerçeklik alanı üretmez. Simülasyonla üretilip çoğaltılan gerçekliğin kendisi de simülasyon örneğinden başka bir şey değildir. Gerçekliğe inanmak dinsel tüm biçimler arasında en aşağı olanı³⁵⁴ ve kavrayışın, sağduyunun zayıflığı, akılcılığın havarilerinin en son kalesi, dinsel yaşamın temel biçimlerinden birisidir.³⁵⁵

Gerçekliğin yerini alan yanılsamanın çeşitleri temel, öznel, nesnel ve zamana ilişkin yanılsamadır. Temel yanılsama hiçbir zaman kendisiyle özdeş olmayan, hiçbir zaman gerçek olmayan, dünyayı daha baştan bozan ilk cinayetin yanılsamasıdır.³⁵⁶ Öznel yanılsama; gerçeklik konusunda yanılan, gerçek dışını gerçekmiş gibi gösteren yanılsamadır. Nesnel yanılsama; bu evrende hiç bir şeyin, cinslerin, yıldızların, bu

³⁴⁸ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 146.

³⁴⁹ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 17.

³⁵⁰ Baudrillard, İmkânsız Takas, s. 19.

³⁵¹ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 69.

³⁵² Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 43.

³⁵³ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 60.

³⁵⁴ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 31.

³⁵⁵ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 119.

³⁵⁶ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 19, 21.

bardağın, şu masanın, kendimin, özneyi çevreleyen şeylerin gerçek zamanda bir arada var olamama olgusudur. Zamana ilişkin yanılsama ise aynı anda bütünüyle bir yerde bulunamayacağımız ve eksiksiz varoluşun ancak sanal olabileceğine ilişkin nesnel olgudur.³⁵⁷

Kitaplarında doğrudan Platon'un mağara istiaresine/alegori ciddi göndermelerde bulunmayan Baudrillard'ın -insanların inşa ettiği sanal dünyalar- *Disneyland*, *Beaubourg* gibi mekânların çözümlemeleri Platon'un mağara benzetmesini andırır. Bu mekânlar bir anlamda insanların gerçeklikten koparak gölgelerle yaşadıkları Platon mağarası gibidir. Sanallaşmayı oluşturan bu mekânlarla dünya Platon'un mağarasının genişletilmiş bir biçimine benzeyen bir oyuk halini almıştır.³⁵⁸

Gerçekliğe son verilmek istenilen alan sanal bir âlem olan sinemadır. Modernizmin en önemli etkinliklerinden olan sinemaya karşı ilk ciddi eleştirileri Frankfurt Okulu temsilcilerinden Leo Löwenthal ve Theodor Adorno getirmiştir. Löwenthal, sinema seyircisinin sadistik oyunlara kendini kaptırılmasının sağlanarak gerçek sevinçlerden ve mutluluklardan yoksun bırakıldığını anlamayacak bir duruma getirilmiş olduğunu iddia eder.³⁵⁹ Adorno ise sinemayı; insanları kendine bağlayan, kitleleri çeviren, yalan klişelerle dolup taşan, kültür endüstrisinin vahşi aracı olarak tanımlar.³⁶⁰ Simülasyon ilkesinin belirlediği, gerçeğin ancak modelin bir kopyası olabildiği günümüz dünyasında sanal kıyametin içinde, gerçek dünya kırılıp geçirilmektedir. Ekrandaki veya sinema perdesindeki her bir görüntü gerçeği öldürme veya yok etme sahnesidir. Sinema salonları gerçeğin infaz edildiği, insanların kendi dünyalarından kaçıp başka dünyalara sığındığı adeta Platon'un mağaraları gibidir. Baudrillard, Platonun mağaralarına dönen sinemanın işlevini “...*Ve böylece gerçeğin bittiği yerde sanal başta sinema toplumsalın senaryolaştırılması sinematografik biçimidir. Sinema sinema olmaktan çıkıp gerçeğin yerini almaktadır. Gerçek sinemayı, sinema gerçeği yok etmektedir.*” cümleleriyle ifade eder.³⁶¹

³⁵⁷ Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, s. 70–71.

³⁵⁸ Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, s. 200.

³⁵⁹ Jay, *Diyalektik İmgelem*, s. 309.

³⁶⁰ Adorno, *Minima Moralia*, s. 211–213.

³⁶¹ Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, s. 124.

Baudrillard, Platon'un genişletilmiş mağarası olarak gördüğü dünyanın teknolojiyle beraber sanallaştırıldığını, yüksek teknoloji ile her şeyin aldatıcı ve yanılsama olduğu duyular âlemine benzeyen dünya inşa edildiğini söyler. "İnsanoğlu yüksek teknoloji ile kendi biyolojik kopyalarının ve sanal görüntülerinin ardında kayboluyor."³⁶² diyerek insanların gölgeler âlemivari bir âlemde yaşadığını iddia eder. İnsanlar gerçeğe bakarak modeli değil modele bakarak kurgusal gerçeği oluşturmaktadırlar. Tekniğin en zirve noktasında ve içine geçmiş olduğumuzu söyleyen düşünüre göre gerçeklikte değil gerçekliğin yanılsamasında hatta beklentilerimizin ötesinde teknolojinin tetiklemeyle bir sanal gerçeklik ortamında yaşamaktayız.

Anlamanın yanılsamasının hayati olup olmadığını soran Baudrillard içinde bulunduğumuz dünyada anlamanın olmadığını bildiğimize karşın Platon'un mağara istiaresinde tasvir ettiği gölgeleri gerçekmiş gibi zanneden aciz insanların yaşadığı dünyada "...öyle olmadığı halde öyleymiş gibi görünmeye dayalı daha kurnaz ve paradoksal bir strateji" geliştirdiğini iddia eder. Yani anlam üreten özneye karşı yanılsama üreten dünya düzeninden bahseder.³⁶³

Platon görünüşten kurtulup gerçekliğe ulaşmak için aklın bilgisine başvururken Bradley görünüşten mutlak olana ulaşmak için hisse doğrudan deneyime başvurur. Gerçek olanın gerçekliğinden saptırılarak simülatif bir hale getirildiğini söyleyen Baudrillard ne Platon gibi aşkın bir gerçeklik alanı üretir ne de Bradley gibi içsel ya da dışsal bağlantılar kurarak asıl gerçekliğin bilgisine ulaşabileceğimizi iddia eder. Bradley'e göre insanda gerçekliğin bilgisi vardır ve insan salt gerçekliğe ulaşabilir. Baudrillard'a göre ise meta ve medya göstergelerine, simülasyon düzenine hapsedilen insanın gerçeğe ulaşması mümkün değildir. Ulaşılması mümkün olmayan gerçekliğin öldüğü, her şeyin aşırıgerçekliğe dönüştürüldüğü bir düzende yaşamaktayız.

³⁶² Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 58.

³⁶³ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 31.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ELEŞTİRİ KURAMI İDDİASINI TAŞIYAN SİMÜLASYON KAVRAMI VE BAUDRİLLARD FELSEFESİNDE BAZI KAVRAMLAR

4.1 Gerçeklik

Baudrillard'ın temel kavramlarından biri de gerçekliktir. Şerif Mardin'in *İdeoloji* adlı kitabında kullandığı gerçeklik kavramının anlamıyla Baudrillard'ın verdiği anlam benzer anlama sahiptir. Mardin, gerçeği; bir tür yaşayan varlığın yaşaması için olanak yaratan yanılsama olarak tanımlar.³⁶⁴ Baudrillard'a göre gerçeklik ilkesi; toplumun uzun çalışmalarıyla oluşturduğu biçimlendirdiği boyun eğdiği ilkedir.

Descartes, Kant ve daha sonraki düşünürler akli nesnel gerçekliğe varmada en önemli araç olarak referans almışlardır. Hegel'in bakış açısı ile aklın gerçeklikle kucak kucağa birlikteliği Baudrillard'ın yer yer akıl ile gerçekliği birlikte ele almasına yol açmıştır. Gerçek rasyonele, hakikiye eşdeğerdir ve basitçe yeni bir kurgu tipidir. Mevcut gerçeklik yanılsamadan kurtulma projesiyle birlikte gelen büyü bozulmuş bir biçimdir.

Gerçekliğin ilkesini yitirerek duyguya dönüştüğü, kendisinin hiper-geçeklik olduğu, gerçekle simülasyon ayrımının ortadan kalktığı, yerini simülasyon ilkesine bıraktığı bir düzenin içinde yaşamaktayız.³⁶⁵ Baudrillard, kitaplarının genelinde gerçeklikten ancak rasyonel düşünce devreye girdiği günden beri ciddi olarak söz edebileceğimizi, gerçekliği kodlanabilen ve çözülebilen göstergeler aracılığıyla yeniden canlandırabildiğimizi, her zaman gerçeklik diye bir şeyin var olmadığını bildiğimizi iddia eder.

Tanrının ortadan kaybolup gitmesi ile gerçeklikle karşı karşıya kaldığımızı iddia eden Baudrillard'a göre güncel kültürümüzü özetleyen leitmotifi “Gerçeklik diye bir şey var mıdır?” “Gerçek bir dünyada mı yaşıyoruz?” sorularıdır.³⁶⁷ “Tanrıya ve

³⁶⁴ Mardin, Şerif, *İdeoloji*, 1.Basım, İstanbul: İletişim Yay., 1993, s. 43.

³⁶⁵ Gane, s. 68.

³⁶⁷ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 24.

sonsuz yaşama inanmak çıkarınızdır, zira onların yokluğu yaşamınızı feda etmek gibi çok da önemli sayılamayacak bir sonuca yol açabilir oysa var olmaları durumunda acayip karlı çıkacağınız söylenebilir.” cümlesinden hareketle Pascal’ın Tanrının varlığıyla ilgili iddiasını gerçeklik ya da gerçekliğin yok oluşuna transfer edilebileceğini iddia etmiştir.³⁶⁸

Gerçek imge; durum ve nesneden çok bu dünyaya özgü titrekliliği ön plana çıkartan imgedir. Gerçeği yalnızca yeniden üretmeye çalışmaktan başka bir şey yapmayan, gerçeğin içine gömülmüş bir imge, imge; olma özelliğini yitirmiş bir şeydir.³⁶⁶ Aydınlanma, modern çağ ve eleştirel dönemlerin başında düşünce ile gerçeklik uyumludur. Fakat günümüz dünyasında ilkesini kaybeden gerçekliğin düşünce ile uyumluluğu sona ermiş ve düşünce ile gerçeklik arasında kopuş olmuştur. Gerçekliğin gösteriye, geçmişe ait mizansene ve koruma altına alınan bölgeye dönüşmesi söz konusudur.³⁶⁹

Gerçekliğin boyun eğilmemesi gereken bir şey olduğunu iddia eden Baudrillard’a göre gerçek, inanacak başka bir şey olmadığı için inanılmış olan, bize sunulan simülakrdir. Kavram ve olguları altüst etmeyi bir anlamda tepe taklak etmeyi çok seven düşünöre göre simülasyonun özel hali olan gerçek değil yanılsamadır. Simülasyonun örneği olan gerçeklik simülasyonla üretilip çoğaldığı için her zaman var olurken yanılsama ise var olanların ne olduklarını gizlemek için kılıftır. Yanılsamayla başa çıkmanın yolu gerçeklik değil üstün yanılsamadır. Yani gerçeği kullanarak değil daha yüksek yanılsamayla baş edilebiliriz. Dünyamızın yapay ardıllarına kendi dünyamızın daha üstün yanılsamasıyla yanıt verilebiliriz.³⁷⁰

Gerçeklik, gerçekten kurtulmuş olan sanalın özerkleşmesi ve gerçeğin eş zamanlı özerkliliği adına dev bir teknik ve zihinsel simülasyonun baskısı altında çözülmüştür. Kötülük anlayışının göstergesi olan simülasyonun zorlamasıyla spekülative hale gelen gerçeklik yörüngesinden çıkmış yanılsama olarak düşünülebilir. Şiddet yoluyla değil modelin gücü düzeyine yükseltilerek hipergerçeklik tarafından yıkılan

³⁶⁸ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 156.

³⁶⁶ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 98–99.

³⁶⁹ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 60.

³⁷⁰ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 33.

gerçeklik yerini sanallığın her çeşidine bırakmaktadır. Sanal gerçeklik düzeninde gerçekliğin dönüştürülmesi, buharlaştırılması, zihinsel anlamda ortadan kaldırılması ve karşıt olarak insanlığın teknoloji yoluyla yapaylaşan bir gerçeklik yaratarak gerçekliğin varlığını sürdürme gayesi içerisinde olması söz konusudur.³⁷¹

Aslında dünyevi olan ve kutsallığa son veren ciddi bir felsefi kavram olarak ilk Bacon'un keşfettiği *gerçeklik* zaman içinde işlevini yitirerek yararsız hale gelmiştir. Baudrillard'a göre gerçekliği yitiren, Tanrıyı kurtarmada başarısız olan insanlık şimdi tüm gücüyle bu evren içindeki kurmacayı/düşselliği kurtarmaya çalışıyor. Baudrillard'da düşsel bir şeye dönüştürülmüş ve teknoloji yoluyla gerçekleşme ya da sürdürülme aşamasına gelen *gerçek*; Tanrının varlığı gibi ispatlanamaz ve Tanrı gibi inanç nesnesidir. "...Bizim için *gerçeklik* diye bir şey yoktur, sizin için de yoktur, benim ciddi dostlarım."³⁷² Diyen Nietzsche'nin "Tanrı öldü" iddiasına benzer bir yaklaşımla sanalın devreye girmesiyle gerçekliğin öldüğünü bunun da teknoloji yoluyla bizzat insan eliyle gerçekleştirildiğini söyler. Baudrillard artık gerçekliğe inanmanın ya da onun varlığını öne sürmenin dini ve ahlâki bir yükümlülük haline geldiğini iddia eder. Gerçeğe inanmanın dini bir yükümlülük olarak görülmesinin nedeni gerçeğe inanacak arzu, istek ve halimiz kalmadığı içindir. İnsana düşen görev yalnızca gerçeğe inanmaktır. Herkesin uymak zorunda olduğu bir buyruğa ve ahlâki sürekliliğe dönüşen gerçekliğin otomatik üretildiği dünyada gerçekliğe inanabilmek oldukça zordur. Tanrı gibi bir inanç nesnesi olan gerçekliğin fazlasına sahip olduğumuz için lanetli paydan bir parçaya sahip olmamız söz konusudur.³⁷³

Göstergelere sığınarak ve gerçeğin yadsınması içinde yaşanan Disneylandların, Loud ailesinin, Lascaux mağaralarının olduğu ve gerçekliğin kendi kendine konuşturulduğu reklam dünyasında çılgınlık düzeyine ulaşan gerçeklik kitle ve simülasyon düzeyinde yeniden üretilir. Gerçekle modelin aynılaştığı, gerçeğin daha gerçek olup kusursuzlaştığı, simülasyon ilkesinin belirlediği dünyada gerçek ancak modelin kopyası olabilmektedir.³⁷⁴ Gerçek boyun eğilmemesi gereken inanılmış simülakr, simülasyonun karşıtı değil özel hali ve onun üretimi ve örneği,

³⁷¹ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 121.

³⁷² Allan Megill, **Aşırılığın Peygamberleri**, Tuncay Birkan (çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 1998 s. 148.

³⁷³ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 15.

³⁷⁴ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 180.

yörüngesinden çıkmış yanılsamadır.³⁷⁵ Baudrillard’a göre en aşağı ve bayağı bir inanç olarak gerçek; *“yanılsamadan çıkışın evlilik dışı çocuğundan başka bir şey değildir.”*³⁷⁶

Her şeyin buharlaştığını, gerçeğin öldüğünü ve içe patlamanın olduğunu söyleyen düşünür kronolojinin başlangıcının yani sıfırın sanal gerçeklik olacağını bunun öncesinde her şeyin fosil olacağı, anısı bile kalmayacak bir dönemin tarih öncesini üretmek üzere olduğumuzu söyler. Sanalın, hipergerçekliğin, simülasyonun içinde bulunduğumuz düzende gerçekliğin sanal yanılsama içinde kaybolduğunu söyleyen Baudrillard “Tanrı öldü” diyen Nietzschevari gerçeğin ölümünü ilan eder.³⁷⁷

Tüm gönderen sistemlerin tasfiye edildiği, teknoloji egemenliğinin bulunduğu, gerçeğin tüm göstergelerine sahip ve tüm aşamalarına kısa devre yaptıran, kusursuz, programlanabilen, göstergeleri kanserli hücreler gibi çoğaltarak dört bir yana savuran makineye benzer bir düzene yani simülasyon çağına girilmiştir.³⁷⁸ Yapaylaşan gerçekliğin yaratıldığı bu düzende gösterge, imajlar ve simülakra boyun eğen gerçekliğin doğal düşmanları illüzyon, düş, tutku, delilik, uyuşturucu maddeleri yanı sıra yapaylıkla simülakrlardır. Günümüzde kısmen sanallaşan, işlemselleştirilmiş, nesnel ve alternatiften yoksun dünyada gerçeklik yadsınmaya başlanmıştır. Düşünür, felsefenin görevinin nesnel gerçeklik adlı yanılsamanın maskesini düşürmek olduğunu söyledikten sonra temel bir yanılsama olan dünyanın ve zihinsel dünyanın diye iki ayrı gerçekliğinin olmadığını söyleyerek felsefenin bu görevinin son bulacağını iddia eder.³⁷⁹

Gerçek, gerçeklik, toplumsal ya da illüzyon/mecaz ortadan kaybolup gitmiştir. Gerçek gerçekten daha gerçeğe yani hipergerçeğe, toplumsal toplumsaldan daha toplumsala yani hiper toplumsallığa benzemiştir. Bir zamanlar var olan gerçeklik ilkesi ortadan kalkınca ve kendisini belirleyen ilkenin elinden kurtulunca, şuurunu yitirmiş bir halde oradan oraya yalpalamaya başlamış, ilkesiz, başı sonu olmayan ancak olasılıkların hepsini yaşama geçirmeye çalışan, bütünsel bir gerçekliğe dönüşmüştür. Ürettiği

³⁷⁵ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 121.

³⁷⁶ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 25.

³⁷⁷ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 64–65.

³⁷⁸ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 17.

³⁷⁹ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 41.

ütopyayı yok eden bu yeni bir tür olan gerçeklik ilkesi, öldükten sonra yaşayamaya devam eden bir şey gibi görülebilir.³⁸⁰

Gerçeklik konusunda yer yer Platon'a yaklaşan Baudrillard Platon'un bahsettiği duyular dünyasına ait yanılsamanın simülasyonun dördüncü düzeni olan fraktal aşamada olduğunu söyler. Platon'un ideaların bir yansıması olan gerçek gibi zannedilen görüntüler yorumuna karşın Baudrillard, gerçekliğin teknoloji yoluyla düşsel bir hale getirildiği yorumunda bulunur. Gerçeğin düş gücümüzün ürünü olduğunu kabul etmek gerektiğini ifade eden düşünüre göre gerçeklik belki de düştan başka bir şey değildir. Düşsele dönüştürölmüş, ilkesini yitirerek duyguya dönüştan, öldükten sonra devam etmeye çalışan gerçeklik ilkesinin egemen olduğu bir dünyada gerçeğin “düşsel adlı bir bahanesi” vardır. Yani gerçek tamamen sona ermemiştir. Bugün gerçekliğin kendisi hiper-gerçekçidir. Dünyanın keşfinden sonra gelen uzayın keşfi, insanlığa kendi gerçekliğini kaybetmesiyle ya da onu simülasyonun hipergerçeğı içine itmesiyle eşdeğerli bir şeydir. Yeniçağ olan hiper-gerçeklik çağında bilim kurguya uzayda kurulan mutfak dizaynı veya sevgililer günü kutlaması ile son verilmiştir.

Teknolojinin aldırmaksızın hızlı gelişimi sonucunda gerçekliğin kendiliğinden yanılsama evrenine doğru kaydığı, kitle iletişim araçlarına mahkûm olunan düzende gerçekliğin değil göstergenin de dengesinin ve konumunun bozulması söz konusudur. Minimum gerçeklik ve toplumsallık ile maksimum simülasyon ortamda gerçeklik değil gerçekliğin baş döndürücölüğü vardır. Göstergelere sığınarak ve gerçeğin yadsınması içinde yaşıyoruz.

Simülasyonun dördüncü düzeni olan fraktal aşamasında yani yeni süreçte eskisinin yerine gerçekliğini yitirmiş yeni durumlarla karşılaşmaya başlanmıştır. Baudrillard'a göre bu yeni durumların kendilerine gerçeğin, sıradanlığın, yaşanmışlığın renkleri yüklenmeye çalışılmaktadır. Bu arada yaşantımızdan çıkıp gitmiş olan gerçeğı kurmacayla yeniden yaratacak olan simülasyon modellerinin konulması söz konusu olabilir. Simülasyon evreni gerçek bir evrene paralel olarak yaratılmış, birincinin tıpatıp benzeri ya da var olabilmesi mümkün olacak türden bir evren değildir. Böyle bir evren hem var olabilir hem var olamaz, hem gerçek hem de gerçek dışı bir evrendir yani

³⁸⁰ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötölüğün Egemenliğı, s. 125–128.

hipergerçeğin kendisidir.³⁸¹ Bu evren bir simülasyon evrenidir yani bambaşka bir evrendir. Bir anlamda görüntüleri gerçekmiş gibi zanneden Platon'un aciz insanların kaderini yaşamaktayız. Gerçek zaman bir kuyu gibidir. Orda toplama kampları bile sanallaşır ve sanallığın ekranında görünmez olurlar.³⁸²

Sanalın devreye girmesiyle gerçekliğin Tanrının ölümüne benzer bir ölümle son bulduğunu iddia eden düşünür “gerçekliği ve ilkesini sorgulandığı ve tabuyu çiğnemek teşebbüsünde olduğu için” *negasyonist, hain ve sahtekâr, politik ve dini* olmakla suçlanmaktadır. Aryuşuların son temsilcisi diyebileceğimiz Baudrillard bir anlamda yüzyıllar sonrası Aryuşuların* kaderini yaşamıştır. “*Gerçeklik bir yanılsamadır ve her düşünce öncelikle onun maskesini çıkarmak zorundadır.*”³⁸³ Diyen düşünür gerçekliği ve ilkesini sorguladığı için suçlanmaktan rahatsızdır.

Gerçekliğin anlamda öldüğünü dile getiren düşünür bütün dünyayı tek bir şemsiye altında toplama olarak adlandırılabilir tersine çevrilmesi olanaksız girişim olan *bütünsel gerçeklik* kavramına yer verir. Nietzsche'nin müjdelemiş olduğu -“Hakiki dünyayla görünümler dünyasını da yok ettiğimiz”- dünyada bütünsel gerçeklik evrenine benzeyebilen bu evrende hakikat ve görünümün yerini *bütünsel gerçeklik* almıştır.³⁸⁴ Simülasyonun ulaşabileceği en üst aşama olan sanal gerçeklik aşamasında gerçek dünyayla birlikte göstergeler dünyasına da son verilerek göstergenin katili bütünsel gerçekliğin önü açılmıştır. Gerçek; gösterge, imgeler ve simülakr yoluyla değişikliğe uğramamıştır aksine mutlak gerçeklik uğruna gösterge ve sahtesi de yitirilmiştir.³⁸⁵

Hakikat ve görünümün yerini alan, hem en üst saydamlığa ulaşıldığı, hem de her şeyin tamamıyla müstehcenleştiği aşama olan bütünsel gerçeklikte saklanılacak hiç bir şey kalmamıştır.³⁸⁶ Matematiksel işlemlerle ilgili bilimlerin ve sibernetiğin üzerinde çalıştığı “simülasyon modelleri”nin imgesinde gerçekleşen sınırsız bir simülasyon sürecinde gerçeğin yerine üretilen yeni bir gerçeğin geçirilmesi sözkonusudur.

³⁸¹ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 183–184.

³⁸² Baudrillard, Tam Ekran, s. 94.

* Ariuşçuluk: Teslisi ve Hz. İsa'nın Tanrı değil Peygamber olduğuna inanan Katolik kilisesince sapkın ilan edilen eski Hristiyan gruplardan biri.

³⁸³ Baudrillard, Kusursuz Cinayet, s. 124.

³⁸⁴ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 18–22.

³⁸⁵ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 67.

³⁸⁶ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 94.

Nitelikleri ve öğeleri birleştirilerek imal edilerek bir model hale getirilen gerçeğe gelecekteki bir olayın, yapının, durumun rolü oynattırılarak gerçekliğe müdahale etmek üzere kullanılacak taktik sonuçlar çıkarılabilir. Gerçeklik gücüne ulaşan şeyler bir nevi gerçekliğin katili olan kitle iletişim araçları tarafından gerçekleştirilmiş gerçeklik yeni gerçekliğin yararına yok edilir, buharlaştırılır.³⁸⁷

İşlemselleşen gerçeğin tüm gönderen sistemlerin tasfiye edildiği simülasyon çağında bir daha asla dönmeyecek gerçeklikten ya da modeller ve farklılık simülasyonu üreten hiper-gerçeklikten söz edilecektir. Biri diğerinden daha katlanılmaz olan yanılsama ile gerçek arasında gidip gelinen düzende simülasyonla üretilip çoğaldığı için gerçeklik her zaman fazlasıyla var olacaktır ve gerçeğin kendisi de simülasyon örneğinden başka bir şey değildir. Zamanla gerçeğe dönüşmüş giderek kısmen sanallaşmış olan, gerçek olmayan modern dünyada maksimum düzeye çıkartılan bir cennet, kusursuz! bir dünyanın içine gömülme sürecine karşı çıkan bir insanın varlığı söz konusudur.³⁸⁸

Sanal olan her şeyin bir kuyu gibi toplandığı gerçek zamanda hiçbir şeyin kanıtının olmadığı kırılıp geçirilen bir dünyada gerçeklik denilen şeyin düşselleştirilmesi, derhal/anında bir kurmacaya dönüştürülmesi söz konusudur. Gerçeğe son verilen düzende onunla çakışması mümkün olmayan ancak ona neredeyse yapışık denilecek kadar yakın bir mesafede bu birinciye koşut ikinci bir sanal evren yani bir simülasyon evreni oluşturulmuştur. Hiper-gerçek, işlemsel ve programlanmış dünyada sanallaştırılmış gerçeklik yadsınmaya başlanmıştır.

İletişim, haber ve bitip tükenmek bilmeyen karşılıklı etkileşim alanına özgü “gerçek zamanlılık”(eş zamanlılık) denilen süreçte her şeyin eş zamanlı bir şekilde olup bittiği ekran üzerinde, birkaç tıklamayla gerçekleştirilen dijital müdahale sayesinde, her şey sanal düzeyde mümkün olmaktadır. Baudrillard’da simülasyon düzeninin en büyük hızlandırıcısı ve her şeyin sanal düzeyde gerçekleşmesini sağlayan sinemadır. Sinema sinema olma özelliğini yitirerek gerçeğin yerini almaya çalışmaktadır. Gerçek giderek sinemayı yok ederken; sinema da giderek gerçeği yok etmektedir. Bu olay her ikisinin

³⁸⁷ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 160.

³⁸⁸ Baudrillard, Kusursuz Cinayet s. 31–32.

de özgünlüklerini yitirmelerine yol açan bir tür karşılıklı kan alış-verişi işlemine benzemektedir.³⁸⁹

Bizi gerçeklikten koparan sinema kadar etkili olan iletişim aracı radyodan sonra ortaya çıkan bizim dünya çapında iletişim çağına girmemize yol açan TV'dir.³⁹⁰ Baudrillard'da TV yalnızca nesne statüsüne sahip değildir. İnsanlarda karmaşık kültürel davranış biçimi meydana getiren imgeleri aktaran bir yansıtıcıdır.³⁹¹ İnsanları izleyen, caydıran, yok etmeye yönelen, kendi hakikatini dayatan, mutlak gücün ideolojisine aracılık eden, yabancılaştıran büyü mekanizmasıdır. Bu büyü mekanizması küçültülerek beynimizin içine yerleştirilerek bizi ekrana, kendisini de modern insanı izleyen gözlere dönüştüren bir terminaldir. Baudrillard tarihsel olayların yeniden ısıtıldığı TV' den faydalanılarak yapay gündemler ve ortamlar üretildiğini, ölü bir olayın sıcaklığından yararlanılmaya çalışıldığını iddia eder.³⁹²

Baudrillard'da TV'nin en etkin programları simülasyonu hızlandıran reklâmlardır. Reklâm, tüketicinin reklâmın söylemini benimsemesi yoluyla, gündelik yaşamın gerçek olayı haline gelecek olan nesneyi sözde-olaya dönüştüren, doğanın sanatı taklit etmesinde olduğu gibi, gündelik yaşamın da modelin kopyası yapıldığı, gerçekliğin artık kendi kendine konuşan modelinden başka bir şey olmayan her şeyin emildiği bir yüzeydir. İnsanların kendi aralarında ve insanlarla ürünler arasında yapaylık üreten reklamda etkili sözden hareketle hakikatin "yapay-sentezi" gerçekleştirilir.³⁹³ Her şeyin reklâm denilen bir yüzey tarafından emilmesi, anlamsızlaştırılması insanı şaşırtıcı bir hipergerçekliğin içine sokarak rahatlatmakta ve *ayartma* ile hiçbir şeyle değiş tokuş etmeyecek hale gelmesini sağlamaktadır.³⁹⁴ Mal, Disneyland, Beaubourg, para kısaca hayatın çoğu alanları hiper-gerçek hale gelmiştir. Düşünür; hemen hemen her alanda ve her şeyde anlamsızlaştırma, ayartma sonucu buharlaşmanın olduğu, anlam ve iletişimin

³⁸⁹ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 125.

³⁹⁰ Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri, s. 224

³⁹¹ Baudrillard, Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri, s. 41.

³⁹² Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 88.

³⁹³ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 162.

³⁹⁴ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 143.

hipergerçekleştirdiği bu ortamda hipergerçekleşme sürecine karşı olmamız gerektiğini iddia eder.³⁹⁵

Gösterge değeri, medya ve bilgisayar modelleri aracılığıyla gerçekliğin estetikleştirilmesiyle gerçek hiper-gerçek bir hale gelmiştir. Simülasyon ya da hiper-gerçeklikte model gerçeğin önüne geçmiş, kitle toplumsaldan porno ise cinsellikten daha gerçek hale gelmiştir. Sanatta gerçek üstücülüğün yerine, gerçekliğin kendisi geçmiştir.³⁹⁶

4.2 Simülasyon

1970’li yıllarda üzerinde yoğunlaştığı, 1980’li yıllarda kurama dönüştüğü iddia edilen³⁹⁷ simülasyon kavramını kullanan Baudrillard Marksist öğretinin günümüzün düzenini anlamakta ve yorumlamakta eksik olduğunu ifade ettikten sonra Marksist terminolojiyi ve bakış açısını yavaş yavaş terk etmiştir. Bu terk ediş Baudrillard’ı modernizmi ve içinde yaşadığı Batı toplumunu eleştirmeye devam etmesini engellememiştir. Düşünür, postmodernizmden farklı olan temel olarak Batı uygarlığını eleştirmekte kullanacağı *simülasyon* kavramını ortaya atmıştır. Simülasyon geç kapitalizmin, modernizmin içinde bulunduğu durumu anlamamızı sağlayan anahtar kavramdır. 1970’li yıllardan sonra yüksek teknolojinin etkisi altına giren modern dünyada politikanın, sanatın, ekonominin, kültürün ve gündelik hayatın yapısının tamamen değiştiğini iddia eden, eserlerini aynı yıllarda yazan, bir dönem durumcularla* birlikte olan düşünür modern dünyadaki değişimleri en iyi anlatabilecek kavram olarak gördüğü simülasyonu kullanmıştır. Simülasyon kavramının onun felsefesinin tamamını etkilemiş olduğunu söyleyebiliriz. Politikanın, ekonominin, sanatın, toplumsalın/

³⁹⁵ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 32

³⁹⁶ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 58.

³⁹⁷ Adanır, Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler, s. 13.

* Durumculuk: Birçok modern teknolojiyi ve tüketim toplumunu, bireyi metaya indirgediği için reddeden ve yabancılaşmanın üretim kadar tüketim aracılığıyla ne olduğunu vurgulayan, Guy Debord ve Raoul Vaneigem vs. düşünürlerin temsilciliğini yaptığı sanat ve düşünce akımıdır.

kitlenin anlaşılmasında ve modernliğin eleştirisini yaparken simülasyon kavramını önemli bir araç olarak kullanmıştır.

Simulacrum, kökü Latince simulare ve simil kelimesinden türetilmiştir.* Çoğul olan *simulacrum* Latineden aynı şekilde İngilizce ve Fransızcaya geçmiştir.³⁹⁸ Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun olan, gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine, gerçekten ve fiili olarak var olan bir şeyi veya durumu bütün bileşenleriyle birlikte gerçekmiş ve fiilen varmış gibi gösterme durumuna hiper-gerçek yani simülasyon denilmektedir.³⁹⁹ Geç modernitenin iletişim, sibernetik ve sistemler kuramındaki devrimini anlatan bir kavramdır. Bu devrimdeki gösterge sistemleri, gerçekliği *gizlemek* için değil, medyanın, siyasal sürecin, genetiğin ve dijital teknolojilerin model veya kodlarından faydalanılarak gerçekliği *üretmek* için geliştirilmiştir.⁴⁰⁰

Baudrillard, hiper-gerçek ile simülasyon kavramını aynı anlamda kullandığı için genel olarak simülasyon kavramının yerine hiper-gerçek kavramını kullandığımızda sorun olmaz. Gerçekliğin simülasyondan ibaret olduğu, düş ile gerçekliğin birbirine karıştığı, modelin temsil edilenden daha gerçek olduğu durum hiper-gerçeklikken, gerçeklikten bağımsız olarak üretilen şey ise hiper-gerçektir.

Baudrillard, en güzel simülasyon alegorisi olarak imparatorluğun haritası topraklarına birebir eşit boyutlara sahip belgeye dönüşürken çöken imparatorluğun lime lime olan harita parçalarının da imparatorlukla beraber toprağa dönüştüğünün anlatıldığı Borges masalını görür.⁴⁰¹ Simülasyonun ne olduğuna ait açıklamayı bir *Borges Masalı* örneğine başvurarak yapar. Düşünür, Borges masalını şu cümlelerle anlatır.

İmparatorluğun hizmetindeki haritacıların çizdikleri harita sonunda imparatorluğun topraklarına birebir eşit boyutlara sahip bir belgeye dönüşmektedir (ancak çökmeye başlayan imparatorlukla birlikte lime lime olmuş bu harita parçalarıyla çölde karşılaşan insanlar vardır-sonuçta bu harap olmuş soyut metafizik güzelliğin, imparatorluğun şanına yakışan bir görünüme sahip olduğu ve eskidikçe gerçeğiyle birbirine

* Bk. <http://dictionary.reference.com/wordoftheday/archive/2003/05/01.html>

³⁹⁸ Ahmet Cevizci, **Felsefe Terimler Sözlüğü**, İstanbul: Paradigma Yay., 2003, s. 357.

³⁹⁹ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 15.

⁴⁰⁰ Horrocks, s. 5.

⁴⁰¹ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 15–16.

*kariştirılan sahtesi gibi imparatorluğun da bir leş gibi çürüdükçe özüne yani toprağa dönüştüğü görülmektedir).*⁴⁰²

İkinci basamak simülakrların gizli çekiciliğine sahip güncelliğini yitirmiş bu masal örneğiyle haritanın artık gerçek bir araziye tekabül etmediğini, haritanın daha önce geldiğini ve hatta onu vücuda getirdiğini iddia ederek simülasyon tanımlamasını yapar. Simülasyon; artık daha fazla bir arazinin, maddi gerçekliği olan bir varlığın taklidi değil, asıl veya gerçeklik olmadan bir gerçeğin modelleriyle olan yaratımı ve hipergerçekliktir. Simülasyonun tanımını yaptıktan sonra minyatür hücreler, matrisler bellekler ve komut modelleri tarafından gerçeğin sonsuz sayıda yeniden üretildiği, gerçeğin artık işlemsel bir şeye dönüştürüldüğü, gerçekle ilişkimizin kesildiği, gerçeğin geri döndürülemeyeceği simülasyon çağına girdiğimizi söyler.⁴⁰³

Simülasyon; gerçeğin bir benzeri olmadığı gibi gerçekmiş gibi yapan bir hal değildir. Simülasyon nasıl ve ne zaman olduğu bilinmeyen, bir şekilde sinsice gerçeği yok edip yerine geçmiş olan onun bir hipergerçeğidir.⁴⁰⁴ Baudrillard, “Sahip olunan şeye sahip değilmiş gibi” yapmayı gizlemek/dissimüler olarak tanımlarken “mış gibi yapmayı/simüleyi” ise sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmak olarak tanımlar. Birincisi varlığa ikincisi yokluğa işaret eder. Simüle etmek “mış” gibi yapmak değildir. Kendini hastaymış gibi gösteren kimse sadece yatağa girer ve hasta olduğuna inandırır. Bir hastalık simülasyonu yapan kimse ise kendinde bu hastalığa ait semptomlar görülen kişidir.

Simülasyon modeller gerçek kurumlardan daha gerçek hale gelir. Yalnızca simülasyon ve gerçeklik ayrımını yapmak gittikçe zorlaştığı gibi simülasyon gerçekliği bizzat gerçeğin ölçütü haline getirir. Üretimi değil yok oluşu temsil eden simülasyon düzeninde Baudrillard’ın simülasyonu, hem teknolojiyi (uçak simülatörü vb.) hem de toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel olanı kapsamaktadır.

⁴⁰² Jean Baudrillard, **Simülakrlar ve Simülasyon**, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Doğu-Batı Yay., Nisan 2003, s. 15.

⁴⁰³ Baudrillard, **Simülakrlar ve Simülasyon**, s. 16–17.

⁴⁰⁴ Gülnaz Saraçoğlu, **Simülasyon Kavramı ve Görünümleri**, 2007, <http://www.sinemasal.gen.tr/simulasyon.htm>, (13.03.2009).

Diğerlerinin sessiz suç ortaklığı ile duyulduğundan itibaren bir kehanet gibi gerçeklik gücü kazanan⁴⁰⁵ simülasyon bundan böyle bir arazinin, göndergesel bir varlığın ya da tözün simülasyonu olarak değil, kökenleri ya da gerçekliği olmayan bir simülatif gerçeğin modelleri tarafından yaratılır. Ona göre bundan böyle önce harita, sonra topraktan yani gerçeğin yerini alan simülakrardan söz etmek gerekecektir. Gerçeklik düzeninin yerini alan simülasyon düzeninden bahseden düşünüre göre simülasyonun en belirgin özelliği en önemsiz olguları bile kapsayan gerçeğin yerini almış daha önce var olan modellerden oluşmuş olmasıdır.⁴⁰⁶

Baudrillard, bir sözlükten/Littre* alıntı yaptığı bir kelime olan gizlemenin /dissimüle gerçeklik ilkesine zarar vermediğini oysa simülasyonun gerçekle sahtenin arasındaki farkı yok etmeye çalıştığını ve olmayan bir şeyi varmış gibi göstermeye çalıştığını iddia eder.⁴⁰⁷ TV dünyasında da doktor –bir anlamda simüle edilmiş doktor- zaman zaman gerçek doktor olarak kabul edilir. Nitekim Dr. Welby rolündeki R. Young kendisinden tıbbi tavsiyeler isteyen binlerce mektup almıştır. Yine R. Burn avukat P. Mason rolünü oynadıktan sonra hukuki alanda tavsiyeler isteyen mektuplar almıştır.⁴⁰⁸ Sinema filmlerinde iyi ya da kötü rolde oynayan belirgin karakterlere benzeri tepkiler hep gösterilmiştir ve gösterilecektir.

Gerçekle ilişkimizin kesildiği, tüm gönderen sistemlerin tasfiye edildiği, gerçeğin bulunmadığı yerde düzene saldırıldığı,⁴⁰⁹ iki kutupluluğun son vermiş olduğu tüm alanlarda (politika, biyoloji, psikoloji, medya vb.) simülasyon evresine girilmiştir. Simülasyon ilkesinin belirlediği bu evrede yani günümüz dünyasındaysa, gerçek ancak modelin kopyası olabilmektedir. Modelin bir kopyasından başka bir şey olmayan gerçeğin modeli aşp geçebilmesi mümkün değildir.⁴¹⁰

Simülasyon evreninde hiçbir şeyin kökeni belli değildir, her şey içkindir geçmiş ya da gelecek yoktur, tam bir saydamlığa sahiptir. Dışsal görünüme sahip olmadığından aşılıp, geçilebilmesi olanaksız bu evren hem gerçek hem gerçek dışı

⁴⁰⁵ Baudrillard, İmkânsız Takas, s. 76.

⁴⁰⁶ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 17.

* Fransız Dili Sözlüğü

⁴⁰⁷ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 18.

⁴⁰⁸ Kellner ve Best, s. 149.

⁴⁰⁹ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 45.

⁴¹⁰ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 180.

hiper-gerçek bir evrendir. Şeylerin kendi ikizlerini ürettiği orijinaline benzeyen⁴¹¹, “gerçekle-sahte” ve “gerçekle- düşsel” arasındaki farkın yok edilmeye çalışıldığı simülasyon evreni vardır. Aslının yerine göstergeleri konulmuş, gerçeğin tüm göstergelerine sahip bir gerçeklik, gerçeğin bir daha dönmesini engelleyen modeller ve farklılık simülasyonu üreten hiper gerçeklik söz konusudur.⁴¹²

“Bilimsel coşku ve Aydınlanma çağı sona erdikten sonra, dünya adlı temel ve hakikatten yoksun illüzyona karşı, bu gerçeklik illüzyonunun artık bizi koruyamadığını anladık”⁴¹³ diyen düşünür toplumsal, siyasal, kültürel ve felsefi olarak erime, tükeniş ve yok oluş sürecine girdiğimizin, simülasyon mantığının hakikat ilkesinin yerini alarak klasik mantığı aştığının haberini verir. Düşünüre göre Batı, geciktirilmiş simülasyon evresiyle metamorfoz aşamasının gelişme evresindedir.⁴¹⁴ Her şeyin aslından uzaklaştırıldığı yeniden canlandırıldığı bir başkalaşma ve bozulma sürecine girilmektedir. Tükenişi gizlemeye çalışan, her şeyi yeniden canlandırmaya çalışan, gerçekliğini yitirmiş sahte evrende, nesnel gerçekliğe sahip olmayan temel bir yanılsama olan bu dünyada yani simülasyon düzeninde yaşanılmaktadır. Bilgisayar, medya, siberetik denetim sistemlerinin simülasyon kod ve modellerinin örgütlediği üretimin değil simülasyonun çağında yaşanmaktadır. Bu evren gerçeğin hipergerçekleştiği simülasyonla gerçek arasındaki farkın tamamıyla eridiği ve her şeyin “gibi”leştiği bir evrenin özelliklerini kendinde barındırmaktadır.⁴¹⁵

Batıya özgü bu evren diyalektik olmayan, (Baudrillard gerçek mantığın diyalektik mantık değil “olasılaştırma” mantığı olduğuna inanır.) aynı zamanda postmodern olmayan modernizm sonundaki yaşanan süreçlerle ortaya çıkmıştır. Simülasyon evreninde toplumsalın yerini içi boş ve kendinden geçmiş olan kitle almıştır. Simülasyon düzeninde dışa dönük patlama yoktur içe dönük patlama/implosion vardır ve her şeyin anlamı tersine dönmektedir.

Görünümler, gerçekliğin egemen olduğu evrende içeriklerini yitirebilir ve müstehcen olabilirler. Kitle iletişim araçları simülasyon evreyi oluştururlar, içerik ve

⁴¹¹ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 31.

⁴¹² Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 17.

⁴¹³ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 42.

⁴¹⁴ Oğuz Adanır, **Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış “Kuramsal Deneme”**, 1. Basım, İzmir: Eylül Yay., 1997, s. 61

⁴¹⁵ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 39.

anlamları nötralize ederler. Simülasyon evreninin nesnesi bir tür yaşayan ölü numarası yapmaktadır.⁴¹⁶ Modern olan Batı toplumları; modernliğin üretmiş olduğu kurum, değer ve norm ölçütlerinin tersine dönmüş bulunduğu bir simülasyon modeli olan kapitalist dünyada yaşamaktadırlar. Kapitalin simülasyona dönüştüğü, kapitalizmin kökten tersine çevrildiği düzende göstergelerin egemen olduğu, emeğin hizmete ve boş zamana indirildiği bir çağda yaşanmaktadır. Simülasyon evreni gerçekten daha gerçek olan hiper-gerçek bir evrendir. Baudrillard’a göre gerçek daha gerçek olup kusursuzlaştığında dünya eksiksiz simülasyon etkisi altına girecektir. Görünümleri yok eden teknolojik girişimle doğal dünyanın yerine konulan yapay dünyada doğal olan her şey yadsınmıştır. Yapay bir dünyanın inşası devam ederken sanal gerçeklikle birlikte simülasyon girişiminin en son evresine girilmiştir.⁴¹⁷

Oluşturulmuş, yapaylaşan bir gerçeklik olan bütünsel gerçekliği yok etme düşüncesiyle yaşanan düzende Batı hedefini aşmış, illüzyonunu yitirmiş, yönünü ve kendi etrafında dönen simgeselliğini yani model olma özelliğini kaybetmiştir. Bitmişliğin gizlenilmeye çalışıldığı simülasyon evreninin temel özelliklerinden biri tepkisizliktir. Nesnenin bir tür yaşayan ölü numarası yaptığı simülasyon evreninde devrimci dışa dönük patlamalara yer yoktur. Çünkü bu evren hiper uyumluluk, kendi üstüne kapanma ve için için kaynama evrenidir. Simülasyon evreninde gerçekliğin evrenindeki her şeyin anlamı tersine dönmektedir.⁴¹⁸

Devasa teknolojik evrende her şey tele-gerçeklik içinde olurken insanlar da tele-mevcudiyet içinde yer almışlardır. Nitekim bir GSM şirketinin teknolojinin son ürünlerinden 3G telefonlarına yönelik bir reklâmda kendini neo-liberal dünyanın akışına bırakmış, eşinin doğumunda yanında olmayan birey, baba oluşunun heyecanını ve mutluluğunu temsili varlığıyla yeni nesil telefon tipiyle gidermektedir. Bu heyecan telefon satışlarının artmasıyla tüm insanlığa yaşatılmak istenmektedir. Böylece her şeyin sanallaşma kervanına heyecan ve mutluluk da katılmıştır.

⁴¹⁶ Adanır, Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış “Kuramsal Deneme”, s. 217–220.

⁴¹⁷ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği s. 31.

⁴¹⁸ Adanır, Simülasyon Üzerine Notlar ve Söyleşiler, s. 13.

Baudrillard, kendisiyle dalga geçilmesine tahammül edemeyen sistemle ve onun gerçekliği ile dalga geçen bir düşündürdür.⁴¹⁹ Baudrillard'ın insanlık adına korktuğu şey nihayetinde insanlığın başına gelmiştir. Teknikle iç içe geçmiş olan insanların yerini onların az çok tüm özelliklerine sahip robocoplara ve cybermanlara almıştır. İnsanlık satranç oyununda bazen beraber kalabilecek “X3D Fritz” bazen kendini yenebilecek “Deep Blue” bilgisayarlar üretmişlerdir. Bununla yetinmeyen insanlar pedagoji derslerine giren, birden fazla dil bilen, yoklama yapan, mutlu olma, övme, kızma gibi mimikleri yapma yeteneğine sahip olan kendisinden, daha kaliteli! olabilecek, çalışması için sadece bir pile ihtiyacı olan az masraflı robot öğretmen Saya'yı üretmişlerdir.⁴²⁰ Yeni toplumsal epistemoloji, ortam kuran medya simgelerin ötesinde nesnel gerçeklik duygusunu silen, görüntü ve simgelerin hâkim olduğu “elektronik gerçeklik” yaratmıştır.⁴²¹

Gerçekliği sona erdiren simülasyon düzeninin meydana gelmesindeki en büyük etken medyadır. Medya, kullandığı teknolojisi vasıtasıyla dünyayı estetize etmiş, müstehceni estetikleştirip kültürleştirmiş, müzelik hale getirmiş, her şeyi görünürlüğe ve gösterge sanayisine dönüştürmüştür. Bu gösterge sanayisinde en etkin medya etkinliği olan reklâm her şeyi anlamsızlaştırarak insanı şaşırtıcı bir hiper-gerçekliğin içine sokarak rahatlatmaktadır.⁴²²

Sanal dünyanın yerine kusursuz ikizini koymasıyla nesnel gerçeklik aşamasından bir üst aşamaya gerçeklik ve illüzyona son veren bir ultra-gerçeklik aşamasına geçilmiştir. Göstergeler ve illüzyonlar sanayisinde yazgı varsayımına özgürlük, kötülük varsayımına mutsuzluk, düşünce varsayımına yapay zekâ, olay varsayımına haber illüzyonuyla karşı çıkılmaktadır.⁴²³ Bir illüzyon yerine başkasının konulduğu simülasyon evreninde illüzyonlar da gerçeklik gibi buharlaşmıştır. Çünkü simülasyon düzeninde amaç dünyayı her türlü illüzyondan arındırıp saydam ve işlemsel hale getirmektir.⁴²⁴ Devrimci dışa dönük patlamaların olmadığı, kendi üstüne kapanan

⁴¹⁹ Adanır, Simülasyon Üzerine Notlar ve Söyleşiler, s. 17.

⁴²⁰ Japon Öğrenciler Robotu Çıldırttı!, 2009, <http://timeturk.com/japon-ogrenciler-robotu-cildirtti-video-57178-haberi.html>, 06 Mart 2009.

⁴²¹ Kumar, s. 150.

⁴²² Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 143.

⁴²³ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 25, 48.

⁴²⁴ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 141.

dördüncü zamana ait siberetik ve kombinatuvar bir dünyayı yok etmenin yolu için için kaynamadır.⁴²⁵

Onun söz ettiği simülasyon evreni; projeksiyon makinesinden saniyede yirmi dört kare hızla geçen, durgun su gibi görünen, hareket etmeyen karelerin varlığı ve saatte bin kilometre hızla uçan uçaktan bakıldığında aracın ilerlemediğinin zannedilmesi gibi konuma sahiptir. TV ekranında günde yüz binlerce görüntüye tanık olunması, kapattığınızda da çevrenizdeki ve dünyadaki hiçbir şeyin değişmemiş olduğu görünümüne sahiptir.⁴²⁶

Simülasyon evreninde yani sanal gerçekliğin evreninde her şeyin anlamı tersine dönmektedir. Dünya ile aramızda oluşan boşluğu doldurmada aciz olan modern insan gerçekliğin artık bir labirente benzemesi nedeniyle bir üst aşamaya yani simülasyonun ulaşabileceği en üst aşama olan sanal gerçeklik aşamasındadır.⁴²⁷ Baudrillard toplum, politika, estetik/sanat ve cinsellik üzerinde yaptığı çözümlemeler sonucunda tüm değer ve eşdeğerlilik yasalarının buharlaşıp yok olduğu simülasyon evreninde toplumsalın olmadığını söyler. Toplumsal ötesi olan, toplumsalın içi boş ve kendinden geçmiş anlamını yitirmiş biçimi olan kitle iletişim araçlarının nötralize ettiği “kitle” vardır.⁴²⁸

Kitle iletişim araçlarının etkisiyle toplumun kitleye dönüştüğünü, TV sayesinde politikanın bir oyun haline geldiğini, gösteriye dönüştüğünü ve iktidarın hiper-gerçeklik hale geldiğini iddia eden düşünür artık trans-politika evreninde yani politikanın üreme ve seri sonu simülasyon derecesi olan sıfır derecesinde olduğumuzu iddia eder. Politik devrim yerini “trans-politikaya” bırakmıştır.⁴²⁹ Bu anlamda Amerika Birleşik Devletlerine başkan seçilen Obama’yı trans-politikanın en önemli göstergelerinden biri olarak görebiliriz. Nitekim televizyon imkânlarıyla başkan olan Nixon TV çağının A.B.D. başkanıyken, internet imkânlarıyla başkan olan Obama internet çağının A.B.D. başkanıdır. Simülasyon düzenin en büyük göstergesi olan -ne siyah ne beyaz, ne erkek ne dişi olan bu çağın melez çocuğu- M. Jackson gelmiş olduğumuz trans-estetik

⁴²⁵ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 114.

⁴²⁶ Adanır, Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler, s. 18.

⁴²⁷ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 43.

⁴²⁸ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 8.

⁴²⁹ Baudrillard, Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme, s. 17.

aşamanın göstergesidir. Hussein Barack Obama ise ön ismi Müslüman olan, “ikinci ismi İbranice Barak (Baruch)’tan geldiği söylenen Kenyalı ateist-Müslüman bir baba ile dinden kopuk Kansas’lı ‘süt gibi beyaz’ bir anneden Hawai’de dünyaya gelmiş”⁴³⁰ siyaset bilimcilerin tasarladığı ve modifiye ettiği bir simülakrdır. Nitekim Noam Chomsky; Obama’nın her zaman belirsizlikle malul bir başkan tipi olduğunu söyler.

Nixon ve Reagan’a yapılmak istendiği söylenen suikastlar politikacıların arındığı skandal simülasyonları iken Watergate de sistemin kendini temize çıkardığı skandal simülasyonudur. Bu bağlamda Baudrillard’ın kavramı ile Obama’nın siyasi konumunu ise şu şekilde tanımlayabiliriz. Eğer simülatif Watergate ve suikastlar kirlenmiş sistemi ve siyasetçiye yeniden diriltmek için kullanılan bir simülasyonsa Obama da klasik Amerikan ‘başarı hikâyesi’ ile günahlarını/ayıplarını, karanlık geçmişini örtmek için ve Amerikan siyasetinin kendisini temizlemek için ortaya koymuş olduğu simüle/mış gibi olan simülatif bir versiyonudur. “Beyaz Amerika”ya elini uzattığı için başkan seçilmiştir ve “Beyaz Amerika” onu aslında bir siyah olarak görmemektedir.” diyen Kara Panterlerin efsanevi liderlerinden Dhoruba Mücahid Bin Wahad bu simülatif durumu şu şekilde özetliyor: “Ortada bir görüntü var ama ona ulaşamıyorsunuz. Çünkü ortada bir gerçek yok.”⁴³¹

Sanal felaket koşullarında yaşadığımızdan dolayı gerçek felaket olmayacağını ve ekonominin “trans-ekonomi” haline geldiğini söyleyen düşünür 1987 Wall Street’in iflasının sanal, insanlığın ödenemeyecek bir borç batağının içerisinde olduğunu iddia eder. Sadece rakamlarda olan borçların ve kurmaca bir ekonominin varlığından bahseder. Nietzsche, insanların borcunu/kefaretni üzerine alması için gönderdiği oğulun insanların yerine Tanrıya ödediği borcun boyut olarak devam ettiği vurgusunda bulunur. Var olacak bütün krizlerin sanal olacağını insanlığın gerçek bir ekonomik krizle karşılaşmayacağını söyleyen Nietzsche’den mülhem düşünüre göre; günümüzde Tanrıya borçlanmanın yerini, sermayeye borçlanma almıştır. Çünkü sistem asla ödenmeyecek bir borç çıkartmakta, bunu yavaş yavaş geri almakta, borcun kalanı konusunda müzakereye oturmakta, yeniden borçlanmakta ve bu iş sonsuza dek böyle

⁴³⁰ Nuh Yılmaz, Küçük Anlatıların İnsanı Melez Obama Amerikan Rüyasını Canlandıracak mı?, Star Gazetesi, 28 Ocak 2008, <http://www.stargazete.com/acikgorus/kucuk-anlatilarin-insani-melez-obama-amerikan-ruyasini-canlandiracak-mi-84517.htm> (05.07.2008).

⁴³¹ Ayşe Selcan Sever (Yapımcı), Düinden Yarına Belgesel Kuşağı “Amerika’nın Yeni Rengi”(Televizyon Programı), Ankara, Kanal a, (3 Aralık Çarşamba).

sürüp gideceğe benzemektedir. Bu süreç insanın gölgesini satın alan şeytan olayına benzemektedir.⁴³²

Sanal felaket koşullarında yaşamamızdan dolayı 1987 Wall Street'in iflasının gerçek bir felaket olmayacağı⁴³³ söz konusu olduğu gibi Körfez savaşı da savaş teknolojisinin gösterisiyle sonuçlanmıştır. Sanal bir gücün yanılsaması, sanal bir gerçeklik olarak üzerimize giydirilmiş, olmamış, pornografik/müstehcen bir sanal savaş olan Körfez Savaşını da yaşamamışızdır.⁴³⁴ Nitekim Mestroviç Baudrillard'ın pornografik savaş diye isimlendirdiği Körfez Savaşındaki insanların tepkisizliğine atıfta bulunarak içinde yaşadığımız çağdaki toplumu “duygu ötesi toplum” olarak nitelendirmiştir.⁴³⁵ Neil Postman ise içinde yaşanan çağı medya çağı veya gösteri çağı olarak isimlendirir.

*Medya çağı bir gösteri çağı'dır. Gösteri çağı'ysa, ideolojinin yerine kozmetiğin geçtiği, hakikatin imaja yenik düştüğü, her şeyin eğlenceli bir biçimde sunulurken içeriksizleştirildiği, müthiş bir enformasyon bombardımanının insanları parçalara ayırarak tepkisizleştirdiği, hafızanın kaybolduğu, algılama ve muhakeme yeteneğinin azaldığı bir dönemdir.*⁴³⁶

Nietzsche'nin sanatın geleceğin bilimi olacağı söylemine göndermede bulunan düşünür gerçeğin sona erdiğini söyledikten sonra gerçekliğin var olması için sanatın devam etmesi gerektiğini iddia eder. Ama sanat da var olan metamorfozdan nasibini almıştır. Bir anlamda göstergelerin sonsuza değin hızlı çoğalmasından, geçmiş ve güncel biçimlerin yeniden kullanıma sokulmasından dolayı sanatın ölü bir etkinlik haline geldiğini, günümüz sanatı olan pop müziğin güzel ve çirkinin ötesinde olduğunu, müstehcenin estetikleşip kültür haline geldiğini dile getirir.⁴³⁷

Baudrillard'da simülasyon, hakiki olanla sahte olan ve gerçek ile düşsel arasındaki farkın erimesine karşılık gelir. Gerçeğin sahte bir sunumu olan sorun olarak görülmeleyen ideoloji gerçeğin artık gerçek olmadığına ve gerçekliğin yıkıldığına işaret

⁴³² Jean Baudrillard, **Anahtar Sözcükler**, Oğuz Adanır-Leyla Yıldırım (çev.), İstanbul: Paragraf Yay., 2005, s. 88–89.

⁴³³ Baudrillard, **Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme**, s. 29.

⁴³⁴ Baudrillard, **Tam Ekran**, s. 55.

⁴³⁵ Stjepan G. Mestrović, **Duygu Ötesi Toplum**, Abdullah Yılmaz (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999, s. 108.

⁴³⁶ Neil Postman, **Televizyon Öldüren Eğlence**, Osman Akinhay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1991, s. 28.

⁴³⁷ Baudrillard, **Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme**, s. 23–27.

eder. Simülasyon dünyasında sanatın, ekonomin, siyasetin vb. alanların göstergeleri simülatif hale gelmiştir.

4.3 Simülakrlar

Simülakr; ilk kez Platon'un "*Sofist*" adlı kitabında sofistlere atıfla beğenilmeyen bir kavram olarak kullanılmıştır. Model ve kopya ikiliği üzerinde duran Platon sofist kitabında model ile kopyayı birbirinden ayırmaktadır. Kopya-ikona görünümler-fantazma ikili ayrımına girer.⁴³⁸

Simülakr, gerçeklikten, ilk örnekten yoksun, gerçeğin yerini alan kopyanın kopyası olan, imaj anlamına gelen simülasyon olayının görüntüsü ve görünümüdür. Orijinali, gerçeği, ilk örneği olmayan; kendisi zaten kopya olan bir şeyin kopyasını anlatan bir terimdir. Kopya benzerlik üzerine kurulmuşken simülakrlar/görüntüler ise sapmanın başladığı yerde ortaya çıkarlar. Simülakr kopyanın kopyasıdır ve kopyalarda önemli olan benzerlikken simülakrlarda ise imgedir. Gerçeğin yerini alan simülakr imaj, idol anlamına geldiği gibi simülasyon olayının görünümüdür.

Gerçeğin yerini alan simülakr ile iç içe olarak kabul edilen düzenin varlığının postmodernlik durumuyla benzerlik göstermesi düşünürün *post-modernizmin başrahibi* olarak görülmesine yol açmıştır. Simülakr; imler, modeller, imleyen ve imlenen üzerine kurulmamıştır. Çünkü simülakr modeli bozan, modeli yok etmeye varan, doğasını değiştiren olarak modele bağlı değildir. Simülakr, zaten mevcut olmayan bir görüntüdür ve cisimsizdir. Simülakrın sahte anlamının dışında görüntü anlamı model üzerine kurulmaz.⁴³⁹ Simülakr; Nietzsche'nin belirtmiş olduğu gibi "eğrinin (doğru olmayan) yüksek gücüdür." Ebedi dönüş sayesinde ikonlardan, modellerden kurtulunur ve temsili olan bir dünya sistemi saptırılır.⁴⁴⁰

⁴³⁸ Ali Akay, **Postmodern Görüntü**, 1. Basım, İstanbul: Bağlam Yay., 1997, s. 19.

⁴³⁹ Akay, s. 27.

⁴⁴⁰ Akay, s. 21-22.

İdeolojilerin ve ideologların yerini simülakrlara bıraktığı⁴⁴¹ yeni simülakrlar üretirek yapaylaşan, gerçeklik üreten ve gerçekliğin yerini alan düzende Baudrillard, simülakrları üç gruba ayırır:

1. Uyumlu, iyimser ve Tanrının yaratmış olduğu ideal doğanın aynısını oluşturmayı amaçlayan imgeleme, taklit ve kopyalama üstüne kurulmuş doğalcı doğal simülakrlar.

2. Tüm üretim düzenini kapsayan enerji ve güç üstüne kurulmuş makinelerin somutlaştırdığı üretici özelliğine sahip üretici, yayılma eğiliminde olan üretici ve çalışan simülakrlar.

3. Bilgi, model ve sibernetik oyunlardan oluşan total işlemsellik, hiper-gerçeklik ve total bir denetimi amaçlayan simülasyon simülakrları.

Simülakrlar grubundaki ilk iki gruba sırasıyla ütopya ve bilim kurgu karşılık gelir üçüncü gruba özgü simülasyon olayı ise içindeki düşselliktir. Baudrillard bunların birbirinden farklılıklarını anlatır.⁴⁴² İnsanlığın gelişme aşamasını teknik, sanayi ve sibernetik aşama olmak üzere üçe ayırır. Günümüz bilim kurgu dünyasında üç gruba ait veriler vardır. Birinci grupta güdümleyici özelliğe sahip teatral, teknik adlı büyük opera ikinci grupta güdümleyebilme özelliğine sahip sanayileşmiş, üretici güç, mekanik robotlar üçüncü grupta ise güdümlenebilen sibernetik, meta-teknik, bilgisayarlı makineler vb. şeyler yer alır. Düşsel dünya yaratan ikinci grup ile simülasyon arasındaki ayırım net olarak kalkmamıştır ve belirsizlik vardır. Baudrillard'ın asıl ilgi alanına giren grup üçüncü gruptur.⁴⁴³

Simülakr çeşitlerini doğal, üretici ve çalışan, simülasyon simülakrları diye üçe ayıran düşünüre göre; doğal simülakrlarda, ütopya üreten, üretici ve çalışan simülakrlarda bilim kurgu üreten bir düşsellikten, simülasyon simülakrlarında ise salt bir düşsellikten söz etmek oldukça zordur. Bu üçlü simülakrlar düzeninde sınıflandırdığı üç basamak ise şöyledir:

⁴⁴¹ Baudrillard, Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, s. 3.

⁴⁴² Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 178–179.

⁴⁴³ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 186.

1- Klasik dönem (Rönesans ve Sanayi devrimi): Biçim kopyalama

2-Üretimin sanayileşmede egemenliği: Biçim ürünler

3- Simülasyon çağı: Biçim simülasyonu

Rönesans'tan onsekizinci yüzyıla kadar Avrupa kültürüne egemen olan ilk düzen trompel'oeil* (simülakrların büyülu uğrağı olan değış tokuş düzeni) ve imalatta otomasyon ile örneklenir. Bu küçük zanaat girişimlerine tekabül eden bir simülakr sistemidir. Rönesans'la beraber yapılan alçıdan heykeller bu sistemin göstergelerindendir. Burada simülasyon, kopyası ve kendi sahtesi olan orijinal bir eser ya da nesne varsayımı gerektirir. Bu aşama endüstri öncesi bir kullanım değeri aşamasına tekabül eden “doğal değeri” aşaması olarak adlandırılır. Sarup, taklitçelerden oluşan düzeni Rönesans'la başlayıp sanayi dönemine kadarki dönemi erken modernlik, seri üretimin ön plana çıktığı tiyatro ile resmin yerine fotoğraf ve sinemanın geçtiğı sanayi dönemini modernlik, reklamcılık, medya, enformasyon ve iletişim ağlarının özsel bir alan oluşturduğu 2. Dünya Savaşı sonrasını postmodernlik olarak isimlendirir.*

Marksist çözümlemeleri terk etmeyen düşünürün felsefesinde ikinci simülakrlar düzeni dönemi anlatılırken Sanayileşme dönemi eleştirilir. Endüstriyel sisteme ve makineye tekabül eden bu dönem görünüşler dünyasını ortadan kaldırmayı, gerçeğı göstermeyi ve ona egemen olmayı amaçlayan bilimin yeni gelişen hegemonyasının dönemidir. Gerçek ile hayali olanın açık bir ayrımı olan bu dönemin göstergeleri otomat ve robotlar vardır. Bu yüzden Baudrillard'a göre bu dönem, “yabancılaşmanın altın çağı”dır. Yine bu çağ değış-tokuş değeri ve onun eleştirisinin olduğu, sanatta da gerçek üstücülüğün olduğu altın çağdır.

Üçüncü düzen iletişim devrimine, kodların ve kitle iletişimin egemenliğine tekabül eder. Teknolojinin belirleyiciliğı ve hâkimiyeti altında olduğumuz evredir. Bu evrede simülasyon içinde gerçeğın bir kaynaşımı yani hiper-gerçek vardır. Sanatta gerçek üstücülüğün yerini gerçekliğın kendisi, gösterge değeri, medya ve bilgisayar modelleri aracılığıyla gerçekliğın estetikleştirilmesinde hipergerçek hale gelmiş olan

* Simgesel değış tokuş

** Bk. Sarup, s. 232–233.

şeyler alır. Üçlü simülakr düzeninden sonraki aşama dördüncü düzen fraktal ya da viral aşamadır. Bu aşama şeylerin hızla yayılıp çoğaldığı aşamadır. Bu aşama trans-politik, trans-ekonomik, transseksüel vb. biçimlerin, sanal ekonomik krizin ve sanal savaşın egemen olduğu dünyaya tekabül eder.⁴⁴⁵ Bu düzen kültürün sonsuz biçimde bölünebildiği, metastaz biçimde -kanser gibi- yayılıp dağıldığı bir düzendir.⁴⁴⁶

Fraktal aşamaya dair geniş çözümlemeler yapan Baudrillard günümüzde belirlenimci-olmayan bir toplumun belirlenimci-olmayan çözümlemesini yapmak gerektiğini söyler. fraktal, keyfi, kritik kitlenin ve uç görüngülerin görüldüğü, tümüyle kararsızlık ilişkisinin egemen olduğu çözümlenmesi yapılması gereken toplumun varlığından bahseder.⁴⁴⁷ Bu düzenin temel ilkesi gönderme noktasının olmaması ilkesi ve hiçbir noktada eşitlik yoktur ilkesidir. Gerçek, simülasyon ve hayali arasındaki bir tür oyunla değil, ancak çoğaltmayla, kopyalamayla, metastazla karakterize edilen yeni bir durumun mevcut olduğu bu düzende tam anlamıyla değer yasası yoktur.⁴⁴⁸ Gerçeğin gerçeğe ya da düşüncenin politik programla değiş tokuş edilebildiği bu dünya rastlantısal bir evrendekinden daha sorunsal hale gelir.⁴⁴⁹ Bu fraktal evrede, ne doğal ne de genel bir denge vardır. Gerçek anlamda sözü edilebilecek bir değer yasası yoktur artık; bir tür değer salgınından, değerın genel metastazından, rastlantısal bir şekilde hızla çoğalma ve dağılmasından başka bir şey yoktur.⁴⁵⁰

Rönesansta kullanılan “kopya”lar, orjinalerin gerçekliğini garanti etmekteydi. Sanayileşmeyle gelişen “seriler” de ise seri üretimle meydana getirilen nesneler, herhangi bir orjinaline ya da kaynağına işaret etmez. Kendi aralarındaki ilişkiler ağı içerisindeki anlamlar aracılığıyla mobilize etme güdüsünün ortaya çıkmasıyla birlikte seçilmiş “gerçeklik”ler, kendi kendini doğrulayan modeller ve kodlar dolayısıyla yaratılmaktadır. Bu durum gerçekliğin gerçekten bile daha gerçek olduğu *hiper-gerçekliktir*.⁴⁵¹

⁴⁴⁵ Baudrillard, Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, s. 37–38.

⁴⁴⁶ Horrocks, s. 6.

⁴⁴⁷ Baudrillard, İmkânsız Takas, s. 24.

⁴⁴⁸ Gane, s. 71.

⁴⁴⁹ Gane s. 89.

⁴⁵⁰ Başaran, s. 202.

⁴⁵¹ Horrocks, s. 5–6.

Birinci düzende simülasyon kendi sahtesi olan orijinal bir eser ya da nesne ortaya koymuştur. İkinci düzende gerçek ile hayali olanın açık bir ayrımı vardır. Üçüncü düzende gerçek, simülasyon uzamı içinde kapsanır (hayali olan kovulur) ve bu şekilde gerçek, hala ona miras kalan biçimsel yapının verili ağırlığını taşır. Dördüncü düzende ise gerçek, simülasyon ile hayali arasındaki bir tür oyunla değil, ancak çoğaltmayla, kopyalamayla ve metastazla karakterize edilir. Bu düzende simülakrların ortaya çıkışı her şeyden önce paradoksaldır; çünkü (biri gerçekte, diğeri hiper-gerçekte) iki şey eşsiz bir tarzda aynı anda gerçekleşir.⁴⁵² Özetlersek ilk simülasyon düzeni değiş tokuş, ikincisi kitlesel yeniden üretim düzeni, üçüncüsü kitle iletişimi yani hipergerçekliği temsil eder ve simülasyon tekniklerini kapsar. Dördüncüsü ise doğal, ticari, yapısal aşamalardan sonra gelen fraktal ya da viral düzendir.

İlk başta yeniden canlandırma sanılan simülakrlar aslında simülasyona özgü yeniden canlandırmalardır. Gerçek ya da modelden yola çıkılarak üretilmiş Tanrı, din gibi özgün imgelerin yerini mabet, ikon vb. kutsal şeyler almıştır. İktidarın özgün imgesinin yerini iktidarı simgesel anlatan makam, taç, taht vb. şeyler olan simülakrlar almıştır.⁴⁵³ Simülasyonu sahte bir yeniden canlandırma biçimi olarak yorumlayan düşünür yeniden canlandırmanın düzenin tamamını kuşattığını ve simülasyonu bir simülakra dönüştürdüğünü söyler. Batıda yeniden canlandırmanın olabileceğine yani göstergenin anlamın yerini alabileceğine inandığını söyleyen düşünür ikonaklastlarla/put kırıcılarla ve ikonacılar arasındaki mücadeleye de değinir. Bizans ikonalarının Tanrının ilahi kimliğini yok etmeye çalıştıklarını ve böylece ikonalar yoluyla Tanrının bile simüle edilmiş olduğu tezini ortaya atar.

Simülasyon düzeninde dinin ibadetleri de etkilenmeye başlar. Örneğin, iletişim teknolojisi sayesinde Kâbe'den naklen yayın yapılmasıyla uydu yayını olan herkes Kâbe'yi ekranda görebiliyor. Gönül ve bedenin ziyaretinin yerini perde yani görüntü alıyor. İnsanlar simüle ziyaretlerde bulunuyor yani orday-mış gibi oluyorlar ve öyle davranıyorlar. İbadetini bir anlamda sanal olarak gerçekleştiren birey bu ibadetten sanal bir lezzet almaktadır. Sanal babalık heyecanı ve keyfine sanal ibadet heyecanı ve keyfi de eklenmiştir.

⁴⁵² Baudrillard, Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, s. 71.

⁴⁵³ Gülnaz Saraçoğlu, "İletişim Araçları Kapsamında Jean Baudrillard'ın Simülasyon Kuramının İncelenmesi", s. 50.

Gerçek, bir evrene paralel olarak yaratılmış, hem gerçek hem de gerçek dışı yani hipergerçeğin ta kendisi ve bambaşka bir simülasyon evreninde gerçek dünya ile göstergeler dünyasına son verildiği, gerçeğin değil göstergenin dengesinin bozulduğu düzende ortadan kaybolma sanatının tüm ayrıntılarına vakıf simülark gerçek adlı uçsuz bucaksız çölle, bu çölün ortadan kayboluşu üzerine kurulu bir oyundur. Düşünre göre simülakrların anlı şanlı devresi sona ermiş sanal gerçeklik, gösterge ve yeniden canlandırma dönemi başlamaktadır.⁴⁵⁷

4.4 Sanal

Baudrillard, simülasyon, gerçek, hiper-gerçek kavramları gibi çağını ve içinde yaşadığı düzeni anlamak için *sanal* kavramını da kullanır. Simülasyon kavramıyla çözümlemeler yapan düşünür için sanal; Gerçekte yeri olmayıp, zihinde tasarlanan, mefhum, farazi, tahmini plan anlamında olan bu kelime aynı zamanda bilgi-işlem alanında kullanılan, fiziksel ve mantıksal yapıdan bağımsız olarak, işlevsel açıdan kullanıcıya bağlı anlamındadır.⁴⁵⁸ Gerçekliğin peşinde koşan son avcı, onu yıkan yağmacı ve bizzat gerçeklik tarafından bir tür bulaşıcı ve yok edici unsur şeklinde salgılanıştır.⁴⁵⁹ Sanal, simgeselden gerçeğe geçiş eğilimin özgü -sıfır derecesi- bir hiperbolden başka bir şey değildir. Bu anlamıyla sanalın hiper-gerçeklik kavramıyla kesiştiği söylenebilir.⁴⁶⁰ İçine gömülme, içkinlik ve anındalık sanalın temel özelliklerindendir. Fetişleşmiş işlemsellik her türlü dışsallığı emip, her türlü içsellığı eritebilen, *gerçek zaman* adlı işlem aracılığıyla zamanı bile yutabilen bir şeydir.⁴⁶¹

Sanal ve benzeri teknolojilerin tümü tarafından büyülenmiş toplumların olduğu günümüzde değiş tokuş edilemeyen sanal bir dünyanın varlığından hareket ederek sanal dünyanın yerine kusursuz ikizinin konduğunu ve sanal gerçeklik aşamasına geçtiğimiz haberi veren düşünürde sanal gerçeklik aşaması simülasyon evresinin en son

⁴⁵⁷ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 69.

⁴⁵⁸ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 9.

⁴⁵⁹ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 24.

⁴⁶⁰ Baudrillard, Anahtar Sözcükler, s. 53–54.

⁴⁶¹ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 29.

aşamasıdır. Eğer içinde yaşadığımız dünya gerçekten de sanal bir ikizini yarattıysa bunun çok uzun bir süre önce başlamış bir eğilimin tamamlanmış görünümü olduğu söylenebilir. Eskiden olduğu gibi güç bakımından gerçek olmayan sanal; yörünge içinde ya da dışında herhangi bir gönderimi de olmadığı gibi hiçbir biçimde gerçek dünyayla kesişmeyi hedeflemez. Özgün olanı soğurduğu için dünyayı da, hakkında karar verilemez bir durum olarak üretir.⁴⁶²

“Destan ve ilk günahın hikâyesini anlatır gibi gerçeğin hikâyesini anlattığını”⁴⁶³ iddia eden düşünür gerçeğin kendi eceliyle ölmeyip yok olduğunu söyler. Sanal tekniğin gerçekliği bir tartışma haline getirdiğini, gerçeğin sonlanması için uğraştığını, eskiden felsefi bir boyutta zihinsel bir işlem olan gerçekliğin inkârının sanal teknoloji sayesinde bir işleme dönüştüğünü iddia eder. Düşünüre göre, gerçeğin kurmacaya dönüştürüldüğü ona yakın denebilecek ikinci bir sanal evren oluşturulmuştur. Sanala ait özellik gerçeğin içinde yer alıp gerçeğe karşı gelerek gerçek, toplumsal, politik, tarih gibi kategorilerin geçerliliğini sorgulamaktadır. Dünya demek gerçek demek değildir; zamanla gerçeğe dönüşmüş giderek kısmen sanallaşmıştır. Sanallık gerçeklikle beraber toplumsal ve siyasal olanın imgesine son verirken hala sanal olanın gerçekliğine inanılmaktadır.⁴⁶⁴

Sanallığın tek özelliği yalnızca gerçekliğe son vermek değil, aynı zamanda gerçek, siyasal ve toplumsal olanın imgenmesine de son vermektir. Böylece herhangi bir olayın gerçekliğini de ortadan kaldırılmaktadır. Sanal, yalnızca zamanın gerçekliğine değil geçmişin ve geleceğin imgenmesine son verir. İşlemsel hale getirilen gerçek zaman; şimdiki ve gerçek zamana karşı gerçekliğin herhangi bir biçimde olarak mantıklı eklemlenmesine karşı zaferidir.⁴⁶⁵ Nitekim O. J. Simpson olayında dava ve gerçek cinayet olayı medyatik ortamda örtülenmiştir. Gerçeğin karşıtı olan sanal teknolojinin vasıtasıyla gerçeklik buharlaşmıştır. Bundan böyle yalnızca sanal olay vardır.⁴⁶⁶ Baudrillard’ın değindiği 12 Haziran 1994’te eşini öldürmekten yargılanan O. J. Simpson’un davası tam 15 yıl geçmiş olmasına rağmen hala tam olarak

⁴⁶² Baudrillard, İmkânsız Takas, s. 21ş

⁴⁶³ Baudrillard, İmkânsız Takas, s. 47.

⁴⁶⁴ Baudrillard, Tam Ekran, s. 93.

⁴⁶⁵ Baudrillard, Tam Ekran, s. 94–95.

⁴⁶⁶ Baudrillard, Tam Ekran, s. 95–96.

sonuçlanamamıştır. Google arama motoruna ismi yazıldığında yaklaşık 4.210.000* sonuç veren bir kişinin kendisi gibi davası da sanalın içinde anlam kaybına uğrayacaktır. Çünkü sanallığın kendi inşa ettiği sistem herhangi bir sistem gibi, genişledikçe kendi olanaklarının koşullarını ve kendisinin ortaya koymuş olduğu sonuçları problemlili hale getirmeye mahkûmdur.

Gerçeklik denilen şeyin sözcüğün gerçek anlamında düşselleştirilmesi, daha doğrusu gerçeğin derhal/anında bir kurmacaya dönüştürülmesi söz konusu olduğu için günümüzde ancak sanal politikadan, tarihten ve teknikten söz edilebilir. Sanal olanın politikasını, etiğini vb. aramak yararsızdır. Baudrillard'ın yönteminin kuramsal şiddet ya da kendisinin de bir kıyamet tellalı olarak adlandırılmasının nedenlerinden biri de “sanallığın kıyameti olmasa bile kıyametin sanallığının olduğunu, gerçek dünyanın kırılıp geçirilmekte ve sanal olarak kıyametin içinde olduğumuzu” bildirmesidir.⁴⁶⁷

Sanal dünya; kıyametçiliği ya da milenyumculuğun, simüle edilmiş nesnenin ve kimliğin, içinde patlamayı ve simüle edilmiş gerçekliği parçalamayı bekleyen, yenik bir düşmanı gizleyen bir aynadır. Baudrillard, hızlı treni durdurup protestoda bulunan öğrencilerin durumunu ve trenin hareketini -Fransa'yı boydan boya dolaşan parayı, hızın ve dolaşımda olan her şeyin cisimleşmiş örneği olan- bir sanal gerçeklik olayı, gerçeğe sanal arasında cereyan eden minyatür olay olarak yorumlar ve semiyolojik olarak inceler.⁴⁶⁸

Teknolojik feodalitenin sultanı altında olan düzende sanalın devreye girmesiyle kendi gerçekliğiyle birlikte tüm gerçeklikler yadsınmaktadır. Böylece gerçeğe meydan okuyan sanalın etkisiyle gerçekliğin ölümünden söz edilebilir. Sanal, gerçek dünyayı salt gerçekliğe uygun bir şekilde kusursuz olarak yeniden üretmekte ve böylelikle gerçeğe son vermektedir.⁴⁶⁹ Her şeyin eş zamanlı bir şekilde olup bittiği ekran üzerinde, birkaç tıklamayla gerçekleştirilen dijital müdahale sayesinde, insana mantıklı görünen her şey sanal düzeyde mümkün olmaktadır. Tabii ki bu da olayların gerçekten olup bitme olasılığını ortadan kaldırmaktadır.

* Bu rakama 22.01.2009 tarihinde ulaşılmıştır.

⁴⁶⁷ Baudrillard, Tam Ekran, s. 96.

⁴⁶⁸ Baudrillard, Tam Ekran, s. 51.

⁴⁶⁹ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 54.

Baudrillard’a göre sanal sistemde toplum, kendisine hizmet ettiği imparator tarafından aynanın öteki tarafına sürülerek, onun bir yansımasına dönüşen, yurdundan kovulmuş bir halk gibidir.⁴⁷⁰ Tüm dünyanın teknolojik feodalitenin sultası altında bulunan ve sanal olarak yaşanan düzende hiçbir şey olmamıştır ve bütün bunlar da dâhil olmak üzere her şey sanaldır. Sanallığın gücü -haklı olarak- sadece sanal olduğu için “dünyanın efendileri” yoktur, sadece “şeffaflığın efendileri” vardır. Sanallığın egemenliği önünde eğilme ise yeni bir kölelik biçimidir.⁴⁷¹ TV ile saf bilgiye dönüştürülmüş dünyanın dünyanın yerine teknik ve yapay dünyanın konulmasıyla günümüzde gerçeğin yerini sanal almıştır. Sanal gerçek dünyayı, salt gerçekliğe uygun bir şekilde kusursuz olarak yeniden üretmekte ve böylelikle gerçekliğe son verilmiştir.⁴⁷²

Kendi gerçekliğiyle birlikte tüm gerçekliği de yadsıyan sanal gerçeğin içinde yer alıp, gerçeğe karşı gelme paradoksal özelliğe sahip sanalla sanal düzeyde karşılaşılan gerçek, toplumsal, politik, tarih gibi kategorilerin geçerliliğini sorgular. Ona göre günümüzde sanal politikadan, tarihten ve teknikten, dijital ve sayısal bir görünüme bürünmüş sanattan söz edilebilir.⁴⁷³

Simgesel düzende ekonominin, politikanın, sanatın, toplumun, nerdeyse var olan her şeyin teknoloji vasıtasıyla gerçeklikten kopararak sanallaştırılması ve böylece gerçekliğe son verilmesi söz konusudur. Medya kanallarıyla zihinlerin uyuşturulduğu, insanoğlunun kendisini gerçekten ve yaşadığı hayattan kopararak başka hayatlara attığı, sanal bir teknolojik iyimserliğin olduğu bir atmosfer hâkimdir. Düşünür, sanal teknolojilerin gücünün ve hâkim gücün egemen olduğu, burjuva ya da sanayi patronlarının olmadığı, yeni efendilerin tele kapitalizm senyörlerin olduğu sanal bir dünya düzenini anlamaya ve sanal krallıkta yaşayan toplumsalı çözümlemeye çalışır. Sanalın egemen olduğu ve yeni bir kölelik biçiminin olduğu düzeni deşifre eder.

Baudrillard, sanalın denetiminin olanaksız olduğunu, implasyon/için için kaynama olduğunu, insanlık, ahlâk ve doğal olarak metafiziğin yok olup gittiğini

⁴⁷⁰ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 57.

⁴⁷¹ Baudrillard, Tam Ekran, s. 54.

⁴⁷² Baudrillard, Anahtar Sözcükler, s.54.

⁴⁷³ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 83–84.

söylemektedir.⁴⁷⁴ Sınır tanımayan bir yaygınlaşma eğiliminde olan sanalın bizi kendi sınırlarının ötesine geçmiş patafizik denilen bir alanın içine çektiğini, 1960'lı yıllardan beri metafizik gücünü yitirmeye başlamış modern toplumların sanal gerçeklik aşamasına ulaştığını iddia etmiştir. Böylelikle bir anlamda metafizik aşamaya tekabül eden patafiziğin -mümkün olabildiği kadar- metafizik dönemi yeniden canlandırmaya çalışması söz konusudur. Kısaca sanal kavramı düşünürün metinlerinde modern toplumların içinde bulunduğu durumu anlatmaya yarayan en önemli kavramlardandır.

4.5 Ayartma

Baudrillard felsefesinde simülasyon kavramı ile ayartma/baştan çıkarma kavramı birlikte ele alınırsa simülasyon kavramı daha kolay anlaşılır. Dünyanın illüzyondan arındırılıp saydam ve işlemsel hale getirildiği evrende birer simülakr olarak meydan okuma ve ayartma ilişkisi içinde olunan, görünümünün yok edildiği ve gerçekliğin yerini alan simülasyon düzeninde “ayartma” cinselliği değil yaşamın tüm alanlarını kapsamaktadır.⁴⁷⁵ Simülasyon evreni; silahı medya olan, her şeyin gösterge sanayisine dönüştürüldüğü caydırma evrenidir. Ayartma; kitlelerin medya tarafından ayartıldığı bir evrende her şeyi olduğu konumdan ve halden başka bir konuma ve hale taşımayı bilen bir güçtür.

Değer üstüne kurulu bir dünyada önemli olan “şeylerin” üretilmesi ve imal edilmesi değildir. Söz konusu şeylerin ayartılması sonucunda gerçeklik evreninden koparılmış görünümün oyunu ve simgesel değiş tokuş sürecine mahkûm edilmesidir.⁴⁷⁶ Sahteden daha sahte olan, sahte sayılabilecek göstergelerden yararlanan, göstergelerle insanı aldatarak anlamlarını yitirmelerine neden olan, gerçeğin tüm gücünü ele geçiren⁴⁷⁷, simgeler evrenine hükmetmeyi temsil eden⁴⁷⁸ ayartma, kaçınılması mümkün olmayan riskli bir oyun ve meydan okumadır. Bir gerçeklik olarak ölen ve bir tuzak

⁴⁷⁴ Baudrillard, Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, s. 57–58.

⁴⁷⁵ Baudrillard, Anahtar Sözcükler, s. 36.

⁴⁷⁶ Baudrillard, Anahtar Sözcükler, s. 35.

⁴⁷⁷ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 48.

⁴⁷⁸ Baudrillard, Baştan Çıkarma Üzerine, s. 17.

olarak kendini üreten ayartma kendi hakikatinden vazgeçer ve oluşturduğu bir örnekle bir aşk modeli halini alarak ötekileri de kendi hakikatlerinden vazgeçirir.⁴⁷⁹

Var olanları gerçeklikten kopararak gizemli bir hale getirilen, kendi hakikatinden saptırılan, ötekini kendi hakikatinden saptıran ayartılma ile hakikat, hakikatten uzaklaşan bir sırra dönüştürülür. Ahlâksız, havai, yüzeysel, lüzumsuz bir süreçten başka bir şey olmayan, işaret ve görünüm niteliğinde; zevklere ve lüzumsuz bedenlerden yararlanmaya adanmış olan kötülük ilkesi olan⁴⁸⁰ *ayartma* bir anlamda kötülük ilkesinin silahıdır. Baudrillard, iyilik ve kötülük anlatımında iceberg/buzdağı varsayımını kullanır. İyilik ile kötülüğün birbirine karıştığı bu düzende iyilik, kötülüğün su yüzündeki bölümü kötülük de, iyiliğin su altında kalan bölümüdür.⁴⁸¹

Özneyi yaşamaya zorlayan şey, ayartmayla hayatın cilteleridir. Her zaman – lazım olan- ayartma; oynama ve aldatılma tutkusuyula tutkudan daha güçlü olan illüzyon ve görünüm tutkusu olan kötülük meleğidir.⁴⁸² Ayartma karşı cinsi bir alinyazısına, ulaşması gereken bir zevk alma nesnesine çaresiz (öldürülen ve biçim) değiştiren bir nesneye dönüştürmektedir. Çünkü ayartma farklılığı bir meydan okumaya, saf bir cazibe oyununa dönüştürebilmektedir. Bir cinsin diğerine üstün olmasını engelleyecek tek şey ayartmadır.⁴⁸³

Baudrillard'ın bir zorunluluk olarak gördüğü ayartma; tükenmiş bir anlamla, uç noktadaki zevk almanın, görünmesiyle kaybolması bir olan bir gösterge aracılığıyla sunulan⁴⁸⁴ ve imgeler, fikirler ve göstergelerden yararlanan temel itici gücün adıdır.⁴⁸⁵ Düşünür, simgesel düzeyde biçimlere egemen ve bütün üretim güçlerinden daha güçlü, insanlığın işlemiş olduğu ilk suç olan ayartmanın her alanda kullanılabileceğini iddia eder.⁴⁸⁶ Teknolojinin imkânlarıyla göstergelerin gerçeklikten daha güçlü hale getirildiğini, göstergelerin gerçeği her zaman ve her yerde -medya, moda ve reklâmlarda - *kitlelerin medya içinde yok olma stratejisi doğrultusunda ayartmalarının söz konusu*

⁴⁷⁹ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 88.

⁴⁸⁰ Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, s. 101-104.

⁴⁸¹ Baudrillard, *İmkânsız Takas*, s. 100.

⁴⁸² Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 137.

⁴⁸³ Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 125.

⁴⁸⁴ Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 51.

⁴⁸⁵ Baudrillard, *Çaresiz Stratejiler*, s. 68.

⁴⁸⁶ Baudrillard, *Anahtar Sözcükler*, s. 39.

olduğunu dile getirir.⁴⁸⁷ Bütün var olanları yapılarından ve karakterlerinden koparıp başka bir yapı ve karaktere büründüren *ayartma* simülasyon düzenin oluşmasına en büyük katkı yapan sapkınlık içeren etkenlerdendir. Sapkınlığa sahip baştan çıkarma ile sapkınlık arasında küçük farklılıklar şunlardır: Sapkınlık donmuş bir meydan okuma; baştan çıkarma ise canlı bir meydan okumadır. Baştan çıkarma, hareketli ve geçicidir; sapkınlık ise monotondur ve bitmek bilmez. Sapkınlık gösteriye dayanır ve ortaklaşa gerçekleştirilir; baştan çıkarma ise gizlidir ve tersinme özelliği taşır.⁴⁸⁸

Baudrillard, sadece cinsel konuma yerleştirilmiş olan ayartmayı farklı alanların çözümlemesinde de kullanır. Bir meydan okuma, bir oyun, sonu olmayan bir değiş-tokuş ritüeli olarak görülen ayartma bir anlamda aşkın ta kendisidir.⁴⁹⁹ Ayartmanın aşkın kendisi olarak görülmesinin en büyük nedeni tıpkı gerçeklik ilkesinin öldürüldüğü gibi aşkın asli köklerinin ve asaletinin de bu decadence/çürümeden nasibini almasıdır. Âşık olduğu karşı cinsi bazen bir diş macunu bazen bir parfümle baştan çıkaran kadın ve erkeklerin yaşadığı bir düzende aşkın bir ayartma yani bir anlamda sapkınlık türü olması gayet doğaldır. Cinsel kültür köpüğü olmaktan başka bir işe yaramayan aşkla, bir oyun olan ayartmayı birbirine karıştırmanın çok kolay olduğunu söyleyen düşünüre göre ayartma ile aşk arasındaki küçük farklılıklar ise şunlardır: Ayartmanın dini yoktur, oysa aşk Hristiyan'dır. Ayartmada iki kişi gerekli iken aşkta tek başına olabilir. Ayartmada aşktaki kıskançlığın kırıntısı bile yoktur. Ayartmanın hala törensel bir yanı varken aşk patetik bir ilişki olmayı sürdürmektedir. Ayartma, cinsler arasındaki estetik ve törensel farklılaşma evresi iken aşk ise ahlâki ve patetik bir farklılaşma evresidir.⁵⁰⁰

Simülakr düzenini üç döneme ayıran Baudrillard'a göre Batı kültüründe ayartmanın altın çağı Rönesans'la XVIII. yüzyıllar arasında kalan dönemi -doğal değer aşamasını- kapsayan çağdır. O dönemlerde nezaket ya da saray kuralları gibi resmi ve aristokratik bir görünüme sahip olan ayartma bizim için bir oyun, bir tür tören olmaktan çıkarak bir tutku, bir söyleve dönüşmüştür. Düşünürün anladığı anlamda ayartmanın ortaya çıkışı ise; XVIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla geçişte, -ticari değer aşaması yani

⁴⁸⁷ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 82.

⁴⁸⁸ Baudrillard, Baştan Çıkarma Üzerine, s. 158.

⁴⁹⁹ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 97.

⁵⁰⁰ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 99-102.

yabancılaşmanın altın çağı- yüzeysel bir ayartma oyununa karşı çıkış süreci içinde gerçekleşmiştir.

İçinde yaşadığımız dünya coşku ve baştan çıkarma dünyası olmaktan çıkmış cazibe çağının yaşandığı bir dünya olmuştur.⁵⁰¹ İktidara değil çekiciliğe, üretime değil baştan çıkarmaya doğru yürüdüğümüz bu dönemde söz konusu olan baştan çıkarma, simülasyonun kavramlarından biri olan içi boş önermedir.⁵⁰² Baştan çıkarma, simüle edildiğini iddia ettiği Tanrının düzenine bir başkaldırıdır, cinsel düzenin varlığına meydan okuyan bir simgesel kararlılık⁵⁰³, söylemin anlamını elinden alan ve onu kendi hakikatinden uzaklaştıran şeydir.⁵⁰⁴ Ayartma kavramını sadece cinselliğe bağlamayan her alanda kullanan düşünür baştan çıkarma deyiminin kendi gerçek anlamından, cazibesinden ve ölümcül büyüünden uzaklaştırılarak saptırıldığını, anlamının ise toplumsal ilişkiyi kolaylaştıracak ve ilişki tekniklerini yumuşatacak bir biçimde bayağılaştırıldığını iddia eder.⁵⁰⁵

4.6 Simgesel Değiş Tokuş ve Yeniden Canlandırma

Baudrillard, Batıda eğitim almış ve ömrünü sürdürmüş olmasına rağmen içinde yaşadığı toplumdan ve düzenden rahatsız olan bir düşünürdür. Zaman zaman modern toplumların yanında bulunmaktansa ilkel toplumların yanında bulunmayı tercih eden düşünür ilkelerin yanına gitmeyip batıda yaşamayı tercih etmiştir. Batı düşüncesinin ortaya atmış olduğu modern kuramları (ekonomi politik, psikanaliz, dilbilim, göstergebilim vs.) elinin tersiyle itmiş, yerine ilkel toplumların -simgesel değiş tokuş ya da potlaç toplulukların- toplum düzeninde simgesel değiş tokuş kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Simgesel değiş-tokuş kavramı ile toplumun politik eleştirisini yapmıştır.

⁵⁰¹ Baudrillard, Baştan Çıkarma Üzerine, s. 193.

⁵⁰² Baudrillard, Baştan Çıkarma Üzerine, s. 200.

⁵⁰³ Baudrillard, Baştan Çıkarma Üzerine, s. 57.

⁵⁰⁴ Baudrillard, Baştan Çıkarma Üzerine, s. 69.

⁵⁰⁵ Baudrillard, Baştan Çıkarma Üzerine, s. 212-213.

Simgesel değiş-tokuş; her şeyin sorgulandığı, değer konusundaki bütün yöntemlerin geriye dönüşü olmayan kör bir noktaya doğru sürüklendikleri yerdir.⁵⁰⁶ Her şeyin simgesel değiş-tokuş düzenine uygun olup bittiği, belirlendiği, kopuk, arı, düşünülemez, biçimler arası bir suç ortaklığı sayesinde yaşanan devasa bir potlaç evreninde şeylerin rasyonel açıklamalarının yapıldığı, meydan okumaya daha büyük meydan okumayla cevap verildiği, değerin yadsındığı ve kurban edildiği potlaç düzeni vardır.⁵⁰⁷ Bu düzende tek değiş tokuş edilemeyecek şey takası imkânsız olan dünyadır. Dünyanın eş değeri olmadığı için değiş tokuş edilemez.⁵⁰⁸ Değiş tokuş düzeninde en önemli değiş tokuş aracı rehinedir. Her şeye dönüşebilme özelliğine sahip rehine - aniden çekip alınabilen rehine durumunda olan insan- akla gelebilecek her şeyle değiş tokuş edilebilmektedir.⁵⁰⁹

Baudrillard'a göre modern toplumlarda da simgesel değiş tokuşla karşılaşmaktadır. Ama simgesel değiş tokuşun olduğu bu toplumlar ilkelde var olan huzuru, doyumunu, mutluluğu bulamayacaklardır. İlkelerde simgesel değiş tokuş yaşam düzeyiyle sınırlı değildir. Hem canlılar hem ölümler/hayvan-taş arasındaki simgesel değiş tokuş sürekli devam eder. Yani ilkelde simgesel değiş tokuş bir yaşam tarzı, doğal ve spontaneyken modern toplumlarda ise simüle/mış gibi yapmak halindedir. Ölümün simgesel değiş-tokuş edilecek zannedilmesinin bedeli bilinçsel yas tutma sürecidir. İlkeler haz duyarken modern insan melankolik bir pazarlık süreci geçirecektir.⁵¹⁰

Simgesel mübadele kapitalizmin mantığını ve değerlerini alt üst edebilecek marjinal gruplar ve farklılaşmış faaliyetlerdir. Modern insanın yapmış olduğu değiş tokuş asla orijinal bir değiş tokuş olmadığı için dünyanın vital ruhunu yok eden ve dengeyi bozan bir alış veriş olacaktır. Modern toplum her değiş tokuşunda ruhsuz, aslından uzak bir tarzda dünyayı inşa edecek ve gerçeği yok etmek tehlikesiyle karşı karşıya olacaktır.

Döngüsel, çevrimsel, birbirine dönüştürülebilen biçimler üzerine kurulu bir düzenin egemen olduğu bir yerde; tersine çevrilmesi olanaksız çizgisel bir sistem

⁵⁰⁶ Baudrillard, Anahtar Sözcükler, s. 29.

⁵⁰⁷ Baudrillard, Anahtar Sözcükler, s. 32.

⁵⁰⁸ Baudrillard, Anahtar Sözcükler, s. 87.

⁵⁰⁹ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 44.

⁵¹⁰ Baudrillard, Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, s. 212.

yaratarak bir başka örgütlenme biçiminin oluşturulduğu, diyalektik mantığın değil de kendinden geçme ve olasılaştırma mantığının hâkim olduğu simgesel evrende yaşamla ölüm değiş-tokuş edilebilmektedir. Bu tersine çevrilebilirlik, yaşam ve ölüm, iyi ve kötü de dâhil olmak üzere bizim alternatif değer sistemi olarak örgütlediğimiz hemen her şeyi kapsamaktadır. Değiş-tokuşun olanaksız olduğu evrenin eş değerlisi olan oluşturulan sanal evrende insanlık belirsizlik içinde yüzen bir dünyada yaşamaya zorlanmaktadır.⁵¹¹

Değerler sistemimizde ölüm ve yaşam söz konusu olduğunda bir tersine çevrilebilirlikten söz edilemez. Simgesel evrende yaşam pozitif, ölüm negatif bir değere sahiptir. Ölüm yaşamın sonu, karşıtı olarak görülürken, simgesel evrende bu terimleri birbirleriyle değiş-tokuş edebilmek mümkündür. Bu düzende hayvan, insan ya da Tanrının görüntüsü belli bir biçimsel dönüşüm kuralına göre değiş-tokuş edilebilmekte, yani bir varlık diğerrinin görünümüne sahip olabilmektedir.⁵¹² Yani bu düzende değerler tersine çevrilemez bir anlama sahipken terimler ise tersine döndürülebilmektedir. Bir başka deyişle ölümün yaşamın yerini, yaşamında ölümün yerini alabilmesi mümkündür.

Kanaatimce düşünürün ifade ettiği yaşamın yerini ölümün, ölümün yerini yaşamın aldığı yer sinemadır. Sinema; ruh-kuvvet, insan-doğa, gerçek-gerçek olmayan, ölüm-doğum konularına son veren bir içeriğe sahiptir. Yaşam pozitif ölüm ise negatif olduğu için modern insan her alanda ölümü öldürme teşebbüsü içinde olmuştur. Fraktal aşamada yaşayan insan ne kadar çırpınırsa çırpınsın asla ölümü öldüremeyecektir. Ölüm simgesel olarak değiş tokuş edilemediği için simgesel değiş tokuş döngüsünün dışında kalmaktadır. Simgesel değiş tokuş sürecini biçimler düzeyinde ele alan Baudrillard'a göre simgesel değiş-tokuş hiç durmamacasına sürüp gitmeli ve gidebileceği en uç noktaya kadar (muhtemelen ölüme) giderek artmalıdır.

Simülasyon kavramının anlaşılmasında bize yardımcı olabilecek diğer bir kavram simülasyon'un karşıtı olan kendisin de simülasyon özelliği taşıyan *yeniden canlandırmadır*. Yeniden canlandırma, gösterge ve gerçeklik arasında bir eşdeğerlilik ilkesi olduğundan hareket ederken göstergeden de hareket eder. Simülasyon tarafından

⁵¹¹ Baudrillard, Anahtar Sözcükler, s. 91.

⁵¹² Baudrillard, Anahtar Sözcükler, s. 30–31.

simülakra dönüştürülen yeniden canlandırma düzenin tamamını kuşatmıştır. Yeniden canlandırmanın göstergeleri gerçeklik, simülakrlar ve simülasyon evrenine ait görünümelerdir. Varlığın görünümelerini yansıtan yeniden canlandırma gerçeğın bir yanılsamasıdır. Simülasyon, simülakra dönüştürdüğü karşıtı olan yeniden canlandırma düzenini sarıp sarmalamaktadır.⁵¹³

Yeniden çevrim ya da yeniden üretim; mesleki bilgi, toplumsal unvan, bireysel yörünge konusunda toplumumuzun karakteristiklerinden biridir. Modada herkes her şeyden haberdar olmayı ve elbiseleri, nesneleri ve otomobili konusunda yıldan yıla, mevsimden mevsime, aydan aya kendini yeniden çevirmeyi görev bilmelidir. Eğer birey bunu yapmazsa, tüketim toplumunun gerçek bir vatandaşı olamaz. Tıpta yeniden çevrim check up, psikolojide yeniden çevrim rejim ve tatildir. Bedenin ve doğanın yeniden çevrimi bedenin ve doğanın yeniden keşfidir.⁵¹⁴ Uçsuz bucaksız kent dokusuyla çevrili bir numuneliğe indirgenmiş, küçük bölgeler halinde ve yeşil alan, doğal parklar doğanın “yeniden keşfi” aslında doğanın yeniden çevrimidir. Yeniden çevrimlendirilmiş ya da canlandırılmış bir anlamda dolaşıma sokulmuş doğa bir simülasyon modelidir. Yeniden çevrimlendirilmiş doğada kültürel ile simgesel karşıtlığı için özgün ve özgül varoluş değil ama bir *simülasyon modeli*, dolaşıma sokulmuş doğa gösterilerinin bir tüketimidir. Kısaca *yeniden çevrimlenmiş* bir doğa; modernliğin bir getirisi olan düzenleme ve yeşil alanları korumayla ölüme mahkûm olmuş ve tahakküm altına alınmıştır.

Sahtenin asılla birlikte doğduğu dönem Rönesans’tır. Fraktal düzende tersine döndürme sayesinde kopyalama sürecinden çıkılarak, tiyatro ve moda yüceltilmiş, göstergelerin ayrıcalığına son verildiği yeniden üretim sürecine girilmektedir.⁵¹⁵ Ardanneli yaşlı aşçının yaptığı betondan ev dekorları,⁵¹⁶ insanın benzeri olan otomatlar, insanı satrançta yenebilen Deep Blue, doğada insanın yerini alan mekanik anlayışların ortaya çıkmasının en büyük göstergesidir. Özünde şeytani bir şey olan yeniden üretim insanın olduğu hemen hemen her alanda kendini göstermektedir.

⁵¹³ Baudrillard, Simülakrlar ve Simülasyon, s. 22.

⁵¹⁴ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 123.

⁵¹⁵ Baudrillard, Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, s. 81.

⁵¹⁶ Baudrillard, Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, s. 212.

Simülasyon düzeninde her şey su yüzüne çıkmış ve saklanacak bir şey kalmamış, yapay şeylerin bile sırları açıklanmıştır. Sır gibi saklanan ya da var olmayan her şey zorla gerçeğin içine tıkmış, her türlü *gerçeğin*, *benzerlik* ve *zorunluluğun* ötesine geçilerek yeniden canlandırılmıştır. Farklı bir dünyada yaşayan bizler için günümüzdeki müstehcenlik aşırı boyutlara ulaşmış bir yeniden canlandırmanın ürünüdür.⁵¹⁷ Yeniden çevrim ya da yeniden üretim; mesleki bilgi, toplumsal ünvan, modern toplumumuzun karakteristiklerindendir.⁵¹⁸

Şeyleri en uç noktaya götürmeyi ve meselelere tersinden bakmayı metot olarak kullanmayı çok iyi bilen düşünür simgesel değiş tokuş, tersine çevirme ve yeniden canlandırma kavramlarını kullanarak içinde yaşanan düzeni çözümlemeye çalışmaktadır. Tersine çevirme ile şeyleri en uç noktaya, çöküp gittikleri noktaya doğru götürmeye çalışmış, simülasyonu sistemin ulaştırdığı noktadan daha öteye taşımak yani radikal bir totolojiye dönüştürmek gerektiğine inanmıştır. Simülasyonun en uç noktaya yani her şeyi yok etme ve ölüm hiper mantığına uydurulabilir olduğunu düşünmüş, simülakrlar düzenini anlamada simülasyon yaklaşımını sürdürmüştür.⁵¹⁹

4.7 Kendinden Geçme ve Belirsizlik

Baudrillard'ın diğer önemli kavramı kendinden geçme ve belirsizliktir. Şu anda geçerli olan mantığın diyalektik mantık değil kendinden geçme/extase mantığı olduğu⁵²⁰, *yabancılaşma* adlı durumdan kurtulduğumuz, iletişimin kendinden geçmişliği içinde yaşadığımız bir düzen söz konusudur.⁵²¹ Kendinden geçme; kendi etrafında anlamını yitirinceye kadar dönen ve sonunda saf ve boş biçimiyle yeniden ortaya çıkan tüm maddelere özgü bir niteliktir.⁵²²

⁵¹⁷ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 60.

⁵¹⁸ Baudrillard, Tüketim Toplumu, s. 123.

⁵¹⁹ Baudrillard, Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, s. 78.

⁵²⁰ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 37.

⁵²¹ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 63.

⁵²² Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 3.

Simülasyon gerçeğin, moda estetiğın saf ve boş biçimiyken terörizm şiddetin, devlet toplumun, müstehcen de sahnenin kendinden geçmiş (extatique) biçimidir.⁵²³ Her şeyin konumundan saptırıldığı, ekonominin trans-ekonomiye, politikanın trans-politikaya, cinselliğın trans-seksüelliğe/pornoya döndüğü hemen hemen herkesin hem oyuncu hem de seyirci olduğı bir dünyada sahne diye bir şey kalmamıştır. Çünkü her yer sahneye dönmüştür. Müstehcenlik sahnenin ortadan kaybolarak her şeyin amansız bir şekilde saydamlaştığı yerde başlamaktadır.⁵²⁴ Gerçeğın sahile vurduğı ve kendinden geçmiş hali olan hiper-gerçeklik sayesinde rasyonel gerçeğın yerini almış, metafizik gidişat sona ermiş yerini patafizığe bırakmıştır.⁵²⁵ Modern medyanın her şeyi atomize etmesi, anlamları, mesajları ve imgeleri dağıtması kayıtsız bir toplumsal kütle içinde soğurulan “kentler, metalar, mesajlar ve devreler”ın yoğunluğu, dijital biçimde üretilen müzik, müzik simülasyonu iken tarih de simülatif olmuştur.⁵²⁶

Modernliğe karşı olumsuz bir tavır dokunan Baudrillard modernitenin sorunlu bir hayatı teşekkül ettirdiğini iddia eder. Modernlik, sahne ve gerçeğe ait olanlar da dâhil olmak üzere çığnemediğimiz yasak ve kuralın kalmadığı, her şeyin sapkınlaştırıldığı yaşama tarzını inşa etmiştir. Kıyametin imkânsız olduğı ve kıyamet ötesi yaşam biçiminin yaşandığı, her şeyin ötesine geçilmiş düzende nerede yaşadığını, ne söylediğini bilmeyen, her şeyi emen bir şizofrenik hal yaşanmaktadır. Her şeyin soğutularak ya da ısıtılarak anlamsızlaştırıldığı kıyamet sonrasını yaşamakla meşgul olan, bitmişliğin ötesine geçmiş olan (transfini) bir evrende yaşanmaktadır. Baudrillard, Fransız düşünür Roger Caillois’nın terimlerine başvurarak bu evreni sıcak ve soğuk evren diye ikiye ayırır. İlgi, arzu, tutku, ayartma ya da dışavurum ve yarışma oyunlarının içinde bulundukları evren *sıcak* bir evrenken kendinden geçme, müstehcenlik, büyülenme, iletişim ya da rastlantı ve ürpertici oyunların içinde bulundukları evrense *soğuk/cool* bir evrendir.⁵²⁷

Kusursuz kendinden geçme halini sağlayan aygıt televizyondur. Teknolojik gelişmeyle hayatta var olan hemen hemen her şeyin simülatif hale geldiğini iddia eden

⁵²³ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 37.

⁵²⁴ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 64.

⁵²⁵ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 67.

⁵²⁶ Horrocks, s. 10–11.

⁵²⁷ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 65.

düşünür Frantz von Baader’ın “*Metastaz Türünden Bir Kavram Olarak Kendinden Geçme*” başlıklı yapıtında kendinden geçmeyle bir tuttuğu metastaz kavramını, henüz hayattayken kendi amaçlarının ötesine geçmek, peşinen ölmek gibi bir şey olarak nitelendirdiğini söyler. Düşünüre göre Baader’ın “henüz hayattayken kendi ölü vücudunu yutmuş gibi olan, yaşamı tehdit eden, onu ete kemiğe bürünmüş yararsız bir şey gibi gösteren bu kendinden geçmiş, metastatik ölüm biçimini” güncel haber sistemlerini de içine alacak şekilde genelleştirebiliriz. Çünkü güncel haber sistemleri de metastaz aşamasındadır ve haberin anlamı yaşayan, anlamın içinde ölümü peşinen kabul etmiş bir anlam gibidir.⁵²⁸

Baudrillard, fraktal ve felaket sözcükleri ile birlikte rastlantısal/belirsiz sözcüklerini de kullanır. Bu sözcükleri kullanmadaki kastı öznenin ve nesnenin yokluğunun söz konusu olduğu, modern kuramların öngöremediği, özne ve nesnenin uyum içinde olmadığı rastlantısal/belirsiz dünyada yaşıyor oluşumuzdur. Bu durum gerek mikrofizikte gerekse sosyal bilimlerde egemendir. Rastlantısal/belirsiz süreci anarak rastlantısal/belirsiz bir düşünceyi açıklayabiliriz. Bu yaklaşım geleneksel ve klasik felsefenin klasik düşüncesinden tamamıyla farklıdır.⁵²⁹ Bu toplumda ve düzende her şey belirsizlik ilişkisinin elinde kalmıştır ve belirsizlik hayatın bütün alanlarına sızmıştır.⁵³⁰ Dünyanın ve dengesinin belirsizliği hiçbir yerde eşdeğerinin olmamasından ve hiçbir şeyle takas edilememesindedir. Dünyanın dengesini belirsizliğe doğru kaydıran şey düşünceden mi yoksa düşüncesizlikten mi olduğu muamması bile bu belirsizliğin bir parçasıdır.⁵³¹

Tekniğin, kitle iletişim araçlarının, reklamın etkisiyle hızlanan simülasyon sürecinde, her şeyin yoldan çıkartılmış derecesinde olumsuz bir radikal tutum sergilemekte olduğu, her şeyin simgesel düzene karşı geldiği 20. yüzyıl dünyasında yasa haline gelen şey belirsizlik ve rastlantıdır. Bilim ve teknolojinin amacı bize, tüm hakikat

⁵²⁸ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 28.

⁵²⁹ Baudrillard, Anahtar Sözcükler, s. 62.

⁵³⁰ Baudrillard, İmkânsız Takas, s. 25.

⁵³¹ Baudrillard, İmkânsız Takas, s. 9.

ve gerçeklik kriterleri ötesinde, kesinlikle gerçek dışı bir dünya sunmak olarak görüldüğü için zamanımızın devrimi belirsizlik devrimidir.⁵³²

Baudrillard'a göre kendi içinde belirsizliğe sahip olan liberal düzende bu belirsizlik insanları arayışa itmiştir. Bu belirsizliğin neticesinde insanlarda bir inanç sorunu olan ilk neden sorusu oluşmuştur. Ona göre dünyanın varlığının nedenini rastlantısal ham maddeye bağlayan materyalist düşünce de ilk neden delilini öne sürenlerde anlam üretmek gayesindedirler.⁵³³

Aforizmik dili kullanmada mahir olan Baudrillard, Nietzschevari söylemi ile belirsizlik ya da rastlantı konusunda da benzer bir üslup kullanır. Tanrının bile rastlantıyla uğraşmaktan bıkip usandığını, rastlantı ürettiği için pişman olduğunu zaman zaman dünyadan iradesini çektiğini, şeyleri akışına kendi kaderine bıraktığını, iradesini rastlantı ardındaki kör bir yüce varlığa bırakarak giden bir Tanrının ölmesinin doğal bir şey olduğunu söyler.⁵³⁴

Ne istediğini bilmeyen ve bunu itiraf etmek zorunda kalan herkesin iğrenç bir liberal düzene mahkûm olmaksızın, kendisine bir seçim hakkı tanımayan nedensiz ve vahşi bir düzeni tercih ettiğini söyleyen düşünür, kendi temellerini sorgulayan, bir özgürlük komedisine mahkûm olmak olan bu tercih yerine saf bir medeniyetsizlik trajedisine mahkûm olmanın daha iyi olduğunu düşündüğü bir tercihi yeğler.⁵³⁵

Baudrillard, belirsizlik sorununu Heisenberg'in ortaya koyduğu tarzda ele alır. Baudrillard'ın bu tarzı toplumsal olayların fiziğe indirgenmesi ve fizik ilkesinin bir uygulaması anlamında değil, ancak gerçeklik ilkesinin dinamik ve statik çözümlemeden geri çekilmesinin sonucu olarak belirsizlik ilkesinin bir uygulamasıdır. Düşünür, belirsizlik ilkesinin kendine özgü bir tarzda çağdaş kültür içinde yeniden üretildiğini göstermeye çalışır. Belirlenmiş dünyayı modern olarak tanımlarsak, belirsizlik ilkesine doğru değişim postmodernitenin göstergesidir. Baudrillard'ın postmodernist düşünür olarak görülmesinin nedenlerinden biri de içinde yaşadığımız çağı belirsizlik veya rastlantı çağı olarak nitelendirmesidir.

⁵³² Gane, s. 82.

⁵³³ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 145.

⁵³⁴ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 148.

⁵³⁵ Baudrillard, Çaresiz Stratejiler, s. 168.

SONUÇ

Simülasyon kavramı ile -oldukça çok sorunlara ve karmaşıklıklara sahip olan-modern dünyayı çözümlemeye çalışmış olan Baudrillard, içinde yaşadığımız düzene simülasyon evreni ya da düzeni adını vererek insanlık olarak yaşadığımız evrenin ne olduğunun ve hangi hallerde bulunduğu “durum tespiti” yapmaya çalışmıştır.

Baudrillard toplumsal kimlikten internet virüslerine kadar teknolojik dünyanın form ve fenomenleri üzerinde durarak metaforik olarak milenyum çağını/simülasyon çağını ve simülatif dünyayı izah etmeye çalışır. İçinde yaşadığımız -mütehcen/çıplaklaşmış, obez, simüle edilmiş- çağın, toplumun ve teknolojinin tahakkümündeki yanılsamadan ibaret olan dünyanın tarihsel, toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik yapılanmalarını doğru bir şekilde anlatmak için çaba sarf etmiştir. Çağımız toplumları, teknolojinin imkânlarıyla kitle iletişim araçları tarafından bütünselleştirilmiş, mütehcenleştirilmiş/çıplaklaştırılmış, doy/urul/muş/obezleştirilmiş toplumsal bir rehine olarak alınmıştır. Sorunları mayasında bulunduran Batı krizi ertelemek ve böyle bir dünyanın sahnesinden sessizce çekilebilmek için teknoloji hilesine başvurmaktadır.

Göstergelerden hareketle genellemelerde bulunan ve felsefi çözümlemeler yapan Baudrillard’ın bu metodunda ciddi sorunlar vardır. Batı düşüncesinin içinde bulunduğu durumu anlamada felsefeyi önemli bir enstrüman olarak kullanan düşünür ayrıca sosyolojinin kavramlarını ve yaklaşımlarını da kullanmaktan çekinmez. Çağın sorunlarını anlamlandırmaya çalışır ve bu sorunların nereden kaynaklandığını kendine özgü çözümlemelerle ortaya koyar. Teorik çerçevede klasik dönemin düşünürleri gibi kategorize edilemeyen, sistematize edilmeyi kabul etmeyen düşünür içinde yaşadığımız çağın karakterini yansıtan modernliğin paradigmasını sorgular.

Baudrillard, yaşadığımız ve algıladığımızı sandığımız dünyanın bir simülasyon dünyası olduğunu söyleyerek ve var olan ezberleri bozarak kışkırtıcı çözümlemelerini ortaya koyar. Düşüncelerini sistematik olarak geliştirme kaygısında olmayan ve yazdıklarına fazla özen göstermeyen düşünür, vecize üslubunda yazıp düşüncelerini olgu ve olaylara giydirilebilecek nitelikte metinler ortaya koymuştur. Metinlerinde şiirsel, aforizmatik ve ironik dil argümanları kullanması düşünürün anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Çağdaş düşüncede tek bir disiplinle meseleyi anlayabilmenin zor olması Baudrillard'ın yapısalcılık ya da göstergebilim (R. Barthes, H. Lefevbre vs), yapısalcı psikanaliz (J. Lacan), (kökenleri M. Mauss ve B. Malinovski'ye kadar giden,) yapısalcı Antropoloji'nin yanı sıra, sibernetikten mikrobiyolojiye,⁵³⁶ dil bilimden (Saussure) psikanaliz'e (S. Freud) kadar Batıda kullanılan sistem ve yöntemlerin yanı sıra fizik, kimya, matematik, biyoloji gibi kadim alanların kavram ve verilerini kullanmasına yol açmıştır. Düşünürün farklı alanların bilgisini kullanması anlaşılmasını zorlaştıran diğer önemli etkenlerdendir.

Baudrillard'ın metafiziği diriltten en önemli kavramlarından biri “*trans*” kelimesidir. Politikanın, estetiğin, cinselliğin günümüzdeki konumunu anlatırken öncesinde “*trans*” kavramını kullanır. Baudrillard'ı idealizm ve metafizik çizgiye yaklaştıran bu kavram modernliğin eleştirisi olarak kullanıldığı için postmodern olarak algılanmasına yol açmıştır. Gerçekliğin kendi görüntüsü ardına çekilmesi sonucu dünyanın giderek sanallaşma durumu ve gerçekliğin yerine geçen yanılsamayı ifade eden çözümlemelerinde kullandığı simülasyon kavramı Baudrillard'ı metafizik çizgiye yaklaştırmıştır.

Okumalar ve çalışmaların sonucu olarak; Baudrillard'ın anlaşılması kolay olmayan, söyledikleri “deli saçması” olarak görülemeyecek, hafife alınmaması gereken bir düşünür olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Kendisi postmodernliğin süper teorisyeni, başrahibi, tılsımı, kâhini, yeniçağın başpapazı, nihilist, anarşist olarak isimlendirilirken kuramı ise “çöplük kuramı” olarak isimlendirilmektedir. Bu isimlendirmeleri ya da yaftalamaları düşünürün hak ettiğini düşünmüyorum.

⁵³⁶ Adanır, Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler, s. 20.

Baudrillard'ı söylemlerinden dolayı korku ütopyacısı olarak görmemeliyiz. Batının bütün yersiz kibrine rağmen Batı toplumlarının içinde bulunduğu durumu “Kral çıplak” diye dile getirmiştir. Nitekim C. Horrocks; C. Rojek ve B. S. Turner'dan alıntılıdığı şu cümle ile düşünürün sağlıklı bir zihin olduğu “*Hastalıklı bir toplumun darağacına çekilmiş, her şeyi hayallere kapılmadan, olduğu gibi gören ve işe yarayacak tedbirlerin hemen el altında bulunmadığının farkında olan birisi gibi yazmaktadır.*” iddiasında bulunur.⁵³⁷

Modern dönüşüm içerisinde kendi ifadesiyle sadece “durum tespiti” yapan, Batı dünyasının içinde bulunduğu durumu tasvir eden düşünürün söylemlerinin asıl muhatabının batı ve batılılaşma gayreti içerisindekiler olduğunu bilmeliyiz. Düşünür, küreselleşmenin bir sonucu olarak modernleşmenin tahakkümünden kaçamayan toplumların ve bireylerin içinde bulunduğu durumu tasvir etmektedir. Düşünürün Batının kaderini yaşamak dayatmasıyla karşı karşıya kalan toplumlara ve insanlara duyurusu ise şudur: *Hedeflerine ulaşan ama istenilmeyen sonuçlara ulaşan Batı “hala bir güçtür.” Ancak bir örnek olarak görülmesi sona ermiştir.*⁵³⁸

Buharlaşan toplumsalın yerini kitleler aldığı için içinde yaşadığımızı sandığımız dünyayı simülasyon dünyası olarak adlandıran Baudrillard fraktal ve belirsizlik olarak gördüğü dördüncü aşama hakkında doyurucu açıklamalar yapmamaktadır. Geleceğin belirsizlik içinde bulunduğunu söyleyerek bir sentez çağından haber vermektedir. Ona göre kapitalizm buharlaştıysa sosyalizmde buharlaşmıştır ve gelecek sentez çağı olmak zorundadır. Ama nasıl bir sentez çağı olabileceği konusunda ise bilgi vermemektedir. Komple kültürel bir devrim imasında bulunan düşünür somutluktan uzaktır ve çağrısını sistematik olarak formüleştirememiştir. Nitekim *Cool Anılar* serisi felsefesindeki tıkanmaları gösteren önemli bir göstergedir. Bazen günlük bir olaydan, göstergeden ve medyatik bir durumdan hareket eden düşünürün teorisi soyut ve öznel. Kullandığı kavramlar ve metaforlar bilimlerden alınma kavramlardır. Bu kavramlar sosyal bilimlerdeki durumları izah etmekte bazen yetersiz kalmaktadır. Bir gösterge ya da durumdan hareketle yapılan genellemeler felsefesinde bir eksiklik olarak bulunur. Bazen kurgusal

⁵³⁷ Horrocks, s. 70.

⁵³⁸ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 60.

nitelikte olan söylemleri somut ve doğru olan söylemlerinin önüne geçer. Post-endüstriyalizme ya da neo-liberalizme getirdiği eleştirilerde, özellikle üretim-tüketim ikilisine getirdiği eleştirilerde Marx'ın etkilerini silemeyen düşünür moderniteye yaptığı eleştirilerde de Nietzsche'nin üslubunu kullanır. Marx'ın iktisadi boyuta, sınıf mücadelesine ve beşeri pratiğe vurgu yapan iktisadi ve sosyal determinizmin yerine, göstergelerin ve nesnenin özneye hâkim olduğu semiyolojik bir idealizm ile teknolojik determinizmi geçirir.⁵³⁹ Bir sistem filozofu olmaktan daha çok bazen bir sosyolog bazen bir edebiyatçı edasına sahip modern yaşamı konu edinen Baudrillard felsefe tarihi içinde yer bulabilecek mi? Kitapları ve makaleleri sosyoloji alanında mı daha çok kullanılacak? sorularının cevabını bize zaman gösterecektir.

Baudrillard, 2. Dünya Savaşından sonra insanlığın içinde bulunduğu durumu en iyi tasvir eden, söylem ve yazı dili geliştiren, milenyum çağını gören ender düşünürlerden biridir. Simülasyon, hipergerçeklik, ayartma kavramları ile günümüz dünyasını analiz etmiş ve eleştirilerde bulunmuştur. Hâkim güç olan Batı ve onun temsilindeki dünya ciddi problemlerle baş başa kalmıştır. Batı ya her şeyi mükemmel yapmıştır ya da her şeyi berbat etmiştir. Görünen durum ise şudur: “Batı her şeyi berbat etmiştir.” Yapılması gereken şey her şeyin sıfırlanarak başa dönülmesidir. Batı için oldukça zor olan bu vazife ya da görev Batı dışı topluluklara düşmektedir.

Modern dünyanın kodlarını çok iyi çözmüş bir düşünür olarak nitelendirdiğim Baudrillard, Oğuz Adanır'ın kendisiyle yapmış olduğu bir röportajında (1982, Aralık) Japonya'nın hiper-teknolojik gücüyle ve İslamiyet'in Batı değerlerini umursamayan, kendi değerlerini önemseyen, kendine özgü stratejisi ve özgün gücüyle Batıya karşı meydan okuduğunu dile getirdikten sonra şu cümleleri ifade etmiştir:

*Bence İslamiyet bütün gücüyle yaşıyor ve hiç de ölü bir hali yok. Yaşam biçiminde bir değişiklik yok. Batı'nın başını alıp gittiği günlerde diğer ülkelerin onun dümen suyuna girdikleri söylenebilir. Oysa bugün Batı bir durgunluk aşamasındadır. Amaçlarını yitirmiş durumdadır. Nereye doğru gittiğini bilememektedir.*⁵⁴⁰

⁵³⁹ Cevizci, Felsefe Tarihi, s. 1286.

⁵⁴⁰ Baudrillard, Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu, s. 83.

İslamiyet'in şimdilik (o yıllarda) evrensel bir model sayılamayacağını söyleyen düşünür aradan 25 yıl geçtikten sonra adeta yarım kalmış konuşmasını devam ettirircesine bir İspanyol dergisinde kendisiyle yapılan bir röportajda *“Dünyanın karşı karşıya kaldığı krizleri çözecek tek kaynak var artık: İslâm. Ama biz İslâm'ı keşfetmek yerine yok etmek için elimizden geleni ardımıza koymuyoruz.”*⁵⁴¹ iddiasını dile getirmiştir. Mevcut durumun tespiti yapmış olan düşünür çağının vicdanı olan ve kulak verilmesi gereken bir düşünürlerden biridir.

⁵⁴¹ Akt. Yusuf Kaplan, **“Baudrillard ve İslâm, Menderes ve Türkiye!”** , Yenişafak, 27 Şubat 2007, s. 10.

KAYNAKÇA

A. Kitaplar

A. (a) Kendi Kitapları

Baudrillard, Jean. **Amerika**. Yaşar Avunç, (çev), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1996.

Baudrillard, Jean. **Anahtar Sözcükler**. Oğuz Adanır-Leyla Yıldırım (çev.), İstanbul: Paragraf Yay., 2005.

Baudrillard, Jean. **Baştan Çıkarma Üzerine**. Ayşegül Sönmezay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2005.

Baudrillard, Jean. **Bir Parçadan Diğetine, François l'Yvonnet ile Söyleyişi**. Yaşar Avunç, (çev.), İstanbul: İnkılâp Yay., 2005.

Baudrillard, Jean. **Cool Memories III- IIV**, Yaşar Avunç (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2002.

Baudrillard, Jean. **Çaresiz Stratejiler**. Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002.

Baudrillard, Jean. **Foucault'yu Unutmak**, (çev), İzmir: Dokuz Eylül Yay., 1998.

Baudrillard, Jean. **François L'Yvonnet ile Söyleyişi**. Yaşar Avunç (çev.), İstanbul: İnkılâp Yay., 2005.

Baudrillard, Jean. **Gösterge Ekonomi Politikası Hakkında Bir Eleştiri**. Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., Mayıs 2009.

Baudrillard, Jean. **İmkânsız Takas**. Ayşegül Sönmezay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2005.

Baudrillard, Jean. **Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme**, Emel Bora-Işık Ergüden (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1995.

- Baudrillard, Jean. **Kusursuz Cinayet**, Necmettin Kamil Sevil (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1998.
- Baudrillard, Jean. **Metinler ve Söyleşiler**. Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Ajans Tümer Yay., 1988.
- Baudrillard, Jean. **Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya Da Toplumsalın Sonu**, Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., Haziran, 1991.
- Baudrillard, Jean. **Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği**. Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2005.
- Baudrillard, Jean. **Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm**. Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2002.
- Baudrillard, Jean, **Simülakrlar ve Simülasyon**. Oğuz Adanır (çev.), İstanbul: Doğu-Batı Yay., Nisan 2003.
- Baudrillard, Jean. **Siyah 'An'lar / Cool Memories I- II**. Ayşegül Sönmezay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999.
- Baudrillard, Jean. **Tam Ekran**. Bahadır Gülmez (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2001.
- Baudrillard, Jean. **Tüketim Toplumu**. Hazal Deliçaylı–Ferda Keskin (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 2004.
- Baudrillard, Jean. **Üretimin Aynası**. Oğuz Adanır (çev.), İzmir: Dokuz Eylül Yay., Nisan 1998.

A (b) Diğer Kitaplar

- Adanır, Oğuz. **Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar Ve Söyleyişler**. 1.Basım. İstanbul: Hayal Et Kitap Yay., 2008.
- Adanır, Oğuz. **Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış “Kuramsal Deneme”**. 1. Basım, İzmir: Eylül Yay., 1997.
- Adorno, Theodor. **Minima Moralia**. Ahmet Koçak-Ahmet Doğukan (çev.), İstanbul: Metis Yay., 2007.
- Akay, Ali. **Postmodern Görüntü**. 1. Basım, İstanbul: Bağlam Yay., 1997.
- Altun, Fahrettin. **Modernleşme Kuramı Eleştirel Girişi**. 1. Basım, İstanbul: Yöneliş Yay., 2002.
- Baudelaire, Charles. **Modern Hayatın Ressamı**. Ali Berktaş (çev.), İstanbul: İletişim Yay., 2004.
- Berman, Marshall. **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**: Bülent Peker ve Ümit Altuğ (çev.), İstanbul: İletişim Yay., 1999.
- Best, Steven ve Douglas Kellner. **Postmodern Teori**. Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., Mart 1996.
- Bozkurt, Nejat. **Kant**. 1. Basım, İstanbul: Say Yay., 2005.
- Cevizci, Ahmet. **Felsefe Tarihi**, 1. Basım, Ankara: Say Yay., 2009.
- Callinicos, Alex. **Postmodernizme Hayır**, Şebnem Pala (Çev.), Ankara: Ayraç Yay., 2001.
- Copleston, Frederick. **Felsefe Tarihi: Aydınlanma**. Aziz Yardımlı (çev.), İstanbul: İdea Yay., 1996.
- Copleston, Frederick. **Felsefe Tarihi: Kant**. Aziz Yardımlı (çev.), İstanbul: İdea Yay., 2004.
- Copleston, Frederick. **Felsefe Tarihi: Nihilizm ve Materyalizm**. Deniz Canefe (çev.), İstanbul: İdea Yay., 1998.
- Copleston, Frederick. **Platon**, Aziz Yardımlı (çev.), Ankara: İdea Yay., 1997.

- Çiğdem, Ahmet. **Aydınlanma Felsefesi**. 1. Basım, İstanbul: İletişim Yay., 1996.
- Demirhan, Ahmet. **Modernlik**. 1. Basım, İstanbul: İnsan Yay., Mayıs 2004.
- Doltaş, Dilek. **Postmodernizm ve Eleştirisi Tartışmalar/ Uygulamalar**. 1. Basım, İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yay., 2003.
- Durant, Will. **Felsefenin Öyküsü**. Ender Gürol (çev.), İstanbul: İz Yay., 2003.
- Descombes, Vincent. **Modern Fransız Felsefesi**, Aziz Yardımlı (Çev.) İstanbul: İdea Yay., 1993.
- Featherstone, K Mike. **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**. Mehmet Küçük, (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1996.
- Foucault, Michel. **Büyük Kapatılma**, Işık Ergüden- F. Keskin (çev.), Ayrıntı Yay., İstanbul, 2000.
- Michel Foucault, Kelimeler ve Şeyler, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İstanbul: İmge Kitabevi Yay., 2001, s. 451–458.
- Gane, Mike. Jean Baudrillard: Radikal Belirsizlik. Ali Utku-Serhat Toker (çev.), Ankara: De Ki Yay., 2008.
- Giddens, Anthony. **Modernliğin Sonuçları**. Ersin Kuşdil (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1994.
- Habermas, Jürgen. “Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje”, **Postmodernizm**. Necmi Zekâ (drl.), İstanbul: Kıyı Yay., 1990, ss.72–81.
- Heidegger, Martin. **Teknik ve Dönüş**. Necati Aça (çev.), İstanbul: Bilim ve Sanat Yay., 1998.
- Harvey, David **Postmodernliğin Durumu**. Sungur Savran, (çev.), Ankara: Metis Yay., 1997.
- Horkheimer, Max, Theodor W. Adorno. **Aydınlanmanın Diyalektiği- 1**. Oğuz Özgül (çev.), İstanbul: Kabalcı Yay., 1995.
- Horrocks, Christopher. **Baudrillard ve Milenyum**. Kaan N. Öktem (çev.), İstanbul: Everest Yay., 2000.
- Jay, Martin, **Diyalektik İmgelem**. Ünsal Oskay (çev.), İstanbul: Ara Yayıncılık, 1989.
- Jeanneire, Abel. “Modernite Nedir?”, **Modernite Versus Postmodernite**. Mehmet Küçük (drl.), Ankara: Vadi Yay., 1994, ss. 15–25.

- Küçük, Mehmet, “Postmodernin Modern Karakteri Ya da Dönemleştirmenin İronisi”, **Modernite Versus Postmodernite**. Mehmet Küçük (drl.), Ankara: Vadi Yay., 1994, ss.199–227.
- Kumar, Krishan. **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma, Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, Ankara: Dost Kitabevi Yay., Mehmet Küçük (çev.), 2004.
- Lefebvre, Henri. **Modern Dünyada Gündelik Hayat**. Işın Gürbüz, (çev.), İstanbul: Metis Yay., 1998.
- Lyotard, J. F. **Postmodern Durum**. Ahmet Çiğdem (çev.), Ankara: Ara Yay., 1990.
- Mardin, Şerif. **İdeoloji**. 1.Basım, İstanbul: İletişim Yay., 1993.
- Marx, Karl. **Felsefe Yazıları**, Ahmet Fethi (çev.) İstanbul: Hil Yay., 2004.
- Megill, Allan. **Aşırılığın Peygamberleri**. Tuncay Birkan (çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 1998.
- Mestroviç, Stjepan G. **Duygu Ötesi Toplum**. Abdullah Yılmaz (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1999.
- Nietzsche, Friedrich. **Ecco Homo**, Orhan Tuncay (çev.), İstanbul: Gün Yay., 2005.
- Öker, Zuhale. “Kurgusal Dünyanın Gölgesinde Bir Unutkan: Jean Baudrillard” **Kadife Karanlık, 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar**, Nurdoğan Rigel, Gül Batuş ve Gülede Yücedoğan (drl.), İstanbul: Su Yay., 2005.
- Özker, Ahmet. **Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum**. 1. Basım, İstanbul: Çizgi Kitabevi Yay., 2003.
- Platon, **Devlet**. Sabahattin Eyüpoğlu-M. Ali Cimcoz (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2008.
- Postman, Neil. **Televizyon Öldüren Eğlence**. Osman Akınhay (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1991.
- Rosenau, Pauline Marie. **Postmodernizm ve Sosyal Bilimler**. Tuncay Birkan (çev.), İstanbul: Ark Yay., 1998.
- Sahakian, William . **Felsefe Tarihi**. Aziz Yardımlı (çev.), Ankara: İdea Yay., 1997.
- Sarup, Madam. **Post- Yapısalcılık ve Postmodernizm**. A. Baki Güçlü (çev.), İstanbul: Ark Yayınevi, 1997.
- Skirbekk, G.- N. Gilge. **Felsefe Tarihi**, Emrah Akbaş-Şule Mutlu (çev.), İstanbul: Kesit Yay., 2006.

- Spengler, Oswald. **Batının Çöküşü**. Nuray Sengebli (çev.), İstanbul: Dergâh Yay., 1997.
- Sorokin, Pitirim. **Bir Bunalm Çağında Toplum Felsefeleri**. İstanbul: Göçebe Yay., 1997.
- Stauth, Georg-Bryan S. Turner, **Nietzsche'nin Dansı**. Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Bilim ve Sanat Yay., 2005.
- Thilly, Frank. **Felsefenin Öyküsü Çağdaş Felsefe**. İbrahim Şener (çev.), İstanbul: İzdüşüm Yay., 2003.
- Toulmin, Stephan. **Kozmopolis**. Hüsamettin Arslan (çev.), İstanbul: Paradigma Yay., 2002.
- Yıldırım, Ergün. **Hayali Modernlik/Türk Modernliğinin İcadı**. 1. Basım, İstanbul: İz Yay., 2005.
- Wagner, Peter. **Modernliğin Sosyolojisi**. Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Sarmal Yay., 1996.
- Weber, Max. **Sosyoloji Yazıları**, Taha Parla (çev.), İstanbul: İletişim Yay., 2000.
- West, David. **Kıta Avrupa Felsefesine Giriş**. Ahmet Cevizci, (çev), İstanbul: Paradigma Yay., Eylül 1998.
- Williams, Raymond. **Anahtar Sözcükler**, Savaş Kılıç (Çev.), İstanbul: İletişim Yay., 2005.

B. Makaleler ve Diğer Kaynaklar

- Bauman, Zygmunt. “Jean Baudrillard'a Göre Günümüz Dünyası”, Sinemasal, 2007, No:2, ss. 47–55 <http://www.sinemasal.gen.tr/bauman.htm> , (21.Şubat,2009).
- Esgün, Toros Güneş. Postmodernizme Rağmen Aydınlanma, 2006, Uludağ Üniversitesi, SBE <http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/PDF/fen-ed/KAYGI/2006-6/M13.pdf> .(03 Mart 2008).
- Kaplan, Yusuf. “Baudrillard ve İslâm, Menderes ve Türkiye!”, **Yenişafak**. 27 Şubat 2007.
- Kaplan, Yusuf. “Baudrillard'ın Ölümü”, **Yenişafak**. 09 Mart 2007.
- Kızıloğlu, Gonca “Jürgen Habermas’ta Rasyonalite Sorunu”, 2007, Atatürk Üniversitesi, S.B.E, <http://acikarsiv.atauni.edu.tr/fulltext/616.pdf>, (06 Ekim 2008)
- Nalbantoğlu, Hasan Ünal. “Âlem Kitsch Olmuş, Biz N’apalım?”, 2007, O.D.T.Ü., <http://www.metu.edu.tr/~hun/articles/Turk/Kitsch27.doc>, (12 Mart 2009).
- Rust, Val. “Postmodernizm ve Eğitime Yansımaları”. **Birikim Dergisi**. S. 49, 1993, s. 60–69.
- Saraçoğlu, Gülnaz. “Simülasyon Kavramı ve Görünümleri”, 2007, S. 2, <http://www.sinemasal.gen.tr/simulasyon.htm>, (13.03.2009).
- Torun, Şahin. “Baudrillard’ı Anla(ma)mak”, **Türk Edebiyatı**. S. 403, Mayıs 2007, s. 64–66
- Yılmaz, Nuh. “Küçük Anlatıların İnsanı Melez Obama Amerikan Rüyasını Canlandıracak mı?”, Star Gazetesi. 28 Ocak 2008.
- Amerikalılar bu kapışmayı konuşuyor, 2009. <http://www.haber7.com/haber/20090315/Amerikalilar-bu-kapismayi-konusuyor.php>, (15.03.2009).
- Cevizci, Ahmet. “Baudrillard, Jean”, Felsefe Ansiklopedisi, C.2, İstanbul: Etik Yayınları, 2004.
- Felsefe Sözlüğü.“Postmodernlik”, Bursa: Ekin Yay, 1997.
- Felsefe Terimler Sözlüğü. Simülasyon, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003.

<http://dictionary.reference.com/wordoftheday/archive/2003/05/01.html>

Japon Öğrenciler Robotu Çıldırttı!, 2009, <http://timeturk.com/japon-ogrenciler-robotu-cildirtti-video-57178-haberi.html>, (06 Mart 2009).

Saraçoğlu, Gülnaz. “İletişim Araçları Kapsamında Jean Baudrillard’ın Simülasyon Kuramının İncelenmesi” (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, D.E.Ü. S.B.E., 1997).

Sever, Ayşe Selcan (Yapımcı). Dünden Yarına Belgesel Kuşağı “Amerika’nın Yeni Rengi” (Televizyon Programı), Ankara, Kanal a, (3 Aralık Çarşamba).